T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

İKTİSAT BİLİM DALI

18. YÜZYILDA KONYA'NIN MALİ YAPISI VE MERKEZ MALİYESİ İLE İLİŞKİSİ

PERİHAN HAZEL KAYA

DOKTORA TEZİ

Danışman

Doç.Dr. MEHMET OKAN TAŞAR

Konya-2016

ÖNSÖZ

Bu çalışmada Osmanlı Devleti'nin önemli sancaklarından olan Konya sancağının 18. yüzyıldaki sosyo-ekonomik yapısı ve merkez maliyesi ile olan ilişkileri araştırılmaktadır.

Bu doğrultuda "18. Yüzyılda Konya'nın Mali Yapısı ve Merkez Maliyesi İle İlişkisi" adlı doktora tez çalışmamım hazırlanış süreci boyunca değerli fikirleri ile bana önderlik eden, zaman ve yardımlarını esirgemeyen, çalışmamda tarih ile diğer disiplinleri birleştirmem konusunda önemli katkılar sağlayan danışmanım Sayın Doç.Dr. M. Okan TAŞAR'a;

Beni böyle bir çalışma yapmaya teşvik eden ve Türk İktisat Tarihi alanında çalışmam için beni yönlendiren Sayın Prof.Dr. Abdulkadir BULUŞ'a;

Tez jürimde yer alarak değerli fikirleri ile katkı sağlayan Sayın Doç.Dr. Mehmet MUCUK'a, Sayın Doç.Dr. Harun YENİÇERİ'ye ve Sayın Yrd.Doç.Dr. Arif Behiç ÖZCAN'a;

Tez sürecim boyunca maddi ve manevi desteği ile her zaman yanımda olan ve arkamda duran eşim Mustafa Göktuğ KAYA'ya;

Bugünlere gelmemde en büyük emeğe sahip olan değerli anneme, babama, kardeşime ve tüm aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Perihan Hazel KAYA

Konya, 2016

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı:	Perihan Hazel KAYA
	Numarası:	124126001003
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İktisat Ana Bilim Dalı/İktisat Bilim Dalı
	Programı	Doktora
	Tez Danışmanı	Doç.Dr. M.Okan TAŞAR
	Tezin Adı:	18. Yüzyılda Konya'nın Mali Yapısı ve Merkez Maliyesi ile İlişkisi

ÖZET

Osmanlı Devleti'nin taşra maliyesini konu edinen bu çalışmada, XVIII. yüzyılözelinde merkez ve taşra arasındaki idari ve mali ilişkiler Konya Sancağı bağlamında ele alınmıştır. Konya, Osmanlı döneminde Karaman eyaletinin paşa sancağıdır. Eyalet merkezi olmasının yanı sıra Osmanlı'nın ticaret ağı içerisinde de önemli bir konumda bulunmaktadır. Konya bu yüzyılda, nüfusu, idari taksimatı, geniş esnaf grupları, vakıfları, tımar ve zeametleri, mukataaları, merkezi yönetimle olan ilişkileriyle ve bu bağlamda toplanan tımar ve zeamet gelirleri, avârız, nüzûl, sürsat, imdâd-î seferiye ve imdâd-î hazeriyye vb. olağan ve olağanüstü vergileriyle önemli bir yerleşim yeridir.

Çalışmanın amacı, XVIII. yüzyılda Konya sancağı özelinde Osmanlı taşra maliye yapısını ve merkez maliyesi ile ilişkilerini incelemektir. Bu doğrultuda birincil elden çeşitli arşiv kaynaklarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte çalışmayı sınırlayan en önemli sorun arşiv kaynaklarında her yıla ait düzenli verilere ulaşılamamasıdır.

Araştırmalar sonucunda, Osmanlı taşrasında merkezle eş zamanlı yürütülen idari ve mali reformların, XVIII. yüzyılda yaşanmış olan savaşlar ve bunun taşrada yol açtığı yolsuzluklar ve eşkiyalık faaliyetleri nedeniyle ve ayrıca kuraklık, kıtlık ve organizayon zayıflığı gibi etkenlerden dolayı taşrada istenilen karşılığı bulamadığı tespit edilmiştir. Özellikle girilen savaşlar ve birçoğunda alınan yenilgiler merkezi hazinenin gücünü iyice zayıflatmıştır. Bu durumun taşraya yansıması ise vergi oranlarının arttırılması ve yeni vergi türlerinin koyulması olmuştur. Konya sancağı özelinde halk her yıl miktarları arttırılan bu vergileri ödeme güçlüğü çekmiştir.

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin		
	Adı Soyadı:	Perihan Hazel KAYA
	Numarası:	124126001003
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İktisat Ana Bilim Dalı/İktisat Bilim Dalı
	Programı	Doktora
	Tez Danışmanı	Doç.Dr. M.Okan TAŞAR
	Tezin İngilizce Adı:	Financial Structure of Konya and Relationship with Central Finance in 18.Century

ABSTRACT

In this study which deals with The provincial finances of the Ottoman Empire, administrative and financial relations between the central and provincial is discussed in the context of Konya Sanjak in thr XVIII. century. Konya is the pahsa sanjak of Karaman province in Ottoman period. Konya is an important location in the Ottoman trade network as well as being central of province. Konya, with population, administrative division, large artisan group, foundations, vassalage and fief, mukataas, their relationship with the central government and in this context with collected vassalage and fief income and ordinary andextraordinary taxes, is an important settlement in this century.

The aim of the study is to examineOttoman provincial finance structure and relations with the central finance in private of Konya in the XVIII. century. In this direct, firsthand the various archival sources are tried to obtain. However the most important problem limiting study is net to be obtained regular data each of year from archival resources.

As a result of research administrative and financial reforms conducted with centre is not determined in returnin the Ottoman provincial due to war which took place in the XVIII. century and this causing corruptions and banditry activities in the provincial and also factors such as drought, famine and organizational weakness. Especially the wars and many defeats weakened the power of the central treasury quite. The reflection of this sitution to provincial is increasing of the tax rate and putting of new types of taxes. People have difficulty in repayment the increased amount of this tax every year in Konya sanjak.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI ..... **i**

ÖNSÖZ ..... **iii**

ÖZET ..... **iv**

ABSTRACT……**v**

TABLOLAR LİSTESİ……..**xi**

KISALTMALAR……**xiv**

GİRİŞ ve METODOLOJİ **1**

Çalışmanın Kaynakları ve Sınırlılıkları……...**4**

Konya ve Merkez Maliyesi ile İlişkisi ile İlgili Yapılan Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme……**8**

Takvim……...**10**

BİRİNCİ BÖLÜM……**12**

XVIII. YÜZYILDA OSMANLI EKONOMİSİNDEKİ GELİŞMELER VE OSMANLI MERKEZ MALİYESİ……**12**

1.1. XVIII. Yüzyıl Ekonomisinin Genel Çerçevesi……12

1.1.1. Küresel Ekonominin Dinamikleri ve Değişimi……12

1.1.1.1. Değerli Maden Ticaretindeki Değişmeler……..15

1.1.1.2. Ticaret Yollarındaki Değişim……16

1.1.1.3. Ticaret Mallarındaki Değişim……18

1.1.2. XVIII. Yüzyılda Osmanlı Ekonomisindeki Gelişmeler……19

1.1.2.1. Osmanlı Merkez Maliyesinin İşleyiş Yapısı ve Bürokratik Çerçevesi……24

1.1.2.1.1.Hazinenin Yapısı ve Kapsamı.....26

1.1.2.1.1.1. İç Hazinenin Yapısı ve İşleyişi……26

1.1.2.1.1.2.Dış Hazinenin Yapısı ve İşleyişi.....29

1.1.2.1.1.3.Çok Hazineli Dönem (1793-1840)……...31

1.1.2.1.1.3.1.İrâd-ı Cedid Hazinesi……..32

1.1.2.1.1.3.2.Tersane-i Âmire Hazinesi.....34

1.1.2.1.1.3.3. Zahire Hazinesi……..35

1.1.2.1.1.3.4.Mukataat/Mansure Hazinesi…...35

1.1.2.1.1.3.5. Redif Hazinesi……...36

1.1.2.1.2. Maliye Daireleri ve Teşkilatlanma Esasları……37

1.1.2.1.2.1. Taşra Maliye Teşkilâtı……..37

1.1.2.1.2.2. Defterdarlık Yapısı ve İşleyişi……..40

1.1.2.1.2.3. Hazinenin Gelir Kalemleri……42

1.1.2.1.2.3.1. Başmuhasebe Kalemi...…….43

1.1.2.1.2.3.2. Anadolu Muhasebesi Kalemi….47

1.1.2.1.2.3.3. Cizye Muhasebesi……..47

1.1.2.1.2.3.4. Mukabele Kalemi.....48

1.1.2.1.2.3.5. Haremeyn Muhasebesi……...48

1.1.2.1.2.3.6. Başmukataa Kalemi……...48

1.1.2.1.2.3.7.Mevkufat Kalemi……49

1.1.2.1.2.3.8. Salyane Kalemi……..50

1.1.2.1.2.4. Büyük Ruznamçe (Ruznamçe-i Evvel) Kalemi...50

1.1.2.1.2.5. Maliye ve Tarihçi Kalemi…….51

1.1.2.1.2.6. Hazinenin Gider Kalemleri……..51

1.1.2.1.3. 1700-1785 Dönemi Osmanlı Merkezi Hazine Hesapları…52

İKİNCİ BÖLÜM.....**56**

KONYA'NIN SOSYO-EKONOMİK YAPISI VE GENEL GÖRÜNÜMÜ.....**56**

2.1. Fiziki Yapısı.....56

2.2. Kısa Tarihçesi.....57

2.3. Demografik Yapısı.....59

2.4. İdari Teşkilatlanma ve Yönetim Yapısı.....62

2.5. Şehir Olarak Konya'nın Yönetimi.....68

2.5.1. Beylerbeyi (Vali).....69

2.5.2. Mütesellimler.....74

2.5.3. Kethüda Ağa.....76

2.5.4.Alay Beyi.....77

2.5.5.Defterdar.....78

2.5.6.Âyan.....78

2.5.7. Voyvoda.....81

2.6. Ekonomik Yapı ve İşleyiş Özellikleri.....83

2.6.1. Esnaf Teşkilâtı ve Genel Özellikleri ile İmalat Sektörü.....84

2.6.1.1.Esnaf Temsilcileri.....85

2.6.1.1.1.Esnaf Şeyhleri.....85

2.6.1.1.2. Ahibaba.....87

2.6.1.1.3. Esnaf Kethüdası.....87

2.6.1.1.4.Bazarbaşı ve Yiğidbaşı.....89

2.6.1.2.Esnaf Grupları.....90

2.6.1.2.1.Deri ve Dokuma Sanayi.....94

2.6.1.2.2.Diğer Üretim Kolları.....97

2.6.1.3.Esnafın Denetimi.....99

2.6.1.3.1. Kadılık Sistemi ve Ekonomik Yapı Üzerindeki Etkileri……...100

2.6.1.3.2. İhtisâb Emini (Muhtesib) ve Piyasalarda Devlet Müdahalesi……102

2.6.1.3.3.Subaşı……103

2.6.2. Ticaret ve Ticari Faaliyetlerin Nitelikleri……...104

2.6.3. Tarım ve Hayvancılık Sektörünün Gelişimi……...107

2.6.4. Para ve Kredi Mekanizması, Finansman Kaynağı ve Sosyal Adalet Fonksiyonu Açısından Vakıflar……110

2.6.5. Osmanlı Ekonomisinde Para ve Fiyat Durumu……...118

2.6.5.1. Osmanlı Döneminde Paranın Gelişimi…….119

2.6.5.2. Osmanlı Döneminde Fiyatların Tespiti: Narh Uygulamaları…….126

2.6.5.3. XVIII. Yüzyılda Konya Ekonomisinde Fiyat Hareketleri...128

2.6.5.4.XVIII. Yüzyılda Konya'daki Fiyatların İstanbul'daki Fiyatlarla Karşılaştırılması……142

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM……145

KONYA'NIN OSMANLI MERKEZ MALİYESİ İLE İLİŞKİLERİ VE VERGİLER……145

3.1. XVIII. Yüzyılda Osmanlı Maliyesindeki Gelişmelerin Konya Ekonomisine Yansımaları……...145

3.2. Mukataalar ve Konya-Merkez Maliye İlişkileri Üzerindeki Etkileri ……149

3.2.1.Mirabiye Mukataası…….158

3.2.2.Suğla Mukataası……...159

3.2.3.Esbkeşân Mukaatası…….162

3.2.4.Hatunsaray Mukataası……..163

3.2.5.Adet-i Ağnam Mukataası…….163

3.2.6.İhtisâb Mukataası…….163

3.3. Vergiye İlişkin Göstergeler Çerçevesinde Konya-Merkez Maliye Bağlantısı..170

3.3.1. Tımar Sistemi ve Zeamet Gelirleri Çerçevesinde Konya-Merkez Maliye İlişkileri ……174

3.3.2. Avârız Vergisi Çerçevesinde Konya ve Merkez Maliye İlişkileri…..190

3.3.2.1.Aynî Olarak Toplanan Avârız Vergileri……203

3.3.2.1.1.Nüzûl Vergisi ve Konya-Merkez Maliyesi İlişkisi.204

3.3.2.1.2.Sürsat Vergisi ve Konya-Merkez Maliyesi İlişkisi ……..…….211

3.3.2.2.Nakdî Olarak Topanan Avârız Vergisi…….….215

3.3.2.2.1. Menzil-i İmdadî Vergisi……215

3.3.2.2.2. İmdad-î Seferiye Vergisi……...223

3.3.2.2.3.İmdad-î Hazeriyye Vergisi…….227

SONUÇ……233

KAYNAKÇA……...243

EKLER……270

TABLOLAR LİSTESİ:

Tablo 1:1:XVIII. Yüzyıla Ait Hicri-Miladi Takvim…….....11

Tablo-1.2.: İç Hazine (Enderun Hazinesi, Hazine-i Hümâyun, Hazine-i Hassa)…..28

Tablo-1.3.:Dış Hazine (Hazine-i Âmire,Maliye Hazinesi, Devlet Hazinesi).....30

Tablo-1.4.: Başmuhasebe Denetimindeki Mukataa Gelirlerinin Bütçe Gelirlerindeki Oranı (%)……44

Tablo -2.1.: XVI.- XVIII. Yüzyılda Konya'nın Nüfusu……60

Tablo -2.2.: 1513 Yılında Karaman Eyaletinin Kazaları……...64

Tablo -2.3.: Karaman Eyaletinin Yıllara Göre Sancakları…….68

Tablo -2.4.: XVIII. Yüzyılda Konya'da Görev Yapan Valiler……..71

Tablo-2.5.:XVIII. Yüzyılda Konya'da Görev Yapan Bazı Valilerin Görev Süreleri……72

Tablo -2.6.: XVIII. Yüzyılda Konya'da Görev Yapan Mütesellimler……...75

Tablo-2.7.:1714 yılında Konya'daki Esnaf Gruplarının Yiğidbaşıları……..90

Tablo -2.8.: XVIII. Yüzyılda Konya'da Faaliyet Gösteren Esnaf Grupları ……..93

Tablo-2.9.: Konya'daki Birtakım Vakıfların 31 Mart 1689 Tarihindeki Gelirleri.....115

Tablo-2.10.: Konya'daki Birtakım Vakıfların 1690 Yılı Gelirleri……...116

Tablo -2.11.: 57 Nolu Şer'îye Sicilinde Adı Geçen Vakıflar……...…117

Tablo -2.12.: XVII. ve XVIII. Yüzyılda Paraların Akçe Değerleri…….120

Tablo-2.13.: XVII. Yüzyılda Yüz Dirhem Gümüşten Adet Olarak Tesbit Edilen Ağırlık ve Gram Karşılığı…….121

Tablo -2.14: Pârenin Ağırlık ve Ayarındaki Değişmeler…….123

Tablo-2.15.: Gümüş Guruş Değeri……...124

Tablo-2.16.: 1673 yılına Ait Bazı Fiyatlar……...128

Tablo -2.17.:XVIII. Yüzyılda Konya'daki Bazı Temel Gıda ve İhtiyaç Maddelerinin Fiyatları…….130

Tablo-2.18.: 1774 Yılının İki Narh Dönemindeki Bazı Temel Gıda ve İhtiyaç Mallarının Fiyatları……...134

Tablo-2.19.: 1797, 1798 ve 1800 Yıllarındaki Bazı Temel Gıda ve İhtiyaç Mallarının Fiyatları…….137

Tablo-2.20.: Konya'da 1707-1712 Yılları Arasında İşçi ve Usta Yevmiyeleri…...141

Tablo-2.21.: İstanbul'da Temel Gıda Fiyatları (Birim Başına Akçe)……..142

Tablo-3.1.: XVII. Yüzyılda İhtisâb Mukataasını İltizama Alan Kişilerden Bazıları……..165

Tablo-3.2.: XVIII. Yüzyılda Konya'daki Bazı Zeamet Gelirleri……187

Tablo-3.3:1681 ve 1692 Yılı Karaman Eyaletine Bağlı Sancaklardaki Avârızhâne Sayısı…….194

Tablo-3.4: 1692 Yılı Şubat ve Kasım Ayında Konya Sancağı ve Nahiyelerindeki Avârızhâne Sayısı…….194

Tablo-3.5:XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Konya Sancağı ve Nahiyelerindeki Avârızhâne Sayısı…….196

Tablo-3.6: XVIII. Yüzyılda Konya Sancağından Toplanan Avârız Vergi Miktarı……...201

Tablo-3.7: Avârız Vergi Çeşitleri……203

Tablo-3.8: 1687 ve 1692 Yılında Konya ve Diğer Sancaklarda Bulunan Nüzûlhâne Sayısı…….204

Tablo-3.9: 1692 Yılı Vergi Tahsilatında Geçerli Olan Paraların Değerleri……....205

Tablo-3.10: XVIII. Yüzyılda Konya'da Toplanan Nüzûl Vergisi Miktarı……..206

Tablo-3.11:1683 ve 1685 Yılı Sürsat Zahiresi Fiyatları……..212

Tablo-3.12: 1685 Yılı Karaman Eyaleti Sancaklarından Talep Edilen Sürsat Zahiresi Bedeli……214

Tablo-3.13: 1692 ve 1693 Yılı Menzil-i İmdâdî İçin Konya Sancağına Bağlı Nahiyelerdeki Hâne Miktarları…….216

Tablo-3.14:XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Menzil-i İmdâdî İçin Konya Sancağına Bağlı Nahiyelerdeki Hâne Miktarları……217

Tablo-3.15: 1714 Yılı Menzilde Kullanılan Gıda ve İhtiyaç Maddelerinin Fiyatları…….218

Tablo-3.16: 1715 Yılı Menzilde Kullanılan Gıda ve İhtiyaç Maddelerinin Fiyatları…….219

Tablo-3.17: 1716 Yılı Menzilde Kullanılan Gıda ve İhtiyaç Maddelerinin Fiyatları…….220

Tablo-3.18: 1718 Yılı Konya Sancağı ve Nahiyelerinden Toplanacak İmdâd-î Seferiye Miktarları……....224

Tablo-3.19:1724 Yılı Konya Sancağı ve Nahiyelerinden Toplanacak İmdâd-î Seferiye Miktarları……....225

Tablo-3.20: 1724 Yılı Esnaf Gruplarının Ödediği İmdâd-î Seferiye Miktarları…..225

Tablo-3.21: 1723 Yılı Konya Sancak ve Kazâlarının İmdâd-î Hazeriyyesi……229

Tablo-3.22: 1726 Yılı Karaman Eyâleti Sancaklarının İmdâd-î Hazeriyyesi……..230

Tablo-3.23: 1749 Yılı Karaman Eyâleti Sancaklarının İmdâd-î Hazeriyyesi……..231

Tablo-3.24: 1790-1800 Arasında Karaman Eyaleti İmdâd-î Hazeriyyesi……...231

KISALTMALAR

AET: Ali Emiri Tasnifi

b.: oğlu

Bkz: Bakınız

BOA: Başbakanlık Osmanlı Devlet Arşivi

C: Cilt

Ca:Cemaziyelahir

CD: Cevdet Dahiliye Tasnifi

C.ML. :Cevdet Maliye Tasnifi

Çev: Çeviren

DBŞM: Başmuhasebe Defteri

DFE: Ruznamçe Defterleri

Ed: Editör

H:Hicri

Gr.: Gram

İA:İslam Ansiklopedisi

İE.ML: İbnülemin Tasnifi

KAD: Karaman Ahkam Defteri

Kg: Kilogram

KK:Kamil Kepeci Tasnifi

KKD: Karaman Kadı Sicili

KŞS: Konya Şer'îye Sicili

M:Miladi

NŞT: Tahvil Nişan Kalemi

M:Muharrem

MAD: Maliyedden Müdevver Defterleri

ODTÜ: Ortadoğu Teknik Üniversitesi

Ra:Ramazan

S:Safer

Ş: Şevval

Şa:Şaban

TDV: Türk Diyanet Vakfı

TTK: Türk Tarih Kurumu

Yay.: Yayıncılık

GİRİŞ ve METODOLOJİ

Altı yüz yılı aşkın bir süre yaşayan Osmanlı Devleti, çeşitli dini ve etnik unsurları bünyesinde barındırarak farklı coğrafyalar üzerinde hüküm sürmüştür. XVII. yüzyılın son dönemine kadar Osmanlı Devleti savaşlardan çoğunlukla olumlu yönde etkilenmiş, ekonominin gelişmesinde bu savaşların çok önemli bir rolü olmuştur. Buna karşılık 1683 yılı Osmanlı Devleti'nde bir dönüm noktasıdır. 1683 yılında başlayan ve uzun bir süre devam eden II.Viyana kuşatması ile Osmanlı'da savaşların faydadan çok zarara yol açtığı, siyasi, sosyal ve ekonomik olmak üzere her alanda bunalıma dönüştüğü bir dönem başlamıştır. 1683 yılında Kara Mustafa Paşa'nın Viyana'yı alma girişiminin başarısızlıkla sonuçlanması, Batılı devletlerin Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu durumun farkına varmasına ve bundan yararlanmak için harekete geçmelerine yol açmıştır. Özellikle Avusturya, Venedik ve Rusya, kendi çıkarları doğrultusunda, gayrimüsliman halkı kışkırtarak Osmanlı İmparatorluğu'nu XVIII. yüzyıl boyunca uğraştıran savaşlara sürüklemişlerdir. 1683 Viyana bozgunuyla başlayan dönem 1798 Napolyon'un Mısır'ı işgaliyle son bulmuştur. Bu süreçte devletin hazinesi önemli gelir kaybına uğramıştır. Özellikle mağlubiyetler sonucunda elden çıkan bölgelerdeki gelir kaybı ve bu buhranlı dönemlerdeki sosyal çöküntü, üretimdeki düşüklüğü hızlandırmıştır. Sadece düzenlenen seferler nedeniyle hazinenin geliri azalmamış, halk artan vergiler sebebiyle iktisadi açıdan da zorlanmış, bunun yol açtığı soygun ve baskınlardan reâya zarar görmüş, kentlerde düzen ve asayiş kalmamıştır.

Osmanlı maliyesindeki kötü gidişe yönelik yürütülen mali düzenlemeler başlangıçta, klasik yapıdan pek taviz verilmeden yapılmaya çalışılmıştır. Üretimin ve ticaret hacminin artırılmasından çok planlanan mali çözümlemeler, mevcut fiskal gelirlerin paylaşımının yeniden ayarlanmasına ve vergilerin çoğaltılmasına endekslenmiştir. Ekonomik rahatlama için devlet tarafından en sık müracaat edilen yöntem yeni mali kaynakların yaratılması için ek vergilerin tahsil edilmesi veya mevcut vergilerin oranlarının yükseltilmesidir. Avârız adıyla anılan olağanüstü vergiler, XVIII. yüzyılda artık olağan vergiler haline dönüşmüştür. Yine, XVII. yüzyılın sonlarında askeri bir verim alınmayan tımar ve zeamet sahiplerinden daha çok

yararlanmak için tımar ve zeamet bedeli düzenli bir vergi haline getirilmiştir. Savaş masraflarını karşılamak için tesis edilen en yeni vergi ise imdâd-î seferiyedir. Bir diğer vergi türü ise barış zamanlarında valilerin ihtiyaçlarını karşılamak için alınan imdâd-î hazeriyyedir.

XVIII. yüzyılda merkezî yönetimde görülmeye başlayan bozulmalar taşra yönetimine de yansımıştır. Taşradaki bütün idari birimlerde hissedilir derecede bir otorite boşluğu oluşmuş, bunun sonucunda da ortaya çıkan boşluk yerel güçler tarafından doldurulmaya çalışılmıştır. Bunlar; voyvoda, âyan, mütesellim gibi kazâ yöneticileri ve şehir kethüdalarıdır. Osmanlı'nın en büyük eyâletlerinden biri olan Anadolu eyâleti de yaşanan tüm bu siyasi, askeri, sosyal ve ekonomik gelişmelerden etkilenmiştir. Bu nedenle de bu durumu düzeltmek için devletin aldığı tedbirlerin taşraya yansıması ve merkez-taşra mücadelesi önemle durulması gereken konuların başında gelmektedir.

Hem bir eyâlet hem de o eyâletin merkezi olması bakımından önem arz eden Konya, aynı zamanda Üsküdar'dan Halep'e kadar uzanan Anadolu'nun sağ kolu üzerindeki konumu açısından stratejik bir noktada idi. XVIII. yüzyılda Konya tarihi göz önünde bulundurulduğunda; Osmanlı Devleti'nin ekonomik sıkıntı içinde olduğunu ve bu dönemde yaşanan ekonomik sıkıntıya paralel olarak Konya'da da günlük hayatta temel gıda ve ihtiyaç mallarının fiyatlarında artışlar yaşandığını, halktan toplanan vergilerin hem sayısının hem de oranının arttırıldığını söylememiz yanlış olmaz. Merkezle olan ilişkilerin zayıflaması sonucu eşkiyalık hareketleri de görülmeye başlamıştır.

Osmanlı Devleti'nin mali yapısı genel olarak merkez ve eyâletler maliyesi olmak üzere iki kısımda incelenebilir. Merkez maliyesi daireleri merkezde ve eyâletlerde oluşan gelir ve giderleri yönetmektedir. Ayrıca mukataaların ve malikanelerin işletilmesi, cizye ve bedel-i nüzul gibi avârız vergilerinin tahsili işleri de bu daireler tarafından yürütülmektedir. Merkez maliyesi daireleri sadrazam ve başdefterdarın denetimde defterdarlık, ruznamçe kalemi, maliye kalemi, tarihçi kalemi ile gelir ve gider kalemleri başlığı altında örgütlenmiştir. Osmanlı Devleti'nin merkez maliyesi dendiğinde doğrudan merkezi devlete intikal eden ve merkezi hazinede

toplanan gelirler ile bunların harcanmasına ilişkin konular anlaşılmaktadır. Eyâletler maliyesi ise, sözkonusu eyâletin idare biçimine göre; has ve salyane ile yönetilen eyâletler olarak ayrılmaktadır.

"18. Yüzyılda Konya'nın Mali Yapısı ve Merkez Maliyesi İle İlişkisi" başlığını taşıyan bu çalışmada, Konya tarihi araştırmalarında göz ardı edilen Osmanlı döneminde Konya'nın mali yapısı ve merkezi yönetimle mali ilişkileri ele alınmaktadır. Diğer taraftan da Konya Şer'îye sicilleri (KŞS) ve Başbakanlık Osmanlı Arşivinde (BOA) ulaşılan belge ve defterler doğrultusunda ele alınan dönemin Konya'sı hakkında, bazı ekonomik tespitler yapılmaya çalışılmaktadır. Bu nedenle Karaman Eyâletinin paşa sancağı olan Konya'da bulunan Vali, kadı, âyan ya da naiblere gönderilen ferman berat ya da buyruldular yani kısaca merkezi otorite ile taşra teşkilâtı arasında gerçekleştirilen yazışmalar incelenmiştir. Merkezden gönderilen ferman ve beratlar çoğunlukla Konya, Kayseri, Akşehir, Ilgın, Kırşehir, Nevşehir, Niğde, Seydişehir, Beyşehir, Doğanhisarı, Larende (Karaman), İçil, Bor, Ürgüp, Belviran, Aladağ, Aksaray, Eskil ve çevresindeki nahiye köy ve mezraalarda meydana gelen olaylar, gelir bölgelerinin iltizama verilmesi, avârız, nüzûl, imdad-î seferiye ve imdâd-î hazeriyye gibi vergilerin toplanması, tayinler, asker talebi vb. konuları içermektedir.

Bu doğrultuda çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, ilk olarak XVIII. yüzyılda Dünya ekonomisinde yaşanan gelişmeler ele alındıktan sonra bu gelişmelerin Osmanlı ekonomisine yansımaları incelenmektedir. Ardından da Osmanlı merkez maliyesi üzerinde durularak, merkez maliyesini oluşturan yapılar irdelenmiştir. Ayrıca çalışmanın konusunu Konya şehrinin mali yapısı oluşturduğu için taşra maliye teşkilatı da ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

İkinci bölümde, XVIII. yüzyılda Konya'nın genel olarak sosyal, demografik, yönetim ve iktisadi yapısı ele alınmaktadır. Şehirlerde ferman ve beratların muhatabı büyük bir çoğunlukla kadılar olmakla beraber beylerbeyi, sancakbeyleri, mütesellimler, voyvodalar, yeniçeri serdarları vb. olmuşlardır. Bu fermanlarda bazen görevlilerin isimleri de zikredilmiştir. Bu sayede fermanın verildiği tarihte kimin kadı olduğunu veya kimin asayişi sağlamakla görevlendirilmiş bulunduğunu öğrenmemiz

mümkün olmaktadır. İktisadi yapı içerisinde ise esnaf teşkilâtı, para ve fiyat hareketleri ve iktisadi yapı etkileyen vakıf gibi diğer değişkenler üzerinde durulmuştur.

Üçüncü ve aslında çalışmanın bel kemiğini oluşturan bölümde ise XVIII. yüzyılda Konya'nın mali yapısı ve merkez maliyesi ile ilişkisi sayısal veriler çerçevesinde ortaya konulmaya çalışılmıştır. İlk olarak mukataa sistemi ele alınmış ve özellikle önemli mukataalardan biri olan Konya İhtisâb mukataasının iktisadi durumu verilerle aydınlatılmıştır. Merkez maliyesi ile ilişkileri gösteren en önemli değişken hiç kuşkusuz ki vergilerdir. Bu doğrultuda Karaman eyâletine bağlı Konya Sancağının avârızhâne ve nüzûl hâneleri ile bu bağlamda verilen avârız vergisi, nüzûl vergisi, sürsat vergisi, imdâd-î seferiye vergisi ve imdâd-î hazeriyye vergisi ele alınmaktadır. Söz konusu sancaktaki avârızhâne ve vergilerdeki artış ve azalışlar Şer'îye sicillerine yansıyan belgeler doğrultusunda değerlendirilmektedir. Ayrıca önemli gelir kaynaklarından olan tımar gelirleri de arşiv belgeleri yardımıyla bu bölümde ele alınmıştır.

Çalışmanın Kaynakları ve Sınırlılıkları

Bu çalışmanın birincil elden kaynakları Başbakanlık Osmanlı Arşivinde bulunan defter ve belge serileridir. Bu defter ve belge serileri içinde kısaca D. BŞM olarak belirtilen baş muhasebe kalemi içerisinde 6 tane XVII. yüzyıla ait, 66 tane XVIII. yüzyıla ait olmak üzere 72 adet dosya bulunmaktadır. Bu dosyalardan 2 tanesi Konya İhtisâb mukataasının XVIII. yüzyıla ait belgelerini içermektedir. Bu dosyalar Konya İhtisâb mukataasının faaliyetleri hakkında önemli bir belge birikimine sahiptir. Bir diğer önemli arşiv kaynağı, MAD olarak kısaltılmış olan ve mali kayıtları içeren Maliyeden Müdevver Defterler katalogunda bulunan defterlerdir. Bir diğer önemli belge koleksiyonu ise Muallim Cevdet tarafından gerçekleştirilen tasnif sonrasında ve onun adıyla anılan Cevdet tasnifidir. Cevdet tasnifi içerisinde belediye, maliye, saray, iktisat, askeriye, bahriye gibi çeşitli konularla ile ilgili belgelere ulaşmak mümkündür. Bir diğer incelenen belgeler arasında ise Ali Emiri tasnifi ve Kamil Kepeci belgeleri yer almaktadır. Bunlar dışında tımar bilgilerini içeren ruznamçe kayıtları ve Konya ile ilgili diğer belgeler çalışmanın birincil elden kaynaklarını oluşturmaktadır.

Osmanlı Devleti kurulduğundan beri kanun ve nizamlarla yönetilmiştir. Bunun en iyi göstergesi tutulan resmi kayıtların günümüze kadar düzenli bir şekilde gelmesidir. Osmanlı Devleti'nin miras olarak bize bıraktığı bu kayıtlar içerisinde diğer bir birincil el kaynaklarımız Konya Şer'îye Sicilleridir[1]. Osmanlı Devleti'nde mahkeme tutanaklarının ve merkezi hükümetle taşra teşkilâtı arasında gerçekleştirilen yazışmaların suretlerinin kaydedildiği defterlere Şer'îye sicili adı verilmektedir. Bu defterdeki kayıtların bir kısmı toplumun hukuki, sosyal, ekonomik ve kültürel ilişkilerinde çok önemli roller üstlenmiş olan kadıların görev süresince mahkemede tutulmuş kayıtlarından, diğer kısmı ise merkez ve taşra otoritelerinden gelen ferman, berat ve buyruldu suretlerinden meydana gelmektedir (Başarır, 2003:5). Şer'îye sicilleri bulunduğu yerin iktisadî hayatını anlatan birincil elden belgelerdir. XV.-XX. yüzyıllar arasında halkın hayat ve geçim tarzı, yetiştirdiği tarım ürünleri, imal ettiği sanayi mamulleri, malların fiyatını belirleyen narhlar, Anadolu'da mevcut olan sanat ve meslek çeşitleri, halktan toplanan vergiler (Avârız, nüzûl vb.), yönetimde yer alan beylerbeyi, sancakbeyi, voyvoda vb. idari görevlilerin aldıkları maaşlar, para tür ve değerleri, devletin memurlarına ödediği tahsisatlar gibi iktisada dâhil bütün konular Şer'îye sicillerindeki kayıtlardan öğrenilebilmektedir (Akgündüz, 1988:15). Bu sicil belgeleri incelenmeden imparatorluğun idari ve iktisadi tarihini ortaya çıkarmak mümkün değildir. Özellikle belirli bir bölgeye ait arka arkaya yıllara ait bütün sicil defterlerine ulaşıldığı zaman o bölgenin tarihi hayatını hiçbir kaynak bize bunlardan daha detaylı bir şekilde gösteremez (Hızlı, 2003:368).

Konya Mevlana müzesinde varak sayıları birbirinden farklı olarak 345 adet Şer'îye sicili defteri bulunmaktadır. Bu defterlerin 151'i Konya'ya, 18'i Beyşehir, 12'si Ilgın, 12'si Seydişehir, 11'i Bozkır, 7'si Akşehir ve 1'i Hadim kazâlarına; geriye kalan toplam 137 defter de bugün Konya'dan ayrı olan il ve ilçelere aittir. Bunlardan da 52'si Karaman'a, 35'i Isparta'ya, 32'si Burdur'a, 11'i Uluborlu'ya, 7'si ise Yalvaç'a aittir (Akgündüz, 1988:43). Konya'ya ait olan 151 adet sicilin ilk 5'i XVI. yüzyılın sonu ile XVII. yüzyılın başlangıcına aittir ve pek düzenli defterler değildir.

[1]Konya Şer'îye Sicillerinin orjinal metni, Ankara'da Millî Kütüphâne Arşivi'nde bulunmaktadır. Fakat tüm Şer'îye Sicilleri Ankara'ya taşınmadan önce birer fotokopileri Mevlana Kültür Merkezi Kütüphânesine bırakılmıştır.

Konya'daki sicillerin en eskisi 324 numarada kayıtlı olan H. 932–1066/M.1525–1656 tarihli Karaman defteri iken en yakın tarihli sicil ise, 348 numarada kayıtlı olan M.1928-1929 yıllarına ait Ilgın defteridir. Konya şehir merkezine ait sicillerden en eskisi H. 970–1019/M. 1562–1611 tarihli ve 1 numarada kayıtlı olan defterdir. Buna karşılık en yakın sicil ise H.1324–1326/M. 1906–1908 yıllarına ait olan 116 ve 139 numaralı defterlerdir (Özger, 2007:12).

Bu çalışmada Şer'îye sicillerinden Konya ile ilgili gönderilen ve halen bir kopyasının Mevlana müzesi arşivinde ve Ankara'da Milli Kütüphanede saklanan 1 ila 67 Numara arasındaki konuyla ilgili belirli Şer'îye sicil defterlerinde kayıtlı olan ferman ve beratlar incelenmiştir. Bunlar yanında 281-282-286-293 Numaralı Karaman Kadı Sicilleri ve 1 Numaralı Karaman Ahkam Defteri de gözden geçirilmiştir. Ayırca Konya ile ilgili yazılmış kitap, makale ve diğer çalışmalar ise çalışmamızın ikincil kaynaklarıdır.

Bunlar dışında Osmanlı'nın tarihi ve maliyesi üzerine yapılan çalışmalar da kaynaklarımız arasında yer almaktadır. Osmanlı maliyesine ilişkin klasik dönem Osmanlı mali bütçeleri üzerine çalışmalar yapan Ömer Lütfi Barkan'ın; yine Osmanlı bütçelerine ilişkin çalışmalar yapan Halil Sahillioğlu'nun; arşiv kaynaklarına dayalı çalışan ve özellikle XVII. ve XVIII. yüzyıl bütçelerini inceleyen Ahmet Tabakoğlu'nun; Osmanlı maliyesinin genel durumu ve yapısı hakkında kitap ve makaleleriyle öne çıkan Yavuz Cezar'ın; Tanzimat dönemi Osmanlı maliyesini ele alan Tevfik Güran'ın; arşiv belgelerinden yola çıkarak hazırladığı bütçelerle Erol Özvar'ın; Osmanlı'nın sosyal ve ekonomik tarihi üzerine birçok araştırma yapan en büyük tarihçilerimizden Halil İnalcık'ın; Osmanlı-Türkiye iktisadi tarihi üzerine çalışan Şevket Pamuk'un; Osmanlı Devleti ve ekonomisi üzerine çalışan Mehmet Genç'in; Tanzimat dönemi vergi uygulamalarını ve mukataa sistemini inceleyen Coşkun Çakır'ın çalışmaları ve ismini sayamadığımız birçok değerli hocalarımızın Osmanlı tarihi ve mali yapısı üzerine yaptıkları çalışmalar diğer kaynaklarımız arasında yer almaktadır.

Çalışmanın sınırları kronolojik olarak XVIII. yüzyıl olarak çizilmiştir. Zaman zaman konu itibariyle geriye ve ileri atıflar yapılmakla birlikte esas inceleme alanı XVIII. yüzyıldır.

XVII. yüzylın son döneminde başlayan sıkıntı daha sonraki yıllarda da artarak devam etmiş bunun üzerine II. Mustafa döneminde (1695-1703) Karlofça Antlaşması imzalanmıştır. 1699 yılında alınan ağır mağlubiyet sonucunda imzalanan Karlofça Antlaşması ve sonrasında yaşanan huzursuzluğun etkisiyle ortaya çıkan Edirne Vak'ası neticesinde II. Mustafa'nın tahttan indirilerek yerine kardeşi III. Ahmed'in geçmesiyle (22 Ağustos 1703) başlayan XVIII. yüzyıl, 1730 yılında Patrona Halil İsyanı ile başa geçen I. Mahmud (1730-1754) ile sürdürülmüş ve gerçekleştirdiği yeniliklerle adından söz ettiren III. Selim (1789-1807) ile sona ermiştir. Bu dönemde içeride asayiş ve eşkıyalık olayları artarken dışarıda da Venedik ve Avusturya ile savaşlar sürmektedir. XVIII. yüzyılın başları Osmanlı toplumunun yaşadığı sosyo-ekonomik ve sosyo-politik değişim sürecinde kritik bir eşiği oluşturmaktadır. II. Viyana Kuşatması ve Karlofça Antlaşması ile başlayan değişim süreci XVIII. yüzyıl ve devamında Osmanlı Devleti ve eyâletleri için önemli sonuçlar ortaya çıkarmaktadır.

XVIII. yüzyıl, Osmanlı Devleti açısından askeri, siyasi, sosyal ve mali olmak üzere her alanda önemli bir yüzyıldır.

Askeri ve mali açıdan, XVII. yüzyılın son dönemlerinde başlayan ve XVIII. yüzyıl boyunca da devam eden ve özellikle yüzyılın ikinci yarısından itibaren çoğu yenilgiyle sonuçlanan Avusturya, Venedik, Rus, İran savaşlarının yanı sıra savaş teknolojisinde yaşanan gelişmelerin tımarlı sipahilerin sayısını azaltıp ateşli silahlarla donatılmış ve sürekli maaş alan yeniçerilerin sayısını arttırması Osmanlı maliyesine önemli bir ek yük getirmiştir. Ayrıca bu durum devlet gelirlerinin büyük bir kısmının merkezi hazinede toplanması zorunluluğunu doğurmuştur. Savaş harcamalarının karşılanmasına yönelik ek gelir sağlamak amacıyla 1695 yılında malikane uygulamasına geçilmiş ve başta valiler olmak üzere yönetici sınıfın hasları da bu uygulamanın içine çekilmiştir. Valilerin azalan gelirlerine karşılık ihtiyaçlarının karşılanması noktasında ise taşrada yaşayan halka yeni vergiler konulmuştur. Ayrıca mevcut vergilerin de oranı arttırılmıştır.

Siyasi ve sosyal açıdan ise taşrada bulunan valilerin ve sancakbeylerin askerleri ile birlikte savaşa katılmaları sonucunda doğan iktidar boşluğunu âyan adı verilen yerel güçlerin doldurması ve eşkiyalık faaliyetlerinin artması sonucu halka zulmetmeleri ve ek vergiler talep etmeleri halkı oldukça zora sokmuştur. Tüm bu yaşananların taşrada yarattığı etkinin araştırılması amacıyla çalışma XVIII. yüzyıl olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte bu çalışmayı sınırlandıran en önemli sorun arşiv kaynaklarında her yıla ait düzenli verilere ulaşılamamasıdır.

Konya ve Merkez Maliyesi İle İlişkisi İle İlgili Yapılan Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme

Osmanlı kentlerinin genel karakteristik özelliklerinin ortaya çıkarıldığı çalışmalar içerisinde Konya şehri ile ilgili yapılan ve farklı zaman dilimlerini içeren çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Tarihsel açıdan bakacak olursak; bu araştırmalardan ilki XVI. yüzyılda Ankara ve Konya şehirlerini karşılaştırmalı olarak incelediği çalışmasıyla Özer Ergenç'e aittir. Ergenç (2012), bu çalışmasında XVI. yüzyılda Ankara ve Konya şehirlerinin fiziksel yapılarını, demografik durumlarını, iktisadi yapılarını ve sosyal hayatlarını gözler önüne sermiştir. Bu çalışmanın arkasından, 1640-1650 yılları arasında Konya'nın sosyo-ekonomik yapısını inceleyen Muşmal (2001), müslümanlar, Hristiyanlar ve köleler ekseninde Konya şehrinin gündelik yaşamı hakkında bazı değerlendirmelerde bulunmaktadır. Ayrıca dönemin ekonomik yapısının aydınlatılması amacıyla mülk satışları hakkında da bazı değerlendirmeler yapılmıştır.

Kıvrım (2005), "XVII. Yüzyılda Konya ve Ayıntab Şehirlerinde Gündelik Hayat" adlı doktora tezinde Konya ve Ayıntab şehirlerinin Şer'îye sicillerindeki bilgilerden hareketle şehrin devlet merkezine yakın veya uzak olmasının şehri nasıl etkilediğini, ticaret yollarının şehre nasıl bir etkisi olduğunu ve şehirlerin demografik yapısının insanların gündelik hayatlarına nasıl yansıdığını araştırmıştır. Bu doğrultuda Konya ve Ayıntab şehirleri arasında mukayeseler yapılarak şehirlerin birbirlerine benzerlikleri ve birbirlerinden farklılıkları ortaya konulmuştur.

Oğuzoğlu (1983), XVII. yüzyılda Konya ekonomisini etkileyen faktörleri ele almıştır. Bu faktörler arasında mukataalar, vakıf gelirleri, tımar ve ulufe gelirleri yer almaktadır. Diğer bir çalışmasında (1995) ise 1680-1700 döneminde Osmanlı şehirlerindeki halkın vergi yükünü araştırmıştır. Burada Konya, Ankara, Trabzon gibi şehirlerdeki tarımsal üretimi, vakıfları, para hareketlerini, sınai üretimi irdelemiş ve vergilerin toplanma yöntemleri üzerinde durmuştur.

Bülbül (1988), 1685-1700 yılları arasında Konya'nın Merkezi Yönetim ile olan ilişkilerini sosyal, mali ve askeri meseleler bağlamında o döneme ait Şer'îye sicilleri doğrultusunda ele almıştır.

"Lale Devrinde Konya" adlı çalışmasıyla Küçükdağ (1989) ve 1756-1856 yılları arasını kapsayan çalışmasıyla Tuş (2001), Konya şehrinin müesseselerini ve sosyo-ekonomik yapısını incelemişlerdir.

Buluş (2010), "Konya Ekonomisinin Tarihsel Gelişimi ve Özel Girişim Ağırlıklı Bir Kalkınmanın Tarihsel Temelleri" adlı çalışmasında Konya ekonomisini Selçuklu Dönemi, Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet sonrası dönem olarak ayrı ayrı ele almaktadır. Yine "Konya Sanayi Tarihi" adlı diğer bir çalışmasında (2014) ise Konya ekonomisini Selçuklu döneminden günümüze kadar incelemenin yanı sıra Konya sanayisinin tarihsel gelişimini ayrıca ele almıştır.

Ayrıca Sak, Konya Şeriye Sicillerinin bir kısmının transkripsiyonu ve dizin çalışmaları ile bu döneme ait mahkeme kayıtlarında yer alan ferman, berat, buyruldu, hüccet gibi belge çeşitlerini ortaya koymuştur.

Bizi bu çalışmayı yapmaya yönelten en önemli sebep; XVIII. yüzyılda Osmanlı idari yapılanması içinde Konya'nın, nasıl bir idari ve mali duruma sahip olduğunun şimdiye dek tam olarak açıklığa kavuşturulamamış olmasıdır. Diğer bir deyişle 18. yüzyılda Konya'nın iktisadi yapısı ve merkez maliyesi ile ilişkisi hakkında herhangi bir çalışma yapılmadığı ve bu alanda bir eksiklik olduğu fark edilmiştir.

Takvim

Türkler tarih sahnesine çıkışlarıyla birlikte kendileri için önemli olan tarihi olaylar ve günlerin tarihlerini belirleme ihtiyacı duymuşlardır. Osmanlı'da XVII. yüzyılın ikinci yarısına kadar devlet işlerinde hep ay yılını esas alan ve Mekke'den Medine'ye hicreti başlangıç kabul eden Hicri-Kameri takvim kullanılmıştır. Aylar ve günler bu takvime göre yazışmalarda bazen tam olarak yazılmışken bazen de kısaltılmış rumuzlar kullanılmıştır. Ayrıca yine devlet işlerinin yazılı olduğu resmî belgelerde ayın ilk günü için *"gurre"*, son günü için *"selh"*, ayın 1–10. günleri için *"evâil"*, ayın 11–20. günleri için *"evâsıt"*, ayın 21–30. günleri için de *"evâhir"* tabirleri kullanılarak gün sayısı gösterilmemiştir. Hicri takvimde günler pazar günü ile başlamaktadır (Cengiz, 2008:290).

Hicri-Kameri takvimin değişiklik göstermesi ve yılbaşının her yıl aynı zamanlarda olmaması, devletin mali işlerinde bazı aksaklıklara neden olmuştur. Bunun üzerine Defterdar Moralı Osman Efendi 1697 yılında yeni bir takvim sistemi geliştirmiş ve bu yeni takvim sisteminin adına da Mali-Rumi takvim denmiştir. Bu takvim, eski Bizans takvimi esas alınarak mali işlerde kullanılmak üzere hazırlanmıştır. 1839 yılından itibaren de Hicri takvimle beraber bütün resmi ve mali işlemlerde kullanılmaya başlamıştır. Mali-Rumi takvimde başlangıç olarak Hicret alınmıştır. Güneş yılı esasına göre (dünyanın güneş etrafındaki hareketi) hazırlanan bu takvimde hem aylar arasında 13 günlük bir fark hem de mali sene ile miladi sene arasında 584 senelik bir eksiklik vardır. Hicri-Kameri takvim esasına göre hicri yıllarda kısalıklar bulunmaktadır. Bu nedenle de yaklaşık olarak her 33 yılda, tam bir yıl mali yıldan önde gitmektedir. Dolayısıyla da her 33 yılda bir mali yıldan hicri yıl düşülmektedir. Mali-Rumi takvim esasına göre ay adları; Mart, Nisan, Mayıs, Haziran, Temmuz, Ağustos, Eylül, Teşrin-i evvel veya Birinci Teşrin (Ekim), Teşrin-i Sani veya İkinci Teşrin (Kasım), Kanun-i Evvel veya Birinci Kanun (Aralık), Kanun-i Sani veya İkinci Kanun (Ocak) ve Şubattır (Temelkuran, 2002:437). Mali-Rumi tarihin miladi karşılığını bulmak için mali tarihe 584 ilave edilirken miladi yılı mali yıla çevirmek için ise 584 çıkarılır (Pakalın, 1954:309). Ayrıca Rumi-Mali Nisan ayının yirmi üçüne ve miladi Mayıs ayının altısına rastlayan güne *"Rûz-ı Hızır /Hıdırellez"*,

miladi Ekim ayının yirmi altısına ve rumi-mali *"teşrin-i sani*" Kasım ayının dokuzuna rastlayan güne de *"Rûz-ı Kasım"* denmektedir (Cengiz, 2008:290).

Tablo-1.1: XVIII. Yüzyıla Ait Hicri-Miladi Takvim

Hicri Yıl	**Miladi Yıl**
1110	10 Temmuz 1698-29 Haziran 1699
1120	23 Mart 1708-13 Mart 1709
1130	5 Aralık 1717-24 Kasım 1718
1140	19 Ağustos 1727-7 Ağustos 1728
1150	1 Mayıs 1737-21 Nisan 1738
1160	13 Ocak 1747-2 Ocak 1748
1170	26 Eylül 1756-15 Eylül 1757
1180	9 Haziran 1766-30 Mayıs 1767
1190	21 Şubat 1776- 9 Şubat 1777
1200	4 Kasım 1785-24 Ekim 1786
1210	18 Temmuz 1795- 7 Temmuz 1796

Kaynak: Y.Cezar, Osmanlı Maliyesinde Bunalım ve Değişim Dönemi, 1986, s.16

Yukarıda verilen bilgiler doğrultusunda uygulamada, belgelerde ve sicil kayıtlarında Hicri takvime uygun olarak gün, ay ve yıllar yazılırken; Malî-Rumi takvim ise malî konularda ve alışverişlerde kullanılmaktadır. Çalışmada hicri yılların miladi karşılığı genellikle yanlarında verilmiştir. Hicri-Miladi tarihlerin çevrilmesinde Türk Tarih Kurumunun "Tarih Çevirme Kılavuzu" ve Faik Reşit Unat'ın "Hicri Tarihleri Miladi Tarihe Çevirme Kılavuzu"ndan faydalanılmıştır. Çalışma içerisinde yanlarında Hicri ya da Miladi karşılığı bulunmayan yıllar için yukarıda yer alan özet tablodan yararlanılabilir (Cezar, 1986:16).

BİRİNCİ BÖLÜM

XVIII. YÜZYILDA OSMANLI EKONOMİSİNDEKİ GELİŞMELER VE OSMANLI MERKEZ MALİYESİ

1.1. XVIII. Yüzyıl Ekonomisinin Genel Çerçevesi

XVIII. yüzyıl batı açısından pekçok alanda gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Bu dönemde Avrupa, merkantilist politikalar doğrultusunda ticaretin önemini kavramış ve yaşanan Sanayi Devrimi ile beraber üretim alanında önemli atılımlar gerçekleştirmiştir. Buna karşılık, Osmanlı Devleti ise bu yüzyılda Amerika'nın keşfi, ticaret yollarındaki değişiklikler ve Avrupa'nın sanayileşmesi ile güçlenmekte olan Avrupalı devletler karşısında ekonomi, siyasi, askeri ve sosyal yönden özellikle yüzyılın ikinci yarısında gerileme sürecine girmiştir.

1.1.1. Küresel Ekonominin Dinamikleri ve Değişimi

Dünya ekonomisinin tarihsel gelişimine bakıldığında küresel rekabetin gelişim süreci için XV. yüzyılın ikinci yarısından, XVI. yüzyılın ilk yarısına kadar uzanan bir dönem başlangıç noktası olarak alınabilemektedir. Fatih Sultan Mehmed'in 1453 yılında İstanbul'u fethetmesiyle Bizans İmparatorluğu yıkılmış ve bilim adamları İtalya'ya kaçarak Rönesans hareketinin başlamasını sağlamışlardır. Aynı dönemde Anadolu'dan geçen Doğu-Batı arasındaki ticaret yollarının Osmanlı Devleti'nin egemenliğine geçmesinden dolayı Avrupalı tüccarlar, Doğu'nun zenginliklerini Avrupa'ya taşımak için farklı ticaret yolları aramaya başlamışlardır. Bu arayış esnasında Hindistan'a denizyolu ile ulaşmaya çalışan Avrupalı tüccarlar Amerika kıtasını keşfetmişlerdir. Bu esnada Avrupa'da Rönesans ve Reform hareketleriyle beraber Bilim Devrimi'nin gerçekleşmesi; pusulanın bulunması ve daha uzun mesafe kat edebilen daha sağlam gemiler inşa edilebilmesi gibi teknik anlamda birtakım icatlar yapılmasında etkili olmuştur (Gür, 2015:3).

Bütün bu gelişmeler XV. yüzyılda Coğrafi Keşifler'in başlamasına zemin oluşturmuştur. XV. yüzyıldan itibaren başlayan coğrafi keşifler, Avrupalı Devletlerin

ekonomik işleyişlerini doğrudan etkilemiştir. XVI. yüzyıla damgasını vuran iktisadi genişleme dalgası sırasında Batı Avrupa'da feodalizm gerilemekte buna karşılık kapitalist üretim ilişkileri ise yayılmakta ve güçlenmektedir. Ancak XVII. yüzyılda bu iktisadi genişleme yerini uzun dönemli bir durgunluğa bırakmıştır. Bu dönemde tarıma dayalı feodal yapının dönüştürülememesi diğer bir deyişle kapitalizmin egemen konuma gelememesinden dolayı Avrupa'da XVIII. yüzyılın ortalarına kadar ki dönemde nüfusun, üretimin ve uzun mesafeli ticaretin genişlemesi yavaşlamıştır. Verimliliğin arttırılabilmesi için, işgücünün tarımdan sanayiye geçmesi, toplumsal işbölümünün artması ve pazar için üretimin daha da yaygınlaşması gerekmekteydi (Pamuk,2010:133). Diğer taraftan da Avrupalı Devletler, XVII. yüzyıl itibariyle rönesans ve reform hareketleri ile sömürgeciliğin yaygınlaşması doğrultusunda, dünya iktisadi yapılanmasının temel belirleyicisi olmaya başlamışlardır (Karta, 2014:150-151). Dünya ekonomisinin XVI. yüzyıl sonlarından XIX. yüzyıla kadar geçen dönemine bakıldığında, kapitalizmin gelişimi ile birlikte ülkelerin çoğunun dünya sistemine bir şekilde eklemlendiği görülmektedir (Biber, 2009:27).

Avrupa devletleri arasındaki liderlik mücadelesinin tetiklediği ticaret savaşları, aynı malı daha ucuza üretebilen ekonominin rekabette öne çıkmasına dayanmaktadır. Bu rekabet, sömürgeciliği ve köleliği kurumsallaştıran bir süreci de beraberinde getirmiştir. Bunun nedeni ise ham madde ve iş gücü maliyetlerini minimize etmektir. Bu döneme damgasını vuran, etkisini de XV. yüzyıldan XVIII. yüzyıl ortalarına kadar sürdüren Merkantilizm felsefesi, paraya ve ticarete büyük önem vermiştir. Merkantilistler gelirleri arttırabilmek için altın ve gümüş gibi değerli madenleri ülke içinde biriktirecek, iç ticarette vergileri düşürürken dışarıdan gelen mallara karşı yerli sanayi koruyacak, milli politikalarla endüstri ve ticareti düzenleyecek ve ihracatı teşvik edecek bir sistem öngörmüşlerdir (Bulut,2000:24). Görüldüğü üzere merkantilistler devletçi ve korumacı politikaları savunmaktadır.

Merkantilizmin aksine fizyokrasi, iktisadi düşünce tarihinde bütünlüğe sahip sistemli ilk düşüncedir ve liberal görüşe dayanmaktadır. XVIII. yüzyılda Fransa'da gelişen, fizyokrasi düşüncesi, iktisadi hayatta kendiliğinden işleyen doğal bir düzenin bulunduğunu; servetin değişimden değil özellikle üretim sürecinden kaynaklandığını

savunmaktadır. Fizyokratlara göre net ürün yalnızca tarım kesimi tarafından yaratılmaktadır. Merkantilistlerin aksine ticaretin her türlüsüne ve sınai faaliyetlere karşı çıkmaktadır.

XVIII. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşen Sanayi Devrimi sonucunda tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş olmuştur. Sanayi Devriminin en önemli gelişmelerinden biri James Watt'ın 1765'te İskoçya'da buharla çalışan makineyi bulmasıdır. İngiltere'de buharlı makinenin keşfedilmesiyle üretimde kullanılması, üretim yöntemlerinin gelişmesini, üretimin daha hızlı ve daha düşük maliyetle yapılmasını sağlamıştır. Üretimde yeni teknolojilerin kullanılması ve işbölümünde uzmanlaşma sayesinde üretim ve verimlilik hızlı bir şekilde artmaya başlamıştır. Böylelikle üretimde kol gücünün yerini makine almıştır. O dönemde İngiltere üretiminde makineler ilk kez tekstil sektöründe pamuklu dokuma alanında kullanılmıştır. Dolayısıyla Sanayi Devrimi'nin ilk olarak İngiltere'de gerçekleştiği söylenebilir (Gür,2015:5). Daha sonra ise Fransa ve diğer Batı Avrupa ülkelerinde yayılmıştır. Fabrikalarda kullanılmaya başlanan buhar makineleri, ilerleyen dönemlerde demiryolu ve denizyolu ulaşımında kullanılmaya başlanmıştır.

Sanayi Devrimi ile beraber üretim alanında meydana gelen değişimler, Avrupa'da işçi ve işveren sınıfları ve işçi hakları gibi kavramların doğmasına yol açmıştır. İşçi ve işverenler arasında yaşanan çıkar çatışmalarına çözüm olarak düşünürler tarafından liberalizm, sosyalizm, kapitalizm ve komünizm gibi düşünce akımları ortaya atılmıştır.

Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan iktisadi, siyasi ve toplumsal gelişmeler sonucunda yeni bir iktisat akımı olan Klasik İktisadi Düşünce doğmuştur. Bu düşüncenin kurucusu "Ulusların Zenginliği" adlı eseri ile ekonomiyi modern anlamda ilk kez ele alan Adam Smith'dir. Adam Smith'in yanı sıra David Ricardo, Jean-Baptiste Say, John Stuart Mill, Thomas Malthus gibi düşünürlerden oluşan klasik iktisatçılar, iktisadi hayatta doğal düzeni savunurlar. Fakat bu doğal düzeni sağlayan bireylerin çıkarlarını maksimize etmeye çalışmalarıdır. Devletin aktif bir oyuncu olarak ekonomiye müdahale etmesine karşı çıkarlar. Ekonomide devlet olmalı ancak sınırlı görevlere sahip olmalıdır. Diğer bir deyişle klasik iktisatçılar, serbest ticarete

dayanan liberal ekonomiyi (piyasa ekonomisi) savunurlar(Tayyar ve Çetin, 2013:113-115).

XVIII. yüzyılda batı pek çok alanda gelişmesini tamamlamıştır. Merkantilist politikalar doğrultusunda ulusal dış ticaret avantajı sağlamak için ticaretin önemini kavramıştır. Bu dönemde dünya coğrafyasının etkin ticari merkezleri ve rotalarının değişmesinin sonuçları artık net olarak görülmektedir. Düşünsel, dinsel, kurumsal ve demografik alandaki dönüşümler üretime ve zenginliğe olan ilginin artması sonucunda talebi, talep artışı ise üretimi, ticaret ve teknolojik gelişmeleri tetiklemiştir. Sonuçta feodal kurumlar yerini kapitalist kurumlara bırakmaya başlamıştır (Küçükkalay ve Elibol, 2004:30).

1.1.1.1.Değerli Maden Ticaretindeki Değişmeler

Avrupa'nın denizaşırı genişlemesinin iktisadi açıdan önemli sonuçlarından biri zengin altın ve gümüş yataklarına sahip olan Meksika ve Peru'nun keşfedilmesidir. Amerika'dan İspanya'ya ithal edilen altın ve gümüş miktarları ve Avrupa'ya taşınan değerli madenler, mal ve hizmetlere olan talebi arttırmıştır (Güran, 2004:100). Bu dönemde merkantilizm düşüncesi İspanya'da yaygın bir şekilde uygulanmaktadır. Merkantilizmin ilkel ve kaba bir şekli olan İspanyol merkantilizmine külçecilik de (bülyonist veya metalist) denir.

Amerika'daki sömürgelerinden İspanya'ya altın ve gümüş gelmeye başlayınca, ülkenin refahını arttırmak için kamu otoriteleri değerli madenlerin İspanya'dan çıkışını yani ihracatını yasaklamış buna karşılık ithalatı özendirmişlerdir. Bu ise dış ticaret dengesini pozitif olarak etkilemiştir.

Amerika'dan İspanya'ya ithal edilen altın ve gümüş miktarları yıllar içerisinde artış göstermiştir. Örneğin, XVI. yüzyılın başlarında (1503-1510) gümüşün ithali yokken altın ithali 5 tondu.1520'li yıllardan itibaren gümüş de ithal edilmeye başlandı. 1531-40 döneminde Amerika'dan İspanya'ya ithal edilen gümüş miktarı 86,2 ton ve altın miktarı 14,5 ton iken yüzyılın sonlarına doğru gümüş miktarında önemli artışlar gerçekleşerek 1581-1590 döneminde 2.103 tona yükselmiştir. Buna karşılık XVI.

yüzyılda ithal edilen altın miktarında önemli değişiklikler yaşanmamıştır. XVII. yüzyılın ilk dönemlerinde Amerika'dan İspanya'ya ithal edilen gümüş miktarı 2.213,6 tona ulaşmıştır. Ancak daha sonra ithal gümüş miktarında azalmalar yaşanmış ve 1641-1650 dönemine gelindiğinde bu miktar 1.056,4 tona düşmüştür. XVII. yüzyılın başlarında ithal edilen altın miktarı 11,8 ton iken 1641-1650 dönemide gümüş miktarındaki azalmaya paralel olarak altın miktarı da 1,5 tona gerilemiştir (Güran, 2004:100).

Avrupa'ya taşınan değerli madenlerin mal ve hizmetlere yarattığı ve çarpan etkisiyle büyüyen bu talep, XVI. yüzyıl boyunca Avrupa'da görülen nüfus artışıyla aynı zamana rastlamıştır. Arzın elastik olduğu ölçüde talepteki bu yükselme sonucu üretimde artış olmuştur. Ancak özellikle tarım sektörünün üretiminde yaşanan darboğazlardan dolayı üretim genişlemesi yerini fiyatlarda hızlı bir yükselmeye bıraktı. Bu nedenle 1500-1620 dönemine iktisatçılar tarafından Fiyat İhtilali Çağı adı verilir. Bu 120 yıllık sürede bazı Avrupa ülkelerinde fiyatlar %300-400 artış göstermiştir (Güran, 2013:95).

1.1.1.2. Ticaret Yollarındaki Değişim

XVII. yüzyıl ortalarındaki Avrupa ekonomisi ile XV. yüzyıl Avrupa ekonomisi arasında önemli farklar bulunmaktadır. Coğrafi keşifler ile Avrupa ile Asya arasında yeni bir deniz yolu açılmıştır. Bu yolla Avrupalılar Batı yarımküresini ele geçirdiler. Coğrafi keşiflerden sonra ticaret merkezinin Atlantik'e kayması sonucu Akdeniz tek pazarlama bölgesi olma özelliğini yitirmiştir. Bununla birlikte Atlantik, Kuzey Buz Denizi ve Baltık Denizi de hep birer yeni Akdeniz olmuştur. Eskiden beri güçlenmekte olan Alman-Rus ticari bağlantısı Karadeniz'e gelen yolları büyük ölçüde batıya ve Orta Avrupa'ya yöneltmiştir. İtalyanların Türklerce Karadeniz'den çıkarılmaları da sözü geçen yol değişimini hayli kolaylaştırmıştır (Akdağ, 1999:134). XV.-XVII. yüzyıllar arasında Avrupa'nın başarısının temel aracı, geliştirdiği silahla donatılmış ve okyanus geçebilen yelkenli gemilerdi.

XVI. ve XVIII. yüzyıllar arasında Avrupa ekonomisinin bütün sektörleri içinde en dinamik olanı şüphesiz ticarettir. Bu yüzden XVI. yüzyıl "Ticaret İnkılabı Dönemi"

olarak da adlandırılmıştır. Dönem içinde uluslar arası ticarette büyük bir patlama yaşanırken Avrupa dışındaki ticaret bu patlamaya büyük ölçüde katkıda bulunmuştur. Avrupa içindeki ticaretteki artış da önemliydi. Ancak iktisat tarihi açısından asıl önemli olan uluslar arası ticaretin gösterdiği değişmelerdir. XVI. ve XVII. yüzyıllarda yeni ticaret yollarının açılmasının bir sonucu olarak Avrupa ticaretinin ağırlık merkezi Akdeniz'den Kuzey denizlerine kaymıştır (Güran, 2013:101). XVII. yüzyılda İngiliz ve Hollandalılar Asya'da çeşitli ticari şirketler kurarak dünya ticaret yollarını kontrol etmeye başlamışlardır (Desouky, 1999:82).

Bu dönemde uygulanan ticari merkantilizmde İngilizler'in hakimiyeti söz konusudur. İngiliz merkantilistler zenginliğin kaynağını ticarette görmüşler ve daha çok deniz ticaret filosunun gelişmesi üzerinde durmuşlardır. Dış ticaret açığının kapatılması için deniz ticaret filosunun kazançlarından faydalanılacak ve bu açık kapatıldıktan sonra da ülkeye altın ve gümüş girmesi sağlanacaktır. İngiltere dokumacılık sektöründe kendini geliştirmiş ve o dönemde merkantilist önlemlerden ilk yararlanan sanayi dalı da pamuklu dokumacılık olmuştur. Bu doğrultuda XVI. yüzyıldan itibaren yünün ihracatı yasaklanmıştır. Alınan diğer bir önlem ise deniz aşırı ülkeler arasındaki ticarette taşıma tekelini Hollandalı tüccarlardan alıp İngiliz gemilerine veren Cromwell'in "Deniz Nakliyesi Kanunu"dur.

1750'lere gelindiğinde İngiltere ekonomisi hızlı büyümeye, İngiliz sermayesi de dünya ekonomisinin egemenliğini ele geçirmeye başlamıştır. Tarımda ve mamul mallarda üretim maliyetleri düşürülmüş ve üretiminde verimlilik artışları sağlanmıştır. Hollanda'ya karşı girişilen mücadeleden güçlenerek çıkan ticaret sermayesi ve yığın üretime hazırlanan sanayi, geniş pazarlar arayışı içindedir. Denizaşırı ticaret ve sömürgeler, XVII. ve XVIII. yüzyıllarda pek çok Avrupa ülkesi için kâr ve birikim imkanları yaratmıştır (Pamuk, 2010:139).

Diğer taraftan, kırsal alanlarda geleneksel teknolojiye dayanan diğer bir deyişle basit el aletlerini kullanan mamul mallar üretimi yayılmıştır. Tarımdaki ve mamul mallardaki üretim artışlarının taşıma alanındaki gelişmelerle birleşmesi sonucunda, iç ticaret büyümekte ve İngiltere'de bir ulusal ekonomi ve ulusal pazar oluşmuştur. İngiliz devleti de yerli üretimi korumak için, Hindistan'da ucuz emek kullanarak

üretilen pamuklu kumaşların İngiliz pazarlarına girişinin yasaklanması gibi korumacı politikalar izlemiştir (Pamuk, 2010:192).

1.1.1.3. Ticaret Mallarındaki Değişim

Erken ortaçağda uzak mesafeli ticaret, zenginlerin talep ettiği lüks mallarla sınırlı olup, hacimli malların ticareti bölgesel çapta yapılmaktadır. XVI. yüzyılda ise şarap, tuz, tahıl, kereste, balık, maden, dokuma hammaddeleri ve kumaş artan şekilde uluslararası ticaretin konusu olmaya başlamıştır. Taşıma maliyetlerini düşüren gemi dizayn ve inşasındaki gelişmeler bu tarz hacimli malların ticaretinin artmasını sağlamıştır. Bununla birlikte XVI. yüzyılın başında lüks nitelik arz edilen baharat ticareti de giderek yaygınlık kazanmaya başlamıştır. XVII. yüzyılda ise batı yarımküresinde Avrupa ülkeleri koloniler kurunca ve kıymetli madenlerin önemi azalınca şeker, tütün, deri ve kereste Avrupa ithalatının temel maddeleri haline gelmiştir. Avrupa'nın kolonilere ihracatı ise mamul mallardan oluşmaktadır (Güran, 2013:101-102). XVIII. yüzyıl dış ticarete konu olan mallarda dönüşümün yaşandığı bir yüzyıl olarak değerlendirilebilir. XVII. yüzyılın aksine XVIII. yüzyılda Avrupalılar kahve, çay, şeker, baharat gibi ürünler için sömürgelere yönelmeye başlamışlardır (Küçükkalay ve Elibol, 2004:155).

Bu süreçte İspanyollar Portekizliler'den farklı olarak istila ettikleri bölgelere hem yerleşmeye başlamış hem de orada yaşayan yerli halka Avrupai teknikleri ve araçları zorla benimsetmeye çalışmışlardır. Batı yarımküresine şeker kamışı, tahıl, kahve ve çeşitli sebzeler ile meyveler gibi daha önce bilinmeyen yeni ürünler getirdiler. At, koyun, sığır, keçi, eşek ve pek çok kümes hayvanını da Amerika'ya İspanyollar getirmiştir. Avrupa'nın Amerika'ya tanıttığı diğer özellikler çiçek, tifüs ve grip gibi salgın hastalıklar ve ateşli silahlar ve alkoldür. Avrupai genişlemenin önemli sonuçlarından biri, Avrupa kültürünün yeni dünyaya taşınmasıdır. Genişleme Avrupa'nın yerli kültürünü de etkilemiştir. Bu dönemde Avrupa'da ticaret hacmi ve mal çeşitleri büyük bir artış göstermiştir. Amerika'dan patates, domates, fasulye, mısır ve kabak geldi. Ayrıca Amerika tütünü Avrupa'ya hızlıca yaymıştır (Güran, 2013:94).

Asya'dan yetiştirilen pirinç Avrupa ve Amerika'da da üretilmeye başlamıştır. XVIII. yüzyıldan itibaren Avrupa hızlı bir nüfus artışına girmiştir. Ancak bu dönemde patates ve mısır üretiminin yaygınlaşması hızla yükselen nüfusa karşı açlık tehlikesinin azaltılmış ve yiyecek probleminin çözümlenmesine büyük katkıda bulunmuştur.

Ticaretin diğer bir alanı da köle ticaretidir. İspanya ile Portekiz, Orta ve Güney Amerika'da kurdukları plantasyonlarda köle emeğini kullanarak altın, gümüş ve değerli madenlerle şeker, kahve gibi tarımsal malların üretimine geçmişlerdir (Pamuk, 2010:138). Fransızlar ve İngilizler'de daha sonra köle ticaretine girdiler. Avrupalılar batı Afrika kıyılarında ateşli silahlar, madeni eşya ve renkli kumaşlar karşılığında aldıkları köleleri Amerika'ya götürerek oradan Avrupa'ya şeker, tütün ve diğer Amerikan ürünlerini getirmektedirler (Güran, 2013:102).

1.1.2. XVIII. Yüzyılda Osmanlı Ekonomisindeki Gelişmeler

Osmanlı Devleti en parlak çağını yaşadığı XV. ve XVI. yüzyıllarda pek çok savaşı ticaret yolları üzerinde denetim kurma amacıyla gerçekleştirmiştir. Bu yüzyıllarda Osmanlı Devleti kendi lehinde siyasi karar ve dengeleri, ekonomik döngüleri çok rahatlıkla belirleyebilirken ilerleyen XVII. yüzyılda ise tam tersine diğer bir deyişle aleyhine siyasi döngüleri ve ekonomik dengelerini yavaş yavaş belirlemeye başlamıştır (Özgün, 2008:6).

İstanbul'un fethi, Kuzey Afrika'nın ele geçirilmesi, Karadeniz ve Akdeniz hakimiyeti Doğu-Batı ticaretinin tamamen Osmanlıların denetimine girmesini sağlamıştır. Bununla birlikte Coğrafi keşiflerin başlaması ise Akdeniz ticari havzasının sönükleşmesine yol açmıştır. Osmanlı Devleti Doğu transit ticaretinin deniz yolu ile Batı'ya akmasını önlemek ve Mısır ve Suriye'nin fethinden başlayarak Basra, Bağdat, Aden'in fethi ve Hint Denizi'ne düzenlediği seferlerle dünya ticaret yollarındaki değişmenin Yakın-Doğu üzerindeki yıkıcı etkilerini ortadan kaldırmak için yaklaşık yarım yüzyıl mücadele etmiştir. Ancak Portekizlileri kovarak Hint Denizi'ne hakim olamamışlardır. Bununla birlikte transit ticaretini tekrar Yakın Doğu'ya yöneltmekte

başarılı olmuşlar ve Aden-Kızıldeniz yolunu açık tutmayı başarmışlardır (Genç, 2009:209-210).

Osmanlı Devleti XV. ve XVI. yüzyıllarda oldukça iyi bir ticari sistem takip etmiştir. XV. yüzyılda Rus tüccarlarına, XVI. yüzyılda ise Fransa ve İngiltere'ye Osmanlı'da kendi bayrakları altında ticaret yapma izni verilmiştir. Avusturya tüccarlarına Osmanlı toprakları üzerinde "emn-ü eman" ile seyahat etme hakkı verilmiş ve güvenliği için teşkilâtlar kurmuş ve korumuştur. Çünkü Avusturya tüccarları kendisine önemli gelir sağlamaktadır. Uluslararası ticarete ve kervanlara o çağda rastlanmayan kolaylıklar sunulmuştur (Nişancı, 2002:95). Hatta Yavuz Sultan Selim zamanında doğu batı transit ticaretini tevşik için Mısır ve İran'dan tüccarlar İstanbul'a getirilmiş ve yerleştirilmiştir (Zaim, 1999:42).

Yeniçağla birlikte Avrupa ve Osmanlı'da iki farklı zihniyet gelişmişti. Avrupa'da Rönesans gerçekleştirilmiş ve uygarlığın yeniden doğuşu amaçlanmıştır. Bunların sonucunda ideal düşüncenin yerine maddeci düşünce geçmiş ve para artık ön planda tutulmaya başlanmıştır. Bu yeni dönemde Batı'da bireysel çıkarı esas alan "homoeconomicus" burjuva ideolojisi ve ahlakı ön plana çıkarken Osmanlı toplumunda ekonomik zihniyetin temelinde toplum yararını bireyden üstün tutan ahilik düşüncesi önemini korumaya devam etmiştir. Esnaf kurumları da, ticaret ve sanayinin Batı'daki gibi gelişmesinden farklı bir değişme ve yenileşme süreci izlemiştir (Bulut, 2010:354). Bununla birlikte Osmanlı iktisadi yapısı, XVI. yüzyıldan itibaren Avrupa ülkelerinin iktisadi yapısından ve işleyişinden etkilenmeye başlamıştır. XVII. yüzyıl Osmanlı toplumunda önceki dönemlere göre farklı ticari ve ekonomik özellikler gösteren ve olumsuz sonuçların yaşandığı bir dönem olmuştur. Bir zamanlar dünyanın en önemli güçlerinden olan Osmanlı devleti bu yüzyıla girerken rakibi olan Avrupa devletlerine karşı etkin bir pozisyondan uzak, tam tersi savunma pozisyonuna geçmiş bir devlet durumundadır (Karta, 2013:164).

XVII. yüzyılda Osmanlı ekonomisinin gerilemeye başlamasının nedeni merkezi devletin Anadolu'daki devlet memurları, tüccarlar ve toprak ağaları üzerindeki gücünün zayıflaması ve bununla beraber devletin içine düştüğü mali

bunalımdır. Bu süreçte sipahilerin etkinliğinin azalması ve savaş teknolojilerinin gelişmesi, yeniçerilerin sayısını arttırmıştır (Biber, 2009:29-30).

Osmanlı Devleti'nin iktisadi anlayışı "kendi kendine yeterlilik"dir. Ancak XVI. yüzyıl sonlarından başlayarak, Osmanlı devletin kendine yeterlilik düzenini uygulamadaki başarısı zayıflamıştır. Buna karşılık Avrupa, bu düzeni kendi çıkarları için bozacak bir tür ekonomik güç geliştirmiştir. Bu durum ise batı Avrupa'da merkezileşmiş yeni bir merkantilist ekonominin yerleşmesi sonucunda olmuştur. Avrupa'nın Amerika'ya ve Afrika'ya yayılması sonucunda elde ettiği servet ve araçlar ticaretini doğuya taşıma imkanı sağlamıştır. Bu süreçte sanayiyi denetim altında tutan loncaların sınırlı davranışlarıyla Osmanlı kapalı ekonomisi, yeni gelişmelere karşı koymuştur. Avrupa'da hammadde ihtiyacı arttıkça fiyatlar da buna paralel olarak yükselmiş, Avrupa'ya kıyasla pek çok değerli hammaddenin fiyatlarının düşük olduğu Osmanlı Devleti, Avrupalı tüccarların yoğun ilgisine maruz kalmıştır. Bunun sonucunda Osmanlı'da bu malların sıkıntısı duyulmaya başlanmıştır (Erdoğdu, 2000:141-142). Loncalar, sıkı denetim altında bulunan fiyatlarıyla, hammadde alımında yabancı tüccarlarla rekabet edemeyince üretimleri düşmüş ve böylece kapalı ekonomik düzen içinde bir kısır döngü yaratılmıştır (Shaw, 1982:240).

XVII. yüzyıl boyunca Batı Avrupalılar için ülkeler ve Osmanlılar ile olan ekonomik ve ticari ilişkilerinde belirleyici yaklaşım merkantilizmdir. Buna karşılık Osmanlılar'ın Avrupalılar'a karşı ticari yaklaşımı farklı olmuştur. Bu farklılıkta, şüphesiz Osmanlılar'daki devlet yapısı, toplumun değer yargıları ve üretim sisteminin önemli etkisi söz konusudur. Bu doğrultuda Osmanlı iktisadi sisteminin Osmanlı yaşam tarzıyla diğer bir deyişle toplumsal zihniyetle yakından ilişkili olduğunu söylemek yanlış olmaz. Merkantilist dönemde Osmanlı iktisadi yapısını belirleyen unsurları Mehmet Genç şöyle dile getirmiştir: "*Devlet bir çok iktisadi faaliyeti görmekte ve bu faaliyetler esnasında çeşitli hedefler tespit etmekte ancak bu fonksiyonlar ve hedefler hiçbir zaman sırf iktisadi bir mahiyet gösteremez, ekseriya dini, siyasi, askeri, idari ve mali hedef ve düşüncelerle iç içe birbirinden tefrik edilmesi zor bir karmaşıklık içinde bulunurdu*"(Genç,2009:44). Osmanlı devletinin merkantilizm karşısındaki duruşunun üç temel dayanağı vardır: provizyonizm

(iaşecilik), tradiyonalizm (gelenekçilik) ve fiskalizm (Genç,1988-89:177). Devletin iktisadi amaçlarının en önemlisi sarayın ve halkın iaşe ihtiyacının karşılanmasıdır. Osmanlılar'da provizyonizm ilkesi için tımar sistemi hayata geçirilmiş ve uygulanmıştır (Buluş, 2012:2). İaşe sözlük anlamı olarak; yedirme, içirme, besleme ve bakma anlamlarına gelmektedir. Dünya tarihine bakıldığında, tüm devletlerde kentlerin gıda ve hammadde ihtiyaçlarını karşılamak önemli bir sorun olmuştur. Ayrıca zaman içerisinde ülke nüfuslarında meydana gelen artışlar iaşe problemlerinin daha da büyümesine yol açmıştır (Nakiboğlu ve Yasa, 2013:363). Osmanlı'da da bir bölgenin iaşesi karşılanmadan diğer bölgelere iaşe gönderilmesi yasaklanmıştır. Halkın tümünün ihtiyacı karşılandıktan sonra üretilen ürünün fazlası ihraç edilebilirdi. Buna karşılık ülke içindeki üretim yetersiz ise dışarıdan alım yani ithalat teşvik edilirdi. Diğer bir amaç ise fiskalizm yani hazineye ait gelirleri olabildiğince yüksek seviyeye çıkarmak ve ulaştığı düzeyin altına inmesini engellemektir. Gelenekçilik ise provizyonizm ve fiskalizm ilkelerinde geçerli olan iktisat politikalarını korumak ve sürdürmektir (Buluş, 2012:2-3). Görüldüğü üzere Batı Avrupalılar'da ihracat arttırılıp ülkeye altın ve gümüş girmesi teşvik edilirken, aynı dönemlerde Osmanlılar'da ithalat teşvik edilmiş, ihracat kısıtlanmıştır. İnalcık, Osmanlı ekonomisini "bolluk ekonomisi" olarak ifade etmiştir. Hatta kalay, çelik ve yünlü kumaş gibi ihtiyaç duyulan bazı önemli maddelerin elde edilmesi ve hazineye ait gümrük gelirlerinin arttırılması için kapitülasyonlar verilmiştir (İnalcık, 1992:983). Kısaca şunu söyleyebiliriz ki; klasik Osmanlı iktisat sistemi talep yönlü değil, arz yönlüdür ve bu anlayış Osmanlı adalet anlayışı ile bağlantılıdır. Kapitalist anlayış insanın ekonomi için olduğunu ifade ederken; klasik Osmanlı sistemi ekonominin insan için olduğu düşüncesine sahiptir (Dumrul ve Dumrul, 2014:153).

XVII. yüzyıl boyunca Osmanlı-Avrupa ticaretinde İngilizler hakimdir. İngiltere'deki sermaye birikiminin ve İngiliz merkantilizminin gelişmesine önemli katkılardan biri, Osmanlı'dan genellikle ham ipek, pamuk ve tiftik gibi ham maddeler alıp, yünlü kumaşlar ve madeni eşyalar gibi mamul maddeler satan Levant Company tüccarlarının büyük kârlarıdır. XVIII. yüzyılda ise Osmanlı Devleti'nin Avrupa'yla olan ticaretinde, Osmanlı ekonomisi için "*arzı kıt talebi bol bir ekonomidir; bu nedenle elde tutmalıyız*" diyen Colbert'in iktisat politikasıyla önemli atılımlar yapan Fransızlar

etkili olmuş ve daha çok sanayi malları satmıştır. Buna karşılık İngilizler gibi Fransızlar'ın da Osmanlı İmparatorluğu'ndan yaptıkları ithalat arasında pamuklu dokumalar, pamuk ve tiftik ipliği bulunmaktadır. Bu durum o dönemde Osmanlı ekonomisinin hammadde ihracatçısı olabilecek sanayilere sahip olduğunu göstermektedir (Tezel,1982:60-61). XVIII. yüzyılın başlarından itibaren ise Avrupa Devletleri'ne tanınan ticaret kolaylıklarındaki denge Osmanlı aleyhine bozulmuştur. Çünkü söz konusu dönemde Avrupa buhar gücünü kullanmaya başlayarak üretimde büyük artış sağlamıştır. Bu nedenle de İngiltere, Fransa ve Rusya gibi devletler Osmanlı pazarını ele geçirmek için kıyasıya bir rekabetin ve yarışın içine girmişlerdir (Çadırcı,1997:6). Ardından uygulanan merkantalist politikalar ve elde edilen manifakturel başarılar Osmanlı ekonomik düzenini alt üst etmiştir (Ekinci,1997:27).

En genel anlamda XVIII. yüzyıl, Osmanlı ticaret hayatında bir dönüşüm yüzyılı olarak ifade edilmektedir. Bu dönüşüm ana hatlarıyla, ticari partnerlerin değişerek Orta Avrupa devletlerinin bu ticaretteki rollerinin artması, Osmanlı'nın tarımsal ürün ihracının belirginleşmesi, Karadeniz ticaretinde yeni ulusların ortaya çıkması, ticaretin coğrafi değişimi, ticarete konu olan metaların değişimi, Osmanlı'nın sınai anlamda yenileşme faaliyetlerine girişmesi, taşımacılıkta Avrupalı ulusların artan faaliyetleri, hammadde ihracının artması ve ticaret hacminin artması gibi dönüşümleri içermektedir (Küçükkalay ve Elibol, 2004:30).

XVIII. yüzyılda birçok Avrupa ülkesi ile imzalanan ticaret anlaşmaları bir taraftan dış ticaret hacminin büyümesine yol açarken diğer taraftan da zaman içerisinde dış ticaret açıklarını da beraberinde getirmiştir. Bu nedenle de Osmanlı ekonomisinde parasal dengeler derinden sarsılmaya başlamıştır (Karta, 2014:149).

McGowan'a göre XVIII. yüzyılda Osmanlı dış ticaretini belirleyenler; dış ticaretin coğrafi dağılımında değişiklik, dış ticaretin ticari mallar itibariyle bileşiminde değişiklik ve dış ticari ortakların göreceli ağırlıklarındaki değişiklik iken (2004:275); Paskaleva'ya göre ise Osmanlı dış ticareti, Rusya'nın Karadeniz havzasında güçlenmesi, Orta Avrupa Devletleri'nin ticaretteki ağırlıklarının artması, tarımsal ürün ihracı ve etnik grupların dış ticaretteki aracılık faaliyetlerinin artması gibi dört belirleyici unsur tarafından oluşmaktadır (1967:47).

Tüm bu yaşananlara rağmen XVIII. yüzyıl Osmanlı'nın Avrupalı devletlerin gelişen endüstrileri için bir hammadde kaynağı durumuna geldiği ve Avrupalı'ların bol miktarda pamuk, yün ve ipek ithal ettikleri bir dönemdir (Issawi, 1982:160). Osmanlı Devleti, Amerika'nın keşfi, Avrupa'nın sanayileşmesi ve ticaret yollarındaki değişiklikler sonucu XVIII. yüzyılda her alanda güçlenmekte olan Avrupa devletleri karşısında ekonomi, siyasi, askeri ve sosyal yönlerden gerileme sürecine girmiştir. XVIII. yüzyıldaki gelişmelerin sonucunda Osmanlı ekonomisinde XVI. ve XVII. yüzyıllara göre devletin ekonomi üzerindeki kontrolü iyice zayıflamıştır. Bunun en önemli nedeni, Avrupa devletlerinin Osmanlı topraklarında para ve istihdam olanaklarıyla ve ayrıca konsolos, tüccar ve kaptanlarıyla var olmalarıdır (Faroqhi, 2000: 201). Bu dönemde mağlup olunan Rusya ve Avusturya savaşlarının devletin ekonomisine büyük darbeler indirmesi sonucu eski muazzam gelirlerin olmaması, ticaret yollarında yaşanan değişiklikler, Avrupa'nın Amerika'dan gelen altın ve gümüş ile zenginleşmesi, ziraat gelirlerinin azalması ve tımar sisteminin eski fonksiyonunu yitirmesi Osmanlı Devleti'nin ekonomisini büyük zararlara uğratmıştır. Osmanlı Devleti'nin gerilemesine bağlı olarak iktisadi hayattaki gerileyiş fiyatlara da olumsuz yansımış ve fiyat hareketlerinde de değişiklikler meydana gelmiştir (Göğebakan, 2015).

1.1.2.1. Osmanlı Merkez Maliyesinin İşleyiş Yapısı ve Bürokratik Çerçevesi

Osmanlı Devleti kurulup idari, askeri, adli, mali alanlarda örgütler oluşturulurken ilk maliye teşkilâtı Çandarlı Kara Halil Efendi ve Kara Rüstem tarafından I. Murad döneminde (1362-1389) kurulmuştur. Bu bilgiler ışığında Osmanlı maliyesinin daha ilk kuruluş dönemlerinde ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

Fatih zamanında derlenmiş olan kanunnâmede[2] "*Ve yılda bir kere Rikab-ı Hümâyunuma defterdarlarım irad ve masrafım okuyalar*" ve "*Ve hazineme dahil ve hariç olan akça defterdarlarım emriyle dahil-hariç olsun*" ifadesi ile tarihi bilgilere

[2]Defterdarların yetki ve sorumlulukları ile ilgili ilk hukuki düzenleme Fatih Kanunnamesi ile yapılmıştır. "*Ve cümle malım defterdarları malımın vekilleridir. Kabz u bastı anlara mufavvazdır ve cümle küttabın azl u nasbı anlara mufavvazdır*".A. Özcan, Fatih'in Teşkilât Kanunnamesi, 1981, s. 36.

göre yılda bir kere defterdarın gelir ve gideri huzurunda okumaları bir madde olarak tespit edilmiştir (Uzunçarşılı, 1988a:455-464). Bu kayıttan devletin bir bütçesi olduğu, maliye teşkilâtına ne denli önem verdikleri ve bu anlayışa daha ilk zamanlardan beri nasıl sahip çıktıkları görülmektedir.

Osmanlı Devleti'nin mali teşkilâtı kendi içerisinde merkez maliyesi, tımar sistemi ve vakıflar olmak üzere üç kısımda ele alınmaktadır. Ayrıca ülkenin gayri safi milli hasılasının belirlenmesinde devlet ve kamunun payına düşen kısmı bu üç kesim tarafından oluşturulmuştur. Sistem içerisinde merkez maliyesinin payı bütçeler tarafından tespit edilirken; tımar kesiminin teşkilât ve yapısının belirlenmesinde sayımlar kullanılmıştır. Vakıflar ise özerk kuruluşlardır (Tabakoğlu, 2009:198).

Hazine-i Âmire, Hazine-i Hassa ve tımar düzeninden oluşan mali sistemin ana yapısı, devlet kurumlarının iyi işlediği ve savaşların başarıyla sonuçlandığı dönemlerde kusursuz görünmektedir. Bu yapı büyük oranda askeri ihtiyaçları ve savaş harcamalarını karşılamaya yönelik oluşmuştur. Ancak XVI. yüzyılın sonlarından itibaren, masrafların sürekli artması ve savaşlardan eskisi gibi yararlanılmaması üzerine sarsıntı geçirmeye başlamıştır. Bu dönemde devlet gelirleri içinde merkezi hazinenin payı askeri gereksinimlerden dolayı azalarak XVII. yüzyılın ortalarında %25'e düşmüştür. Bu durum ise olağandışı harcamaların karşılanma imkanını büyük oranda azaltmıştır (Ertaş,2010:655).

Merkez maliyesi hazine yönetimi, defterdarlık ve bunlara bağlı maliye bürolarından oluşmaktadır. Merkez maliye daireleri bir taraftan eyaletlerde ve merkezde oluşan gelir ve harcamaları yönetirken diğer taraftan koordinasyon görevi görmektedir. Bu bürolar ayrıca mukataaların işletilmesini, cizye ve avârız vb. vergilerin tahsili işlerini de yürütmektedir. Merkez maliye daireleri Defterdarlık, Ruznamçe Kalemi, Maliye Kalemi, Tarihçi Kalemi ile gelir ve gider kalemleri başlığı altında toplanmıştır (Şahin, 2013:1029).

Osmanlı devletinin merkez maliyesi dendiğinde doğrudan merkezi devlete intikal eden ve merkezi hazinede toplanan gelirler ile bunların harcanmasına ilişkin konular anlaşılmaktadır.

1.1.2.1.1.Hazinenin Yapısı ve Kapsamı

Osmanlı mali idaresi, hazine adı verilen kuruluşlar üzerine oturtulmuştur. Hazine anlayışı yüzyıllar boyunca karışık uygulama dönemlerinden sonra olgunlaşarak maliye dairesi haline gelmiştir. Kuruluşundan III. Selim zamanına kadar hazine iç ve dış hazinelerden, III. Selim'den itibaren Tanzimata kadar iç ve dış hazinelerin yanı sıra ihtiyaçlar dahilinde oluşturulan diğer hazinelerden meydana gelmektedir (Öner, 2005:170).

III. Selim Öncesi Hazine

1. İç Hazine (Hazine-i Enderun, Hazine-i Hassa)
2. Dış Hazine (Hazine-i Âmire, Miri hazine, Divan-ı Humayun Hazinesi, Hazine-i Birun, Taşra Hazinesi)

III.Selim ve Sonrası Hazine

1. Hazine-i Âmire (1362-1840)
2. İrâd-ı Cedid Hazinesi (1793-1807)
3. Zahire Hazinesi (1795-1839)
4. Tersane-i Âmire Hazinesi (1805-1840)
5. Mukataat/Mansure Hazinesi (1827-1840)
6. Redif Hazinesi (1834-1838)

1.1.2.1.1.1. İç Hazinenin Yapısı ve İşleyişi

"Enderun Hazinesi" veya "Hazine-i Hassa" adlarıyla da anılan Osmanlı padişahlarının altın ve gümüş olarak nakit parası ile mücevherlerinin saklandığı ve yönetildiği diğer bir deyişle padişahların özel gelirine iç hazine denilmektedir.

Padişahın özel gelirlerinin toplandığı ve Enderun Mektebi odalarından hazine koğuşu askerlerince korunan Hazine-i Hassa, Fatih Sultan Mehmed (1451-1481) zamanında kurulmuştur. Belirli gelirler iç hazineye alınır, çeşitli değerli eşyalar burada korunur. İç hazineden çıkışlar padişahın emriyle yapılır. Bu hazine padişah için bir

örtülü ödenek rezervi şeklinde kullanıldığı gibi dış hazinede darlık olunca iç hazineden ödünç para verilir ve dış hazinede gelirler toplanınca bu para yine iade olunur. Örneğin, tımarlılar sefere giderken mevsim icabı mahsullerini ve gelirlerini daha elde etmedilerse kendilerine iç hazineden borç verilir (Tabakoğlu, 1985: 35-36).

İç hazinenin gelirleri (Terzi,2000: 3):

- Her ay Divân-ı Hümâyundan verilen 50.000 kâmil akçe,
- Padişah haslarıyla malikane gelirleri,
- Darphâne faizleri,
- Padişaha devlet bütçesinden verilen ödenekler,
- Gerek veraset gerekse el koyma yoluyla padişahın servetine katılan memur malları,
- Muhallefât ve müsâdere gelirleri,
- Her yıl dış hazinenin gelir fazlası,
- Gerektiğinde kesilen yeni sikkeler,

İç hazinenin giderleri (Öner, 2005:178):

- Harem aylıkları,
- Fitreler ve padişahın verdiği çeşitli bahşiş ve sadakalar,
- Surreler [3]
- Yabancı devlet hükümdarları başta olmak üzere çeşitli kişilere verilen hediyelerdir.

İç hazine merkez hazinenin talep etmesi durumunda buraya gerekli kaynağı borç olarak aktarırdı. Bu hazine uzun yıllar bir kredi kurumu görevini üstlenmiş ve bir şekilde merkezi hazinenin ihtiyacına cevap vermeye çalışmıştır. 1683 yılından itibaren

[3] Surre: "Para kesesi" anlamına gelen "surre", Hac münasebetiyle her yıl Mekke ve Medine'ye yollanan para ve hediyeleri ifade etmektedir. F.Develliođlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 2015, s.1125

artan mali sorunlarla birlikte iç hazineden verilen borç miktarında önemli artışlar olmuştur (Akar, 2001: 100-101).

Padişahlar iç hazineden genel olarak çok önemli bir ihtiyaç olmadıkça dış hazineye avans vermeye izin vermezdi. Aslında bu hazine gerektiğinde savaş yıllarında yaşanan buhranları önlemek için düşünülmüş ancak daha sonra kuruluş sebebi unutulup bir özel hazine gibi idare edilmeye başlanmıştır (Sahillioğlu, 1969: 94).

Tablo-1.2:İç Hazine (Enderun Hazinesi, Hazine-i Hümâyun, Hazine-i Hassa)

Tarih	**Mali Gelişme**	**İdaresi**
1299-1840	Ceyb-i Hümâyun Hazinesi (Padişahın özel hazinesi), Bodrum Hazinesi, Çilhâne Hazinesi, Has Oda Hazinesi, Has Ahur Hazinesi	Ak Hadım Ağası
1840-1847	Kimi istisnalar dışında, gelirleri Maliye Hazinesi'ne aktarılmış, Padişah ve sarayın giderleri için Maliye Hazinesi'nden tahsisat-ı seniye verilmeye başlanmıştır.	Darphâne Nezareti
1847-1909	Ceyb-i Hümâyun adı Hazine-i Hassa olarak değiştirilmiştir. 1850'de Darphâne Nezareti'nin adı Hazine-i Hassa Nezareti olmuştur.	Hazine-i Hassa Nezareti
1909-1924	-	G enel Müdürlük

Kaynak: İ.H.Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı, 1988a, s.332-333

İç hazineyle "Hazinedarbaşı" denilen ve sonraları "Hazine Kethüdası" adı verilen sarayın yüksek bir görevlisi ilgilenmektedir. Bu görevli yıl sonunda, ilgililerin düzenlediği gelir-gider çizelgesi sonucunda elde edilen gelirin kalanını "Hazine-i Birun" dan alarak bu hazineye aktarır (Belin, 1999:156). Sarayın iç bölümlerinden birinde saklanan iç hazine;

- gerektiğinde sikke basılmak üzere darphâneye gönderilen çeşitli eşyaları ve sikke çubuklarını muhafaza eden "Bodrum hazinesi", şal, kuşak, entari ve çok kıymetli kumaşlar, hediye olarak gelen eşyalar, sultan ve şehzâde doğumları sebebiyle takdim edilen hediyeler ve değerli muhallefat eşyasının bulunduğu "Çilhâne Hazinesi" ve "Has oda Hazinesi" ile (Develliođlu, 2015:474),
- Kıymetli koşum takımları vb.lerinin saklandığı "Has Ahur" ve padişahların özel harcamalarını karşılamak için kurulan "Ceyb-i Hümâyun" hazinelerinden oluşmaktadır (Tabakoğlu, 1985:35).

1.1.2.1.1.2.Dış Hazinenin Yapısı ve İşleyişi

1793 yılına kadar Osmanlı devletinde hazine denilince merkezi devlet hazinesi yani dış hazine anlaşılırdı (Cezar, 1986:151). "Hazine-i Âmire", "Taşra Hazinesi", "Hazine-i Birun", "Miri Hazine" veya "Divan-ı Humayun Hazinesi" adlarıyla da anılan dış hazine, yönetim sorumluluğu sadrazamın ve defterdarın üzerinde olan, ruznamçe kalemi tarafından kayıtları tutulan, devlet gelirlerinin toplandığı ve belirli kanunlarla ilgili yerlere harcandığı esas hazine konumundadır (Parlak ve Parlak, 2012:23). Bu hazinenin gelir ve giderleri devletin bütçesini diğer bir deyişle devletin gelir ve giderlerini oluşturmaktadır. Dış hazinenin sorumlusu Baş defterdardır. Dış hazineden yapılacak ödemeler defterdarın imzasıyla sadrazama sunulmakta ve onun "pençe[4]"denilen bir nevi ödeme emri ile harcamaların yapılmasına izin verilmektedir (Giray, 2001:154). Aksi halde ödeme yapılmaz.

[4]Pençe: Padişahlardan başka sadrazam, vezir ve Beylerbeyilerin tuğraya benzer alametlerine verilen addır. Bkz. F.Develliođlu, Osmanlı-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Aydın Kitabevi, 2015,s.1003

Tablo-1.3:Dış Hazine (Hazine-i Âmire, Maliye Hazinesi, Devlet Hazinesi)

Tarih	**Mali Gelişme**	**İdaresi**
1362-1835		Başdefterdar (Şıkk-ı Evvel Defterdarı)
1835-1838	Hazine-i Âmire ile Darphâne-i Âmire birleştirildi.	Darphâne-i Âmire Defterdarı
1838-1839	Hazine-i Âmire Darphâne idaresinden ayrıldı ve Mansure Hazinesi'ne bağlandı. Mansure Defterdarlığı Maliye Nezareti'ne dönüştürüldü.	Maliye Nâzırı
1839-1840	Maliye Nezareti, Hazine-i Âmire ve Mukataat Hazinesi olmak üzere iki defterdarlığa ayrıldı	Hazine-i Âmire Defterdarı
1840	Hazine-i Âmire Mukataat Hazinesi ile birleşti ve Hazine-i Âmire oluşturuldu.	Hazain-i Âmire Defterdarı
1840-1922	Hazine-i Âmire ve Maliye Hazinesi Hazine-i Celile-i Maliye olarak birleştirildi.	Maliye Nâzırı

Kaynak: İ.H.Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı, 1988a, s.333

Dış hazinenin gelirleri arasında mukataa ve iltizam yoluyla verilen yerlerin gelirleri, cizye, haraç vergisi, avârız, ağnam, vb. vergiler ve padişahın vakıfları dışındaki vakıflardan sağlanan gelirler yer almaktadır. Ayrıca dış hazinede para kalmayınca, sadrazamın kefaleti, defterdar ve kazaskerlerinin gözetiminde, iç hazineden dış hazineye para aktarımı yapılmaktadır (Giray,2001:137).

Bu gelirler, defterdarlıkta bulunan muhasebe-i evvel, cizye muhasebesi, Haremeyn muhasebesi, İstanbul mukataası, Bursa mukataası vb. adı altındaki kalemlere yazılır. Bununla birlikte hazineden maaş verilmeden taşrada kendilerine bırakılan arazilerin gelirleriyle hizmet gören tımarlı sipahiler, salyaneli yerler ile yurtluk ve ocaklık yerlerin gelirleri, has ve arpalık sahipleri merkeze gönderilmediğinden bunlar hazinenin gelirleri arasında görülmez. Devletin mali durumunun henüz kötüleşmediği dönemlerde, savaş bile olsa genellikle hazineye başvurulmaz. Dış hazineden toplanan gelirlerden yapılan harcamalar arasında;

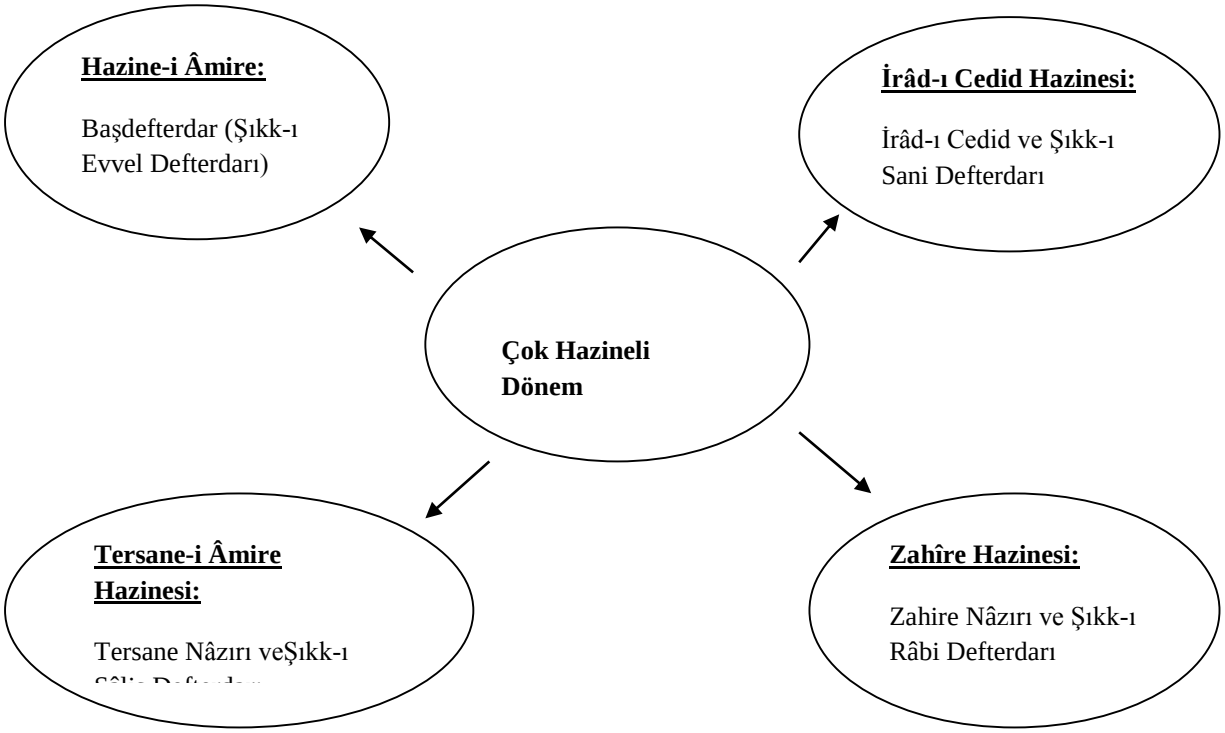
merkezde yeniçeri ve sipahilere verilen ulufeler, askeri ve sivil yöneticilere tahsis olunan ödenekler, cülûs bahşişleri, savaş gemileri ve tersanelerin masrafları yer almaktadır. Bu harcamalar dışında eğer dış hazinede para kalırsa artanı cami, medrese, köprü, han, hamam gibi bina yapımında kullanılır (Öner, 2005:171).

Dış hazineye girecek olan meblağ veznedar başı tarafından veznedarlar, ruznamçeciler, sergi Nâzırı, sergi katibi ve çadır mehterbaşıları huzurunda teslim alınırdı. Teslimatı yapan kişiye de ruznamçeden pusula verilir. Gün bitiminde hazineye giren ve çıkan meblağın muhasebesi yapılır. Bu işlem sırasında veznedarbaşıdaki mevcut nakit ile pusulalar karşılaştırılır ve veznedar başıda gerekli harcamalar için 4-5 kese bırakıldıktan sonra geri kalan miktar hazineye konularak mühürlenirdi (Kütükoğlu, 1994:524).

1.1.2.1.1.3.Çok Hazineli Dönem (1793-1840)

1793 yılına kadar merkez maliyesinde Hazine-i Âmire (Dış Hazine) devletin tek hazinesi iken 1793 yılında İrad-ı Cedid Hazinesi'nin kurulması ile birlikte Osmanlı maliyesinde tek hazine ve tek defterdar düzeni sona ermiş ve çok hazineli döneme geçilmiştir. İrad-ı Cedid Hazinesi'nin ardından III. Selim zamanında Zahire (1795) ve Tersane (1805) hazineleri kurulmuş ve bu hazinelerin her birinin başına ayrı birer defterdar getirilmiştir (Ağar, 2007:378). Böylece, III. Selim döneminde defterdarlık sayısı dörde çıkmıştır (Cezar, 1978:361).

Şekil-1.1: Çok Hazineli Dönem (1793-1840)

Hazine Yöneticisi

- Hazine-i Âmire (Miri Hazine) : Başdefterdar (Şıkk-ı Evvel Defterdarı)
- İrâd-ı Cedid Hazinesi : İrâd-ı Cedid ve Şıkk-ı Sani Defterdarı
- Tersane-i Âmire Hazinesi : Tersane Nâzırı ve Şıkk-ı Sâlis Defterdarı
- Zahîre Hazinesi : Zahire Nâzırı ve Şıkk-ı Râbi Defterdarı

1.1.2.1.1.3.1.İrâd-ı Cedid Hazinesi

III. Selim askerlikte köklü bir yenilik yapmak için Nizâm-ı Cedid ordusunu kurunca bu ordunun giderlerini karşılamak amacıyla, 2 Mart 1793'de (19 Receb 1207) bağımsız bir hazine kurulmasına karar vermiştir. Bu kurulan hazineye de İrâd-ı Cedid Hazinesi denilmiştir (Terzi, 2000:6). İrâd-ı Cedid Hazinesi'nin geliri, ayrı bir İrâd-ı Cedid Nizâmnamesi ile düzenlenmiş ve daha sonra gelir kaynaklarının hazineden ayrılmasına karar verilmiştir. Bu hazinenin korunmasına ve kayıtlarına çok önem

verilmiş, idaresi için Nizâm-ı Cedid'in en büyük amiri olan kişi İrâd-ı Cedid defterdarı olarak görevlendirilmiştir.

İrâd-ı Cedid kanunnamesiyle şu kurallar getirilmiştir (Öner,2005:186):

- Daha önceleri darphânece idare olunan miri ve Harameyn mukataaları ile tımarların idare ve iltizam işlerinin İrâd-ı Cedid hazinesine devredilmesi,
- Mirasçısı olmayan bir kimseden devlete kalan eshamın bu hazinece alınması ve mahlulat faizlerinin yeni hazineye tahsisi,
- Başta pamuk resmi, yapağı, tiftik resmi gibi Hazine-i Âmirece idare ve tahsil olunan veya yeni kurulan bazı mukataaların bu hazineye bağlanması,

III. Selim, Nizâm-ı Cedid olarak adlandırılan yenilikleri gerçekleştirebilmek için boşalan tımarların çoğunu mukataa haline getirmiş ve Darphâne Müdürlüğü'ne bağlamıştır. Bu yolla gereksinim duyulan parayı karşılamayı amaçlamıştır. İrâd-ı Cedid hazinesine gelir sağlamak söz konusu olduğunda bazı sancakların yönetiminden elde edilecek gelirler, adı geçen hazineye bırakılmış ve bu gibi yerlerin yönetimi için hazinece mütesellimler atanmıştır (Sarıbey, 2006:17).

İrâd-ı Cedid Hazinesi'nin giderleri arasında Hazine-i Âmire ve Darphâne'ye yapılan ödemeler, Nizâm-ı Cedid askerinin maaş ve tayinatları için yapılan ödemeler ve esham alım-satımındaki harcamalar ve inşa ve imar giderleridir (Terzi, 2000:7).

İrâd-ı Cedid kanunlarına göre İrâd-ı Cedid defterdarına verilen günlük gelir ve gider pusulaları ay sonunda incelenerek üç nüsha halinde aylık defter düzenlenmektedir. Bu nüshalar, Babıali'ye, Başmuhasebe'ye ve Ruznamçe Kalemi'ne verilmekte ve yıl sonunda bilanço çıkarılmaktadır. Gelir fazlası olan para Darphâne-i Âmire'deki özel İrâd-ı Cedid hazinesine aktarılır (Cezar, 1986:236).

Kabakçı Mustafa Paşa isyanı sonucunda Sultan III. Selim'in tahttan indirilmesiyle Nizâm-ı Cedid bozulmuş ve bu nedenle hazine de kaldırılmıştır (Shaw, 1971: 386).

1.1.2.1.1.3.2.Tersane-i Âmire Hazinesi

Tersane Hazinesi, Tersâne-i Âmire ve donanmaya Hazine-i Âmire'ce verilen gelirlerin bağımsız ve daha iyi idare edilmesi amacıyla 6 Şubat 1805 (6 Zilkade 1219) tarihinde kurulmuştur. Diğer bir amaç ise uzun vadede yeni bir yatırım yaparak Osmanlı Devleti'nin denizlerde yeniden söz sahibi olmasını sağlamaktır. Hazinenin yöneticisi Şıkk-ı Salis defterdarı idi (Cezar, 1978:362).

Tersane hazinesine tahsis edilen başlıca gelir kalemleri (Öner, 2005:183);

- Cizye, avârız ve mukataat-ı miriye (iltizama verilen) malları (eskiden Hazine-i Âmire'ye ait olan gelir kalemleridir),
- Mizan-ı harir (ipek kantarı) resmi,
- İrâd-ı Cedid hazinesinden devredilen kalemler,
- Derya kalemi[5] zeamet ve tımarları ile kalyoncu (deniz eri) vergisi.

Tersane hazinesinin belli başlı giderleri ise (Gencer, 1985:116):

- Gemi donanım, onarım ve yapım giderleri,
- Maaş ödemeleri ve tayinat masrafları,
- Tersaneye gerekli malzemeler için yapılan harcamalardır.

1821 yılına kadar Tersane hazinesi, donanma ve tersane ile ilgili masrafların finansmanında ve kendisine tahsis edilen gelirlerin toplanması ve idaresinde başarılı olurken, 1821'den itibaren açık vermeye başlamış ve Tanzimat'ın ilanından sonra Maliye Hazinesi kurulunca tersane masraflarının önemli bir kısmını bu hazine üstlenmiştir. Böylece Tersane Hazinesi fonksiyonunu kaybederek kendiliğinden son bulmuştur (Cezar,1986:234).

[5] Derya Kalemi: Kaptanpaşa eyaletine bağlı sancakların zeamet ve tımar tevcihatına, mensuhat (müsellem ve yörük askerleri gibi lağvedilen sınıflardan boş kalan tımarlar) askerlerine ait muamelelere ve bunların malî işlerine bakan kalemdir. Bkz. K. Kepecioğlu, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Temel Terimleri Sözlüğü, 21. Yüzyıl Yayınları: 9, Tarih Serisi: 4, Ankara

1.1.2.1.1.3.3. Zahire Hazinesi

Zahire hazinesi, III. Selim döneminde 19 Eylül 1795 (5 Rebiülevvel 1210) tarihinde, İstanbul şehrinin iaşesi ile ilgili konulardaki bazı aksamalar ve zaman zaman ortaya çıkan kıtlıkların giderilerek zahire temininin düzenli bir hale getirilmesi amacıyla kurulmuş ve varlığını Tanzimat'a kadar sürdürmüştür (Terzi, 2000:7). Zahire hazinesinin kurulmasından sonra zahire toplama, saklama ve dağıtma işi tüccar tarafından değil devlet tarafından yapılmaya başlanmıştır (Karal, 1988:62).

Zahire hazinesinin günlük hesapları veznedar ve sergi halifesi tarafından tutulur ve her akşam sergi pusulaları Zahire Nâzırı ve Başdefterdara verilir. Ödemelerde sadrazam ve başdefterdarın yanı sıra Nâzırın da ödeme evrakının arkasına sahh[6] çekmesi gerekmektedir (Kütükoğlu, 1994: 528).

Zahire hazinesi çeşitli aşamalardan geçerek varlığını Tanzimat'a kadar sürdürmüş ve Tanzimat döneminde hazinelerin Maliye Hazinesi adı altında tek bir hazinede birleştirilmesi sırasında, buraya dahil edilmiştir (Terzi, 2000:8).

1.1.2.1.1.3.4.Mukataat/Mansure Hazinesi

Osmanlı Devleti'nin mali organizasyonu ve usulleri, XIX. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren askeri alanda yapılan yeni düzenlemeler sonucu değişmiştir. Yeniçeri, Acemi, Bostancı ve Kapıkulu Süvari ocaklarının lağvedilmesi, Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye adlı yeni bir ordunun kurulması ve tımarlıların bu orduya bağlanması, merkez ve eyâlet ordularının tek ve düzenli bir ordu halinde birleştirilmesi gibi düzenlemelerle askeri teşkilâtın merkezileşmesi, mali teşkilâtın da merkezileşmesini zorunlu kılmıştır (Kırmızı, 2003:97). Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye'ye subay yetiştirmek üzere "Mekteb-i Ulûm-ı Harbiye" açılmıştır (Karal, 1988:151).

---

[6] Sahh Çekmek: Sahh kelimesi sözlükte "uygun, doğru" anlamına gelir. Osmanlı bürokrasisinde özellikle sadrazamın görüp doğru ve uygun bulduğu bürokratik işlemlerin üzerine bizzat kendisinin yazdığı işareti ifade eder. Bu işaretin konulmasına "sahh çekmek" denilir ve kalın bir kalemle yazılırdı. Bkz. N. Özcan,"Sah", İslam Ansiklopedisi, TDV Yay. C.35, 2008. s.490

II. Mahmut döneminde Anadolu, Maraş, Sivas ve Adana eyâletleri Mukataat Hazinesi'ne bağlanmış ve bu hazine tarafından atanan vali ve mutasarrıflar tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Ayrıca Hamid, Teke, Eskişehir, Hüdavendigar, Aydın, Niğde, Bolu, Kastamonu, Viranşehir, Ankara, Saruhan, Çankırı, Çorum, Beyşehir, Kırşehir, İçel ve Kocaeli sancakları da aynı hazineye bağlı olup mütesellimleri doğrudan doğruya hazine tarafından atanmaktadır. Bununla birlikte adı geçen sancaklardan bir kısmı yönetimde istikrarın söz konusu olmaması nedeniyle 1832'de Mansure Hazinesi'ne bağlanmıştır (Sarıbey, 2006:17).

Asâkir-i Mansûre masraflarının finansmanı için yeni kaynak arayışına giren devlet, penbe (pamuk) resmi, ağnam, cizye, ihtisâb resmi, damga, reftiye[7], çeşitli mukâtaat ve emlak-ı Hümâyun gelirini buraya bağlamıştır. Zaman içerisinde Mansûre askerlerinin gelir-gider işlerinin yürütüldüğü Mukâtaat Hazinesi giderek büyümüş, Hazine-i Âmire'ye bağlı bir şube olmaktan da çıkarak Şubat 1827 (Receb 1242) tarihinde Mukâtaat Nezareti'ne dönüşmüştür (Terzi, 2000: 10). Ordu büyüdükçe gelir ve gider tahsisleri ve işlerin yoğunluğu da artmış bunun sonucunda işlemleri kolaylaştırmak amacıyla bu nezaret Aralık 1829 (Receb 1245) ikiye bölünmüştür: Hazine gelirleriyle ilgilenecek bir Mukâtaat Nâzırlığı kurulmuş, hazine giderlerinin idaresi ise Masârifat Nâzırı'na bırakılmıştır (Akyıldız, 1993: 93-94).

Mukataat Nezareti 1 Ağustos 1834 (25 Rebiülevvel 1250) tarihinde defterdarlığa dönüştürülmüş, Mukâtaat Hazinesi'nin adı Mansûre Hazinesi olmuş, Nâzır'a da "Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye Hazinesi Defterdarı" ünvanı verilmiştir (Uzunçarşılı, 1988a: 374; Cezar,1986: 262-264).

1.1.2.1.1.3.5.Redif Hazinesi

1 Ağustos 1834 tarihinde Asakir-i Mansure-i Muhammediye'nin yedeği olarak bir askeri birime ihtiyaç duyulmuş ve yürürlüğe giren Redif nizâmnamesi ile Redif

[7] Reftiye: Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat'a (1839) kadar memleketten çıkarılan eşyadan alınan vergi. Bkz. F.Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Aydın Kitabevi, Ankara, 2015, s.1032

teşkilâtı kurulmuştur (Shaw, 1982: 73). Kurulan bu teşkilatta yer alan redif askerinin hesaplarına bakmak üzere Mansure hazinesine bağlı olarak bir Redif hazinesi oluşturulmuştur. "İane-i cihadiye" adıyla bir vergi konularak redif askerlerinin maaşlarının ödenmesi ve elbise, silah vb. ihtiyaçları giderilmeye çalışılmıştır. 1838 yılında Maliye nezaretinin kurulması esnasında Mansure Hazinesi Darphâneden ayrılan Hazine-i Âmire ile birleştirilmiştir. Mansure Defterdarlığındaki defterdarlık deyimi Nezarete dönüştürüldü ve Maliye Nezareti kurulmuştur. Mukataat Hazinesi ve Defterdarlığı 8 Haziran 1839 (25 Rebiülevvel 1255) tarihinde yeniden ortaya çıkmıştır. Ancak kısa bir süre sonra 20 Ocak 1840 (15 Zilkade 1255) tarihinde Mukataat Hazinesi ve Defterdarlığı lağvedilmiştir. Bu sırada iltizam usulü de kaldırılmıştır (Öner, 2005:185; Cezar, 1986: 259-277).

1.1.2.1.2. Maliye Daireleri ve Teşkilatlanma Esasları

Maliye daireleri, Osmanlı'da Bab-ı Defteri, Defterhâne-i Âmire veya defterdarlık kapusu gibi ünvanlarla bilinir. Gelirlerin toplanıp dış hazineye teslimi ve bunların harcamaya dönüşme aşamaları, gelirlerin veya giderlerin özelliğine göre değişen maliye daireleri veya kalemleri tarafından yapılır. Bu daireler devletin merkezi maliye teşkilâtını oluşturmaktadır (Tabakoğlu, 1985:40).

1.1.2.1.2.1. Taşra Maliye Teşkilâtı

Osmanlı Devleti'nde taşra yönetim organizasyonu, zincirleme olarak pek çok sistemin birbirine bağlı olduğu ve pek çok hizmetin gördürüldüğü komple bir teşkilât idi. Vergi toplama, asker sağlama gibi amaçlarla sınırları belirlenen klasik dönem sancak yapısı devlet hazinesine gelir sağlamak için bir değişim sürecinden geçmiştir (Başarır, 2011:23).

Osmanlı Devleti'nde merkezdeki başdefterdarlığa bağlı ayrı bir maliye teşkilâtı bulunmamaktadır. Tımar teşkilâtına bağlı yerlerin vergilerini tımar ve zeamet sahipleri kendileri toplar ve bunları hazineye göndermezler kendi maaşları olarak kullanırlar. Bununla birlikte has olarak verilen yerlerin gelirleri ile hazineye ait gelirler

mütesellim, âyan veya voyvoda gibi kişilerce toplanır ve elde edilen gelirler ya bu kişileri görevlendiren kişilere ya da hazineye gönderilir (Ağar, 2007:395).

Devletin taşradaki mali organizasyonun teşkilât olarak gelişimini yansıtan en önemli göstergelerden biri eyâletlerde defterdarlıklar kurulmadan önce merkezi hazineye karşı sorumlu olan ve "mal", "tımar" ya da "hazine" defterdarı adı verilen görevlilerin mevcut olmasıdır. Bunların bulunması ise eyâletlerin ortaya çıkmasıyla yakından ilgilidir. XV. yüzyılın ortalarına kadar Rumeli, Anadolu ve Rum olmak üzere sayısı üçü bulan eyâletler, XVI. yüzyılın ilk yarısında diğer bir deyişle Kanuni devrinde sekiz ve yüzyılın sonunda otuzu aşmıştır. Bu sayılar Osmanlı maliye teşkilâtının ve bürokrasisinin merkezden taşraya doğru geliştirdiği organizasyon ağını göstermesi açısından önem arz etmektedir (Özvar, 1999:1606). Mal defterdarı Anadolu'da XIV. yüzyıldan itibaren görülmeye başlanmış ve pek çok kaynakta bir maliye görevlisi ünvanı olarak geçmiştir. Eyâlet defterdarlıkları kurulduktan sonra da eyâlet defterdarları için kullanılan bir ünvan olmuştur[8] (Aydın ve Günalan, 2007:59).

Taşra teşkilatında yer alan mal ya da hazine defterdarlıkların temel görevi, örgütlendikleri eyâlet sınırları içinde devlet hazinesinin doğrudan kontrol ettiği miriye ait gelir kaynaklarını denetlemektir (İnalcık, 1994:84). Diğer bir deyişle bunlar devlete ait malların havass-ı hümayundan[9] tahsili, hesaplanması ve merkeze gönderilmesi ile görevliydiler. Mal defterdarlarının devlet adına tahsil ettiği tımar sistemi dışındaki aynî ve nakdî gelirler arasında; cizye, bac, tuzlalar, gümrük resimleri, madenler, darphâneler, hamamlardan tahsil edilen vergiler ve tahıl ve çeltik vergisi

[8]Gerek Fatih öncesi dönemde ve gerekse onun döneminde fethedilen Anadolu beyliklerine ait idari bölgeler sancak haline getirilerek Osmanlı idaresine bağlandığında bu beyliklerde mevcut mali sistem Osmanlılar tarafından devam ettirilmişti. Beyliklerin mali sistemi ise İlhanlı ve Selçuklu etkisi altında şekillenmişti. İ.H.Uzunçarşılı, Merkez ve Bahriye Teşkilâtı, 1988a, s. 325-6.

[9] Havass-ı Hümayun: Osmanlı İmparatorluğunun yükselme döneminde fethedilen topraklardan devlet hazinesine ayrılan kısım. Her yer zaptedildikçe, toprak; timar, zeamet ve has adıyla üç sınıfa ayrılırdı. Bkz. F.Develliođlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Aydın Kitabevi, 2015,s.396

bulunmaktadır[10](Aydın ve Günalan:2007:61). Tımar defterdarı ise, sancak ve tımar rejiminin uygulandığı eyâletlerdeki tımar teşkilâtı dahilindeki yerlerde tımar sahiplerinin hisselerinin kaydını tutmaktadır. Zeamet sahiplerinin işlerine ise şehir kethüdası bakmaktadır. Sancak ve tımar rejiminin uygulanmadığı eyâletlerde ise mal ve tımar defterdarları bulunmamaktadır. Bunlar yerine merkezi hükümetin mali temsilcisi olarak bir defterdar o eyâlette görev yapmaktadır (Ağar, 2007:395).

XVII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Devleti'nin yaşadığı nakit sıkıntısı sebebiyle uygulamaya koyduğu mali çözümler, zeamet ve tımar usulünün bozulmasına ve tımar sisteminin tedrici olarak bir dönüşüm içine girmesine yol açmıştır. Özellikle dirlik alanlarının merkezi hazine gelirleri arasına katılmaya başlaması ve mukataalaşma sürecinde iltizam sisteminin yaygınlaşması ve ilerleyen zamanlarda da malikane uygulamasının devlet genelinde geniş yer bulması, XVIII. yüzyılın en önemli gelişmelerinden olmuştur (Başarır, 2011:13). Bu doğrultuda devlet taşrada bir kısım gelir kaynaklarını mukataa haline getirmek suretiyle iltizam ya da malikane usulü ile işleterek merkezi hazineye nakit girişi sağlamıştır (Cezar, 1986:33).

XVIII. yüzyılda mütesellimler, tımarlı sipahilerin ve sancakbeylerinin yerlerini almıştır. Devlet ek gelir sağlamak için mukataa haline getirdiği yerlerin bir kısmını merkezde bulunan hazinelere bağlayıp idaresini merkezden yollanan mütesellimlere bırakmıştır. Mütesellimlerden başka bu dönemde voyvodalar da vali veya merkezde hazinelerce o yerin ileri gelenleri arasından atanmaktadır. Voyvodaların başlıca görevi, halkın hazineye ödemek zorunda olduğu vergileri zamanında toplamak ve teslim etmekti. Ancak voyvodaların zaman zaman çeşitli yollarla halktan haksız kazânç elde etme yoluna gittikleri bilinmektedir (Ağar, 2007:396).

---

[10]Genellikle bütçe adı verilen ve devletin bu tür gelirlerini gösteren muhasebe icmal defterleri, taşrada devlet adına toplanan muhtelif vergilerin bir listesini de içerir. Bu defterlerin en eski örneklerinden biri olan fakat Osmanlıca orijinali günümüze ulaşmamış bulunan 1475 yılına ait İtalyanca bir muhasebe icmal defteri Osmanlı Devletine ait gelirlerin vilayetlere göre dağılımını göstermektedir. H.İnalcık, Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, İstanbul, 2000, s. 93-94.

Mukataalaşme süreci her ne kadar devletin içinde bulunduğu mali sıkıntılara çözüm bulma amacının bir parçası gibi gözükse de aynı zamanda Osmanlı taşra teşkilatının bir takım yeni nitelikler kazanmasını da sağlamıştır. Önceki dönemin bir gelir toplama yönteminin adı olan ancak zamanla emanet-iltizam-malikane gibi vergi toplama usullerine maruz kalan gelir kaynağı anlamına gelen mukataa kavramı, bu özelliklerin yanında sahip olduğu mali-idari nitelikleriyle bütüncül bir yetki alanını da ifade etmektedir (Başarır, 2011:14-15).

Görüldüğü üzere, Tanzimat'tan önceki taşra mali teşkilatı, merkezi hazinenin malvarlığının gelirlerini toplayan ve hesaplarını tutan mal defterdarları ile onlara bağlı kâtiplerden oluşmaktadır. Tımar sistemi kaldırılıncaya diğer bir deyişle Tanzimat'ın ilanına kadar devlet ile vergi mükellefleri arasındaki ilişkiler tımar sahibi olan sipahiler ve has sahiplerinin vekilleri, voyvoda ve mütesellimler aracılığıyla yürütülmüştür.

Bunlar, mal defterdarı veya katipler gibi mali teşkilatının elemanı olmamakla beraber bir tahsildar gibi vergi vb. devlet gelirlerinin tahsilinde uzun yıllar aracı olmuşlardır (Ağar, 2007:397).

1.1.2.1.2.2. Defterdarlık Yapısı ve İşleyişi

Osmanlı Devleti'nde maliye yapılanmasının en üst makamını temsil eden teşkilâta defterdarlık ve başında bulunan yetkiliye de baş defterdar denmektedir. Baş defterdar bugünkü maliye bakanı statüsündedir. Devletin bütün mali işlerini denetleyen baş defterdar hazineye ilişkin tahsilat, hesaplama ve harcama işlerinden sorumludur. Diğer bir deyişle merkezi yönetimin gelir ve gider işlerini yönetmektedir. Devletin tüm merkez ve taşra mali birimleri defterdarlığa bağlı olarak çalışmaktadır. Baş defterdar sadrazama karşı sorumludur (Tabakoğlu, 1985: 40).

İlk defterdarın I. Muradın son yıllarında veya Yıldırım Beyazıt zamanında atandığı tahmin edilmektedir. Defterdara 600.000 akçelik has ve hazineden 150.000-200.000'e kadar maaş verilebilmektedir. Fatih dönemindeki merkezileşmeye uygun olarak kanunname ile defterdarlığa ilişkin belirlenen görevler söz konusudur (Parlak ve Parlak, 2012:24).

Fatih kanunnamesine göre;

- Sadrazam Padişahın malının Nâzırı ve defterdar da o malın vekili idi.
- Padişah adına mali işler hakkında tuğralı hüküm (ferman) yazabilir ve gönderebilir.
- Defter hazinesi ve para hazinesi defterdarın huzurunda açılır ve kapanır.
- Yılda bir kere defterdarlar padişaha o dönemin gelir ve giderleri hakkında bilgi verirler (Öner, 2001: 171).

Ayrıca kanunnamedeki diğer maddelere göre, başdefterdarın divan-ı humayunda vezir-i azamın sofrasında yemek yemek, Osmanlı bütçesini tespit etmek, hükümdarın malını korumak, hazineyi ilgilendiren işler için maliyeden hüküm yazmak, hükümdara bildirmeden iki akçeye kadar zam yapabilmek, hizmet eden kimselere sipahilik, çavuşluk[11], katiplik hatta sancak ve zeamet sunmak gibi haklara sahiptir(Uzunçarşılı, 1988a:326).

Ayrıca kanunnameye göre defterdarlar maliyece iltizam veya emanet usulüyle ihale edilen haslar kaç yük ise her yük başına "imza hakkı" olarak 1.000 akçe ve hazineye para tesliminde "kesr-i munzam" ismiyle de1.000 akçe aidat almaktadır. Padişaha her nereden hediye gelse vezirlerle beraber defterdarlar da pay alırlardı (Kütükoğlu, 1994:95).

Fatih döneminde sınırların genişlemesi ve dolayısıyla mali işlerin artmasından dolayı Anadolu ve Rumeli defterdarı olmak üzere defterdar sayısı ikiye çıkarılmıştır. Ancak Rumeli defterdarlığına atanan kişi hem Rumeli eyâletinin mali işlerine bakar hem de başdefterdarlık makamını yönetirdi (Cezar, 1999:1605). Yavuz Sultan Selim'in doğu Anadolu ve Suriye'yi istilası üzerine oraların mali işlerine bakmak için bir defterdarlık daha kurulmuştur. XVI. yüzyılın ortalarında Rumeli ve Anadolu

[11] Çavuşluk: Sorguculuk anlamına gelir ve haberleşme, teftiş, tahsilat ve önemli tebligat için gönderilen memurlara verilen ünvandır. Daha sonraları divan-ı hümayunda ve devlet dairelerinde yaverlik ve muhzırlık görevlerini yerine getirmişlerdir. Çavuşbaşı divan çavuşlarının en büyüğü idi ve divanda adliye nazırı görevini yapardı. Bkz. S.Ağar, Geçmişten Günümüze Mali İdare, TBB Dergisi, 2007, s.393

defterdarlıklarına ilişkin yalılar ayrılmış ve İstanbul'daki mukataat da buraya verilmek suretiyle devlet merkezinde şıkk-ı sani unvanıyla bir defterdarlık daha kurulmuştur. Anadolu defterdarı ve şıkk-ı sani defterdarı başdefterdarla birlikte divana gelir ancak hiçbir işe karışmazlar. Bununla birlikte eğer bir sefer olursa ve baş defterdar da ordu ile giderse yerine Anadolu defterdarı İstanbul'a vekalet eder(Uzunçarşılı,1988a:327-333). Kısaca baş defterdarı Anadolu defterdarı onu da şıkk-ı sani defterdarı takip eder. Bu son iki defterdar başdefterdara bağlıdır (Cezar, 1999:1605).

XVIII. yüzyılın başından itibaren Rumeli defterdarına Şıkk-ı Evvel, Anadolu defterdarına Şıkk-ı Sani ve üçüncü defterdara da Şıkk-ı Salis adı verilmiştir. XVIII. yüzyılın sonlarında ve III. Selim zamanında Nizâm-ı Cedidin lağvedilmesi ardından bu teşkilâta ayrılan vergileri toplamak ve harcamak üzere geçici olarak Şıkk-ı Rabi ismiyle bir dördüncü defterdarlık daha kurulmuştur (Kütükoğlu,1994:95-96). Zahire Nezareti'nin 1795 yılında kurulması ile Şıkk-ı Salis defterdarlığı Zahire Nâzırlığı ile birleştirilmiştir. Bununla birlikte 1805 yılında Tersane Hazinesi'nin kurulmasından sonra da Tersane Nâzırı Şıkk-ı Salis olarak kabul edilmiştir. Bununla birlikte eskiden şıkk-ı salis olan Zahire Nâzırı ise Şıkk-ı Rabi derecesine indirilmiştir. Şıkk-ı Salis defterdarlığı 1834'de Mansure Defterdarlığı'na bağlandı. Böylece maliye işlerinin idaresi özellikle şıkk-ı evvel defterdarına verilmiştir (Ağar, 2007:383).

Osmanlı Devleti'nde her eyâlette merkeze ait gelirlerin toplanması için bir mal (hazine) defterdarı, tımar işlerine bakan bir tımar defterdarı ve bunların yanında bir de defter kethüdası bulunur. Beylerbeyi belirli zamanlarda hazine defterdarı ve tımar defterdarının da katıldığı divanı kurarak bir taraftan halkın istek ve şikayetlerini dinler diğer taraftan da memleket konularını konuşur (Parlak ve Parlak, 2012:24).

1.1.2.1.2.3. Hazinenin Gelir Kalemleri

Osmanlı mali idaresi baş defterdarın yönetimindeki hazine-i Âmireye dahil devletin hesaplarının tutulduğu, gelirlerin toplandığı ve giderlerin yapıldığı çeşitli kalemlerden meydana gelmiştir. Bunlardan bir kısmı hazineye, diğerleri ise defterdarlıklara bağlıdır. Her kalem memur sayısı, iş hacmi ve önemine göre farklılık arz ederdi. Her kalemin başında bir "efendi", bunun bir kademe altında "hace"ler

bulunurdu. XVIII. yüzyıl sonlarında, Bab-ı Defteri'ye dahil kalemlerden belli başlıları şunlardır (Özdemir, 2001: 57):

- Başmuhasebe (Muhasebe-i Evvel) Kalemi
- Anadolu Muhasebesi Kalemi
- Cizye Muhasebesi
- Mukabele Kalemi
- Haremeyn Muhasebesi
- Başmukataa Kalemi
- Mevkufat Kalemi
- Salyane Kalemi

1.1.2.1.2.3.1. Başmuhasebe Kalemi

Başmuhasebe kalemi (Muhasebe-i Evvel), Osmanlı maliye teşkilâtının en önemli kalemidir. Bu kalem XVII. yüzyıl başlarında kurulmuştur. Bu kalem kurulmadan önce Hazine-i Âmire'ye bağlı Anadolu ve Rumeli muhasebecilikleri bu görevi yapmaktadır. Hazinenin teknik işleri başmuhasebe kalemi tarafından yürütülmekte ve diğer kalemler de bu kaleme bağlı çalışmaktadır (Öner, 2005:191). Daire başkanına "muhasebeci-i evvel" veya "başmuhasebeci" denir.

Başmuhasebe kalemi, Ordu ve levazım işlerine, mukataa ve malikanelere, Anadolu ve Rumeli'deki askerlerin ulufelerine, Eyâletler cizyelerine, Şehremini, Tersane Emini, Arpa Emini ve Matbah Emini ve Tophâne Nâzırına ve İstanbul ile Selanik ve Gelibolu Barut Fabrikası Müdürlerine mahsus defterleri tutar (Karamursal, 1999:153-154).

Tablo-1.4: Başmuhasebe Denetimindeki Mukataa Gelirlerinin Bütçe Gelirlerindeki Oranı (%)

Yıllar	**%**
1110/1698-99	19,20
1112/1700-01	17,50
1114/1702-03	18,57
1118/1706-07	21,54
1122/1710-11	20,19
1147/1734-35	22,88
1160/1747-48	21,20
1175/1761-62	21,86
1199/1784-85	25,12
1200/1785-86	23,96

Kaynak: B. Çakır, XVI-XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Mukataa Sisteminin Yapısı ve İşleyişi, 2003, s.95

Başmuhasebe kalemi, mukataalardan elde edilen gelirlerin kaydını da tutmaktadır. Tablodan da görülebileceği üzere gelir kaynakları içerisinde mukataa gelirlerinin önemi büyüktür. XVIII. yüzyılda mukataa gelirlerinin bütçe gelirleri içerisindeki payı genellikle artış eğilimi içerisindedir ve %17 ila %25 arasında değişmektedir.

Bu kalem bir kesedar ile altı sınıfa bölünerek oluşan altı hacenin yönetimi altındadır. Her hace tersane, tophâne, zahire, Haremeyn hazineleri gibi çeşitli hazinelerin hesaplarına bakar ve sürekli olarak bunların gelir ve giderlerini inceler. Alacak sahiplerine verilecek borç belgeleri hangi hazineden olursa olsun başmuhasebeden ödenir. Kısaca, başmuhasebe kalemi, devletin hesaplarını tutan, saymanlık işlemlerini yapan ve hesaplarını inceleyen birimdir (Öner, 2005:191).

Başmuhasebe kalemi 1838 yılında Maliye Nezaretinin kurulmasıyla birlikte "Maliye Muhasebeciliği" ne dönüştürülmüştür.

Başmuhasebe kalemi kendisine bağlı çeşitli birimlerden oluşmaktadır. Bunların belli başlıları şunlardır (Tabakoğlu,1985; Karamaursal, 1989; Öner,2005):

- **Malikane Halifeliği**: Başmuhasebeye bağlı bu halifelik, miri araziden kayd-ı hayat şartı ile iltizama verilen malikanelerin kayıtlarını tutmak ve bunlara ait işleri yapmakla görevlidir. Malikane uygulaması 1695 yılından Tanzimata kadar Osmanlı maliyesinin önemli bir kurumudur.
- **Muhallefat Halifeliği**: Genel olarak ölen devlet erkanın geriye kalan mallarının hazine namına zaptına ve kaydına, ayrıca müsadere olunan mallar ile hükümdara ait veraset işlerine bakardı. Ölünün mallarının satılmasından elde edilen paraya muhallefat akçesi veya tereke bedeli adı verilir.
- **Sehim (Esham) Halifeliği:** Devlet hazinedeki açığı kapatmak için geliri iyi olan bazı mukataaları satışa çıkarmıştır. Çıkartılan eshama faiz verilirdi. Esham işlerinin tek elden ve düzenli yürütülmesi için 1791'de ayrı sehim halifeliği kurulmuştur.
- **Zimmet Halifeliği:** Kişiler ve kurumların zimmetinde bulunan devlet alacaklarını takip eder.
- **Arpa Eminliği:** Saraya ve devlet erkanına ait kişilerin at, katır, deve vs. binek ve koşum hayvanlarının yem tayinatları, giderleri ve bunların dağıtımı ve yem karşılığı kişilere verilen ücretlerle ilgili işlerle görevlidir.
- **Bina Eminliği:** Devlete ait bina ve inşaatların yapılması ile görevlidir.
- **Darphâne-i Âmire Eminliği:** Darphâne-i Âmire, hazinelerle ilgili kısımda da belirtildiği üzere, XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren önem kazanarak ikinci bir hazine gibi faaliyet göstermiştir.
- **Nüzül Eminliği:** Savaş zamanlarında ordunun İstanbul'dan hareketinden hududa varıncaya kadar halktan para ile satın alınan zahirenin toplanmasını ve çeşitli yerlerde bulundurulmasını temin etmektedir.
- **Odun Eminliği:** Sarayın çeşitli kısımlarına, resmi dairelere, askeri ocaklara, görevlilere ve resmi fırınlara satın alınan odun ve kömürün dağıtımını yürütür.

- **Şehreminliği:** Bu görevin daha sonra İstanbul belediye başkanlığı olan şehreminliği ile karıştırılmaması gerekmektedir. Bu şehreminliği, Tanzimata kadar saraya ve diğer devlet dairelerine ait inşaat ve tamirat işleriyle uğraşan, eski ve yeni saraylarla haremin maaş ve giderlerine bakan, sarayın vekilharçlığını yapan bir eminliktir.
- **Tersane Emirliği:** Tersanenin mali ve idari işlerini yürütmekle görevlidir.
- **Gümrükler:** Ülkeye girip çıkan eşyalardan alınan gümrük vergileri hasılatı hazineye gelir olarak kaydedilmektedir. Değişik şehirlerde bulunan bu gümrükler çeşitli mukataa ve kalemlere bağlıdır. Haremeyn mukataası, maden mukataası ve başmuhasebe kalemi bünyelerinde en çok gümrük bulunduran Maliye kalemleridir. Her gümrüğün hesabı ve kayıtları ile ilgili kalem tarafından tutulur.
- **Başmuhasebeye Bağlı Hazineler:** Hazineler kısmında ayrıntılı olarak gördüğümüz İrad-ı cedid, Mukataat, Ordu Hazinelerinin işlemlerine muhasebeden görevlendirilen elemanlar bakmakadır. Bunların yanı sıra bir de Bağdat hazinesi, Belgrad, Şam Hazineleri gibi belli eyâletlerin gelir ve giderleriyle ilgili hesapları ihtiva eden bölge hazineleri vardır. XVII. yüzyıldan itibaren eyaletlerin gelir ve gider işlerine Maliye kalemleri bakmaya başlamış, bu işlerin çoğunu başmuhasebe kalemi yürütmüştür.
- **Muhassıllıklar ve Voyvodalıklar:** Muhassıl, tahsil eden anlamına gelen Arapça bir kelimedir. Devlete ait vergileri tahsil ile görevlendirilen kişiler için kullanılır. Muhassıllıklara mukataalar bağlanmıştır. Muhassıllıklar, idarelerinde olan mukataa vs. gelir kaynaklarından tahsil ettikleri gelirden bazı kalelerdeki askerlerin tayinatları ile bazı görevlilerin ücretlerinin sağlanması gibi görevleri yürütmektedir.

Bazı bölgelerdeki mukataa ve hazine gelirlerinin tahsil işleri için kurulan mali teşkilâta "voyvodalık" denilmiştir. Eflak, Boğdan, Tokat voyvodalıkları gibi.

Diğerlerinden farklı olarak, Eflak ve Boğdan voyvodalıklarının vergi tahsilatı dışında idari görevleri de vardır.

- **Mukataalar:** Bunlar devlet işletmelerinden sağlanan gelirler ile devlete ait gelir paylarından oluşmaktadır. Devlet; madenleri, gümrükleri, boyahâne gibi işletmeleri ve birçok gelir kaynağının vergi toplama işini mukataa adı altında örgütlemiştir. Espiye madeni mukataası, Adana mukataası, İstanbul simkeşhânesi mukataası gibi. Mukataaların başında bulunan görevlilere mukataacı adı verilir (Öner, 2005:193). Mukataalar iltizama verilmezse emaneten de işletilirdi. Ağnam gelirleri hariç bunların bütçe içindeki payı %27 ila %37 arasında değişmektedir (Zaim, 1999:37).

1.1.2.1.2.3.2. Anadolu Muhasebesi Kalemi

Anadolu'daki çeşitli malikanelerin, Adalar denizindeki askerlerin ulufelerine ait hesaplarla mukataatın defterleri bu kalemde tutulmaktadır (Karamursal, 1989:154). Bu büronun amiri, Anadolu defterdarı ve şıkk-ı sani defterdarı veya Anadolu muhasebecisidir.

1.1.2.1.2.3.3. Cizye Muhasebesi

Cizye Muhasebesi, 1691 yılında yapılan vergi düzenlemesinden sonra Osmanlı Devleti'nde yaşayan gayrimüslimlerden alınan cizye vergisinin toplanması ile uğraşan en büyük gelir kalemi olarak ortaya çıkmıştır (Öner, 2005:194). Rahipler, devlet hizmetinde bulunan aileler, ergin olmayanlar, iş yapamaz durumunda olanlar cizyeden muaftır (Tabakoğlu, 2009:218).

Cizye muhasebesi esas olarak Hristiyan ve Yahudiler'den istenen verginin gelirlerini kontrol etmektedir. Bu kalem Defterdar ve Cizyedarı tarafından mühürlenen gelir pusulalarını her yıl hazırlar ve bu pusulalar Muharrem ayı başlarında Şer'î mahkemelerde kadıların huzurunda açılır (Karamursal,1989:154). Bununla beraber ismi cizye kalemi olmayan diğer birçok kalemlerin de uzun bir süre bir kısım cizye gelirlerini toplamak ile görevlendirildiği bilinmektedir (Barkan, 1955:205).

1.1.2.1.2.3.4. Mukabele Kalemi

Mukabele kalemi kapıkulu ocaklarında bulunan yeniçeri, süvari ve acemiler gibi ulufe alanların künye ve maaş defterlerini tutmaktadır. Amirine mukabeleci adı verilmektedir. Daha sonra bu kalem kendi içerisinde piyade, süvari, sipahi, silahdar ve yeniçeri kalemlerine ayrılmıştır. Ancak 1826 yılında bu kalem lağvedilmiştir (Öner, 2005:194).

1.1.2.1.2.3.5. Haremeyn Muhasebesi

1596 yılında Darüssaade Ağası Osman Ağa sultan ve vezir vakıflarının defterlerini, çeşitli kalemlerden ayırarak bir muhasebecilik kurmuştur. Bu büro, "Haremeyni Şerîfeyn Muhasebesi" olarak adlandırılmaktadır (Çakır, 2003:108-109).

Bu kalemin diğer bir adı ise "evkaf muhasebesi" dir. Bu kalem, salatin adı verilen büyük camilerin vakıf defterlerini tutmaktadır. Diğer taraftan buralarda hizmet edenlerin maaşları ile Haremeyn (Mekke ve Medine)'ye ait olup İstanbul ve Rumeli'de bulunan vakıf mallarına ait defterler de burada tutulur (Öner, 2005194).

Diğer bir deyişle bu kalem, devletin her tarafında dağınık bir halde bulunan ve geliri Mekke ve Medine şehirlerinin halkına, hacılara ve hac yollarının emniyetine tahsis edilmiş olan büyük arazi geliri kaynaklarının idaresi işleriyle ilgilenirler (Barkan, 1955:205). Ayrıca Batı Anadolu'da Aydın, Menemen, Suğla, Güney Anadolu'da Antalya ve Güneydoğu Anadolu'da Mardin, Kilis, Nusaybin, İskenderun Birecikgümrüğü gelir kaynakları da bu kalemce denetlenirdi. Amiri, Harameyn Nâzırı veya Haremeyn muhasebecisidir.

1.1.2.1.2.3.6. Başmukataa Kalemi

Defterdarlara bağlı olan başmukataa kalemi, XVI. yüzyıl sonlarında kurulmuştur. Daha önce bu görevi mukataacı yapmakta iken zamanla çoğu ilgi alanının adıyla anılan mukataa kalemleri ortaya çıkmıştır. Başmukataa kalemi özellikle Tuna nehri kıyısındaki iskele ve tuzlaların ve Rumeli'deki pirinç tarlalarının mukataa kayıtlarını ve hesaplarını tutmaktadır (Öner, 2005:194).

Başmukataa kalemi, Filibe, Tatarpazarı'nın çeltik resimleri iltizamının, Akkerman, Rusçuk, Corcuva ve Silistredeki belirli iltizamların, Selanik ve Laranga gibi yerlerdeki tuzlalar iltizamının yıllık işleri ile uğraşmaktadır (Karamursal, 1989:155). Ayrıca Vidin, Kile, Harsova, Balçık… gibi Tuna boyları hasları ve çelikhâne resimleri; Varna iskelesi, Niğebolu ve civarının kantar ve kapan resimleri; Frenk kumaşları gümrüğü ve Sofya ve civarının ihtisâbı ile kahve resmi bu kalemin gelirleri arasında yer almaktadır (Barkan, 1955:207).

Bu kalemin görevleri 1838'de Maliye Nezareti kurulduğunda oluşturulan Mukataat Muhasebesine devredilmiştir.

1.1.2.1.2.3.7. Mevkufat Kalemi

Baş muhasebe kaleminden sonra bütçedeki gelir kaynaklarının büyük bir kısmını mevkufat kalemi idare etmektedir. Bu kalem, bedel-i nüzûl ve avârız denilen vergilerle seferde askerlere mahsus olan nakdîn ve erzakın hesaplarını tutar (Karamursal, 1989:154). Avârız ve nüzûl gelirlerinin tahsil işlemleri mukataalarm iltizamı ile birlikte sorumluluklarına aldıklarından, mültezimler tarafından yapılabilmektedir. Bu durumda bu kalem avârız ve nüzül kayıtlarını mültezime verir ve böylelikle avârız ve nüzül gelirleri ile mukataa gelirleri mültezimin muhasebesinde birlikte hesaplanır. Mukataa gelirlerine ilhak edilen avârız ve nüzül gelirleri, bütçelerde iki kere hesaplanmasının önlenmesi için, Mevkufat kalemi kayıtlarında yer aldığı belirtilmektedir (Çakır, 2003:112).

Ayrıca sefer halindeki askere verilecek iaşeye, savaş zamanında vilayetlerin askerlere verdikleri ödeneklere, ordunun arkasından giden sivillere verilen paralara ve paşaların işlerine bu kalem bakmaktadır.

Bazı durumlarda avârız akçesi ile birlikte toplanmasında kolaylık görülen adet-i ağnam, cizye vb.gelirlerin de mevkufat kalemine tabi olduğu görülmektedir (Barkan, 1955:212).

1.1.2.1.2.3.8. Salyane Kalemi

Salyane kalemi, devlet memurlarının maaşlarına ilişkin defterleri tutmaktadır. Özellikle beylerbeyi ve sancakbeylerine dirlik tahsisi yerine eyalet hazinesinden verilen yıllık maaşların kayıtları bu kalemde bulunmaktadır.

Salyane kalemi dışında; mali suçlara ait davaların görülmesi için bir "Maliye Mahkemesi" vardır. Burada başbakıkulu iddia makamı görevi görür ve aynı zamanda maliyenin alacaklarının takibi ile de görevlidir. Gerekli takibi emrindeki bakikulları ile sağlar (Ağar, 2007:390-391).

1.1.2.1.2.4. Büyük Ruznamçe (Ruznamçe-i Evvel) Kalemi

Osmanlı bütçeleri, devletin tımar sistemi dışında kalan nakdî harcamaları içermektedir. Bunların bir kısmı mahsup işlemiyle yapılırken bir kısmı da hazinenin nakit çıkışlarını göstermektedir. Defterdarlıktaki kalemlerin, diğer bir deyişle hazinenin bütün gelir ve gider işlemlerinin yapıldığı büroya da ruznamçe denir. Bu gelir ve gider kayıtlarının tutulduğu defterlere Ruznamçe defteri ve defteri tutana da ruznamçeci denilmektedir. Gelir ve giderleri gösteren günlük bir defter olan Ruznamçe defteri bir senenin Nevruz'undan diğer senenin Nevruz'una kadarki bir senelik dönemi kapsar (Çiçek, 2000:61). Tanzimattan sonra ruznamçe defteri yevmiye defteri adını almıştır. Bu deftere, Hazine-i Âmire'nin mukataa, cizye ve vakıflardan bir günde elde ettiği gelirler geliş sırasına göre numaralandırılır. 1566 tarihli Maliye Teşkilât Kanunnamesine göre, gelen gelir önce ilgili mukataanın defterine, sonra hazine-i Âmireden ruznamçeye kaydedilir, oradan yine ilgili defterdarlığın gelir defterine yazılır. Bu kalemden yapılan satın alınan mal ve hizmet bedelleri veya ulufe, maaş (mevacib) gibi ödemeler çıkış olarak gösterilir. Hazineden çıkan altın, gümüş, kumaş ve kürk de Ruznamçeci'nin izni ile yapılmaktadır (Öner, 2005:190).

Tanzimattan sonra Ruznamçecilik kaldırılmış ve Maliye Nezareti içinde gelir muhasebeciliğine dahil edilmiştir.

1.1.2.1.2.5. Maliye ve Tarihçi Kalemi

Mali yazışmaların yapıldığı ve emirlerin yazıldığı kalemdir. Diğer kalemler gibi başdefterdara bağlı çalışmaktadır. Bu kalemlerle ilgili yazışmaları ve verilmesi kararlaştırılan emirleri onlardan gelen kayıtlar gereğince gerçekleştirir. Tarihçi kalemi ise maliye kaleminden çıkan evraka tarih koyar ve çeşitli gelirlerden alacağı olanlara verilecek havaleleri hazırlar. XVIII. yüzyılın ilk yarısında ümera-ı deryanın salyaneleri, kapıkullarının maaşları, bazı mukataa, cizye, avârız ve bedel-i nüzûl gelirlerinden yapılacak havaleleri de bu kalem yazar (Tabakoğlu, 1985:43).

1.1.2.1.2.6. Hazinenin Gider Kalemleri

Hazinenin gider kalemleri genellikle maaş ödemelerini gerçekleştirmektedir. Bununla birlikte ruznamçe, maliye ve tarihçi kalemlerinde çalışan görevliler hazineden maaş almazlar bunun yerine kayıtlar ve tesciller dolayısıyla tahsil ettikleri resim ve harçlarla geçimlerini sağlarlar (Tabakoğlu, 2009:206).

- **Mevacip giderleri:** Hazinenin en önemli nakit çıkışını ifade eder. Merkezi ordu ve devlet görevlilerine yapılan ödemelerdir.Tımarlı sipahiler dışında kalan askeri birliklere üç ayda bir ödenen maaşa mevacip adı verilmektedir (Çiçek, 2000:61). Mevacip alanlar içindeki en önemli zümre merkezde ve taşra kalelerinde muhafız olarak görev yapan ve Piyade Mukabelesi kalemine tabi grupların başında bulunan yeniçerilerdir (Barkan, 1955:214). Bunun dışında merkez ve kalelerdeki topçu, cebeci, top arabacılarla hassa terzileri, kiler hizmetçileri, çamaşırcılar, saray mutfağının hademesi, çadırcılar, deveci ve eşekçiler gibi görevlilere verilen maaşlar da bu giderler içerisinde yer alır (Tabakoğlu, 2009:206). Bu ödemelere ek olarak, askeri zümreye yapılan bir diğer ödeme de yeni padişahların tahta çıkışında dağıttıkları cülûs bahşişleridir. XVIII. yüzyılda mevacip harcamalarının genel bütçe içerisindeki payı %70'lere kadar yükselmiştir (Çiçek, 2000:61). Bütçenin giderler bölümündeki Süvari Mukabelesi Kalemi'ne tabi olan zümrelere gelince bunlar içinde en

önemli olanı padişahın kapıkulları diye bilinen merkez ordusunun atlı askerlerini oluşturan altı bölük sipahileridir (Barkan, 1955:216). Bunlar dışında süvari mukabelesi silahtar ve dört bölüğe (sağ ve sol ulufeciler, sağ ve sol garipler) verilen mevaciplerde bu kalem içerisinde yer almaktadır (Tabakoğlu, 2009:206).

- **Teslimat giderleri:** Bütçenin ikinci önemli gider kalemini sarayın ve ordunun mühimmat harcamalarını içeren teslimat giderleri oluşturur. Bu harcamaların toplam bütçe giderleri içerisinde %10-18'lik bir payı bulunmaktadır (Çiçek, 2000:61).
- **Haslar ve Salyane Giderleri:** Bütçede yer alan diğer önemli gider kalemini oluşturur. Vezir, beylerbeyi, hanım sultanlara hasları karşılığında ayrılan gelirlere has denir (Çiçek, 2000:61). Salyane ise ümera-i deryanın, Tatar sultanlarının, Akdeniz ve Tuna donanması kaptanlarının hesaplarını tutar ve onlara gerekli ödemeleri yapar. Asıl görevi, bazı yıllık salyane (yıllık maaş)lerin mukataa şeklindeki gelir kaynaklarını denetlemektir. Bazı gelir büroları aynı zamanda bazı giderlerin hesabını da tutmaktadır. Bunlar arasında Muhasebe-i evvel, cizye muhasebesi, Haremeyn muhasebesi, Anadolu muhasebesi, Mukataa-i evvel, Haslar, Avlonya, Bursa, Maden mukataaları ile mevkufât kalemidir (Tabakoğlu, 2009:206).

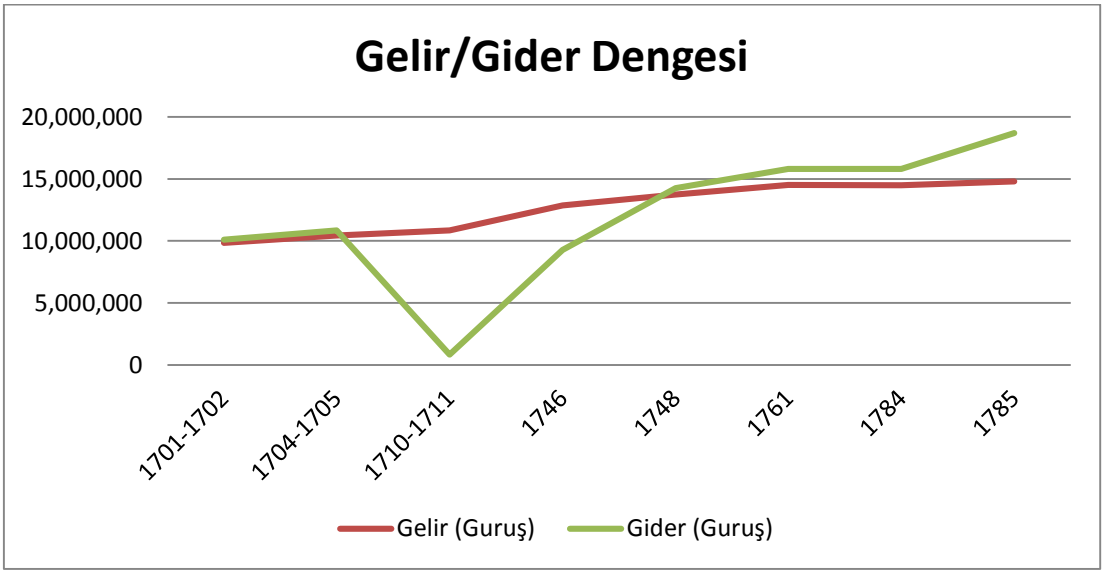
1.1.2.1.3.1700-1785 Dönemi Osmanlı Merkezi Hazine Hesapları

Osmanlı merkezi hazine hesapları (bütçeler) gelir önceliklidir. Bu hesaplar genellikle bir mali yıl içinde elde edilen gelir ve yapılan harcamaları diğer bir deyişle giderleri gösterir. XV. ve XVI. yüzyıla ait bütçeler birbirini izleyen iki nevruz (21 Mart) arasındaki bir güneş yılı için; XVII. ve XVIII. yüzyıl bütçeleri ise ay yılı bütçeleri için düzenlenmektedir. Eyâletlerin gelir ve gider hesaplarını maliye teşkilâtının büroları tutmaktadır (Tabakoğlu, 2009:211).

Osmanlı Devleti'nin hızlı genişleme döneminin sona ermesiyle birlikte, galibiyetle biten savaşlardan elde edilen ganimet ve diğer gelirlerin de sonu gelmiştir.

XVII. ve XVIII. yüzyıllarda uzun süren ve sık sık yenilgilerle sonuçlanan savaşlar özellikle 1683 yılında başlayan Avusturya Savaşları- devlet maliyesi üzerinde çok büyük bir yük oluşturmaya başlamıştır. Bunlara ek olarak merkezi devlet bu savaşlardan dolayı taşradaki etkinliğini yitirince, daha önceleri ya doğrudan ya da tımar düzeni aracılığıyla el koyduğu tarımsal artığı artık taşradaki güçlü yerel unsurlarla paylaşmak zorunda kalmıştır. Böylece giderler artarken gelirler azaldı ve mali bunalım süreklilik kazanmıştır. Ancak XVIII. yüzyılın ortalarına gelindiğinde barış dönemi ile birlikte gelirler ile giderler arasında denge kurulabilmiştir (Pamuk, 2010:146).

Grafik-1.1.:1700-1785 Dönemi Osmanlı Ekonomisi Gelir ve Giderleri

Kaynak: M. Genç, Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi, 2009, s.223

XVIII. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı ekonomisinde genel olarak bir gelişme görülmektedir. Ancak bu gelişme yüzyılın ikinci yarısında başlayan Osmanlı-Rus savaşı ile durma noktasına gelmiştir. XVIII. yüzyılın ilk yarısında İstanbul, Halep, Ankara, Bursa, Tokat, Edirne gibi büyük merkezlerde uzak pazarlar için üretim yapan sınai üretim genişlemektedir (Ergenç, 1998:518).Özellikle dokuma sanayiinde Tokat'ta fabrika düzeyinde üretim yapılmakta ve pamuklu basma (bez) için üç fabrika kurulmuştur (Çolak, 1992:11). Genişleme kendini sadece sanayi alanında değil, tarım alanında da göstermiştir. Bu ekonomik büyümenin sonucunda bu dönemde devletin

gelirlerinde önemli bir artış yaşanmıştır. Ancak yüzyılın ikinci yarısında gerek sanayi ve gerekse ziraî alanda genişleme yerini daralmaya bırakmıştır (Ergenç, 1998:518). Bunun üzerine ihraç edilmesi yasaklanan mallar listesine ziraat mahsulleri de dahil edilmiştir (Çolak, 1992:11).

Bu yüzyılda Osmanlı ülkesindeki iktisadi durum ithalat ve ihracat açısından XVII. yüzyıla göre oldukça farklıdır. XVII. yüzyılda ülkeye giren yabancı mala karşılık ülkeden giden mal miktarı daha çok diğer bir deyişle ihracat ithalattan fazladır. Buna karşılık XVIII. yüzyılın son dönemlerinde Avrupa'da yaşanan sanayi devrimi ile ucuza elde edilen malın ucuza satılması ancak aynı dönemde eski tarzda devam eden Osmanlı üretiminde mallar daha maliyetli üretilip, pahalıya satıldığı için dışardan gelen ucuz yabancı mal karşısında rekabet gücünü yitirmiştir. Bu durum Osmanlı sanayisinin zayıflamasına ve sönmesine neden olmuştur. Halk maddi sıkıntı çekmektedir. Kısaca XVIII. yüzyıl gerek siyasi ve askeri gerekse ekonomik ve kültürel alanda hareketli geçen bir yüzyıldır (Uzunçarşılı, 1988b:315-321).

Uzun ve masraflı savaşların yaşandığı bu yüzyılda bütçede hareketlenmeler olmuş, savaşların olduğu dönemlerde gelir-gider oralarında artış yaşanırken, barış dönemlerinde gelir-gider oranları düşmüştür. Bu dönemde bütçe gelirlerindeki nominal artışın % 1532, giderlerindeki nominal artışın % 1838, reel gelirleri % 352 ve reel giderlerin ise %436 oranında olduğu tespit edilmiştir. Buradan devletin gelirlerinin büyük miktarda artmasına rağmen, gelirlerinden daha fazla harcama yaptığı ve bu durumun ekonomik sıkıntılara uzak olmadığı sonucuna ulaşabiliriz (Tabakoğlu, 1996:63).

XVIII. yüzyılda Osmanlı ekonomisini birbirinden oldukça farklı trendler gösteren iki döneme ayırmak mümkündür. Yüzyılın başlarından 1760 yılına kadar olan birinci dönemde, genel bir yayılma ve gelişme trendi, daha önce de bahsettiğimiz gibi hemen hemen ekonominin bütün sektörlerinde görülür. Buna karşılık 1760'larda başlayan ikinci dönem, oldukça uzun süren daralma trendi gösterir. Bu dönemlerde yaşanan gelişme ve daralmalarda savaşların etkisi oldukça fazladır. Yüzyılın ilk yarısındaki savaşlar, ciddi sayılabilecek bir yenilgi göstermemekle birlikte çoğunluğu

galibiyetle sonuçlandırılabilmiştir. Buna karşılık yüzyılın ikinci yarısında yer alan savaşlarda genellikle mağlubiyet söz konusudur (Genç, 2009:213).

XVIII. yüzyıl başlarındaki iktisadi genişleme ve 1747-1768 yılları arasındaki uzun süreli bir barış dönemi devletin gelir ve giderlerine de yansımıştır. 1700-1765 arasında devletin gelirleri 10 milyon guruştan (1 milyar 200 milyon akçe) 14.5 milyon guruşa (1 milyar 740 milyon akçe) yükselmiştir (Tabakoğlu, 2009:214). Gelirlerdeki bu artışın bir bölümü taşradaki tımar sistemi içinde bulunan birçok vergi kaynağının bütçeye nakdî gelir getirecek kalemlere dönüştürülmesinden ve bazı yeni koyulan vergilerden kaynaklanmaktadır. Yüzyılın ortalarına kadar gelişmekte olduğunu gördüğümüz sektörlerin çoğunda, 1760-1770 yıllarından itibaren giderek belirginleşen bir üretim azalması söz konusudur (Genç,2009:215-216). Diğer bir deyişle Osmanlı ekonomisinin göreceli olarak genişlediği dönem 1760'larda sona ermiş ve yerini uzun süre devam eden bir iktisadi bunalıma bırakmıştır. Bu bunalımın nedenlerinin temelinde daha önce de söylediğimiz gibi savaşlar yatmaktadır. Savaş döneminde ticaret yolları eşkiyalar tarafından kesilmiş özellikle tarımsal üretimde korkunç bir düşüş yaşanmıştır. Ekonominin belirli kesimleri ticari kapitalizmin geliştiği Avrupa'dan kaynaklanan rekabetten olumsuz etkilenmiştir. Diğer taraftan da uzun yıllar boyunca yapılan askeri harcamalar ekonomiye ağır yükler bindirmiştir (Faroqhi,2000:208). XVIII. yüzyılda çok ciddi mali kaynak gerektiren birçok padişahın orduyu Avrupa ordularına benzetme çabaları da ekonomik durumu kötüleştiren bir diğer etkendir (Desouky, 1999:84).

Tüm bu yaşananlar sonucunda yüzyılın ikinci yarısındaki iktisadi daralma ise devlet gelir ve giderlerine de yansımıştır. 1761-1785 arasındaki yıllık harcama miktarı %30 civarında artarken özellikle bu artış savaş yıllarında %100'e kadar yükselmiştir. (Tabakoğlu, 2009:214). Gelirler ise mevcut vergilerin oranının yükseltilmesi ve yeni vergi kaynaklarının yaratılmasına rağmen durmuştur. Bu durum iktisadi faaliyetlerin küresel ölçekteki azalmanın bir ifadesi olarak da yorumlanabilmektedir. Bütün bu yaşananlar sonucunda büyüyen bütçe açıkları önemli bir sorun haline gelmiştir (Genç,2009:215-217).

İKİNCİ BÖLÜM

KONYA'NIN SOSYO-EKONOMİK YAPISI VE GENEL GÖRÜNÜMÜ

2.1.Fiziki Yapısı

Konya, İç Anadolu'nun orta ve güney kısmında yer alarak başlıca vilâyet olma özelliği taşımaktadır. Batıda Toroslara bağlanan dağların etekleri yakınlarında ve aynı isimle anılan geniş Konya ovası, kuzeyde Bozdağlar'a ve güneyde Çumra İlçesi'nin güney sınırına kadar uzanmaktadır (Bozyiğit ve Güngör, 2011:170). Konya dünya üzerinde 32 derece doğu boylamı ve 38 derece kuzey enlemi üzerinde yer almaktadır. Doğu-batı istikametinde uzanan sıra dağlar bölgenin kuzeyinde ve güneyinde bulunduğu için Konya'nın denizle bağlantısı yoktur. Bu nedenle tam bir kapalı havza durumundadır (Sevici, 2011:24). Konya'nın içinde bulunduğu bölge Türkiye'nin en az engebeli bölgesidir. İdari açıdan, doğudan Niğde ve Aksaray illeri, batıdan Isparta, Afyonkarahisar, Eskişehir, kuzeyden Ankara, güneyden de İçel, Karaman ve Antalya ile çevrilidir (Kaya ve Kılcı, 2011:1). Konya sınırları içerisinde Beyşehir, Seydişehir, Acıgöl, Akşehir, Akgöl, Çavuşcu gölleri bulunmaktadır. Ara sıra şehirde küçük göllere ve bataklıklara da rastlanmaktadır (Karacaoğlu, 2008:2).

Konya'nın iklimi karasal iklim olup kışları çok soğuk ve belirli bir dönem genellikle karla kaplıdır; yazları ise oldukça sıcak ve kurak geçer. Yeteri kadar yağış almamasına rağmen, yağmurlar genellikle bitkilerin en çok ihtiyacı olduğu ilkbahar aylarında yağdığı ve fazla nem istemediği yaz aylarında yağmadığı için tahıl ziraatına uygun ortam sağlar. Konya şehri geniş ve düz bir bozkırda olmasına rağmen ilkbaharda yağan yağmurların etkisiyle etrafı bağ ve bahçelerle kaplıdır (Tuş, 2001:19-23).

Konya şehrinin orta iklim kuşağında konumu deniz seviyesinden 1020-1030 m yükseklikte iken şehrin tam ortasında yer alan Alaaddin Tepesi 1080 metredir. Alaaddin tepesinde, yapımına Mesut zamanında başlanmış ve II. Kılıç Arslan döneminde bitirilmiş olan Selçuklulardan kalma Alaaddin Camisi yer almaktadır. Aynı zamanda Alaaddin tepesi Konya kalesinin iç kale kısmını oluşturmaktadır.

Konya Kalesi, İç Kale ile birlikte Selçuklular döneminde inşa edilen Dış Kale ve Zindankaleden oluşmaktadır. Zindankale şehrin batısında İç Kale'den ayrı dış sura bitişik kaledir. XIII. yüzyılda henüz dış sur yapılmadan önce şehrin güvenliğini sağlamak amacıyla, şehrin dışına İç Kale'yi kontrol edecek yükseklikte I. İzzeddin Keykavus tarafından 1213 yılında Zindankale inşa ettirilmiştir (Küçükdağ, 2004:13-18).

2.2. Kısa Tarihçesi

Kimler tarafından nasıl kurulduğu bilinmeyen ve eskilerden beri adı pek değişmeyen şehrin ilk yerleşim yerinin Alaaddin tepesi olduğu tahmin edilmektedir. Klasik eskiçağ kaynaklarında İkonion olarak geçen Konya'nın adının, Frig dilindeki Kawania'dan geldiği ve bunun zaman içerisinde Konion şekline dönüştüğü, daha sonra Roma çağında İconiom, Bizans devrinde Toxovıov ve Arap kaynaklarında Kuniya olarak ifade edildiği, Selçuklular ve Osmanlılar'ın ise şehre Konya adını verdiği bilinmektedir (Darkot, 1997:848).

Konya'nın çok eski bir yerleşme yeri olduğuna dair İlkçağlar'a ait iskan izlerine rastlanmakla birlikte Antikçağ tarihi hakkında pek fazla bilgi yoktur. Tarihi bilgiler doğrultusunda şehrin Hitit hakimiyeti altında kaldığı, ardından Frig ve daha sonra da Lidyalılar'ın idaresine geçtiği sanılmaktadır. M.Ö. IV. yüzyıl içerisinde İskender İmparatorluğuna, ardından Selefkiler'e ve sonra da Bergama krallarının eline geçmiştir (Konuk,2013:183). Bergama krallarından III. Attalos M.Ö. 138 yılında Bergama Kenti ve onun toprakları dışındaki bütün topraklarını Roma'ya bırakmıştır. VII. yüzyılda Doğu Roma şehri haline gelmiştir. Roma, zaman zaman Anadolu'da idarî düzenlemelere gitmiştir. Bu düzenlemelerle kurulan yapı Bizans dönemine kadar devam etmiştir (Bahar ve Koçak,2001:27-28).

İlk İslam hükümetlerinin kurulduğu Emeviler ve Abbasiler döneminde Konya bir Bizans şehri iken birçok kez İslam ordularının istilasına uğramış ve M.S. 704 yılında Abd-ül-Melik ve 705 yılında da I. Velid tarafından burada bir İslam idaresi kurulmuşsa da bu durum çok uzun sürmemiş, kısa bir süre sonra şehir tekrar Bizanslılar'ın eline geçmiştir (Konyalı, 1997:37).

Malazgirt Zaferi'nden önce Konya 'ya gelen ilk Türk akıncıları Selçuklulardır. Türkler Konya şehrini ilk defa 1069'da fethettiler. Büyük Selçuklu sultanı Alparslan, 1071'de Bizans imparatorunu Malazgirt'te kesin bir yenilgiye uğratarak, Türklere Anadolu'nun kapılarını açmıştır. Sultan Alparslan, zaferden sonra komutanlarına Anadolu'nun tamamen fethedilmesi görevini vermiş ve 1077 yılında Konya, Anadolu Selçuklu Devleti'nin başşehri olmuştur (Acartürk, 2006:4).

Konya'da Alaaddin tepesinin çevresinin iskân yeri olarak kullanılmaya başlanması, XI. yüzyılın başlarına uzanmaktadır. Bu dönemde Konya, küçük bir kasaba iken, bu özelliğini XI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren değiştirmiş, XIII. yüzyılda Selçuklular zamanında yalnız Anadolu'nun değil dünyanın en modern ve düzenli şehirlerinden biri haline gelmiştir (Arabacı, Küçükdağ, 1999:3; Bayram, 1999: 3). Konya, Anadolu Selçuklular döneminde "Darülmülk" ünvanıyla anılmaktadır. En kalabalık ve canlı dönemi XIII. yüzyıl ortalarındadır (Baykara, 1985:15). Selçuklulardan sonra ise Konya Karamanoğullarının vilayeti haline gelmiştir. Ancak ilerleyen yıllarda şehir, Karamanoğulları ile Osmanlı Devletinin mücadelesine sahne olmuştur. 1387'de Osmanlı Padişahı I. Murad, şehrin önlerine gelmiş ve 1398 yılında da oğlu Yıldırım Bayezid şehre girip Karamanoğullarına son vermiştir. Ancak, 1402 Ankara Savaşı yenilgisinden sonra bu bölgese Karamanoğulları yeniden kurulmuştur (Güven, 2006:17). Fatih Sultan Mehmed döneminde Konya kesin olarak Osmanlı topraklarına dahil edilmiştir (Muşmal, 2000:202). Konya Osmanlı hakimiyetine girince ilk olarak şehzade sancağı olmuş, sonra da Beylerbeyilik konumuna gelmiştir (Sevici, 2011:26).

Konya'da yedi yıl boyunca Valilik yapan Cem Sultan abisi II. Beyazıd ile giriştiği taht mücadelesini kaybedince Konya'yı terk etmiş ve yerine vali olarak II. Beyazıd'ın büyük oğlu Abdullah tayin edilmiştir (Uzunçarşılı, 1994:109). 1438 yılında şehzade Abdullah'ın ölümü ile yerine Konya valisi olarak şehzade Şahinşah görevlendirilmiştir (Güven, 2006:18). Yavuz Sultan Selim dönemi, Konya'da huzur ve sükûnetin olduğu bir dönemdir. Yavuz, bizzat kendisi tahtı boyunca birkaç sefer Konya'ya gelmiştir (Gül vd., 2003: 19-20).

XVII. yüzyılda Anadolu Celali isyanları ile karışmıştır. O dönemde Konya'ya gelen IV. Murad isyanlarda payı olan zorbaları idam ettirmiştir(Sevici, 2011:26). Bu dönemden sonra Konya zaman zaman Celali isyanları ile karışsa da genellikle siyasi olaylardan uzak sakin bir şehir olarak XIX. yüzyıla kadar Karaman Eyâletinin merkez sancağı olma özelliğini korumuştur.

2.3.Demografik Yapısı

Çok eski bir yerleşim merkezi olan Konya'nın XII. yüzyılın başlarındaki nüfusunun 3-4 bin civarında olduğu buna karşılık Anadolu Selçukluların başşehri olmasından sonra, yüzyılın ortalarında 60.000'e yükseldiği görülmüştür (Tuş, 2001:120-121). Bununla birlikte Osmanlı Devleti'nde XIV. yüzyılda yaşanan veba gibi salgın hastalıklarla nüfusu ve tarımsal üretimi XVII. yüzyıla kadar azalan bir seyir izlemiştir (Pamuk, 2003:154). Bu durum Konya şehrini de etkilemiştir. Özellikle Selçuklular'dan sonra Konya şehrinin nüfusu; hem salgın hastalıklar hem azalan tarımsal üretim hem de yaşanan kargaşa ortamı ve savaşlar nedeniyle gerilemiştir.

İstanbul'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmed'in Müslüman nüfusu sürgün yoluyla yerleştirme politikası kapsamında Konya, Aksaray, Larende ve Ereğli'den önemli miktarda Müslüman Türkü İstanbul'a sürüp getirdiği bilinmektedir (İnalcık, 2009:125). Bu uygulama doğal olarak Konya'nın nüfusunda bir azalmaya yol açmıştır.

XVII. yüzyıldan önceki dönemlere ait nüfus tespitlerinde tahrir kayıtları kullanılırken XVII. yüzyıl ve sonraki dönemlere ait nüfus tespitlerinde tahrir dışında farklı kaynaklar da kullanılmıştır (Muşmal, 2006: 204).

XVI. yüzyıl Osmanlı tahrir defterlerinde tespit edilen nüfus, "vergi nüfusu" olarak kabul edilen vergi alımına esas olan nüfustur. Ancak bu nüfus kadınları, kız çocukları ve vergi vermeyen yöneticileri içermez. Mufassal defterlerde bu vergi nüfusunu belirten tabirler arasında "hâne" veya "nefer" yer almaktadır. Bu tabirlerden hâne; bir çift öküzü ve bir çiftlik yeri olan çiftçi ailesini ifade ederken nefer ise toprağı

olan ya da olmayan, evli ya da bekar vergi mükellefi anlamına gelmektedir. "Hâne[12]" tabirinin kaç kişilik bir nüfusu ifade ettiği yapılan çalışmalarda değişkenlik göstermekte iken Anadolu ile ilgili çalışmalarda genellikle hâne karşılığında "5" katsayısının kullanımı yaygındır. Bunun nedeni ise XI. yüzyılda üç çocuk sahibi olan ailelerin oranının % 70 civarında olmasıdır. Bundan dolayı da Konya'nın nüfusu hesaplanırken de hâne karşılığında 5 nefer karşılığında ise 3,5 rakamı kullanılmıştır (Aköz, 2013:261).

Tablo-2.1: XVI.- XVIII. Yüzyılda Konya'nın Nüfusu

Yıllar	**Konya'nın Nüfusu**
1500	3.400
1518	5.510
1539	7.107
1584	18.491
1641	21.630
1700-1750	22.235

Kaynak: A.Aköz, Konya, Konya Ansiklopedisi, 2013:261; Ö. Ergenç, XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya, 2012:67; İ.Sak, Konya Tarihi, Konya Ansiklopedisi, 2013:267; Y. Küçükdağ, Lale Devrinde Konya, 1989:73

1500 yılında Konya'nın 40 mahallesinde yaşayan 864 müslüman vergi neferinin toplam nüfusu yaklaşık 3.024 kişiye tekabül eder. Buna %10 yönetici ve kale muhafızları eklenince şehrin bu dönemdeki nüfusu 3.330 kişi olarak ortaya çıkar. Aynı dönemde gayrimüslimlerin nüfusu ise 70'dir. 1518 yılında Konya'nın 90 mahallesinde 1.432 vergi neferi yaşamaktadır. Bu tarihteki toplam tahmini nüfus 5.510 kişi civarındadır. 1518 yılında Konya nüfusu 1500 yılına göre %65'in üzerinde bir artış

[12]Hâne ile bir ailenin mi yoksa bir vergi kümesinin mi kast edildiği konusunda birbirinden farklı fikirler ileri sürülmüştür. XVI. yüzyıldan itibaren hâne sahipleri birer avârız kelimesiyle nitelendirilen birer vergi ünitesi olarak kabul edilmiştir. Bazılarına göre hâne sadece avârızhanesine işaret etmekte ve avârızdan muaf olan kişiler de bu rakama dahil edilmektedir. Avârız vergilerinde 1 avârızhânesi 4-5 gerçek hâneye tekabül etmektedir. Bkz. H. Sahillioğlu, Avârız, TDVİA, C.4, İstanbul, 1991b,s.109.

göstermektedir. 1539'da mahalle sayısında bir miktar artış yaşanmış ve mahalle sayısı 101'e yükselmiştir. Bu tarihte 101 mahallede 1.788 müslüman vergi neferi yaşarken bu sayı nüfusa dönüştürüldüğünde yaklaşık olarak 6.900 kişiye tekabül etmektedir. 1539 yılında Konya'da yaşayan 6900 Müslüman nüfusa karşılık gayrimüslimlerin tahmini nüfusu 207 civarındadır (Aköz, 2013:261-262). 1584 tarihli Konya mufassal tahrir defterine göre Konya'nın tahmini nüfusu 18.491 civarındadır (Ergenç, 2012:67). Bu rakam Konya şehri için XVI. yüzyılın en yüksek nüfus düzeyini göstermektedir. Şehri merkezinde nüfustaki artışının başlıca nedeni kırsaldan bazı konar-göçerlerin ve perakende cemaatlerin veya çift sahibi evli erkeklere (hâne) göre herhangi bir bağımlılığı olmayan bekar erkeklerin iş bulmak amacıyla şehre gelip yerleştikleri söylenebilir (Aköz, 2013:261-262). Ayrıca bu nüfus o tarihte Konya'nınn hem yönetim merkezi oluşu, hem de çevresindeki kırsal kesim ile ekonomik ilişkileri bakımından önemli bir yerleşme merkezi özelliği taşıdığını göstermektedir (Ergenç, 2012:68).

XVII. yüzyıldan sonra kaynaklar değişmiş, tahrir defterlerinin yerini Şer'îye Sicilleri almıştır. Dolayısıyla nüfus tespitinde kullanılan verilerin niteliği de değişmiş, kaynaklarda "hâne" veya "nefer" yerini "avârızhânesi" denilen kayıtlar almıştır (Tuş, 2001:121). Şer'îye sicilleri doğrultusunda XVII. yüzyılın ilk yarısında Konya'da bulunan mahallelerin isimleri ve sayıları da büyük oranda tespit edilebilmektedir. 1641 yılında Konya'nın avârız listesine göre 111 mahallesi varken 1642 yılına ait bir avârız kaydında ise 114 mahallenin ismi yer almıştır. 1642 tarihli avârız kayıtları esas alındığında XVII. yüzyılın ortalarında, Konya şehrinde yaşayan Müslüman nüfusun 18.810 ve gayrimüslim nüfusun 2.820 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Konya'nın, XVII. yüzyılın ilk yarısında Müslim ve gayrimüslim toplam nüfusu 21.630'a ulaşmıştır (Sak, 2013:267). 1668 yılında ise mahalle sayısı 108'dir (Ergenç, 2012:68).

Ancak şehrin gerçek nüfusu yukarıda belirtilen rakamlardan fazla olabilmektedir. Çünkü bu dönemde diğer birçok şehir merkezi gibi Konya da taşradan ve diğer şehirlerden önemli miktarda göç almıştır. Özellikle şehrin kırsalından merkeze doğru önemli bir nüfus kaymasından söz edilebilmektedir. Göç eden bu nüfus

genellikle dış mahallelere eklenmişler ve Mevlana Türbesi civarına yeni evler yaparak yerleşmişlerdir (Uzun, 2008:201).

XVIII. yüzyıla gelirken Konya'nın yaklaşık tahmini Müslüman nüfusu; 13.175 vergiye dahil nüfus, 600 beylerbeyi ve kapıkulları, 1000 askeriler (aileleriyle), 900 ilmiye mensupları ve dini görevliler (aileleriyle) ve 1.755 muaf mahalleler halkı olmak üzere 17.340'dır. Gayrimüslimlerin nüfusu ise 2.968'dir (Oğuzoğlu, 2013:270). XVIII. yüzyılın ilk yarısında Konya'da ortalama 182 avârızhânesi olduğu tespit edilmiştir. Bir avârızhânenin 10 gerçek hâneye tekabül ettiğini düşünülürse bu dönemde Konya'nın nüfusunun 22.235 kişi olduğu tahmin edilmiştir (Küçükdağ, 1989:73). XVIII. yüzyılın ikinci yarısında ise Konya'nın avârızhâne sayısının ortalama 321.5 ve 1 rub[13]' olduğu görülmektedir (Tuş, 2001:122).

Tüm bu sayısal verilerden anlaşılacağı üzere Konya, hem Müslümanlar hem de gayrimüslimler için önemli bir merkezdir. Konya'nın çekim merkezi olmasının, siyasi, askeri, sosyal ve ekonomik birçok sebebi olduğu gibi ayrıca Osmanlı'nın merkez ve taşra sistemi ile tımar teşkilâtındaki bozulmaların da önemli etken olduğu söylenebilir (Sarıköse, 2011:69).

2.4.İdari Teşkilatlanma ve Yönetim Yapısı

Taşra yönetimi Osmanlı Devleti'nin klasik döneminde idari-adli ve idari-askeri yapı içerisinde işlemekteydi. İdari-askeri yapının en küçük birimini dirlik oluşturmaktadır (Akdağ, 1999:60). Diğer bir deyişle taşra yönetim örgütlenmesinin en büyük birimi eyâlet olup, eyâletler sancak denilen alt birimlere, sancaklar kazâlara, kazâlar ise karyelere (köy) ayrılmışlardır (Boztepe, 2013:2). Tanzimat sürecine kadar Osmanlı ülke yönetiminin esas birimini sancak oluşturmuştur. Başlangıçta devletin fetih politikasına uygun olarak sancağın askeri yönü daha üstün tutulurken daha sonraki dönemlerde idari-askeri yönleri de aynı derecede önem kazanmıştır (Sarıbey, 2006:16). Sancakların Osmanlı idari teşkilâtında en önemli alt idari birim olarak kabul edilmesinin nedeni ise reâyanın toprak tasarrufunu belirlemek ve vergi gelirlerinin

[13] Rub: Çeyrek anlamına gelmektedir.

tespit etmek gibi sebeplerle yapılan yazımlarda sancak biriminin baz olarak alınmasıdır. Bu durumda sancaklar coğrafi ve tarihi şartların neticesinde ortaya çıkmış idari birimlerdir ve idari ve hukuki yönden birbirinden tamamen ayrılmaları da mümkün değildir (Ürekli, 2013:276).

Osmanlı ülke yönetiminde birkaç sancağın birleştirilmesi ile eyâletlerin oluşturulur. Eyâlet belirlendikten sonra sancaklardan birisi eyâlet merkezi olarak tespit edilir ve buraya "Paşa Sancağı" denir (Çadırcı, 1984: 89-90). Daha önce bahsettiğimiz birimlerin hepsinin başında padişahın otoritesini temsil eden "bey" ünvanlı bir yönetici bulunmaktadır. Bunlardan eyâletin başındakine beylerbeyi (mîr-i mîran), sancağın başındakine sancakbeyi (mîrlivâ), tımar nahiyesinin başındakine subaşı ve dirliğin başındakine "sahib-i raiyyet[14]" denmektedir. Adli-idari yapıyı oluşturan kazâ ise aynı topraklar üzerinde kurulmuş, ticari ve kültürel üstünlüğü sağlayarak çevresinin merkezi olmuş bir kasaba ve çevresindeki köylerden oluşmaktadır (Akdağ, 1999:60). Köylerde ise tımarlı sipahiler[15] bulunmaktadır. Osmanlı taşra teşkilâtının idari hiyerarşisi, sultanın otoritesinin beylerbeyinden sancakbeyine oradan da subaşına ve tımarlı sipahilere geçmesi şeklindedir (Boztepe, 2013:2).

Osmanlılar, Karamanoğullarından aldıkları Konya topraklarına zamanla kendi teşkilâtlarını uygulama imkanı bulmuştur. Zirai ve askeri amaçları doğrultusunda bölgede yeni idari düzenlemeler yapmıştır (Erdoğru, 1993: 37). Böylece Konya, Osmanlı idari yapısındaki yerini 1466'dan itibaren Karaman Eyâleti'nin merkezi olarak almıştır (Akandere, 1999: 170). XV. Yüzyılın ikinci yarısında kesin olarak Osmanlı idaresine girmiş olan Konya Bölgesi önce şehzade sancağı daha sonra da beylerbeyilik diğer bir deyişle eyâlet olmuştur. Karaman Beylerbeyliği, Osmanlı'nın Karamanoğullarını hâkimiyet alanlarına almalarından hemen sonra kurulmuştur. Osmanlı Devleti'nin taşra teşkilâtında Karaman Beylerbeyliği'nin, kuruluş zamanıyla

---

[14]Sahib-i raiyyet: Dirliğin tasarrufunu elinde bulunduran kişiye verilen addır. Bkz. H.İnalcık,"Tımar", İslam Ansiklopedisi, Türk Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2013.C.41, s.170

[15]Sipahi: Osmanlı askerlik teşkilâtında tımar adıyla belli bir yerin öşür ve rüsumunu alan ve buna mukabil sefer sırasında atlı ve silahlı adamlarıyla beraber sefere iştirak eden bir sınıf süvari askerine denirdi. Bkz. Z. Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III, İstanbul, 1983, s.230-235

ilgili olarak; milâdi 1466–67, 1474, 1481, 1517, 1468–1512 tarihleri verilmektedir. Fatih döneminde 1466 yılında Şehzade Mustafa Konya valiliğine atandı. 1476'da yapılan Karaman eyâleti evkaf ve emlak tahririne göre Karaman eyâletinin kazâları Konya, Larende, Seydişehir ve Bozkır, Beyşehir, Ilgın, Akşehir, Niğde, Şücaeddin ve Anduğu, Ürgüp, Ereğli, Aksaray ve Koçhisar; nahiyeleri ise Karahisar ve Develi idi (Gül vd., 2003:184).

İlerleyen dönemlerde yapılan düzenlemeler neticesinde Karaman Beylerbeyliği adı altında; Konya, Kayseri, Niğde, Aksaray, İçel, Kırşehir, Bozok, Akşehir, Maraş ve Beyşehir şehirleri birleştirilmiş ancak eyâlet teşkilâtı 1512 yılında tamamlanabilmiştir. Bu doğrultuda Karaman Beylerbeyliğinin kuruluş aşamasının 1466 yılında başladığını ve 1512 yılında da tamamlandığı söylemek yanlış olmayacaktır. Böylece Osmanlı idari teşkilâtında Rumeli, Anadolu ve Rum vilayetlerinden sonra kurulmuş dördüncü ana birim olarak karşımıza Karaman Eyâleti çıkmaktadır (Erdoğru, 1993: 37). Diğer taraftan bu yüzyılda yapılan fetihler nedeniyle Beylerbeyilerin sayıları artmıştır. Ancak coğrafi mekan olarak Karaman Eyâleti devletin siyasi hareketlilik göstermeyen bir bölgesinde yer aldığı için bu dönemlerde idari taksimat bakımından bu bölgede çok fazla değişiklik yaşanmamıştır (Kılıç, 1997:53).

II. Bayezid devrinde Konya, Karaman eyâletinin bir kazâsı olarak belirtilmiştir. Yavuz Sultan Selim zamanında bu özelliğini koruyan Konya 1513 yılında Karaman eyâletinin 25 kazâsından biridir.

Tablo-2.2.: 1513 Yılında Karaman Eyâletinin Kazâları

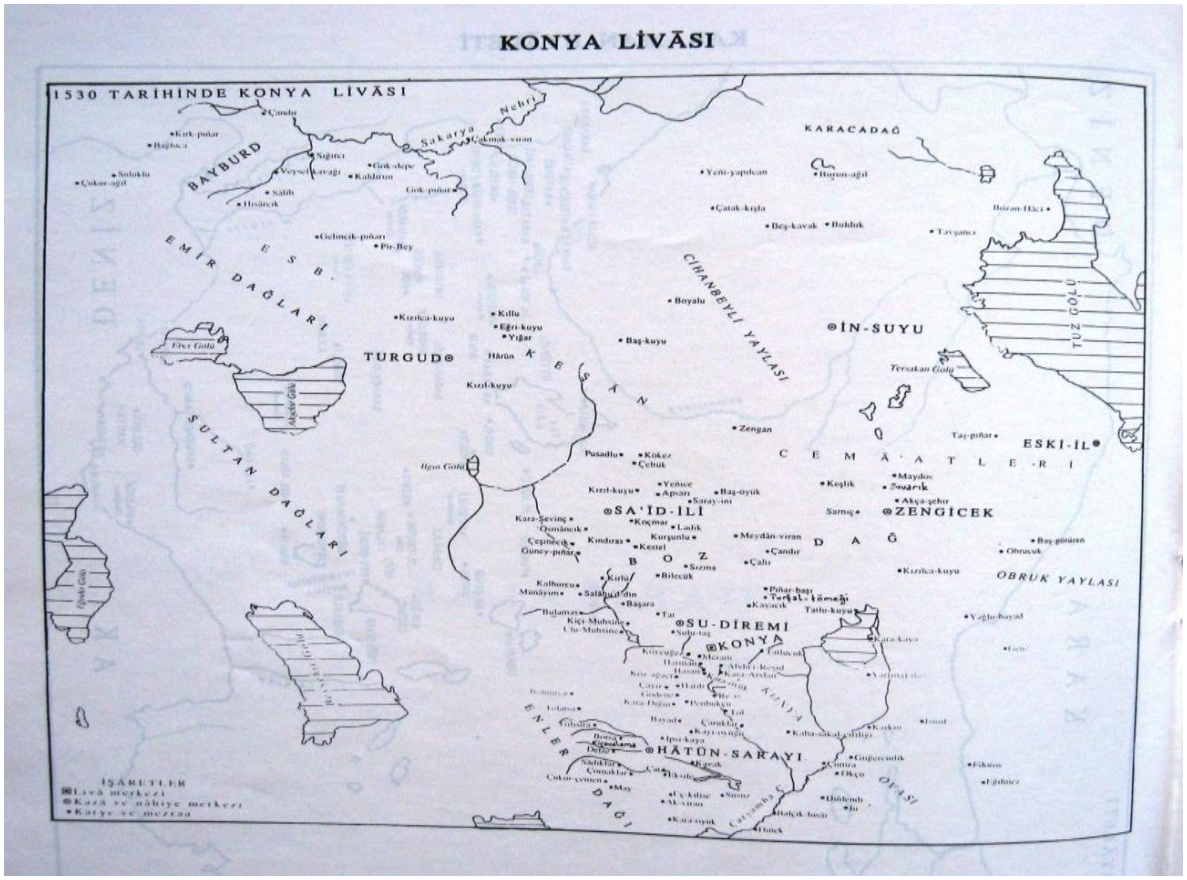
Konya	Kayseri	İshaklı
Ermenek	Karıtaş	Larende/ Karaman
Aksaray	Belviran	Çemenli
Eskil	Niğde	Koçhisar
Beyşehir	Mud	Turgut ili

Ereğli	Gülnar	Ilgın
Ortaköy	Aladağ	Karahisar
Akşehir	Seydişehir	Ürgüp
Zengicek		

Kaynak: M. Gül, A. Bayram, Ve O. Hakkoymaz, Selçuklu'dan Günümüze Konya'nın Sosyo-Politik Yapısı, 2003

XVI. yüzyılda Konya, Karaman eyâletinin Paşa sancağı ve merkezidir. Diğer bir deyişle doğrudan doğruya beylerbeyinin yönetimi altında bulunmaktadır (Ergenç,2012:75).

Şekil-2.1:1530 Tarihinde Konya Livası

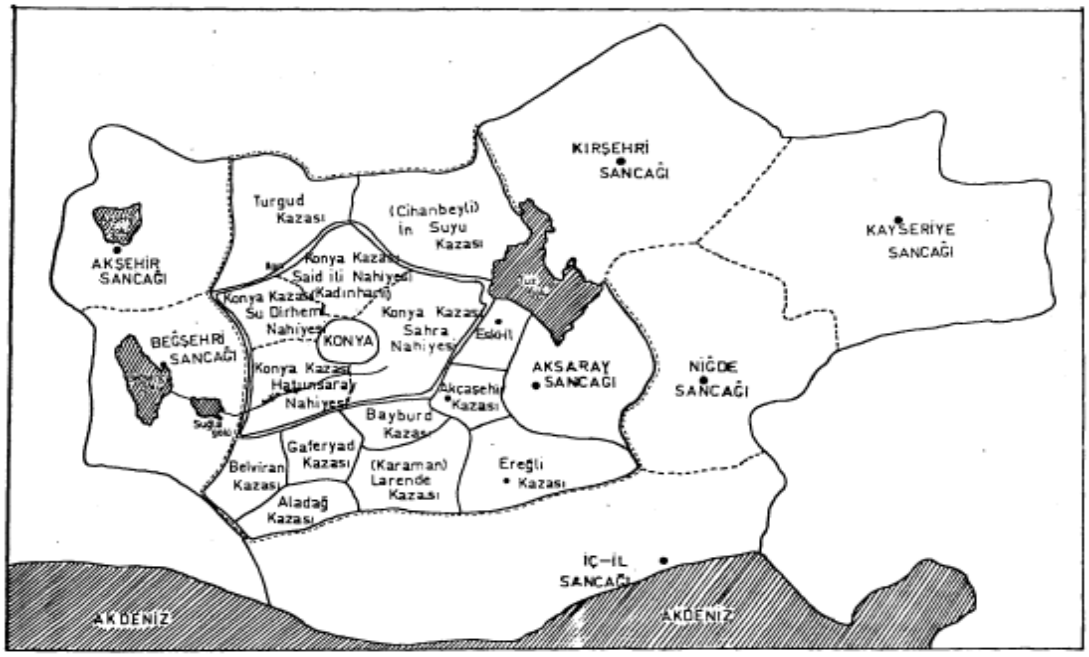
Kaynak: M.Gülcan, 1989, Konya'da İçtimai ve İktisadi Hayat (1675-1676)

Kanuni'nin ilk yıllarında Konya sancağı; Sahra, Hatunsaray, Saiteli/Kadınhanı, Sudrihemi/Sille, Larende, Kaş, Gaferiyat, Belviran, Aladağ, Ereğli, Kelsime, Tond, Değişme, Bağbad, Karacadağ, Aköyük, İnemescidi, Mendos adlı tımar nahiyelerinden oluşmaktadır (Ceran, 2000:162). Bu nahiyelerdeki köylerin büyük bir kısmı sipahilere ve diğer dirlik sahiplerine tımar olarak verilmiştir. O döenmde Konya sancağı, 660.074 akçe hasılata ve 132 cebelü[16] tımar sipahisine sahip bir asker-idari birimdir (Ergenç, 2012:75). Beylerbeyi, yönetim alanında bulunan her nahiyeye subaşı tayin ederek dirlik ve düzeni sağlamaktadır.

Konya sancağının kazâ sayısı yıllara göre değişiklik göstermektedir. XVII. yüzyılda sayıları 12 iken 1723 yılında 14'e yükselmiştir. Bu dönemde Konya sancağına bağlı kazâlar; Konya (merkez kazâ), İnsuyu, Bayburd, Turgud, Karışözü, Gaferiyyad, Belviran, Aladağ, Pirlügande, Larende, Devle me'a Karış, Eskiil, Ereğli ve Kadınhanı iken nahiyeler ise Sahra, Hatunsaray ve Sudirhemi'dir (Küçükdağ, 1989:105-106).

[16]Tımar sahiplerinin yıllık gelirlerinin kendi geçimleri için ayırdıkları 3.000 akçesine "Kılıç Hakkı" adı verilmektedir. Gelirlerinin geriye kalan her 3.000 akçesi için 1 adet atlı asker yetiştirmek ve gerektiğinde bunlarla birlikte savaşa katılmak zorundaydılar. Bu askere "Cebelü" adı verilirdi. Bkz. F.Emecen, "Cebelü", İslam Ansiklopedisi. T.D.V. Yayınları. C.7, s.189,İstanbul,1993

Şekil-2.2: 1675-1676 Yıllarında Karaman Beylerbeyiliği

Kaynak: M.Gülcan, 1989, Konya'da İçtimai ve İktisadi Hayat (1675-1676)

XVIII. yüzyıla gelindiğinde Karaman Eyâleti'ne bağlı yedi sancak bulunmaktadır. Bu sancaklara bağlı kazâlar ise şunlardır (Cevger, 2012:6):

- Konya sancağına bağlı kazâlar; Konya, Aladağ, Bayburd, Belviran, Ereğli, Eski-il, İnsuyu, Hadim, Gâferyad, Larende, Kureyş, Turgut, Ladik ve Kureyşözü.
- Kayseri Sancağı'na bağlı kazâlar; Kayseri, İncesu, Develi, Yahyalı, Karahisar.
- Niğde Sancağı'na bağlı kazâlar; Niğde, Bor, Ürgüp, Çamardı, Şücaeddin, Anduğı, Nevşehir ve Arapsun.
- Akşehir Sancağı'na bağlı kazâlar; Akşehir, İshaklı, Ilgun ve Doğanhisar.
- Kırşehir Sancağı'na bağlı kazâlar; Kırşehir, Hacı Bektaş me'a Mucur, Denek-Keskin, Günyüzü, Konur, Süleymanlu.
- Beyşehir Sancağı'na bağlı kazâlar; Beyşehir, Seydişehir, Bozkır, Göçü, Kaşaklı ve Kır-eli.
- Aksaray Sancağı'na bağlı kazâlar; Aksaray, Koçhisar ve Eyüp-ili idi.

Konya kazâsı XVIII. yüzyılın ilk yarısı ile XIX. yüzyılın ilk yarısı arasında Karaman eyâletinin 7 sancağından birisidir. Konya şehri hem bir sancak merkezi hem de kazâ merkezi olarak idari-askeri ve idari-adli yapı içerisindeki yerini almıştır.

Tablo-2.3.: Karaman Eyâletinin Yıllara Göre Sancakları

1520	**1530**	**1568**	**1578**	**1584**	**1609**	**1631-32**	**1653**	**1701**	**1831**	**1836**	**Tanzimat sonrası**
Konya	Konya	Konya	Konya	Konya	Konya	Konya	Konya	Konya	Konya	Konya	Konya
Akşehir	Akşehir	Akşehir	Akşehir	Akşehir	Akşehir	Akşehir	Akşehir	Akşehir	Akşehir	Akşehir	Hamid
Beyşehri	Beyşehri	Beyşehri	Beyşehri	Beyşehri	Beyşehri	Beyşehri	Beyşehri	Beyşehri	Beyşehri	Beyşehri	İçil
Aksaray	Aksaray	Aksaray	Aksaray	Aksaray	Aksaray	Aksaray	Aksaray	Aksaray	Aksaray	Aksaray	Nevşehir
Niğde	Niğde	Niğde	Niğde	Niğde	Niğde	Niğde	Niğde	Niğde	Niğde	Niğde	Niğde
Kayseriye	Kayseriye	Kayseriye	Kayseriye	Kayseriye	Kayseriye	Kayseriye	Kayseriye	Kayseriye	Kayseriye	İçil	Teke
İçil	İçil	Kırşehri	Kırşehri	Kırşehri	Kırşehri	Kırşehri	Kırşehri	Kırşehri	Kırşehri	Hamid	
Larende	Larende					Alaiye				Teke	

Kaynak: B. Ürekli, Konya Tarihi, Konya Ansiklopedisi, 2013; M. Tuş, Sosyal ve Ekonomik Açıdan Konya, 2001

Karaman Eyâleti'nin idari taksimatı XIX. yüzyılda değişikliğe uğramıştır. XIX. yüzyılın başlarında eyâlete bağlı olan sancaklardan Kayseri Sancağı Bozok Eyâleti'ne; Kırşehir, Aksaray ve Nevşehir Niğde Sancağı'na bağlanırken, daha önceleri Kıbrıs Eyâleti'ne bağlı olan Antalya ve Mersin bölgeleri Karaman Eyâleti'ne dahil edilmiştir. XIX. yüzyılın başlarında Karaman Eyâleti'nin coğrafi olarak sınırları güney ve batı istikametinde genişlerken kuzey ve doğu sınırlarında daralma olmuştur (Cevger, 2012:6).

2.5.Şehir Olarak Konya'nın Yönetimi

Osmanlı İmparatorluğu topraklarının genişlemesiyle birlikte merkeze bağlı idari birimler kurmaya ve bunların başına yöneticiler tayin etmeye başlamıştır. Merkezî yönetimin dışında kalan bu bölgelere taşra adı verilmektedir (Başar, 1997:1).

Osmanlı Devleti'nin taşra yönetimi, eyâlet ve sancak teşkilâtına göre oluşturulmuştur. Eyâlet ya da vilayet denilen ve birkaç sancağın oluşturduğu birimin yöneticisi önceleri beylerbeyi daha sonra vali olarak adlandırılmıştır. Beylerbeyi ya da vali o bölgenin en yüksek askeri-idari ve mali amiridir (Sarıbey, 2006:13).

XVIII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun sosyal ve ekonomik bünyesindeki değişiklikler ve savaşların etkisiyle merkezi idare zayıflamış ve eyâletlerde yerel güçler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunlar; âyan, voyvoda ve mütesellim gibi kazâ yöneticileri ve şehir kethüdalarıdır (Halaçoğlu, 2006:28).

2.5.1. Beylerbeyi (Vali)

Fatih Kanunnamesi'nde Osmanlı Devleti'nde nasıl ve hangi görevlerden sonra beylerbeyi olunabileceği açık olarak belirtilmiştir. Bunlar mal (hazine) defterdarlığı, yüksek gelirli kadılık, sancakbeyliği vb. görevlerdir. Beylerbeyiler, Divan-ı Humayun'da hiyerarşik olarak vezirlerin alt kısmında yer alırlar (Göyünç, 1999:76).

Karaman Eyâleti, bazı durumlarda vezir tayin edilen ikinci derecede eyâletler arasında yer alırdı. Bununla birlikte Osmanlı devlet merkezi, temelde sancaklara yönetici tayin ederdi. Ancak eyâletin merkezi olan sancağa atanan sancak beyi tüm eyâletin yöneticisi olurdu (Kunt,1978:15).

Başlangıçta, sancağa tayin edilen yöneticiye "sancakbeyi", eyâlete tayin edilene de "beylerbeyi" adı verilmekteydi. Beylerbeyinin görev alanına "Beylerbeyilik" denilirken", zamanla "vilayet" ve XVI. yüzyıldan sonra da "eyâlet" denilmeye başlamış, yöneticisine de "vali" adı verilmiştir (Deny, 1980:189). Beylerbeyleri başlangıçta seyfiye[17] sınıfı içinden çıkarken, Fatih döneminden itibaren devşirme kökenli kişiler de beylerbeyi (vali) olarak eyâletlere atanmaya başlamışlardır. Devşirme kökenli kişilerin atanmasının nedeni ise padişah otoritesine rakip olabilecek güçlerin oluşmasını engellemektir (Boztepe, 2013:4).

[17] Seyfiye: Osmanlı Devletinde Yeniçeri Ocağı kaldırıldıktan sonra, kurulan yeni orduda görev yapan subayların oluşturduğu askerî sınıfa verilen addır. Bkz. F.Develliоğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara,2015, s.1105

XVIII. yüzyıla gelindiğinde Karaman beylerbeyisi paşa sancağı olan Konya'da oturur, eyâletle birlikte şehri de yönetirdi. Vezir rütbeli olup, mir-i miran, muhafız, vali gibi ünvanlarla anılır (Küçükdağ, 1989:107). Beylerbeyine maaş yerine haslar tevcih edilir. Bu gelirlerin bir kısmı beylerbeyi yönetimindeki sancaklardan bir kısmı da bazen başka bir beylerbeyilikteki bir sancaktan elde edilirdi. Fatih Kanûnnâmesi'nde Karaman Beylerbeyi'nin haslarının, 800.000 ile 1.200.000 akçe arasında olabileceğine işaret edilmiştir. Ancak XVI. yüzyılda 1520'de Davud Paşa-zâde Mahmud Bey, 1577'de Mahmud Paşa, 1583'de Kubad Paşa-zâde Süleyman Paşa'nın hasları 700.000 akçe ve XVII. yüzyılın ilk yarısında, 660.071 akçedir (Bilge:3). Beylerbeyi sahip olduğu hasları ile kapısı halkını, muhafızlarını ve ailesini beslerdi. Beylerbeyine has tevcih edilmesinin esas nedeni ise kanun dışı vergiler toplamalarını önlemek ve böylelikle halkın, eyâletin ve devletin harap olmasının önüne geçmektir (İnalcık, 1977:28).Bununla birlikte XVII. yüzyıldan itibaren ise başta fiyat artışları olmak üzere çeşitli nedenlerden dolayı artan masraflarını mevcut vergilerin oranını arttırmak ya da yeni vergiler koymak gibi yollarla halktan karşılamaya çalışmışlardır (İpşirli, 1999:231-232).

Valiler doğrudan doğruya devlet merkezince atanmaktadırlar. Vezir rütbesine sahip olmak bu göreve getirilmenin ön şartıdır. Diğer aranılan şartlar ise yönetimin alt kademelerinde başarılı hizmet görmüş olmak ve güvenilir bir sarrafla kethüdayı kefil gösterebilmektir. Bu süreçte devlet otoritesinin zayıflamasına neden olan rüşvet ve iltimas gibi sorunları çözmek için, vali olarak atanacak kişilerin bizzat hükümdar veya sadrazam tarafından seçilmesine, bu sayede ehliyet ve ahlakın ön planda tutulmasına çaba gösterilmiştir. Anadolu ve Rumeli'de oluşturulan yirmi sekiz eyâletin valiliğine en az üç, en fazla beş yıl kalmak şartıyla vezirler atanmıştır (Sarıbey, 2006:15).

XVIII. yüzyılda Karaman eyâletinin idari yapısının en üst düzey ve en önemli görevlileri olan valiler de vezir statüsündeki kişilerdir. Beylerbeylerinin, vali sıfatıyla her türlü yürütme kararını almak, kadı dışında resmi görevlileri tayin etmek ve kamu gücünü kullanmak gibi yetkileri bulunmaktadır. Ayrıca eyâletteki tüm görevliler kendilerine bağlı olarak çalışırlar (Onar, 1966:656). Konya Şer'îye sicillerinde valinin yetki ve görevleri ile ilgili pek çok kayda rastlanmaktadır. Bu görevler arasında; siyasi

işlere bakmak ve hükümleri uygulamak, resmi görevlilerin kanunsuz davranışlarını engellemek, halkın bir düzen içerisinde yaşamasını sağlamak, halkı eşkiyadan korumak, tımar sahipleri ile reâya arasındaki anlaşmazlığı gidermek, boşalan tımarları ehil olanlara vermek, konar göçerlerin yerleşimini sağlamak, devlete ait yapıları korumak gerektiğinde savaşa katılmak yer almaktadır (KŞS, 20:269-1; 36: 90-2; 36:193-2; 36:262-4; 17:221-1).

Tablo-2.4: XVIII. Yüzyılda Konya'da Görev Yapan Valiler

Valinin Adı	**Göreve Başlama Tarihi**	**Valinin Adı**	**Göreve Başlama Tarihi**
Ali Paşa	1701 (1113)	Mehmed Paşa	1739(1152)
Ömer Paşa	1703-1704(1114-1115)	Ebu Bekir Paşa	1741(1154)
Ali Paşa	1704 (1114)	Hüseyin Paşa	1742(1155)
Hasan Paşa	1707 (1118-1119)	Abdullah Paşa	1743(1156)
Ali Paşa	1708 (1119)	Mustafa Paşa	1747(1160)
Osman Paşa	1710 (1122)	Mustafa Paşa	1752 (1165)
Osman Paşa	1711 (1122)	Mustafa Paşa	1753 (1166)
Osman Paşa	1713 (1125)	Çelik Mehmed Paşa	1755 (1168)
Hasan Paşa	1714 (1126)	Mustafa Paşa	1760(1172)
Ali Paşa	1715 (1127)	Feyzullah Paşa	1767 (1180)
Süleyman Paşa	1715 (1127)	Abdi Paşa	1767 (1181)
Seyyid Ahmed Paşa	1716 (1128)	Ahmed Paşa	1767 (1181)
Şehsuvarzade Mehmed Paşa	1716 (1128)	Ali Paşa	1768 (1182)
Osman Paşa	1717 (1129)	Süleyman Paşa	1769 (1183)
Ahmed Paşa	1718(1130)	Hüseyin Paşa	1770 (1184)
Osman Paşa	1718 (1131)	Ali Paşa	1770 (1184)

Mehmed Paşa	1724 (1136)	Hacı Mehmed Paşa	1771 (1184)
İbrahim Paşa	1726 (1139)	Osman Paşa	1771 (1185)
Mehmed Paşa	1727(1139)	Azimzade Mehmed Paşa	1772 (1186)
İbrahim Paşa	1728 (1141)	Hafız Mustafa Paşa	1773 (1187)
Rüstem Paşa	1731 (1143)	Ali Paşa	1774 (1188)
Ali Paşa	1736 (1149)	Süleyman Paşa	1775 (1775)
Mehmed Paşa	1736 (1149)	Es-Seyyid Ali Paşa	1795 (1210)
Mehmed Paşa	1737 (1149)	Mehmed Paşa	1797 (1212)

Kaynak: KŞS, 23:253-1; 20:23-2; 20:25-1; 39:256-1; 40:25-1; 40:162-1; 42:223-1;45:2-1, 9:1; 185-1; 47:23-2, 47:25-1; 48:246-1, 280-1; 49:3-2; 50:4-1; 51:2-1; 52:7-2; 53:292-1;8-2,54:158-1;55:8-1;56:5-1; 57:4-1; 57:12-1;57:53-3; 59:28-1;59-2;67-1;97-1; 108-1; 60:124-2, 112-3,91:2; 62/F:151-3; 66:60-1;67:165-1; MD.126:197; KKS,281:14-2;282:85-3;286:73-1;286:83-3;286:108-2;286:32-1; 293:261-3; KAD,1:40-1

Valilerin görev süreleri başlangıçta üç, sonra iki, XVI. yüzyıldan itibaren de bir yıl olarak değiştirilmiştir. XVI. yüzyılın sonlarına doğru beylerbeylerinin görev süreleri çoğunlukla 1 ya da 2 yıldır. XVII. yüzyılın ilk döneminde ise 1 yıllık görev süresi %59.4, 2 yıllık görev süresi %30.6, 3 yıllık görev süresi %7 ve 3 yıldan daha fazla görev süresi ise %3 oranındadır (Göyünç, 1999:80). XVIII. yüzyıla gelindiğinde valilerin görev süreleri gittikçe kısalmıştır. Bazı yıllarda bir yılın da altına düşmüştür.

Tablo-2.5: XVIII. Yüzyılda Konya'da Görev Yapan Bazı Valilerin Görev Süreleri

Vali	**Görev Süresi**	**Vali**	**Görev Süresi**
Ali Paşa (1704)	6 ay	İbrahim Paşa (1726)	11 ay
Hasan Paşa (1714)	2 ay	Süleyman Paşa (1769)	1 yıl 17 gün
Süleyman Paşa (1715)	1 ay	Hüseyin Paşa (1770)	4 ay
Seyyid Ahmed Paşa (1716)	8 ay	Osman Paşa (1771)	5 ay

Ahmed Paşa (1718)	7 ay	Azimzade Mehmed Paşa (1772)	9 ay
Mehmed Paşa (1724)	8 ay	Hafız Mustafa Paşa (1773)	1 yıl 1 ay

Kaynak: KŞS,39:256-1;45:2-1, 9:1; 185-1;47:23-2, 47:25-1;48:246-1, 280-1; 49:3-2;50:4-1; 51:2-1;59:28-1; 59-2; 67-1; 97-1; 108-1;60:124-2, 112-3,91:2;62/F:151-3

Konya özelinde tabloda yer alan bilgilere göre bazı valilerin görev süreleri ayla ifade edilebilecek kadar kısadır. Valilerin görev sürelerin kısa süreli olmasının sebepleri arasında; Karaman eyâletinin halkıyla uyuşamama, bulunduğu konumu su istimal etme, görevde başarısızlık, padişah ya da sadrazam değişikliğinden kaynaklanan yer değiştirmeler yer almaktadır (Tuş, 2001:37). Bir diğer neden ise eyâletlerde uzun süre kalan beylerbeyinin yerel güçlerle anlaşarak güçlenmeleri ve merkezi yönetimin kontrolünden çıkıp bağımsız hareket edeceği yönünde duyulan kuşkulardır (Üçok vd. 2010:213). Ancak bir yıllık görev sürelerinde bile bazı beylerbeylerinin reâyayı korumak yerine, geleceklerini garantiye almak için reâyadan haksız kazânç sağlama yoluna gittikleri görülmüştür (İnalcık, 1978:344). Buna karşılık başarılı olan valilere bulunduğu yere ek olarak ikinci, üçüncü sancak verilebilmektedir. Örneğin, Haleb valisi vezir Osman Paşa'ya Konya ve çevresindeki güvenliği sağlaması için Karaman eyâletinin İçil sancağı verilmiştir (KŞS, 36:5). Tüm bunlara karşılık bazı valilerin de özellikle uzun süre görev yapanların bazılarının halkla iyi ilişkiler kurduğu, halk tarafından çok sevildiği ve şehre vakıflar aracılığıyla çeşitli eserler inşa ettirdiği bilinmektedir (Tuş, 2001:168).

Valiler öldüğü zaman mal ve eşyaları defterlere kaydedilip muhafızlar eşliğinde İstanbul'a gönderilir (KŞS, 62/F:103-1).

Eğer başka görevi yoksa ataması yapılan vali Karaman eyaletinin paşa sancağı olan Konya'da bulunur. Bununla birlikte seferde ise yerine güvendiği birini mütesellim olarak atar.

2.5.2.Mütesellimler

Osmanlı Devleti'nde mütesellimlik XVI. yüzyılda ortaya çıkmış, XVIII. yüzyıla gelindiğinde taşradaki en önemli görevlilerinden biri olmuş ve 1839 tanzimatın ilanına kadar varlığını sürdürmüştür. Mütesellim, beylerbeyi ve sancakbeyinin görev alanlarına gidinceye kadar, eyâletin işlerini görmek ve kendisine ait gelirleri toplamakla görevli kişi diğer bir deyişle onların vekili olarak tanımlanmaktadır (Özkaya, 1970: 369). Bu genel tanım yüzyıllar içerisinde değişiklik göstermiştir. Mütesellim, XVI. yüzyılda sancak beyliğine atanan kimse görev yerine varıncaya kadar yerine bakmak üzere vekaleten atanan kişi iken; XVII. yüzyılda görevine gitmeyen valilerin kendileri aracılığı ile sancağı yönettikleri kişi; XVIII. yüzyılda ise merkez ile taşra halkı arasındaki ilişkilerde köprü vazifesi gören kimsedir (KŞS, 60: 124-2). Örneğin, XVIII. yüzyılda Vezir Ali Paşa Karaman'a vali olarak atanmış, kendisi görev yerine varana kadar da mütesellim olarak Etmekçizade Mehmed Paşa görevlendirilmiştir (KŞS, 62/F:151-3).

XVII. yüzyıla gelindiğinde sancak yönetiminde bazı değişiklikler yapılmıştır. Tımar sisteminin yerini iltizama bırakmasının yanında, vezir rütbesindeki paşaların sayılarının artmasıyla ünvanlarına uygun görevlerin bulunamaması sonucunda, kendilerine arpalık olarak verilen sancakların yönetimini ise mütesellimlere bırakmışlardır. Mütesellim atamaları şu şekilde gerçekleştirilmektedir. Öncellikle tayin edilecek mütesellimin beylerbeyleri veya sancak beyi tarafından İstanbul'a onaylatılması ve bunun bir fermanla[18] duyurulması gerekir. Bu nedenle beylerbeyleri ve sancak beyleri, atamak istedikleri mütesellimlerini İstanbul'a bildirmek zorundadır. Mütesellimlerin maaşları halk tarafından karşılanmaktadır. Mütesellimler halktan

[18]Günümüzde "emir, buyruk" anlamında kullanılan "fermân" padişahların verdiği yazılı emirlerdir. Bu kelimenin resmi anlamı; herhangi bir konuyla ilgili olarak padişahın verdiği "tuğralı emir"dir. Bkz. F. Develliođlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi Yayınları.2015, s.298, Ankara

topladıkları paranın bir kısmını sancak beyine vermek üzere ayırdıktan sonra geriye kalanını ise kendi ihtiyaçları için harcar (Sarıbey, 2006:16-17).

Mütesellim, sadece birun ağaları, dergahı ali kapıcıbaşıları, dergahı muallam gediklileri ya da çavuşlar kethüdası gibi yerel âyandan değil aynı zamanda merkezde görev yapan kişilerden de seçilebilmektedir (KŞS, 60:112-3, 110-1, 100-3, 122-2). Bununla birlikte XVII. yüzyılda valiler mütesellimleri kendi yakınları arasından seçer ve atarlar. Ancak valiler sık sık değiştirildikleri için herhangi bir bölgede yerleşik siyasal güç oluşturamıyorlardı. Buna karşılık, XVII. yüzyılın sonlarından itibaren kazâlarda, âyandan bir kişi kazânın temsilcisi olarak seçilmeye başlamıştır. Bu yolla kazânın devletle olan ilişkilerini yürütmektedir. Ayrıca bu yolla âyan, mütesellimlikleri de ele geçirmeye başladı. Zaman içinde sancakları fiili olarak mütesellimlerin yönetmesiyle valilerin ve sancak beylerinin gücü azalmıştır. XVIII. yüzyılda herhangi bir sancakta kimin mütesellim olacağına artık merkezi devlet ya da vali değil, yerel âyanlar kendi arasında karar verir ve daha sonra da bu kişiyi resmi atamayı yapacak olan devlet temsilcilerine bildirirler (Pamuk, 2010:142).

XVIII. yüzyılda mütesellimler Konya dışında bulunan valiler adına vergileri toplamakta, sancağı mali ve idari yönden yönetmektedir. Mütesellimler, valinin tüm hak ve yetkilerine sahip iken görev süresi de 1 yıldır (Başarır, 2003:57).

Tablo-2.6.: XVIII. Yüzyılda Konya'da Görev Yapan Mütesellimler

Mütesellimin Adı	**Göreve Başlama Tarihi**	**Mütesellimin Adı**	**Göreve Başlama Tarihi**
Elhac Ahmed Ağa	1714 (1126)	Ali Ağa	1766 (1180)
El-hac Ömer Ağa	1714 (1126)	Mustafa Ağa	1767 (1181)
Es Seyyid Baba Ali Ağa	1716 (1128)	Zeynel Abidin	1767 (1181)
Mehmed Ağa	1716(1128)	Elhac Mustafa	1770(1183)
Elhac Ahmed Ağa	1723 (1136)	Mehmed Ağa	1770 (1184)
Seyyid Ömer Ağa	1724 (1136)	ElhâcMehmed Ağa	1770 (1184)
Ahmed Ağa	1724 (1136)	Hüseyin Ağa	1770 (1184)

Mustafa Ağa	1730 (1144)	Esseyyid Hüseyin Paşa	1770 (1184)
Musa Ağa	1731 (1144)	İnce Mehmed	1771 (1184)
İbrahim Ağa	1736(1149)	Mehmed Ağa	1771 (1185)
Mustafa Ağa	1739 (1152)	Murtaza Ağa	1771 (1185)
Ebubekir Paşa	1749 (1162)	Etmekçizade Mehmed Paşa	1774 (1188)

Kaynak:KŞS 30:6-1;45:2-4; 47:22-1, 22-3, 25-2, 122-2, 100-3, 110-1, 112-2; 49:3-1, 6-1; 52:264-2;57:155-2; 59:6-2;53:278-3;59:104-1;59:112-2;62/F:151:3

Şer'îye sicillerindeki bilgiler doğrultusunda mütesellimlerin çoğunun görev sürelerinin 1 yıldan daha az olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin, Seyyid Ömer Ağa (1724) 2 ay, Mehmed Ağa (1770) 11 gün, Hüseyin Ağa (1770) 1.5 ay ve İnce Mehmed (1771) 3 ay mütesellimlik görevi yürütmüştür.

Görev sürelerinin neden bu kadar kısa olduğuna dair sicillere yansımış bir kayıt bulunmamaktadır. Ancak yapılan araştırmalar sonucunda mütesellimlerin görev sürelerinin kısalığı ile ilgili şunlar söylenebilir: mütesellimin görev süresi onu tayin eden valinin görev süresi ile alakalı değildir. Bu nedenle de vali görevinden ayrılmış olsa bile mütesellim görevine devam edebilir. Buna karşılık yeni tayin edilen vali isterse mütesellimin görevine son verebilir isterse de onunla çalışmaya devam edebilir. Diğer taraftan eğer mütesellimle ilgili yapılan şikayetler oldukça fazla ise mütesellimin görevine son verilebilir (Özkaya, 1970:377). Örneğin, Konya mütesellimi Etmekçizade Mehmed Paşa'nın halka zulüm ettiği görülmüştür. Bu tür davranışlarının devam etmesi üzerine kendisi uyarılmıştır. Ancak daha sonra Mehmed Paşa İçil ve Adana'ya firar etmiştir. Bunun üzerine mahkeme tarafından bütün eşya ve malına el konularak İstanbul'a gönderilmiştir (KŞS, 62/F:139-2).

2.5.3. Kethüda Ağa

Kethüda genel olarak Osmanlı'da üst düzey devlet görevlilerinin yardımcısına verilen isimdir. Konya'da da beylerbeyinin yardımcısına kethüda ağa denmekte ve ondan sonra sözü geçen kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Anadolu'nun belli başlı

kentlerinde kadının huzurunda şehrin ileri gelenleri tarafından seçilen kethüda ağaları bulunur. Kethüda ağalarının başlıca görevleri; eşkiyaları takip eden veya sefere katılan askerleri, şehre herhangi bir iş için uğrayan kamu görevlilerini, yolculuk yapan, göreve giden vali, mütesellim gibi yöneticileri ağırlamak ve konaklamalarını sağlamaktır. Bunlar için yaptıkları harcamaların defterini tutarlardı. Bu masraflar, altı ayda bir hazırlanan şehrin gider bütçesine dâhil edilir ve halktan toplanır (Çadırcı, 1997:41-42).

Kethüda ağa, sancak ve kazâlardan gelen imdâd-ı seferiye ve hazeriyye vergilerini teslim alır. Vali olmadığı zaman, askeri onun adına Ordu-ı Hümâyuna kadar götürürdü. Örneğin, 1125/1713 yılında bir fermanla Karaman beylerbeyisi Osman Paşa, Rusya seferi için acil İstanbul'a çağrılmıştır. Bunun üzerine eyalet askerleri kethüda ağası ile arkadan gelmiştir (Küçükdağ, 1989:113-114).

2.5.4. Alaybeyi

Osmanlı Devleti'nde sancakların alt kademesinde bulunan kazâlardaki tüm tımarlı sipahilerin amirine alaybeyi denmektedir. Alaybeylerine zeamet türünden bir dirlik verilir. Sefer zamanı bölgedeki tımar sahiplerini ve onların yükümlülüklerindeki sipahileri toplayarak sancakbeylerine katılırlar. Savaş esnasında da alaybeyleri getirdikleri askerlerin başında durarak beylerbeyinin emrinde olurlardı (Bilim ve Tarih,2015).

Ayrıca alaybeyleri bulundukları sancakların askeri ve mali işleriyle ilgilenir. Boşalan tımarları ve bunların kimlere tevcih edileceklerini merkeze bildirirler. Sefere gitmeyen zeamet ve tımar sahiplerinden "cebelü bedeliyesi[19]" adı altında bir para toplarlar. Bununla birlikte zeamet ve tımar sahiplerinden suç işleyenleri mahkemeye gönderirler ve cezası olanları hapsederlerdi (Küçükdağ, 1989:116).

[19]Cebelü Bedeliyesi: Tımar ve zeamet türünde birçok dirlikten cebelü askeri yerine onun giderlerine eşit miktarda alınan paraya verilen isimdir. Bkz. F.Emecen, "Cebelü", İslam Ansiklopedisi. T.D.V. Yayınları. C.7, s.189,İstanbul,1993

2.5.5.Defterdar

Osmanlı Devleti'nde maliye nazırına defterdar denmektedir. Defterdar, padişahın malının mutlak vekili ve onun temsilcisidir. Dış Hazinenin yönetimi ve sorumluluğu Başdefterdara verilmiştir. Başdeftardar XIV. yüzyıl ile XIX. yüzyıl arasında Osmanlı Devleti'nin en yüksek maliye görevlisi idi. Merkezde ve taşrada başdefterdarlığa bağlı birimler kurulmakla beraber bunların hepsine birden "Defterdar Kapısı" ya da "Bab-ı Defteri" adı verilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde ilk defterdarın I. Murad'ın son zamanlarında ya da Yıldırım Bayezıt zamanında tayin edildiği tahmin edilmektedir. Devletin kuruluş yıllarında bir defterdar varken daha sonra yeni yerlerin fethedilmesinden dolayı sayıları arttırılmıştır. Bunlar; Rumeli'de hazineye ait işlere bakan Rumeli defterdarı ya da başdefterdar ile Anadolu'nun mali işlerine bakan Anadolu defterdarı olmak üzere iki tane idi (Halaçoğlu, 1996:17).

Defterdarların görevleri, mukataa adı verilen vergi birimleri ile maden ve tuzla türü işletmelerin elde ettiği gelirleri merkeze göndermek ve bunun muhasebesini yapmaktır. Gelir ve giderleri hesaplayarak yıllık bütçeyi hazırlarlar.

Karaman defterdarlığı XVI. yüzyılda kurulmuş ve bu göreve Murad bey atanmıştır. Görevi ise eyâletin mali işlerine bakmaktır (Küçükdağ, 1989:121). Defterdarlık, XVII. yüzyıldan itibaren devletin mali sıkıntı içine girmesinden dolayı daha da önem kazânmış hatta bazılarına vezirlik rütbesi de verilmiştir. Hasları ise 1.200.000 akçeye kadar yükseltilmiştir (Halaçoğlu, 1996:18).

Defterdarlar bulundukları şehrin güvenlik konuları ile de ilgilenir. Örneğin, 1718/1131'de Abdülfettah Çavuş ve arkadaşlarının Konya'da halka yaptığı zulmü Defterdar Bayram ağa merkeze ihbar etmiştir (Küçükdağ, 1989:121).

2.5.6. Âyan

XVII. yüzyılın en önemli özelliği, merkezi devletin gücünün siyasal açıdan taşrada önemli ölçüde azalması ve ortaya çıkan iktidar boşluğunu hiçbir siyasal gücün

dolduramamasıdır (Pamuk, 1993:121). Miri toprak düzeninin bozulması sonucunda tımarların mukataalaştırılması yoluna gidilerek iltizam ve malikane sistemleri adı altında yeni idare biçimleri ortaya çıkmıştır. Ancak bu yeni sistemler merkezi otoritenin gücünün taşrada zayıflamasına ve bu yolla Anadolu'da mali açıdan güçlenen başka bir sınıfın doğmasına neden olmuştur. XVIII. yüzyılda bu sınıfın ortaya çıkmasını etkileyen bir diğer uygulama ise Enderunlu vali tayini sisteminin yerine her sancağın ileri gelenlerinin arasından birinin atanmasının yaygınlaşmasıdır (Kaya, 2006:239). Bu süreçte tımar sisteminden iltizam sistemine geçişle güçlü bir âyan hiyerarşisi ortaya çıkmıştır.

Kelime anlamı olarak "âyan"; bir şehrin, kasabanın ve zümrenin ileri gelenleri, belli başlıları, saygıdeğer ve itibarlı kişileri demektir (Pakalın, 1983:120). Bununla birlikte âyan tarzı eyâlet yönetimi, yerleşik nüfusun yaşadıkları bölgeyi kendilerinin yönetmesi anlamına gelmektedir. Büyük nüfuslu yerleşim yerlerinden kasabalara hatta köylere kadar her bölgede söz sahibi olan zengin kişiler merkezi yönetimden aldıkları yetki çerçevesinde kendi aralarında hiyerarşi oluşturmuşlardır. Âyanlık sistemi, XVII. yüzyılın sonlarına doğru görülmeye başlamış ve Anadolu'nun çoğu yerinde önemli roller oynamıştır. Âyanlık, XVIII. yüzyılın ortalarına doğru ilk olarak Anadolu'nun birçok önemli sancak ve kazâlarında daha sonrada yüzyılın ikinci yarısında ise bütün Anadolu'da hemen hemen köylere kadar her yerde hakim bir güç olarak yaygınlaşmıştır (Karta, 2013:165).

Âyan olarak adlandırılan bu yerel güçler kapılarında önemli sayıda kapı halkı beslerler. Ancak besledikleri bu kapı halkının masraflarını ise âyanlar halka yüklerler. Ayrıca bu gücü bazen devlete veya rakiplerine karşı isyanda da kullanmaktadırlar. Merkezi yönetim, taşrada maddi ve askeri gücü elinde bulunduran âyanları itaat altında tutabilmek için bazen o kişileri valilik, voyvodalık ve mütesellimlik gibi görevlere atamaktadır. Bu durum yerel güçleri elinde bulunduran ailelerin daha da güçlenmelerine ve merkezi idarenin taşradaki uygulamaları için göz ardı edemeyeceği bir konuma yükselmelerine yol açmıştır (Kaya, 2006:239).

Âyanın taşradaki görevleri arasında, şehir kethüdası olarak şehri ilgilendiren her konuda reâyayı temsil etmek, narhın denetiminde kadı ve muhtesibe yardımcı

olmak ve taşrada kamuyu ilgilendiren her konuda söz sahibi olmak yer almaktadır. Âyanın bütün bu yükümlülüklerine bakılacak olunursa, taşrada çok geniş bir yetkiye sahip olduğu görülecektir (Ergenç, 1982:107-112).

Yerel kökenlerinin ve bağlarının güçlü olması âyanın devlet katında yükselişinde önemli rol oynamıştır. Ancak, âyanın etkinliği sadece yerel güçleri merkezi devlete karşı savunmasından kaynaklanmamaktadır. Âyan etkili olabilmek ve hakimiyetini sürdürmek için, ilk olarak kendi bölgesindeki halkla, daha sonra da merkezi devletle iyi ilişkiler kurmak zorundadır. Bu doğrultuda âyanların toplumda iki önemli rolü ortaya çıkmaktadır. Biri yerel güçleri merkezi devlete karşı temsil etmek iken diğeri, devletin taşradaki temsilcisi olarak belirli siyasi, mali ve askeri görevleri yerine getirmektir (Pamuk, 2010:143).

Âyanlar, sancakbeyinin istekleri doğrultusunda vergileri toplarken kendi çıkarları doğrultusunda bazen çeşitli suiistimaller yapmışlardır. Bunlar bir taraftan "âyaniye" ya da "âyanlık ücreti" adı altında kendileri için haraç toplamakta diğer taraftan da "tevzi defterlerine[20]" kendileri adına vergi eklemektedirler. Bu şekilde deftere toplanması gerekenden fazla vergi yazıp daha sonra aradaki farkı kendilerine ayırıp, kendi çıkarları doğrultusunda harcadıkları bilinmektedir. Ancak bu yaptığından dolayı halk merkezi yönetime birçok sefer şikayette bulunmuştur (Karta, 2013:165). Yine de kapıkulları, mültezimler, sipahiler, eminler, yeniçeri serdarları, kadı, sancak beyleri, eski beylerbeyleri ve müderrislerden oluşan âyan sınıfı elindeki vergi toplama gücü ile vergi gelirlerinin önemli bir kısmına el koymuştur (Kıray, 1995:60). Ayrıca âyanlar, valilerin şehrin ileri gelenleri, kadıları ve askerleriyle beraber savaşa katıldıkları zamanlarda doğan iktidar boşluğundan faydalanmaya çalışarak halka

[20]Sancak, kazâ, nahiye ve köylere düsen avârız türünden nüzûl, imdâd-î seferiye, imdâd-î hazeriyye gibi vergiler, menzil ücretleri, paşalar için harcanan paralar, teftiş için gelen görevlilere vs. kişilere verilen ücretler, emr-i âli ile görevlendirilen kişilere verilen zahire, asçı ve konak ücretleri ile kazâlara düsen diğer giderleri gösteren deftere tevzi defteri adı verilmektedir. Her yıl "rûz-ı Hızır" ve "rûz-ı kāsım" itibariyle iki taksitte alınmak üzere; vali, mütesellim, voyvodalar, şehrin ileri gelenleri ve kadılar tarafından tevzi defterleri düzenlenir ve bu defterler şer'îyye sicillerine yazılırdı. Bkz. A.Tabakoğlu, "Tekalif", TDV. İslam Ansiklopedisi,C.40, s.337, 2011

zulmetmişlerdir. Örneğin, XVIII. yüzyılın son dönemlerinde vali seferdeyken, Zaimoğlu Mustafa, âyan Abdurrahman ve eski bir kadı ahaliden 40 akçe salyane tahsil etmiş ve kendilerine itiraz eden mutasarrıf Tahir Paşa'yı Konya'ya kadar kovalamışlardır (CD:2869).

Taşrada âyan çevresinde örgütlenen yerel unsurların siyasal düzeyde ağırlıklarını en fazla duyurdukları dönem XVIII. yüzyıl ve özellikle yüzyılın ikinci yarısı olmuştur. Bazı araştırmacılara göre âyanlar elde ettikleri mütesellimlik unvanı sonucunda taşrada önemli bir güç haline gelmiştir. Özkaya'ya göre âyanlık devlet tarafından *"1726 yılında âyan-ı agâyandan bazılarına sancak beyliği verilmeye başlamasıyla"* güç kazanmaya başlamıştır. Âyanlar bulundukları yerlerde zaman içerisinde beylerbeyi ve sancakbeyi olan kişilerin görev yerlerine gitmemeleri veya seferde olmaları nedeniyle yerlerine bir vekil atayarak mütesellimlikleri ele geçirmişlerdir. Bu yolla da güçlerine güç katmışlardır (Özkaya, 1985:1999).

1760'lardan itibaren artan ve ağır yenilgilere yol açan savaşlar merkezi devleti daha da zayıflatınca, Osmanlı toplumundaki merkez-taşra dengeleri yeni bir evreye girmiştir. Anadolu ve Rumeli'nin pek çok bölgesinde âyanlar bağımsızlıklarını ilan etmeye başlamışlardır. Manisa yöresinde Karaosmanoğulları, Ankara'da Müderriszadeler ve Nakkaşzadeler, İzmir'de Katipzadeler, Trabzon'da Tuzcuoğulları ve Konya'da Gagfarzadeler ve Mühürzadeler taşrada güçlerini arttıran âyan ailelerinin başında gelmektedirler (Pamuk, 2010:144). 1864'de eyâlet yasası çıkarılarak âyanların bağımsız davranma faaliyeti azaltılmaya çalışılmıştır.

2.5.7. Voyvoda

Osmanlı Devleti'nin merkez maliyesinin yaşadığı mali sıkıntıların sebep olduğu bir takım zorunluluklar nedeniyle tımar sisteminde iltizam ve malikane sistemlerine geçilerek mukataalaşma süreci hız kazanmış ve taşradaki bazı hazine defterdarlıklar da lağvedilerek yerlerine voyvodalık kurulmaya başlanmıştır. Ayrıca idaresi hazineye geçmiş olan birçok mukataanın da voyvodalık çatısı altında birleştirilerek buralara voyvodaların atanması voyvodalık sistemini yaygınlaştıran bir diğer uygulamadır (Kaya, 2006:241).

Slav dillerinde voyvoda, prens ya da kumandan anlamına gelmektedir. Eflak ve Boğdan Osmanlı Devleti'ne katılmadan önce bu ülkelerin kralları voyvoda adıyla anılmaktaydılar. Bununla birlikte Eflak ve Boğdan toprakları Osmanlı Devleti'ne katıldıktan sonra da padişah tarafından bu vilayetlere tayin edilen valilere voyvoda denilmeye devam edildi. Osmanlı Devleti'nin idari yönetiminde voyvodalar sancak beylerine eşit konumdadırlar.

Mustafa Nuri Paşa, "Netâyic ül-vukuat" adlı eserinde, vali tarafından bir sancak yönetimde görevlendirilen kişiye mütesellim, kazâ yönetimi ile görevlendirilen kişiye voyvoda denildiğini ayrıca, her şehir ve kasabada ahali tarafından seçilen bir âyanın bulunduğunu yazmaktadır (Özdeğer, 2000:72).

Voyvoda, XVII. yüzyılda "has" denilen gelir bölgelerinin yönetimini sahibi adına yüklenen kimselere denilir. XVIII. ve XIX. yüzyıllarla birlikte "serbest tımar"ın, vali ve mutasarrıflara verilen bazı gelirlerin voyvoda ile yönetildiği görülmektedir. Sancakta mütesellimin yaptığı görevleri, kendilerine verilen "geliri yüksek, sınırları dar" bölgede voyvodalar yerine getirmektedir. Voyvodalar, atandıkları bölgelerin hem yöneticisi hem de hazine gelirlerini toplayan tahsildarlardır (Sarıbey, 2006:18).

Voyvodalık XVII. yüzyılın başından itibaren başlayarak gelişen iltizam usulü içinde yaygınlaşmıştır. Eyâletlerde valiler ve sancaklarda da sancakbeyleri yönetimlerindeki eyâlet ve sancakların kazâlarına bölgenin ileri gelenlerinden veya kendi kapı halkından birini voyvoda olarak tâyin ederler. Voyvodalar tımar ve zeâmet usulünün geçerli olduğu yerlerde yalnızca mukataaların ve hasların gelirlerini toplardı. Bununla birlikte daha sonraları voyvodalar sadece has adı verilen gelir kaynaklarını yönetmekle kalmayıp; vali, mutasarrıf ve devlet erkanına "arpalık" ve "mülk" olarak verilen gelir bölgelerini, mali ve idari bakımından yönetir hale gelmişlerdir (Çadırcı:1997:23-32).

Osmanlı Devleti'nde voyvodalık mukataa sistemi içerisinde iltizam ve malikane usullerinin yaygınlaşması ile paralel bir artış göstererek geniş bir uygulama alanı bulmuştur. Özellikle yerel güçlerin miri mukataaları idare etmesi ve has ve mukataat voyvodalıkları ile zenginleşmeleri bu ailelerin güçlü birer hânedan olarak

üstün konuma gelmelerini sağlamıştır. Voyvodalar, merkezi devletin taşradan toplattığı vergiler, sefer için asker talebi ve eşkıyalık hareketlerinin önlenmesi gibi konularda devlet ile köylüler arasında bir nevi aracılık etmektedirler. Voyvodalar, önemli miktarda besledikeri kapı halkı sayesinde savaşlarda ve iç güvenliğin sağlanmasında etkin konuma yükselmeleri sonucunda devlet açısından vazgeçilmesi zor unsurlar arasında yer almaktadırlar (Kaya, 2006:241).

2.6.Ekonomik Yapı ve İşleyiş Özellikleri

Osmanlı toplumsal yapısı genel olarak -eskiçağlardan beri Türk toplumlarında hâkim anlayış olan- düzenin temeli "toplumsal âhenk" veya denge esasına dayanmaktadır. Hatta bazı araştırmalarda *"altı yüzyıl süren Osmanlı yönetimi toplumsal ve ekonomik hayatta dengenin sağlanması ve sağlanan dengenin yitirilmemesi çabaları ile doludur"* şeklinde yorumlanmaktadır. Osmanlı Devleti'nde hâkim olan bu anlayış ve devletin dengeyi koruma endişesi onu merkeziyetçi ve müdahaleci bir yapıyla da ortaya çıkaracaktır. Öyle ki devlet üretimin cinsinden, üretim biçiminden, pazarlamasına kadar ekonominin birçok kolunda denetleyici, müdahaleci olmuştur (Bildik, 2010:40).

Osmanlı Devleti'nde ekonominin temel görevi, sarayın ve halkın iaşe ihtiyacını karşılamak ve refahını arttırmaktır. Bu nedenle, devlet ekonominin insana dayalı bir yapıda olmasını hedefler ve arz yönlü düşünerek piyasada yeterince mal bulunmasını sağlamaya çalışır. Üretim, dağıtım ve tüketimden oluşan ekonomik sistem, küçük "kazâ" birimleri şeklinde yapılanmıştır. Bu kazâlarda yapılan üretimin temelini ziraat oluşturur. Bu ekonomik sistemde üretim, sanayi ve iç ticaret faaliyetleri, "esnaf birlikleri" adı verilen küçük ekonomik topluluklar tarafından gerçekleştirilmiş vesistem içerisinde emek ve ürün fiyatlarının belirlenmesi ve denetimi, sürekli olarak devletin kontrolü altında tutulmuştur (Buluttekin, 2014:51).

Ekonomik hayatı insanların çeşitli malları üretmesi ve tüketiciye ulaştırması faaliyetleri meydana getirir. Selçuklular devrinde Konya'da XIII. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren iktisadi faaliyetler yeni yapılan surlarının içinde oluşan çarşıda gerçekleştirilmiş ve bu çarşı ticari bakımdan önemli bir merkez olarak görülmüştür.

XVII. yüzyıl sonrasında ise Osmanlı döneminde Konya, Selçuklu dönemindeki gibi bir devlet merkezi olmanın yanında, çok geniş bir çevrenin ihtiyaçlarını karşılayan bir sanayi üretim merkezi ve pazar şehri haline gelmiştir (Konuk, 2013:185). Konya halkının en büyük kesimini esnaf oluşturmaktadır.

Esnaflar, üreticilerin ilgilendiği işe göre sınıflandırılmaktadır. Esnaf grupları, şehir ve kasabalarda, mal ve hizmet üretimi ile ilişkili herhangi bir işkolunda belirli bir alanda uzmanlaşan çalışanların oluşturduğu mesleki örgütlenmelerdir (Genç, 2009:294).

Selçuklular döneminden beri sağlam bir esnaf teşkilâtına sahip olan, XVIII. yüzyılda 20.000'i aşan nüfusuyla dönemin büyük şehirlerinden biri olan ve barındırdığı zengin vakıflar aracılığıyla şehre ve yaşayanlara önemli bir maddi güç kazandıran Konya, bu özellikleriyle canlı bir ekonomiye sahiptir. Evliya Çelebi'ye göre XVII. yüzyıl ortalarında şehirde 1900 adet dükkân vardı ki bu azımsanamayacak bir rakamdır (Uzun, 2008:234).

Esnaf kesimi dışında Konya'nın ekonomisini etkileyen diğer önemli faktörler arasında mukataalar, zeamet, tımar ve vakıf gelirleri, sanayi faaliyetleri, köy ve kazâlarda yetiştirilerek pazarlarda satılan çeşitli zirai ürünlerle hayvan ve hayvan ürünlerinden değişik adlarla alınan vergiler yer almaktadır (Küçükdağ, 1989:143).

2.6.1.Esnaf Teşkilâtı ve Genel Özellikleri ile İmalat Sektörü

İnsanoğlunun yeme, içme, giyinme, barınma gibi ihtiyaçları vardır. İnsanlar doğuştan itibaren bu temel ihtiyaçlarını karşılamak için çaba harcarlar. Ancak ihtiyaçların sayısı arttıkça, insan bunları kendisi karşılayamaz hale gelir ve bu nedenle diğer insanlarla alışveriş yapması gerekir. İnsanlar arasındaki bu karşılıklı ilişki ise ticareti doğurur (Sevici, 2011:59). Osmanlı Devleti'nde ticaret faaliyetlerini gerçekleştiren kesim esnaf birlikleri halinde teşkilâtlanmıştır. Bu birlikler, fütuvvet ve ahilik ilkeleriyle oluşan İslâm ve Selçuklu esnaf birliklerinin devamı niteliğindedir (Tabakoğlu, 2009:280).

Devlet görevlileri dışında Konya halkı demek esnaf ve sanatkarlar demek olduğundan, onların teşkilâtının da erken dönemlerde mevcut olduğu tahmin edilmektedir. Nitekim, XII. yüzyıl başlarından itibaren bir ekonomik kurum olarak "iğdiş" ler bilinmektedir. Bir tür tüccar birliği demek olan iğdişler, XIII. yüzyıl ortalarından itibaren, üreticilerin teşkilâtı demek olan Ahilik karşısında kaybolmuştur. Ahiler, XIII. yüzyıl sonlarından itibaren Konya şehrinin en etkili zümreleri haline gelmiş ve şehrin siyasi hayatında da büyük yerleri olmuştur (Aköz, 2013:258). XVI. yüzyıldan itibaren ise Osmanlı esnaf teşkilâtında ahiliğin yerini loncalar almıştır.

Esnaf teşkilâtında hiyerarşik yapı esnaf temsilcileri ve üretici sınıf olmak üzere 2 bölümde ele alınabilir. Esnaf temsilcileri, esnaf birliğinin temel unsurlarından olan ancak bedeni bir faaliyet göstermeyen, idareci sınıf da denebilecek kısımdır. Esnaf temsilcileri arasında esnaf şeyhi, ahibaba, esnaf kethüdası vs. yer almaktadır. Üretici sınıf ise üretimi doğrudan üstlenen usta, kalfa ve çıraktan oluşmaktadır (Nakiboğlu ve Yasa, 2013:367).

2.6.1.1. Esnaf Temsilcileri

Toplumda bir arada yaşayan insanlar, malların dağıtımı ve koordinasyonu için içlerinden bazı kişileri belirli görevleri gerçekleştirmek üzere memur veya temsilci olarak seçmektedirler. Bu temsilciler, bir taraftan esnaflar arasında yaşanan problemleri çözerken diğer taraftan da devlet adına esnafı kontrol ederdi (Tuş, 2001:189). Esnaf gruplarının yöneticileri, esnaf şeyhi, nakibi, çavuşu, kethüdası, yiğitbaşısı ve ihtiyarlarıdır. Bazı esnaf gruplarında kahya kethüdanın yerini alırdı (Zaim, 1999:42).

2.6.1.1.1.Esnaf Şeyhleri

Şeyh, kelime anlamı olarak akıl ve yaş olgunluğuna erişmiş, iktidar sahibi kimselere denilmektedir. Esnaf Şeyhi, Ahilik Teşkilâtlanmasında gerekli otoritenin sağlanması ve yapının oluşmasında en önemli kişidir. Esnafın ileri gelenleri kendi aralarından uygun gördükleri birini esnaf şeyhi olması için seçer ve bu kişiyi kadı veya

valiye bildirerek onay alır. Esnaf arasında çıkabilecek anlaşmazlıklar ilk olarak esnaf şeyhi tarafından giderilmeye çalışılır (Tabakoğlu, 2009:333).

Esnaf şeyhi, aynı zamanda esnafın özel işleri için toplandığı "lonca" adı verilen odanın da şeyhiydi. Şeyhin seçiminde ilgili esnaf örgütlerinin etkisi bulunmaktadır. Örneğin, bakkallar, kürkçüler, berberler vb. esnafın şeyhi olan Mehmed, 15 sene bu görevi yürütmüş ve hakkında şikayet gelmemişken, 1129/1716'da Seyyid Süleyman adındaki kimse kendi üzerine şeyhliği berat[21]ettirmiştir. Ancak esnaf ileri gelenlerinin talepleri üzerine merkez, Şeyh Mehmed'e tekrar şeyhlik görevini beratla vermiştir (Küçükdağ, 1989: 146).

XVIII. yüzyılın ikinci yarısında sarraçlarının, bakkalların, kalaycıların ve berberlerin hepsinin ortak bir şeyhleri vardır.

Esnaf şeyhinin başlıca görevleri şöyle sıralanabilir (Bayram, 2012:89):

- Esnafın meslekî ve hususî davranışlarını izlemek ve sorunlarını çözmek,
- Esnaf Orta Sandığı'nı yönetmek,
- Esnaf birliğine ait binaları kiralamak ve gerektiğinde bunların bakım ve onarımını yaptırmak,
- Yeni personeli işe almak, işten çıkarmak ve mevcut personlein maaşlarını ödemek,
- Usta, kalfa ve çırakların törenlerini düzenlemek,
- Esnaf kollarını temsil etmek amacıyla büyük meclis toplantılarına katılmak.

[21]Arapça asıllı bir kelime olup, rütbe, makam ve imtiyaz fermânı gibi anlamlar ifade eder. Bir tarih terimi olarak berât, bir göreve atama, maaş bağlanması, rütbe, unvan, dirlik verilmesi, vergi bağışıklığı ya da herhangi bir ayrıcalık tanınması, maden isletmek, tuz çıkarılması ve tekeli; para basımı ve tedavülü, gümrük ve kapanlar; sabun, hububat, mum, pirinç, susam gibi zorunlu ihtiyaç maddeleri inhisar ve iltizamları verilmesi padişahın genel olarak berât-ı hümayun (ya da berât-ı şerife, biti, nişan, nişan- şerif, hüküm) denilen tuğralı ruhsat belgesi ile mümkün olurdu. Bkz.F. Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi Yay., Ankara 2015,s.96; E.Özbilgin, Bütün Yönleriyle Osmanlı Adab-ı Osmaniyye, İz Yay., İstanbul, 2003,s.127

Fütüvvet gelenekleri unutulup, loncalarda ekonomik ve idari görevleri üzerlerine alınca artık şeyh seçimi mecburiyeti de ortadan kalkmış ve zaman içerisinde bu makam tamamen kaybolmuştur. Şeyhlerin yerini lonca ilişkilerinde arabuluculuk yapan kethüdalar almıştır (Nakiboğlu ve Yasa, 2013:368). Böylelikle şeyhin hak ve yetkileri de kethüdaya geçmiştir.

2.6.1.1.2. Ahibaba

Konya ve çevresinde ziraat kadar hayvancılık da yaygın bir şekilde yapılmaktadır. Hayvancılığın bir neticesi olarak da dericilik faaliyetleri çok gelişmiştir. Anadolu'daki Ahilik teşkilatının kurucusu olan Ahi Evran aynı zamanda dericiler esnafının da piridir. Bir esnaf birliği olan ahilik, Anadolu Selçukluları zamanında şehirlerde çok güçlü bir yapıya kavuşmuştur. Osmanlı dönemine gelindiğinde ise ahilik, devletin merkeziyetçi politikası nedeniyle hem siyasi gücünü, hem de esnaf üzerindeki rolünü kaybetmiştir. Ancak, debbağ esnafının piri olması sebebiyle, tüm Anadolu'da ve tabi ki Konya'da da debbağ esnafının başkanlarına "Ahi Baba" denilegelmiş ve debbağlar ahilik geleneklerini XIX. yüzyıla kadar sürdürmüşlerdir (Tuş, 2001:192).

Esnaf birlikleri, içlerinde en yaşlı ve kıdemli olan kişiyi ahibaba olarak seçerdi. Bir şehirde ne kadar esnaf birliği varsa her birinin ayrı ayrı başkanları olmakla beraber onların en büyüğüne ahibaba denirdi. Görevi, teşkilâtın düzenini sağlamak, usta olmadan işyeri açmak isteyenleri engellemek, debbağların ürettiği malların kalitesi konusunda çıkan anlaşmazlıklarda bilirkişilik yapmaktır (Küçükdağ, 1989:145). Ahibaba ölünce yerine bu görevi yerine getirebilecek bir oğlu varsa o getirilir, yoksa esnafın oybirliğiyle kendi aralarından tecrübeli, dürüst, işinin erbabı bir kimse seçilirdi. Şehirdeki tüm esnaflar ahibabalardan ve onların yetki verdiği kişilerden aldıkları izin belgesiyle çalışır ve satış yapardı.

2.6.1.1.3.Esnaf Kethüdası

Kethüda, esnaf teşkilâtının kurulduğu dönemden XIX. yüzyılın sonuna kadar devam etmiş memuriyet ve bunun bir ünvanıdır. Kelime olarak han sahibi anlamına

gelen kethüda, bazı insanların işlerini onlar adına yapan kimseye denilmektedir. Bazen bu kimselere kahya ismi de verilmektedir. Bu kişiler devlet görevlileri ile reâya arasındaki ilişkilerin düzenlenmesinde etkin bir rol oynamaktadır (Erdoğdu, 2000: 131).

Esnaf teşkilâtının amiri olarak kethüda, tüccar ve sanatkârların işlerine bakmak üzere devlet tarafından görevlendirilen güvenilir kimselere denmektedir (Nakiboğlu ve Yasa, 2013:368). Ancak zaman içerisinde kethüdalarının görev ve yetkilerinde bazı değişiklikler meydana gelmiştir. İlk dönemlerinde esnaf şeyhlerinin yardımcısı durumunda iken, zamanla bunların ortadan kaybolmaları sonucunda kendisi esnafın şeyhi yerine geçmiş ve esnaflar arasındaki ilişkilerde öncü rolü üstlenmiştir. Kethüdalar, esnaflar arasında üretim miktarlarının belirlenmesi ve hammadde bölüşümü gibi anlaşmazlık konularını, başlangıçta esnaf şeyhleri ile birlikte belirlerken XIX. yüzyıldan sonra tek başlarına kadıya aktarmadan çözmeye çalışmışlardır (Tuş,2001:195).

Esnaf kethüdalarının görevleri şunlardır (Nakiboğlu ve Yasa, 2013:368-369):

- Esnaf arasındaki anlaşmazlıkları gidermek,
- Loncayı merkezi devlete karşı temsil etmek ve devletin emirlerini üyelerin uygulamasını sağlamak,
- Esnaf yöneticilerinin oluşturduğu yönetim kuruluna başkanlık etmek,
- Esnaflığa girişte ve yükselişte törenler düzenlemek,
- Esnafa verilecek narhların belirleneceği toplantılara katılarak bu narhlar üzerinden satış yapılmasını engellemek,
- Haksız rekabeti önlemek ve tedbirler almak,
- Esnaf ve sanatkârlara gerekli hammaddeyi sağlamak,

Osmanlı Devleti'nde esnaf temsilcilerinden olan esnaf kethüdaları görüldüğü üzere önemli görevlere sahiptir. Bu doğrultuda Konya'da Mayıs 1724'de kethüda olarak İsmail Çelebi, Mayıs 1726'da Osman efendi ve Ağustos 1728 yılında da Süleyman efendi atanmıştır (KŞS, 49:8-1;50:3-3; KŞS,51:1-3).

2.6.1.1.4.Bazarbaşı ve Yiğidbaşı

Bütün Osmanlı şehirlerinde bakkal esnafının başında bulunan kişiye bazarbaşı denir. Bazarbaşılar beratla tayin olunurlardı. Kethüda, şeyh gibi esnaf yöneticilerinin seçimi her şehirde aynı usulde olurken, bazarbaşının göreve getirilmesi her şehirde olmasa bile bazılarında farklılıklar göstermektedir.

XVIII. yüzyılda bazarbaşının görevi, esnaf grubu ile yöneticiler arasındaki işlemleri yürütmek iken; XIX. yüzyılda görevi, tüccar tarafından şehre getirilen ve bakkalların sattığı malın uygun fiyatlarla satın alınıp, bakkal esnafı arasında taksim edilmesidir (Küçükdağ, 1989:144). Ayrıca bulunmasında güçlük çekilen malların sağlanması ve bakkal esnafına dağıtımının yapılması ve bir malın karaborsaya düşmesinin engellenmesi bazarbaşının diğer görevleri arasında yer almakatdır. Bazarbaşılık görevini bir kişi yürütebildiği gibi ber vech-i iştirak iki ya da daha fazla kişi de yürütebilmektedir (Demirel, 2014).

Esnaf şeyhleri, esnaf kethüdası ve bazarbaşıların yanında yer alan teşkilâtın diğer bir görevlisi de yiğidbaşıdır. Diğer esnaf görevlilerinin yardımcısı olarak bilinen yiğidbaşı, teşkilâtın esnaf arasında yapması gereken bedeni hizmetleri yürütür. Bu sebeple, bu göreve uygun fiziki yapıda ve esnaf arasında sevilen biri yiğitbaşı olarak seçilirdi (Tuş,2001:196).

Kethüdanın yardımcısı konumundaki yiğitbaşı, esnaflar arasında yaşanan anlaşmazlıklarda ilk yetkili mercidir. Bir kalfa ya da ustanın bağımsız iş sahibi olabilmesi için ilk önce yiğitbaşının izin vermesi gerekmektedir. Loncalar kurulduktan sonra, yiğidbaşının loncadaki yeri kethüdadan hemen sonra gelmiştir. Yiğidbaşının görevleri arasında; başkanla lonca mensupları arasında aracılık yapmak, loncayla ilgili her konuda, başkana yardımcı olmak, işçilik seviyesinin düşmemesini ve yeni ustaların yetişmesini sağlamak vb. yer almaktadır (Nakiboğlu ve Yasa, 2013:368). Diğer görevleri ise esnafa hammadde sağlanması ve disiplin işlerine bakmak, ehl-i örfün ihtiyacı olan malı kendi esnafından alarak ilgiliye teslim etmek ve malın değeri ne ise alıp esnafa dağıtmaktır (Küçükdağ, 1989:146; Tabakoğlu, 2009:333). Her esnaf grubunun bir yiğidbaşısı bulunmaktadır. Örneğin, 1714 yılında Konya'da keçeciler

esnafının yiğidbaşısı Abdulgaffar bin Ramazan iken kasablar esnafının yiğidbaşısı Ahmed bin Abdusselamdır.

Tablo-2.7.: 1714 Yılında Konya'daki Esnaf Gruplarının Yiğidbaşıları

Esnaf grubu	**Yiğidbaşı**	**Esnaf grubu**	**Yiğidbaşı**
Keçeciler	Abdulgaffar bin Ramazan	Haffaflar	Mustafa bin Mehmed
Demirciler	Es Seyydi Ali bin Satılmış	Kasablar	Ahmed bin Abdusselam
Etmekçiler	Mehmed bin Ali	Pirinççiler	İvaz bin Abdullah ve Süleyman bin Hasan
Bakkallar	Süleyman bin Ahmed	Helvacılar	El-hâc Mustafa bin Ahmed

Kaynak: KŞS, 45, 81:1

Esnaf gruplarındaki her bir üye yiğitbaşının isteklerini yerine getirmek zorundaydı. Yukarıdaki tablo Osmanlı döneminde Konya ekonomisindeki ana sektörel grupları ifade etmesi açısından da oldukça önemlidir.

2.6.1.2.Esnaf Grupları

Esnaf, kelime olarak Arapça sınıf kelimesinin çoğuludur ve Osmanlı'da mesleki grup yani lonca anlamına gelmektedir. Diğer bir deyişle esnaf, grup grup ayrılmış, zanaatçılar manasında kullanılmaktadır. Şehirdeki üretimin büyük bir kısmı bir bütün halinde esnaf kesimi tarafından gerçekleştirilmektedir (Tuş, 2001:184). Esnaf grupları dar ve sınırlı topluluklar olup her bir malın hammaddeden başlayarak nihai tüketime hazır hale gelinceye kadar geçirdiği üretim aşamalarının her biri ayrı bir esnaf birimi olarak örgütlenmektedir. Bununla birlikte eğer her aşamada farklı mal türleri varsa onlar da ayrı bir örgütlenme birimini oluşturmaktadır (Genç, 2009:294).

Osmanlı ekonomi sistemi içerisinde üretim, sanayi ve ticaret; küçük ekonomik birimlerden oluşan "esnaf grupları" halinde teşkilâtlanmıştır. Bu birimler Selçuklu'daki "fütüvvet" ve "ahilik" kurumuna dayalı esnaf gruplarının devamı

niteliğindedir. Bu yüzden esnaf, "fütüvvetname" geleneklerine bağlı olarak, dayanışmayı öngörür ve özerk bir yapıya sahiptir. Bu yapı içerisinde iş ve çalışma hayatı, rekabete değil işbirliğine, karşılıklı kontrol ve tahsis ilkelerine dayanarak disiplin altına almıştır. Esnaf sisteminde malların üreticiden tüketiciye en kısa yoldan aktarılması amaçlanmıştır. Esnaf gruplarında kademeleşme meslekteki yetenek ve eskiliğe dayanmaktadır.İdari hiyerarşisi ise yukarı da bahsettiğimiz gibi şeyh, kethüda, yiğitbaşı vs. şeklinde kurulmuştur. Grupların yönetimi kadı ve muhtesib tarafından yapılır ve bu nedenle deüretilen ve piyasaya arz edilen her şey kadının bilgisi dahilindedir. Diğer görevlilerin yanında, kadının bu örgütlenmenin başında olması, piyasa üzerindeki devlet denetiminin göstergesidir (Buluttekin, 2014:94).

Konya'nın Osmanlı dönemindeki iktisadi hayatının temel yapısı, Selçuklu devrindeki şekillenmeye dayanmaktadır. Konya, Osmanlı ticaret şebekesi içinde hemen hemen her yönden gelen yolların üzerinde bir transit merkezi olduğundan burada sanayi ve ticaret faaliyetleri de gelişmiş bir haldedir. Genel olarak Konya, XVI. ve XIX. yüzyıllar arasında geçimini hayvancılığın da dahil olduğu ziraat ve esnaflıkla sağlamaktadır. Bu anlamda iktisadi hayatın merkezini 1538'de yapılan 9 kubbeli büyük Bedesten oluşturmaktadır (Küçükbezirci, 1998:121). Bedesten merkezli esnaflık ve zanaatkarlık şeklindeki imalat geleneksel Osmanlı esnaf teşkilâtının kurumsal yapısı içerisinde faaliyetini sürdürmekteydi. Kentin ve civarın ihtiyacı için üretim esas olmakla birlikte, ticarete konu olan dericilik ürünleri, silahlar, kılıçlar, pamuklu kumaşlar, halı, kilim ve keçe gibi ürünlerle uzun mesafeli ticarete yönelik imalat yapılmaktadır.

Konya'da bulunan çarşıların büyük çoğunluğu Atpazarı Kapısı civarında sıralanmıştır. Aynı meslek grubundan olan esnaf ve zanaatkârlar çoğunlukla "sûk" denilen çarşılarda toplanmıştır. Esnafın büyük çoğunluğu yaptıkları meslek ile adlandırılan kendi çarşılarında yer almaktadır. Attarlar, bakırcılar, boyacılar, dokumacılar, çıkrıkçılar, çilingirler, çömlekçiler, demirciler, iğneciler, iplikçiler, kasaplar, kazancılar, kuyumcular, kumaşçılar vs. sanat erbabı, hepsi kendilerine mahsus çarşıda üretim yapmaktadırlar. Konya ticaretinin en canlı olduğu yerlerden biri yukarıda da bahsedildiği gibi bedesten idi. Bir diğer canlı yer ise şehrin çeşitli yerlerine

dağılmış olan hanlardır. Bu hanlardan biri Karamanoğlu İbrahim Bey tarafından 1464 yılında yaptırılan Kapan Hanı idi (Sak, 2013).

XVI. yüzyılda Konya, bir üretim dalında ihtisaslaşmamıştır. Bu yüzden Konyalı tüccarlar, genellikle ihracatçı olmayıp, yol şebekesinin içinde belli başlı ticaret merkezleri (İstanbul, Bursa, Adana, Kayseri, Halep, Şam, Mısır) arasında sefer yaparak, şehirlerinin ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Bu hususta küçük ortaklıklarla girişilen ticari faaliyetlerden, büyük paralar yatırılarak yapılan muamelelere kadar sicillerde çeşitli kayıtlar vardır. Örneğin, Ağustos başları 1563 tarihli sicil, Kasım ile Hızır Bali adlı iki Konyalı 30'ar altın koyarak müdarebe usulü ile ticarete girişmişlerdir (Ergenç, 2012:149-150).

Konya'da ticari faaliyetlerin gerçekleştiği çarşı ve pazarların arasında At pazarı, Bezzazistan, Ekinciler Çarşısı, Eski Pazar, Buğday Pazarı, Odun Pazarı, Saman Pazarı, Koyun Pazarı, Muhacir Pazarı, Dellal Pazarı, Haffaflar, Hoşafçılar Çarşısı, İplik Pazarı, Saraçlar Çarşısı ve Yeni Pazar yer almaktadır. Şehirde İstanbul, Edirne ve İzmir gibi başlıca merkezlere açılan gelişmiş bir deri sanayi ile çevrenin ihtiyacını karşılayan dokuma sanayinin varlığı bilinmektedir. Şehirde ayrıca Güherçile imalathânesi, bezirhâne, boyahâne, buzhâne, kireçhâne ve mumhâne gibi başka üretim tesisleri de mevcuttur (KŞS, 10:284; 294:64; 17:110).

Konya Şer'îye sicillerindeki belgeler doğrultusunda Konya'nın XVIII. yüzyıldaki iktisadi yapısı ile halkın ekonomik gücünün tam olarak ortaya konulması mümkün olmasa da üretim faaliyetinde bulunan, vergi ödeyen ve böylelikle şehrin iktisadi hayatına katkıda bulunan esnaf gruplarına ulaşmak mümkündür. Aşağıdaki tabloda XVIII. yüzyılda Konya'da faaliyet gösteren esnaf grupları yer almaktadır.

Tablo-2.8.: XVIII. Yüzyılda Konya'da Faaliyet Gösteren Esnaf Grupları

Habbazlar(Ekmekçiler)	Terziler (Hayyatlar)
Poğaçacılar	Neccalar(Marangozlar)
Kassablar-Sığır kassabları	Nalbandlar
Pastırmacılar	Mıhçılar-Nalçacılar
Yağ ve balcılar	Tabipler
Tuzcular	Semerciler
Helvacılar-Tahin helvacılar	Saraclar
Keten helvacıları-Rengamiz Helvacıları	Sabuncular
Kadayıfçılar	Bezirciler
Zeytinciler	Mumcular
Leblebiciler	Çörekçiler
Kazâzlar (ipekçiler)	Bakkallar
Bezzazlar (Bezciler-Kumaş satıcıları)	Boyacılar
Keten bezcileri- Kendirciler	Kuyumcular
İplikçiler	Eskiciler
Hallaçlar	Atarlar
Meçsi-pabuccu-yemenici-çizmeci-postalcılar (Haffaflar)	Berberler
Debbağlar	Bakırcılar
Keçeciler	Dellallar
Külahçılar	Dellaklar
Kürkçüler	Bennalar (Yapı yapanlar)
Yorgancılar	Tacirler
Katırcılar	Kalaycılar-Kazâncılar

Kılınçılar	Çömlekçiler
Boyacılar	Cullahlar (Çul Dokuyanlar)
Değirmenciler	Demirciler
Mutaflar (Kıl Dokuyanlar)-Çarh	Kavukçular
Kutucu ve Çırıkçılar	Kahveci-Duhancı (Tütüncü)
Çilingir	Arpacılar
Abacılar	Kürkçüler
Kireççiler	Elekçiler
Şalvarcılar	Furuncular
Kirişçiler	

Kaynak: Ö. Ergenç, XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya, 2012, s.136, Y. Küçükdağ, Konya Şehri'nin Fiziki ve Sosyo-Ekonomik Yapısı, 2004, s.481-484;KŞS. 5:231-1, 20:241-2, 9:177-5, 33:199-2, 36:151-1

Çeşitli hizmet, eşya ve aletleri imal ettiği bilinen Konya esnafının XVII. ve XVIII. yüzyıl esnafı arasında hemen hemen fark bulunmamaktadır. Geleneksel yapının korunması, esnaf örgütlerinin değişikliğe uğramalarını engellemiştir (Küçükdağ, 1989:147). Birçok dönemde Anadolu'nun en önemli sanayi ve ticaret kentlerinden biri olan Konya'da İstanbul, İzmir, Edirne gibi büyük merkezlere dönük üretim yapan deri sanayii ve çevre yerleşim yerleri için faaliyet gösteren dokuma sektörünün varlığı bilinmektedir (Uzun, 2008:234).

Yukarıdaki tabloda yer alan esnaf gruplarından üretim sürecinde daha etkili ve sektörel bağlılıkları daha yüksek olanlar arasında deri ve dokuma gibi faaliyet alanları dikkat çekmektedir.

2.6.1.2.1.Deri ve Dokuma Sanayi

Osmanlı döneminde deri sanayi özellikle Anadolu'daki kentlerde hızla gelişmiş ve günümüze kadar gelen önemli bir birikim yaratmıştır.

Debbağlar: Yapılan araştırmalar, debbağlığın Anadolu'da ilk gelişen meslek olduğunu, bu mesleğin örgütlü faaliyetlerinin Ahi teşkilâtının kurucusu Ahi Evran tarafından baslatıldığını ortaya koymuştur.

Selçuklular devri Konya'sında, gelişmiş bir sanat dalı olan deri işçiliği Osmanlı devrinde de büyük bir önem kazanmıştır. XVII. yüzyılda buraya gelen Evliya Çelebi de, deri işçiliğinin önemini vurgulamaktadır. Çelebi, "*Külahçıları, berberleri meşhurdur, ama debbağları (dericileri) Mülk-i Osmani'deki debbağların en mahirleridir*" der. Konya'da renk renk üretilen deriler, sadece imparatorluk içerisinde kalmamış dışarıya da ihraç edilmiştir. Konya Şer'îye sicili kayıtlarından Konya'da birçok semtlerde debbağların mevcut olduğu öğrenilmektedir (Öcal, 2006:412).

Deri; ayakkabı, at koşum takımı, sofa, kırba, matara gibi birçok eşyanın imalinde kullanıldığı için gerek halkın gerekse ordunun son derece önemli bir malzemesi idi. Daha çok sığır, öküz, inek, koyun, kuzu, keçi gibi eti yenen hayvanların derisi kullanılır. Debbağlık denen sanayi dalının ortaya çıkmasının nedeni, derinin kullanılabilir hale gelmesi için bazı kimyasal işlemlere gerek duyulmasıdır. İşlenecek deri, salhânelerden ve kasap dükkânlarından temin edilirdi. Mamul deri bulmakta sıkıntı çekilmesini önlemek üzere zaman zaman devlet deri ihracını yasaklamıştır (Kütükoğlu, 1994:635).

Bir usta yanında belli bir çıraklık dönemi geçirdikten sonra dükkan açmak isteyenler Ahi Baba, Kethüda ve Yiğitbaşının yaptığı imtihanlarda başarılı olmadığı müddetçe bu hakkı elde edemiyorlardı. Debbağların işyerleri, debbağhâne mahallesinde bulunmaktadır. Debbağhânelerde imal edilen deri, "kireçlik" adı verilen ve içinde kireç bulunan kuyuya batırılır, avluda serilerek kurutulurdu. Sahtiyanların perdahlarının yapıldığı "perdah odaları" da debbağhânede yer alıyordu. "Perdahçı" adı verilen ayrı bir esnaf bu dükkanlarda sanatlarını icra etmektedir (Küçükdağ, 1989:149).

Konya, Akşehir ve Seydişehir'de üretilen sahtiyan ve meşinin önemli bir kısmı İstanbul'a gönderilmektedir. İstanbul'da deri kıtlığı olduğunda bu yörelerin kadılarına

başkentin gereksinimi karşılanmakla yükümlü oldukları sıklıkla hatırlatılırdı (Faroqhi, 2000a:207).

Konya debbağları, koyun, keçi ve Sudirhemi nahiyesi köylerinden zımmilerin topladıkları kedi derisini debbağlarlardı. Debbağlanmış deriye renk, Konya çevresindeki bağlarla Meram'da yetiştirilen "debbağ çiçeği" ile verilir (Küçükdağ, 1989:150).

Kısaca debbağlar ham deriyi alarak sahtiyan ve köseleye çevirmekte ve bunları renklendirdikten sonra diğer derici esnafına satmaktadırlar (Tabakoğlu, 2009:225).

Haffaflar (Ayakkabıcılar): Deri işleri ile ilgili esnaf arasında sayıları en fazla olan haffaflardır. Bunlar dikilmiş çizme, pabuç, mest ve postalı satarlar.

Dikiciler ve Postalcılar*:* Gön, kösele ve sahtiyandan çizme, pabuç, mest, postal gibi ayakkabıları yaparlar. Konya'da büyük dikici tezgahlarının bulunması bu sanayi dalının gelişmiş olduğunu göstermektedir. Dikicilerin ihtiyacı olan gön, kösele ve sahtiyanı haffaflar çarşısında dükkanları bulunan "tacir" adlı kişiler tarafından karşılanmaktadır (Küçükdağ, 1989:151).

Saraclar*:* Koşum ve eyer takımlarını yapan, bunları işleyen saraçlar da eski dönemlerin önemli esnaflarıdır. At koşumu ve eğer gibi takımları, tüccardan temin ettikleri köseleden dikip satarlar.

Kürkçüler: Kürkçü esnafı genelde koyun, tilki, kedi, sansar kürkünü işlerlerdi. Müslüman kürkçüler genelde koyun derisi ile çalışırdı. Bunun fazla para etmemesinden dolayı ekonomik yönden sıkıntı çekerler. Diğer kürkleri ise genelde gayrimüslimler işler ve pahalıya satarlardı (Küçükdağ, 1989: 151).

Osmanlı döneminde özellikle XVIII. yüzyılda Konya'da deri sanayinden sonra en gelişmiş sektör dokuma sanayidir.

Basmacılar: Konya'da basmacılar dokumacılık sanatının en gelişmiş kolu idi. Basmacı esnafı cüllahlardan aldıkları ipliklerle çalak, çenber ve bez dokurlar, bunları

Meram köprüsünün batı tarafındaki Karagöz değirmeni yakınında çayda ağırtırlar, buraya bitişik bağların kenarlarındaki çayırlıklarda kuruturlardı. Bu işi yapanlar arasında Müslim ve gayrimüslim esnafın bulunduğu bilinmekle birlikte, belgelerden gayrimüslimlerin bu alana hakim oldukları anlaşılmaktadır (Küçükdağ, 1989: 151).

Kazzazlar, Keçeciler, Terziler: Kazzazlar ipek işleyen ve satan kimselerdir. Bu işin merkezi Bursa dır (Altan, 2007:42). Ancak Konya'da da özellikle XVIII. yüzyılda kazâzlık ile uğraşanlar vardır. At pazarı kapısı dışındaki Hacı Fettah Çavuş Hanı yakınında kazaz dükkanları bulunmaktadır. Bunlar ipek işleyenlerin imalathâneleri idi. Terziler kumaş diken esnaflardır. Hazır giyimin yok denecek kadar az olduğu dönemlerde terzilik de önemli mesleklerden biridir. XVII. yüzyılda erkek terzilerin Bedesten esnafı ile birlikte bulundukları bilinmektedir. XVIII. yüzyılda ise terzilerin At Pazarı dışındaki Valide Hanı'nda bulundukları görülmektedir (Küçükdağ, 1989:152). Miras belgelerinin çoğunda keçelerin sayılması kullanım alanın yaygınlığını gösterir. Hatta bir belgede saraya alınan keçe bedelinden bahseder ki bu ise bunu yalnız avamın kullanmadığını göstermektedir. Konya, beyaz ve sarı tiftik keçilerinin yaygın bulunmasından dolayı keçecilikte ünlü olduğu kadar halıcılıkta da yaygın bir şöhrete sahiptir. Ladik, Kavak, İnlice Seccadeleri ve Sille halıları meşhurdur (Küçükbezirci, 1998:121).

2.6.1.2.2.Diğer Üretim Kolları

Deri ve dokumacılık sektörü dışında Konya'da faaliyet gösteren şehrin ihtiyacı olan malları üreten birçok üretim kolu bulunmaktadır.

Kasaplar: Osmanlı'da kasaplık önde gelen esnaf gruplarından biridir. Çünkü doğrudan halkın temel besin ihtiyaçlarıyla ilgilidir. Ayrıca hayvan derisinin çok farklı alanlarda kullanılması da kasaplığın önemini arttırmaktadır (KŞS, 57:172-1).

Tüfenkçiler ve Kılıncılar*:* XVIII. yüzyılda Konya'da belli bir çarşıları olmamasına rağmen tüfek sanayisi oldukça gelişmiş durumdadır. Diğer esnaf gruplarının dükkanlarının arasında dağınık halde bulunmaktadırlar. XVIII. yüzyılın belirli bir döneminde tüfenkçi esnafının şeyhi es-Seyyid Mehmed Çelebi idi. Kılıççılar

da tüfenkçi esnafından idi. Hem Müslümalar hem gayrimüslüman kılıççılar da bulunmaktadır (Küçükdağ, 1989:153).

Berberler: Osmanlı'da temizlik kültürünün önemli bir parçası olan berberliğe ayrı bir önem verilirdi. Bundan dolayı da berber esnafı sık sık denetime tabi tutulurdu. Bugün olduğu gibi o dönemde de yaygın bir meslektir. O dönemde berberler traşın dışında sünnetçilik ve dişçilik de yapmaktadır.

Boyacılar: Konya'da gelişmiş meslek kollarından bir diğeri de boyacılıktır. Şehir çevresinde ekilen boyalar merkeze gelerek burada mamul hale getirilirdi. Boyacıların hepsi zımmidir. XVII. yüzyılda iki boyahâne varken XVIII. yüzyılda sayıları altıya çıkmıştır. Her yıl boyacılık faaliyetleri sonucu elde edilen gelirden 15.000 akçe Mirabiye mukataasına verilmektedir. İmalathâneleri, Şeyh Ahmed Efendi hamamının yakınında bulunmaktadır(Küçükdağ, 1989:154).

Değirmenciler: Konya Şer'îye sicillerindeki belgelerden değirmencilik yapanların genelde Meram ve çevresinde toplandıkları görülmektedir (KŞS, 57 :175-1). Değirmenlerde un öğütme işi belli bir ücrete tabi idi. 1715/1128 yılına kadar bir merkep (eşek) yükü buğday 2 akçe karşılığında öğütülmektedir. Ayrıca bunun yanında un öğüttüren kendi rızası ile bir miktar çöreklik un vermektedir (Küçükdağ, 1989:154).

Ekmekçiler: Temel ihtiyaç maddelerinden olan ekmek fırınlarda yapılır ve ekmek dükkanlarında satılır. Ayrıca Konya Şer'îye sicillerindeki belgelerde kadınların evlerinde ekmek pişirdikleri ve pazarlarda bunları sattıklarına dair bilgiler mevcuttur. Bu durum fırıncılar esnafını rahatsız etmiştir (KŞS, 57:127-4).

Çömlekçiler: XVIII. yüzyılda çömlekçiler Konya'nın Sille köyünde bulunmaktadır. Sille'de yaptıkları testi ve küp gibi çömlek cinsinden eşyaları çömlek çarşısına getirip çömlekçi esnafına verirler ve böylelikle ürünlerin satışı burada gerçekleştirilir. O dönemle ilgili çok ilginç bir detay ise çömlekçi esnafının ihtiyacı olan eşyayı gidip Sille'ye almasının yasak olmasıdır (Küçükdağ, 1989:153).

Demirciler: Demir işlenebilen en eski madenlerdendir. İnsanoğlunun madenleri işlemeye başlaması ile birlikte önemli gelişmeler yaşanmıştır. Çünkü

kulanılan birçok zorunlu araç demirle yapılmaktadır. Demirciler büyük ve küçük olarak ikiye ayrılmaktadır. Büyükler saban demiri, bel, orak yaparken; küçük olanlar kapı kulbu mıh vb. şeyler yaparlar.

Kalaycılar: Bakır eşyayı kalaylayan esnaf türüdür. Bu işi yapanlar arasında müslüman ve gayrimüslüman kişiler bulunmaktadır.

Konya'da XVIII. yüzyılda iktisadi üretimde yer alan en önemli ürünler arasında keçe, keten bezi, ipek, gümüş ve sırmalı hayvan takımı, kahve değirmeni, debbağiye ürünleri, tabanca, makas, saraciye[22] ile susam ve haşhaş yağı üretimi, balmumu, pastırma, tiftik ve koyun tüyü yer almaktadır (Baykara, 1998:19-20).

Ürünlerin ve buna bağlı olarak mesleklerin bazıları, toplumun yaşamış olduğu bölgenin fiziksel şartları ve kültürel imkanlarına göre yaygınlık arz eder. Bu bağlamda Konya, kuyumculuğu, helvacılığı, urgancılığı, dericiliği ve ziraatıyla bilinmiştir. Konya halkı özellikle tabakladıkları derilerle, gül rengi, sarı, turuncu ve kırmızı sahtiyanlarıyla meşhur olmuştur (Ünlü, 2005:541).

Daha önce de bahsedildiği gibi her bir esnaf dalının şeyh, yiğitbaşı ve kethüdaları bulunur ve bunların seçimi kendi iç kurallarına göre yapılır.

1.6.1.3.Esnafın Denetimi

Dini ve ahlaki yapıyla esnaf grupları arasında Ahilik teşkilâtı yoluyla bir uyum sağlanmıştır. Osmanlı Devletinde esnaftan birinci derecede sorumlu olanlar, kadı ve muhtesibtir. Taşra teşkilâtında esnaf gruplarının en üst makamı kadıdır. Kadıdan sonra esnaf gruplarını denetleyen en yetkili kişi ise muhtesibdir. Diğer bir deyişle Osmanlı'da İhtisab teşkilâtı ve onu yöneten muhtesibler ticari hayatı denetlerdi. Ayrıca muhtesib dışında kadının yanında subaşı ve gece bekçisi de bulunur (Zaim, 1999:42).

[22]Saraciye: Deri, muşamba vb. malzemeden yapılan bavul, çanta cüzdan, kemer vb. ürünlere denir. Bkz. A. Özcan, "İstabl". İslam Ansiklopedisi, T.D.V. Yay., Ankara, 1999.C.19,S.205

2.6.1.3.1.Kadılık Sistemi ve Ekonomik Yapı Üzerindeki Etkileri

Osmanlı padişahları Kuruluş döneminden itibaren bir bölgeye daima iki yönetici yollamışlardır. Bunlardan birincisi yürütme kuvvetini temsil eden ve askeri sınıftan gelen beylerbeyi ya da sancakbeyi diğeri ise yargı kuvvetini temsil eden kadıdır (Boztepe, 2013:2). Kadı, yetkili makamca insanlar arasında meydana gelen sorunları ve davaları Şer'î hükümlere göre çözümlemek için tayin edilen kişidir (Buyuk, 2009:20).

Osmanlılar'da kadılar hem adli hem idari görevler üstlenmiştir. Bundan dolayı da Şer'îye sicillerinde her iki görevle ilgili kayıtlar bulunmaktadır. Adli kayıtların başında ilâmlar[23], hüccetler[24] ve vakfiyeler gelir. İdari kayıtlar arasında ise memur ve müderristayini, ticaret mallarına konan resmi fiyatların (narh) tesbit edilmesi, vergilerin toplanması, vakıfların denetlenmesi ve vakıf binaların kiraya verilmesi gibi kayıtlar yer almaktadır (Çolak, 1992:19).

Osmanlı Devleti'nin idari taksimatında ilk olarak eyâletler belirlenir daha sonra eyâletler sancaklara, sancaklar kazâlara, kazâlar nahiyelere ve nahiyeler de köylere ayrılır. Köyler ve nahiyeler dışında kalan diğer idari merkezler aynı zamanda birer yargı merkezidir. Bu nedenle de her yargı merkezinde birer kadı bulunur (Sevici, 2011:7). Klasik taşra yönetiminde kazâ adli ve idari yapının temel birimini oluşturur. Merkezden atanan kadı bir devlet memuru olarak idari, adli ve beledi yetkilerin hemen hemen hepsine sahiptir. Tüm bu yetkileri doğrultusunda kazâların başında bulunan kadılar bulunduğu yerin kazâi, mülki ve beledi başkanı ve ayrıca bölgedeki esnaf birliklerinin en üst makamıdır. Kadı, devlet bütçesinden bir maaş almak yerine mahkemede hakim olarak baktığı davalardan harçlar almaktadır. Kadının tek başına

---

[23] İlâm: Bir davanın mahkemece nasıl bir hükme bağlandığını gösteren resmi belgedir. Bkz. F.Devellioğlu, Osmanlı-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Aydın Kitabevi, Ankara,2015, s.490

[24]Hüccet: Bir davayı isbat eden şahitlik, yemin veya yeminden imtina demektir. Daha geniş anlamda ise hüccet; hakimin hükmünü ihtiva etmeyen, taraflardan birinin ikrarıyla diğerinin tasdikini hâvî bulunan ve üzerinde bunu düzenleyen hakimin mühür ve imzasını taşıyan senet demektir. Bkz. A.Bayındır, İslam Muhakeme Hukuku (Osmanlı Devri Uygulaması), İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul, 1986,s.16

bu kadar fazla değişik ve ağır görevleri yerine getirmesi imkansızdır. Bu nedenle farklı ünvanlarda bazı görevliler de bu hizmetlerin yerine getirilmesinde kadıya yardım etmektedir (Kaya, 2007:102). Kadının başlıca görevleri şunlardır (Tabakoğlu, 2009:333):

- Esnafı denetlemek,
- Esnafın seçtiği şeyh başkanlığındaki heyet üyelerini tayin etmek,
- Halk arasındaki anlaşmazlıkları çözmek,
- Hem şer'î hem örfi hukukun uygulanmasını sağlamak,
- Yerel ilişkileri düzenlemek,

Toplumun ve toplum içindeki bireylerin çıkarlarının zedelenmemesi için kadılar, her türlü tedbiri almakla yükümlüdürler. Şehre gelen zirai ürünleri sicile kaydetmek ve artanı orduya ya da merkeze sevk etmek, komşusuna zarar veren birini, toplumun değer yargıları dışında kalan davranış sahiplerini, etrafı rahatsız eden sarhoşu, spekülatörü, fazla ücret isteyen satıcıyı ve bozuk nitelikli mal satan sanatkarı izlemek ve men etmek kadıların görevleri arasında yer alır (Ergenç, 2012:138).

Diğer bir deyişle kadılar, esnaf loncalarının denetiminden, şehrin asayişinden, malların üretiminden, narh ve fiyatların, pazar yerlerinin kontrolünden, okul ve camilerin yönetiminden, vakıfların denetiminden ve kontrolünden de birinci dereceden sorumludur. Kadının mali görevleri arasında ise âvarızhânelerin kaydı ve muhafazası ve bu vergilerin toplanması, para rayicine dikkat etmek ve rayicden fazla sikke mübadelesini önlemek yer almaktadır. Kadı, tedavülde kırık sikke bulunmasını engellemeli ve bu işlerle uğraşanları cezalandırmalıdır. Kadının bir diğer görevi ise mukataaya verilecek yerler için mukataa sahibine iltizam tezkeresi vermek ve mukataa beratının kaydetmektir (Ünlü, 2005:15).

Osmanlı iktisadının temel özelliklerinden biri de, amacı insanların ihtiyaçlarını karşılamak olan iaşedir. İaşe ilkesi, iktisadi faaliyete tüketici açısından bakan iktisadi görüşün dayanağını oluşturur. Bu ilkeye göre üretilen mal ve hizmetlerin, mümkün olduğu kadar bol, kaliteli ve ucuz olması gerekir. Diğer bir deyişle piyasada mal arzının mümkün olduğu kadar en yüksek düzeyde tutulması esastır (Genç, 2009:45-

46). İşte Osmanlı şehirlerinde bu uygulamayı yapan devlet görevlisi kadıdır. Şehirlere gıda sağlamak ve bu gıdanın fiyatını belirleme işi de kadının sorumluluğunda gerçekleştirilir.

XVIII. yüzyılda Karaman eyâletinde kadılar tıpkı valiler gibi yerlerine bir vekil tayin ederek kazânın şer'î işlerini görmektedir. Konya kazâsına atanan naibler[25] kadıların şer'î işlerini yürütmektedir (Başarır, 2003:59). Örneğin, Ekim 1730'da Konya kazâsına kadı olarak Mevlana es-Seyyid Abdullah atanırken; Eylül 1731'de Şeyh-zade Mevlana Mehmed atanmıştır (KŞS, 52:2-2;12-1).

2.6.1.3.2.İhtisâb Emini (Muhtesib) ve Piyasalarda Devlet Müdahalesi

Osmanlı şehrinin ekonomik hayatını anlayabilmek için esnaf teşkilâtı ile birlikte bilinmesi gereken önemli bir konu da devletin ticaret ve sanat hayatını düzenleyici rolü ve kontrol görevidir (Ergenç, 2012:137). İhtisâb adı verilen piyasa denetim işiyle görevli kişilere ihtisâb emini veya muhtesib denirdi. İhtisâb, Kuran'ın "iyiliği emretme kötülükten sakındırma" ilkesine dayanır. Hz. Ömer'in kurumlaştırdığı bu teşkilatın görevi daha çok ticari faaliyetleri denetlemektedir (Tabakoğlu, 2009:333). Osmanlı devleti esnafın kontrolünü esasında kadıya vermiştir. Kadının yerleşim birimlerindeki belediye hizmetlerinin yerine getirilmesinden sorumlu olan memur diğer bir deyişle yardımcısı İhtisâb emini (ihtisâb ağası, muhtesib) dir. Muhtesib veya ihtisâb emini ünvanı esnafı denetleyen ve ticari hayatın düzenini sağlamaya çalışan kişi için kullanılmaktadır (Kaya, 2007:102). Toplumda önemli görevleri bulunan devlet memurlarından birisidir. Osmanlı toplum zihniyetinde şehir yaşayışını sağlam temellere oturtmak ve kurulacak düzeni ikame ettirmek önemli bir husustur. Bu nedenle de muhtesibin Osmanlı şehir hayatında vazgeçilmez bir yeri vardır (Erdoğdu, 2000:131). Bu görevlinin uyguladığı kurallar hisbe adı altında

[25]Nâib: Sözlükte bir kişinin yerini tutan ve yokluğunda işlerini yürüten kimse anlamına gelen *nâib*, kadıların vekili olarak görev yapan kimsedir. Mahkemede değil de yerinde çözülmesi zarurî olan veya araştırma, keşif gibi işleri gerektiren durumlarda kadı, her zaman mahkemeden ayrılamayacağı için bu işleri kendi yerine halledecek olan görevliler tayin etmiştir. Bu tayin edilen naibler, kadıların bulunmadığı hallerde ve bilhassa köylerde, kadı adına davaları çözer ve tamamen kadı yetkisine sahip olurlardı. Bkz.H. T. Fendoğlu, Osmanlı'da Kadılık Kurumu, Osmanlı, VI, s.456

toplanmıştır. Hisbe, geniş anlamda, Müslümanların günlük hayatta birbirleri ile ilişkilerini düzenleyen, şeriata dayalı kuralların toplamına verilen addır (Ergenç, 2012:137).

Osmanlı devleti geleneksel yönetim anlayışına uygun olarak, reâyanın sıkıntıya düşmesini önlemek için birtakım tedbirler almaktadır (İnalcık, 1969: 106). Bir yönetici olarak muhtesib başlıca şu hususları gözetmekle yükümlüdür (Ergenç: 2012:140-144):

- Çarşı ve pazarlarda satılan bütün maddelere narh vermek (fiyatları tespit etmek) ve buna uyulmasını sağlamak,
- İstifçileri, şehrin iaşesini dışarı kaçıranları izlemek ve cezalandırmak,
- İhtisap gelirlerini dağıtmak,
- Beledi yaptırımları uygulamak ve kıyafet düzenini sağlamak,
- Vergileri toplamak,
- Bozuk, kötü nitelikli eksik ölçülü mal satan esnafı kontrol etmek ve cezalandırmaktır.

Muhtesibler, hizmetlerine karşılık esnaf ve zanaatkarlardan ihtisâb vergisi almaktadırlar. İhtisâb vergisi, bölgenin usul ve özel durumuna ve tüccar ve esnafın maddi durumlarına göre onlara yük olmayacak şekilde alınır (Erdoğdu, 2000:132).

Muhtesibler bu görevlerine atanmak için müslüman olmak, erkek olmak, adalet, kudret, ilim sahibi ve takva ile iyi ahlak sahibi olmak gibi şartları taşımalıdırlar (Kazıcı, 1987:51).

2.6.1.3.3. Subaşı

Subaşılık, kadılık gibi önemli bir görevdir. Osman Gazi ve Fatih'in kadıyla birlikte vazifelendirdiği ilk görevlilerdendir. Kazâlarda sancak beyini temsil ederler. Subaşıların beylerbeyi tarafından atandığı ve ona bağlı olarak görev yaptığı bilinmektedir. Şehrin emniyetinden sorumludurlar. Ayrıca şehrin tamir ve imar işleriyle ilgilenirler. Kadının verdiği hükümlerin uygulanması da subaşına aittir. Kısaca her şehirde huzur ve güvenliği sağlamak üzere kadının yanında subaşılar görevlendirilirdi.

Fatih kanunnamesine göre iki tür subaşılık vardır. Bunlardan biri miri diğeri tımar subaşısıdır. Kadının emrinde olan miri subaşı, şehir ve kasabalarda belediye, zabıta ve asayiş işlerine bakmaktadır. Diğer bir deyişle, miri subaşılar şehirdeki ihtisâb işlerine bakarlar; gündüzleri kol gezerek çarşı, pazar ve mahalle aralarının temizliğini yaptırır, kaldırımları tamir ettirirler (Ünal,1999:121). Subaşı muhtesib ile işbirliği yaparak kentin güvenliğini gün boyu sağlamaya çalışır. Sarhoşları, şehre ve şehir halkına zarar veren serserileri yakalayarak cezalandırır; zanaatkarlar veya tüccarlara ilişkin hükümlere uyulup uyulmadığını kontrol eder (Yerlikaya, 1999:133). Tımarlı subaşı bulunduğu eyâlet ve sancak merkezlerinin idare amirliği görevini yürütürler. Sancakbeyinden sonra sipahilerin en önemli subayıdırlar. Tımarlı subaşılar, serbest dirlik tasarruf ederler ve seferlere cebelüleri ile birlikte katılırlar (Ünal, 1999:121). Yıllık gelirleri 20.000 ila 100.000 akçe arasındaki topraklardır.

2.6.2.Ticaret ve Ticari Faaliyetlerin Nitelikleri

Osmanlı İmparatorluğu gibi geleneksel ekonomilerde, coğrafi sınırlılıklar, iklim koşulları, devletin temel gelir kaynağını oluşturan mali unsurlardaki sınırlılık ve teknolojik gerilik nedeniyle ticaret önemli bir rol oynamaktadır (Küçükkalay ve Elibol, 2004:30).

Konya hem Selçuklular döneminde hem de Osmanlı Devleti zamanında büyük bir ticaret merkezi olma özelliğini korumuştur. Özellikle 1220- 1237 yılları arasında Alâaddin Keykubad döneminde ticari ve kültürel yönden zenginleşen şehir, günümüze kadar bu özelliklerini taşımıştır. Şer'îye sicillerindeki belgeler doğrultusunda Konya'ya ticaret amacıyla Şam, Ayıntab, İzmir ve İstanbul'dan tacirler geldiğini bu nedenle de ticari hayatın canlı olduğunu söylemek mümkündür (Topuz, 2001:63).

Konya şehir içi ve çevresinde görülen ticari canlılıkta, Selçuklular döneminin büyük katkısı vardır. Bu dönemde Konya ticari yol güzergahında önemli bir kavşak noktası olmasını kullanarak, dünya ticaretini o dönem için elinde tutmuştur. Selçuklu dönemindeki kervanlarla yapılan ticaret, eşkiyaların bazı saldırıları ve yağmaları ile sekteye uğradıysa da, Karamanoğulları döneminde de önemini korumuş ticari faaliyetler Antalya üzerinden sürmüştür (Öcal, 2006:411).

XV. yüzyılda Osmanlı Devleti, birbirinden uzak bölgeleri güvenlik altında birbirine yaklaştırınca, bölgeler arası bir tür iktisadi birlik sağlanmıştır. Ticari ve iktisadi hayatta meydana gelen ekonomik gelişme aynı zamanda devletin gelirlerini de arttırmaktadır. Bursa ve İstanbul'da ipekli sanayi, Batı Anadolu'da kuvvetli bir pamuk sanayi, İstanbul ve Selanik'te çuha sanayi, Edirne'de deri işleri ve ayakkabı sanayi önemli sanayi kollarıdır. Baharat, boya ve Hint kumaşı gibi değerli maddeler, genellikle Şam-Adana-Konya ticaret yolu üzerinden kervanlarla gelmektedir (İnalcık, 2009:122-124). Aynı yüzyılda Osmanlı'nın Kefe, Kili ve Akkerman gibi kuzey Karadeniz limanlarını ele geçirmesi ihracatı için yeni bir pazar yaratmıştır. Bu yüzyılda Osmanlı'nın XIX. yüzyıla kadar Kuzey ve batı Kafkasya'dan Balkanlar'a kadar bütbir pazara yönelik üretim yaptığı görülmektedir. Kastamonu, Bolu, Tokat, Çorum, Merzifon ve Konya'dan bu bölgeye pamuklu kumaşlar gönderilmektedir. 1487-1490 arasında Kefe'ye gelen yatak örtülerinin, sarıkların, kılıçların geldiği yerlerden birinin Konya olduğu görülmektedir (İnalcık, 2000:331-340).

Bununla birlikte Konya'nın ticaret hayatı, Fatih Sultan Mehmed döneminde buradaki ticaret ve bina yapımı ile uğraşan insanların İstanbul'a götürülmesinden olumsuz etkilenmiştir. İstanbul'un yeni başkent olması ve bu nedenle de imara olan ihtiyacından dolayı Konya'daki meslek sahibi insanlar, zorunlu göçe tabi tutulmuştur. Dolayısıyla bu durum Konya şehir ticaretini yavaşlatmıştır. Ortaçağda Hindistan deniz yolunun keşfi sonucu İpek Yolu ticaretinin güzergahı başka istikamete kaymış veartık Anadolu'dan geçmemekteydi. Bilindiği gibi daha önceleri Konya, Avrupa'dan gelip, Asya'ya giden İpek Yolu üzerindedir. İpek Yolu ticaret güzergahının değişmesi Anadolu'daki diğer ticari şehirler gibi Konya'yı da olumsuz etkilemiştir (Öcal, 2006:413).

Dünyanın önemli ticaret yollarını yüzyıllar boyunca elinde bulunduran Osmanlı Devleti ihtiyaçlarını karşılamak ve kâr etmek amacıyla ticaretle uğraşmıştır. XVII. yüzyılda Konya, hem Karaman Eyâleti gibi büyük bir eyâletin merkezi hem de Anadolu'ya her yönden gelen kervanların bir uğrak yeridir (Ürekli, 1993:223). Konya'dan çıkan kervan yolları Denizli'den geçip Antalya limanına ulaşmaktadır. Antalya yolunun denetimi, Karaman eyâleti ve dolayısıyla Konya tarafından

yapılmaktaydı (İnalcık, 2000:275). Ayrıca şehir, Adana'dan geçerek İstanbul'u Suriye ve Irak'a bağlayan ticaret yolu üzerindedir. Osmanlı Döneminde İstanbul'dan çıkıp Hicaz'a kadar giden işlek bir cadde olan Anadolu'nun Sağ Kol Güzergahı üzerinde bulunan Konya, ibadet amaçlı yolculuk eden hacılara, resmi evrak taşıyan ulaklara ve doğuya sefere çıkan ordulara hizmet veren Osmanlı Devleti yol sistemlerinin önemli bir parçasıdır (Sak, 2013:268).

Bir başka ticaret yolunun geçtiği Kayseri şehri de Aksaray üzerinden Konya'ya bağlantılıdır. Kısacası o dönemlerde ticaret şebekesi içinde hemen hemen her yönden gelen yolların çeşitli bir transit merkezidir. XVII. yüzyılın ikinci yarısı ile XVIII. yüzyılın ilk yarısın ait sicil kayıtlarında Konya'nın Mısır, Halep, Şam, Trablus, Kıbrıs, Alanya ve İran'la bağlantılı Kayseri-İzmir arasında önemli bir uğrak merkezi olduğunu gösteren bilgiler vardır (Oğuzoğlu, 2013:269).

Osmanlı Devleti, ticaretin canlandırılması için han ve kervansaraylar yaptırmıştır. Özellikle XVIII. yüzyılda Konya ve çevresindeki han ve kervansarayların sayısında artış yaşanmıştır. Kayseri, Ankara, Aksaray, Niğde, Maraş ve Larende'yi Konya'ya bağlayan yol üzerinde bulunan Suvarık köyünde bir medrese inşa edilmiş, bu köyde oturanlar yol güvenliğini sağlamaları amacıyla derbentçi olarak görevlendirilmişlerdir. Beyşehir ve Seydişehir yolunun güvenliği için de Bulumya köyü derbendçi tayin edilmiştir (Küçükdağ, 1989:157).

XVIII. yüzyılda Konya'da İstanbul, İzmir ve Rumeli şehirleri piyasalarına yönelik imalat yapan deri üretimi gelişmiştir. Konya'da mest yapıp İstanbul'da satmak üzere kurulmuş büyük şirketler bulunmaktadır. Örneğin, 1713/1125 yılında Konya'lı Derviş İstanbul Valide Hanı'nda bulunan ortağı İsmail'e 6637 çift mest yollamıştır (KŞS,33:94-2). Konya dericileri İzmir'e de sahtiyan, tiftik ve bal mumu götürerek satmakta, oradan da kahve, boya ve kalay getirmektedir.

Konya'da gerek bağ bahçe ve değirmencilik gerekse de sanayide köle istihdamı, ekonomik faaliyetlerin gelişmişliğini göstermektedir. Bu köleler daha sonra hür olduktan sonra ticari hayata ve sanatkarlığa başlamışlardır. 1562-1571 yıllarında kölelerin fiyatları 2000 ila 4000 akçe (bir altın 60 akçe idi) arasında değişir iken,

paranın değer kaybetmesi sonucu fiyatlar artmış ve 1631-1632 arasında kölelerin fiyatı 15.000 akçeye kadar yükselmiştir (Sak, 1987:62-81).

Konya şehrinde ticaret hayatının canlanmasında büyük öneme sahip etkenlerden biri de meslek gruplarıdır. Her meslek grubunun bir başkanı ve belirli sayıda çalışanı vardır. Herhangi bir meslek grubuna dahil olmadan iş yapmaya kalkan kişiler hemen kadıya şikâyet edilir ve hariçten iş yapılması engellenirdi (Topuz, 2001:63).

Konya'da ticaret alanı, şehrin çeşitli yerlerine dağılmış durumdadır. Ancak ticaretin en yoğun olduğu bölge şehrin doğusunda bir taraftan iç kaleye doğru uzanırken, diğer taraftan Şerafettin Camiinden At Pazarına uzanmaktadır. Bu doğrultuda İplikçi cami civarından başlayarak, dış kale surlarının doğu ve kuzey bölümü de, yoğunluk taşıyan bir bölge gibi görünmektedir. Bugün de, şehrin ticari faaliyetlerinin yoğun olarak sürdürüldüğü yerlerden olan iç kalenin kuzey ve batısı ile dış kalenin Sahip Ata cami civarında başlayarak, At Pazarı kapısına kadar varan bölgede Osmanlı döneminde ticari faaliyetlerin yoğun olarak sürdürüldüğü yerlerdendir (Yasa, 1996:217-218).

Konya, Anadolu'ya hemen her yönden gelen kervanların uğradığı bir ticaret merkezi konumundadır. Bunun en iyi göstergelerinden biri de XVIII. yüzyılda Konya'da ticaretin yapıldığı 23 adet han ve 34 adet de çarşı bulunmasıdır. Hanlara, Arslanağa Hanı, Tabhâne Hanı, Hasan Efendi Hanı, Kurşunlu Hanı, Alaca Han ve Saraçzade Hanı; çarşılara, Bedesten, ipekçi esnafının faaliyet gösterdiği Kazzazlar Çarşısı, Keçeciler Çarşısı, İğneciler Çarşısı, Kürkçüler ve Kuyumcular Çarşısı, kilit ve anahtar gibi ince demir işleri ürünlerinin teşhir edildiği Çilingirler Çarşısı, Debbağhâne Çarşısı örnek olarak verilebilir (Ünlü, 2005:542).

2.6.3.Tarım ve Hayvancılık Sektörünün Gelişimi

Osmanlı Devleti uygun iklimi ve geniş arazileriyle kuruluşundan itibaren temellerini tarıma dayalı olan tımar sistemi üzerine inşa etmiştir. Osmanlı ekonomisinin temelini tımar sistemi oluşturmakla beraber bunun yanında Orta Asya

bozkırlarından göç eden Anadolu insanı için en az tarım kadar hayvancılık da önem kazanmıştır (Tabakoğlu, 2009: 329). Yazları kurak, kışları soğuk ve kar yağışlı, baharları ise bol yağışlı bir iklime sahip olan Konya'da da tarım ve hayvancılık geniş arazilerde yaygın olarak yapılmaktadır. Bunun en iyi göstergelerinden biri de bölge halkının söylediği "*buğday ile koyun, gerisi oyun* " özdeyişidir (Dündar, 1949:180).

XVI. yüzyılda İç Anadolu ve Konya'nın hububat tarımına elverişli geniş topraklarının bir kısmının üretime açıldığı ve bu bölgedeki insanların tüketimleri ve bir miktar da yerel pazarlar için üretim yapıldığı bilinmektedir. Diğer bir deyişle bu dönemde pazar için üretim kısıtlıdır. Çünkü Konya'yı çevreleyen bağ, bahçe ve bostanlardan elde edilen sebze ve meyve ile şehrin dışında ekilen buğday, arpa ve boya halkın ihtiyacının bir bölümünü karşılamaktadır. İstanbul, Kayseri, Konya, Amasya ve Tokat gibi kentlerin çevresindeki köyler meyve ve sebze ile et, süt gibi hayvancılık ürünlerinde uzmanlaşmaktadır. Bu kentlerin çevresindeki köylerde yaşayanlar ise tüketim ihtiyaçlarını büyük ölçüde kent pazarlarından sağlarlar (Pamuk, 2003:38-39).

XVI. yüzyılda Konya'nın bazı kesimleri, bataklık göller ve küçük akarsular sayesinde sulanmaktaydı. Sulanan bu topraklar arasında Çumra, Mahmudlar ve Hatunsaray gibi bazı yerleşim yerleri bulunmaktadır. Zaman içerisinde sulanan bu toprakların sayısında artış yaşanmış bu sayede de tarımsal ürün miktarı artmıştır. Örneğin, Kanuni döneminin ortaları ile 1584 arasında toplam bağ ürününün % 63 oranında artış yaşanmıştır (Faroqhi,2000a).

XVI. yüzyılda Konya'da tarımsal arazi birimi olarak çiftliklerin büyüklüklerine bakıldığında, Konya'da köylü çiftlikleri, üst, orta ve düşük kalite olarak ve bir dönüm 920 metrekare esasına göre sırasıyla 60, 80, 100 ve 120 dönüm büyüklüğünde idi (İnalcık, 2000:192). Konya'nın coğrafi özelliğinden dolayı tarım alanlarında çoğunlukla buğday ve arpa üretimi yapılmakta ve halkın beslenme ihtiyaçları bunlardan karşılanmaktadır. Ancak nüfusla karşılaştırıldığında arpa ve buğday üretiminde pek bir canlılık yaşanmadığı görülmektedir. Örneğin, XVI. yüzyılda Konya'da vergi mükellefi sayısı % 82,2 oranında artarken arpa üretimindeki artış % 31,2'de ve buğday üretimindeki artış % 14,3'te kalmıştır (Faroqhi, 2000a).

Şer'îye sicillerindeki bağ ve tarla satış belgelerinden bağ ve bağçelik alanlarının suya yakın oldukları ve bağ alanlarında su sıkıntısı olmadığı anlaşılmaktadır (KŞS, 54: 80-2). Konya'da bağcılığın geliştiği ve yaygın olarak yapıldığı yerler arasında Meram, Yaka, Kovanağzı, Şeyh Vefa kurbu, Çalıklı kurbu, Çayır kurbu yer almaktadır.

Günümüzde Konya, Türkiye'nin tarımsal üretiminde önemli bir yere sahip olmasına rağmen Osmanlı dönemindeki durumu bu şekilde değildir (Güçer, 1964:3). Ekilebilir alanın azlığının yanı sıra bu bölgelerde nüfus yoğunluğu da oldukça düşük olması nedeniyle Konya'da önemli bir ürün fazlası yaratılamamıştır (Sevici, 2011:57). Ancak XVIII. yüzyıl itibariyle artan nüfusa bağlı olarak üretim de artmıştır. Bu doğrultuda Osmanlı'da tarım politikalarının bir uygulaması olarak eğer bir bölgede üretilen ürün miktarı bölgenin ihtiyacından fazla ise devlet o fazlayı, tüccarlar aracılığıyla İstanbul halkının ihtiyacını karşılamak için merkeze getirtirdi (Güçer, 1964:3).

Osmanlı döneminde Konya'da gerçekleştirilen tarımsal faaliyetlerde muzâraa sözleşmeleri de yapılmaktadır. Örneğin, XVIII. yüzyılda Beyşehir'de Çelik Mehmed Paşaköylülerle muzâraa sözleşmesi yaparak, tarımsal faaliyetlere iştirak etmiştir. Muzâraa, toprak sahibinin belirli koşullarla toprağın işlemesini çiftçiye bıraktığı ve tarafların anlaştığı oranda da hasadın paylaşıldığı bir tür ortaklıktır. Bu sözleşmede toprağının işlenmesi, tohum ekilmesi ve ürün hasadı çiftçiye aittir. Beyşehir'deki uygulama ise muzâraa sözleşmesinin tanımından biraz farklı işlemekteydi. Burada Örfî idarecinin toprağın sahibi olmadığı yalnızca toprak sahibi köylüye para ve tohum ücreti verip ortaklık yapması şeklinde uygulanmaktadır (Ergenç, 2007:131-134).

Osmanlı döneminde nitelik itibariyle Konya'da günümüzün aksine hayvancılık devlet için tarımdan daha önemlidir. Hayvancılığı iki boyutta değerlendirmek mümkündür. Bunların ilki az sayıda, çeşitli günlük ihtiyaçları karşılama amacına yönelik olarak hayvan besleyenler iken diğeri ise çok miktarda, günlük ihtiyaçların ötesinde ticari açıdan da hayvan besleyenlerdir (Tuş, 2001:244). XV. yüzyılda Konya ve Cihanbeyli, İstanbul'a en çok sığır ve koyun gönderilen bölgelerdendir. Böylelikle İstanbul'un et iaşesinin bir kısmı bu bölgeden karşılanır (İnalcık, 2009:203).

Konya'da halkın geneli inek, koyun, tavuk vs. hayvan beslemekte ve bu hayvanlardan et, süt, peynir ve yoğurt gibi ürünler elde ederek günlük ihtiyaçlar karşılanmaktadır (Sevici, 2011:58). Ticari faaliyet açısından ise bölgedeki hayvan besleyicileri, Konya halkının et ihtiyacını her zaman sağlayamamaktadır. Bu nedenle de hayvan tacirleri çevre köy ve kazâlardan koyun ve keçi getirip kasaplara satmaktadırlar (Küçükdağ, 1989:164).

Bölgede yetiştirilen hayvan türleri arasında Konya'nın güneyinde Karaman koyunu ve kuzeyinde tiftik keçisi yer almaktadır. Uzun yıllar boyunca debbağ mesleğinin ve buna bağlı çeşitli deri imalatının Konya'da yaygın olması ve bugün bile önemini sürdüren ayakkabı imalatının gelişmiş olması hayvancılığın bu bölgede ne kadar önemli olduğunu göstermektedir (Tuş, 2001:231).

Osmanlı Döneminde bölgenin, hayvancılık bakımından önemli bir merkez olmasının bir nedeni de bölge halkının bir kısmının ordunun ihtiyacı olan atları temin etmekle görevli olmasıdır. Esbkeşan cemaati diye anılan bu grup, atları bölgenin geniş bozkırlarında yetiştirmektedir (Uğur, 1938:6-7).

Tarımsal ve hayvancılık faaliyetlerinden elde edilen ürünlerin şehirde satılması ve alım-satım sırasında alınan değişik vergilerle ehl-i örfün ihtiyacı olan ürünlerin para karşılığı satılması, Konya'nın ticaretinde canlılığa neden olmaktadır (Küçükdağ, 1989:164). XVIII. yüzyılda her ne kadar bölgede tarımsal üretim verimliliği düşük, ekili alan ise az veya sınırlı olsa da sicillerdeki bilgiler Konya ekonomisinin tarım ve hayvancılığa dayalı olduğunu göstermektedir.

2.6.4.Para ve Kredi Mekanizması, Finansman Kaynağı ve Sosyal Adalet Fonksiyonu Açısından Vakıflar

Osmanlı yönetim anlayışına göre devletin görevi halkın can ve mal güvenliği ve adaleti sağlamaktır. Bunların dışında kalan eğitim, sağlık, kültür ve sosyal hizmet faaliyetlerini gerçekleştirme görevi, sivil toplum kuruluşlarına bırakılmıştır. Bu kuruluşlar tarafından gerçekleştirilen ve Osmanlı'dan günümüze intikal eden veya etmeyen hastaneleri, medreseleri, çeşmeleri, köprüleri, camileri kim veya kimler

yaptırıyordu? Bunları yaptıranlar gelir kaynaklarını nasıl ve nereden sağlıyordu (Öztürk, 1999:35)? Osmanlı Devleti sosyal düzeni sağlarken, şehirlerin yönetilmesi için gerek duyulan eğitim, ticaret ve diğer işleri vakıf adı verilen kurumlar tarafından yürütülmektedir (Car-Drında,1999:63).

Vakıf deyim olarak, bir kimsenin mülkünü sosyal veya dinî bir amaca sınırsız olarak tahsis etmesidir (Tuş, 2001: 158). XVIII. yüzyılda vakıf kurucularının %80-90'ını askeri zümre mensupları, %10-20 kadarını ise reâya oluşturmaktadır. Vakıf sistemi ülkedeki sağlık, eğitim, diyanet, sosyal yardım ve bayındırlık yatırımlarını yürüten kurum olarak mali sistemin önemli bir parçasıdır (Tabakoğlu, 2009:240).

Toplum içinde oynadığı rol bakımından, vakfın, din ve dinî kuruluşlar, yardım sandıkları ve avârız vakıfları, sosyo-kültürel entegrasyon, sosyal teşkilâtlar, toplumsal değişme ve yenileşme ile bağlantısı vardır. Bununla birlikte vakıflar, para, ticaret, hamamlar, hanlar vs. gibi ekonomik faaliyetlerin de içindedir (Yediyıldız, 1999:18). Böylelikle Osmanlı şehirlerinde çeşitli hizmetlerin yerine getirilmesinde vakıfların büyük bir önem arz ettiği anlaşılmaktadır.

Vakıflar; genel olarak, şehrin bütününü ilgilendiren cami, han, okul, hastane, çeşmeler, imaretler, su getirme ve bu tesislerin bakımı gibi her türlü hizmeti yerine getirmektedir. Avrupa'da belediyenin, kilisenin ya da devletin yaptığı işleri Osmanlı'da büyük ölçüde fertlerin kurdukları vakıflar yapmıştır (Bayartan, 2008:160-161).

Vakıflarda bütün vakıf işlerini "mütevelli" yürütür ve bu mütevellinin yaptıklarının vakfın şartlarına uygun olup olmadığının denetimini "nâzır" yapar. Vakfa nâzır tayin edilmediği durumda bu görevi kadı yerine getirir (Tuş, 2001:163).

Vakıf kurmayı teşvik edici unsurlardan biri vakıfların bazı vergilerden muaf tutulmuş olmalarıdır. Bu muafiyetler arasında özellikle savaş zamanları gibi olağanüstü hallerdeki masraflara karşılık olarak halktan alınan hizmet, eşya ve para şeklindeki bir vergi olan avârız vergisi ve tekâlif-i örfiye gibi bazı vergiler yer

almaktadır. Yine öşürler ve bâd-ı hevâ[26] türünden vergilerden de muaf tutuldukları bilinmektedir (Buluş, 2009:26-27).

Osmanlı döneminde bir vakıf üç aşamadan geçtikten sonra kurulurdu. İlk olarak kurulacak vakfın fikri tasarımı yapılır ve hangi amaca yönelik olacağı belirlenir, daha sonra seçilen amaçlar doğrultusunda "müessesât-ı Hayriye" denilen hizmet binaları inşa ettirilir ve en son da hizmetin sürekliliğini sağlamak için gerekli olan gelir kaynakları belirlenir. Osmanlı döneminde kurulan vakıfların sayısı tahmini olarak 35.000'in üzerindedir. Buna karşılık XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde 6000 vakıf bulunmaktadır (Öztürk, 1999:37). Osmanlı yönetiminde ülke ekonomisinin %17'si vakıfların elinde ve istihdamın da % 8'ini vakıflar sağlamaktadır (Öztürk, 2002:391).

---

[26]Bâd-ı hevâ: Bâd-ı hevâ kapsamı içine giren resimlerin kaynağı örftür. Bâd-ı Hevâ Türünden Resimler. 1. Cürm-ü Cinâyet: Kısaca cerîme de denir. Bunlar, sövme ile adam öldürme arasında, ceza kanunnâmelerinde belirtilen çeşitleri için, bir af durumunda gösterilen miktarda paraya çevrilebilen suçlardır. Aidiyetlerini suçluyu yakalâyan kimse ve suçlunun yakalandığı toprağın hukukî statüsü belirler. Has topraklarda, serbest vakıf, zeâmet ve timarlarda bâd-ı hevâ toprak ve vakıf sahibinindir; buna subaşı ve sancak beyi karışamaz. Vakıf toprak yanında mîrî toprak da varsa bu defa bâd-ı hevâ devlet adına tahsil edilir. Serbest olmayan timarlarda ise yarısı timar erinin, yarısı da sancak beyinin olurdu. 2. Resm-i arûs veya arûsâne: Raiyyet (Bir hükümdar idaresinde olanlar, birinin idaresine bağlıolanlar) veya sipahi kızlarının evliliklerinde bâkire kızdan 60, dul kadından 30 akçe olarak tahsil edilen, duruma göre sipahi ve sancak beyine tamamı veya yarı yarıya paylaşmak üzere tahsis olunan resimdir. 3. Çiftlik Tapusu: Sipahinin, raiyyetin üç yıl üst üste işlemediği toprağını "sâhib-i arz" sıfatıyla belli bir ücret karşılığında, "hakk-ı karâr ve tasarruf"unu tapu vererek başka bir raiyyete vermesi durumunda veya erkek oğul bırakmadan ölen raiyyetin toprağını işleyecek başka raiyyete tapu ile verdiğinde tahsil ettiği resimdir. 4. Ev Tapusu: Sipahinin timarında raiyyetin ev yapması halinde, timar erinin gelirinin eksilmesine karşılık ev yapılan yerin tapusunu verdiğinde tahsil ettiği resimdir. 5. Tütün veya Duhan Resmi: Buna *baca resmi* de denir. Bir sipahi toprağında çiftlik tutup öşrünü vermeden yerleşen yörük veya başka bir raiyyetin yılda altışar akçeden ibaret olarak ödeyeceği resimdir. Bkz. H. Sahillioğlu, "Bâd-ı Hevâ", İslam Ansiklopedisi, TDV. Yay.,1991a, C.4, s.417.

Vakıfların verdikleri hizmetleri sürdürebilmeleri için düzenli bir gelir kaynaklarına ihtiyaçları vardır. Çünkü bütün faaliyetleri bu kaynaklardan elde edilen maddi güce dayanmaktadır. Vakıfların gelir kaynakları şunlardır (Bizbirlik, 1999:59):

- Binalar (ev, mahzen, mağara)
- Tarım üniteleri (bağ, bahçe, köy vs.)
- İşletmeler (Dükkan, han, hamam, çarşı vs.)
- Nakit para
- Diğerleri (Mukataa, çeşme)

Vakıflardan bir kısmı avârız vakıfları olarak adlandırılırdı. Osmanlı'da avârız vergileri başlangıçta çok az alınırdı. Zamanla bu verginin çoğalması ve fakir halkın bu vergileri ödeyememesi üzerine mahallelerde avârız vakıfları kurulmuştur (İpşirli, 1991:109). Avârız vakıfları, mahalle ve köylerde gelirleri, daha çok mahalle ve köy halkının başta vergiler olmak üzere çeşitli ihtiyaçlarına harcanmak için ya da istenmeyen durumların meydana getirdiği sıkıntıları hafifletmek veya ortadan kaldırmak için kurulmuş vakıflardır. Başlangıçta savaş vs. durumlar için gerekli olacak ihtiyaç ve masrafların karşılanması için kurulan avârız vakıfları zamanla köy ve mahallelerdeki sosyal hizmetleri ile belediye, bayındırlık hizmetlerini finanse etmek için kullanılır hale gelmiştir (Sak, 2005:158-159). Örneğin, salgın hastalık, yangın, sel, fakir gençlerin evlendirilmesi, fakir, dul ve yetimlerin ihtiyaçları, kimsesizlerin cenaze masraflarının karşılanması ve iş hayatına atılanlara sermaye ihtiyacı vb. işler yapılmaya başlanmıştır (İpşirli, 1991:109). Bu vakıflardan yapılan harcamalarda Müslim, gayrimüslim ayrımı yapılmaz.

Konya nüfusunun yaklaşık %5'i XVI. yüzyılda geçimini Mevlana Vakfından sağlamaktadır (Baykara, 2002:185). Daha önce de bahsedildiği gibi, vakıfların kamu yararı olan imarla ilgili beledi hizmetler ve eğitim alanında önemli işlevleri söz konusudur. Dolayısıyla o dönemde vakıflar günümüzde devletin sunduğu pek çok kamu hizmetini yerine getirmektedir. Bu anlamda yerel ölçekte kamu hizmetlerini yerine getirdiklerinden Konya'da da vakıflar toplumsal ve ekonomik hayatın önemli kurumlarından birisini oluştururlar (Buluş,2010:27).

Konya'daki vakıfların iktisadi hayata etkisini iki açıdan ele alabiliriz (Yüksel, 1990:272-273):

- Vakıf kurucuları vakıflarına iyi bir gelir kaynağı sağlamak için her zaman kârlı ve kalıcı yatırımlar tercih etmişler ve bu sebeple bedesten, han, kervansaray, dükkan gibi ticari yerler inşa ettirmişlerdir. Bu durum ise kentlerde ticari hayatın gelişmesini sağlamıştır.
- Vakıf kurucuları, vakıfları için gelir kaynağı olarak vakfettikleri paraları, piyasadaki diğer faizcilere göre daha düşük faize vererek kentteki ticari faaliyetler için iyi finansman kaynağı oluşturmuşlardır.

Vakıf gelirleri bir yandan, ürün olarak kırsal kesimden şehre girerken, bir yandan da hem vakıf görevlilerinin maaşları hem de vakıfların yapımında kullanılan işçilik ve malzeme yönündeki payı olarak çeşitli ekonomik sonuçlar doğurmaktadır (Oğuzoğlu, 1983:337). Vakıfların şehir içindeki arsa, han, hamam, ev, dükkan, değirmen, bağ, bahçe, tarla gibi yerlerin kiraları dışında köylerdeki vakıf arazilerinden gelen öşürleri ile mukataalardan ve vergi gelirlerinden ayrılan payları büyük miktarlar tutmaktadır. Tüm bunlar dolayısıyla Konya'nın ekonomisine canlılık getirmektedir (Küçükdağ, 1989:171).

Merkeze bağlı vakıflara ayrıca özel gelirler de ayrılmıştır. Konya'daki büyük vakıfların başında ilk olarak Mevlana vakfı, ikinci sırada ise Sultan Alaaddin Cami vakfı yer alır. Şeyh Sadreddin vakfı, Piri Mehmed Paşa vakfı ve Rüstem Paşa vakfı da Konya ekonomisine katkıda bulunan diğer önemli vakıflardandır (Oğuzoğlu, 1983:337).

Konya'da vakıfların şehre aktardığı gelirler kadar önemli olan diğer bir özelliği ise bu vakıflara bağlı mahallelerin tüm vergilerden muaf tutulmasıdır. Bu mahallerin büyüklüğü ve barındırdığı nüfus belirli iken, diğer mahallelerde yaşayan halk, vergilerden dolayı çektikleri sıkıntı sebebiyle vakfa ait mahallelere geçmeye çalışmıştır. Bunun üzerine vakıf mahallelerinde bir artış ve genişleme yaşanmıştır. Bu durum ise vakfa ait mahallelerde yaşamayanların vergi yükünü arttırdığı için sıkıntı yaratmakta ve mahalleler arası sürtüşmelerin yaşanmasına neden olmaktadır. Bu

duruma çare olarak Konya'ya ait vergi miktarının altı hisseye bölünmesi ve bu miktarın bir hissesinin vakfa ait mahallelerin ödemesi yoluna gidilmiştir. Ancak bu durumdan vakfa ait mahallelerde yaşayanlar yine kârlı çıkmaktadır. Çünkü onlara düşen vergi vakıf gelirlerinden ödenmektedir. Bu nedenle mahalleler arasında dengesizlik ve sürtüşme devam etmiştir (Tuş, 2001:159-160).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Maliyeden Müdevver Defteri kayıtlarından Konya'daki birtakım vakıf isimlerine ve o vakıfların kayıtlarına ulaşmak mümkündür. Aşağıdaki tabloda Konya'daki bazı vakıfların 31 Mart 1689 yılına ait gelirleri özetlenmiştir:

Tablo-2.9.: Konya'daki Birtakım Vakıfların 31 Mart 1689 Tarihindeki Gelirleri

Vakıf Adı	**Gelir (guruş)**	**Vakıf Adı**	**Gelir (guruş)**
Vakf-ı pir esat	16200	Vakf-ı … Ahmed Süleyman	1260
Vakf-ı Ali ağa fi lisra	180	Vakf-ı … Koçhisarı	1440
Vakf-ı Sahib Ata	3420	Vakf-ı Sinan ağa	180
Vakf-ı Sinan	540	Vakf-ı Halit Hüseyin	1260
Vakf-ı Fatma hatun	720	Vakf-ı Caferoğlu	720
Vakf-ı Rüstem	180	Vakf-ı şeyh Ahmed	1440
Vakf-ı an akçe-i Kozviran	720	Vakf-ı Ümmühatun	720
Vakf-ı an akçe-I …	1440	Vakf-ı an akçe-I hüsamali	720
Vakf-ı an akçe-i Ködeloğlu	720	Vakf-ı İbrahim beğ veledi karaman	55800
Vakf-ı çeşme-i Ali Paşa	540	Vakf-ı merdüm şah Hatun	180
Vakf-ı Sadeddin	720	Vakıf an akçe-i Hüseyin ağa	8640
Vakf-ı hisse-i Vehbi ağa	720	Vakf-ı İbrahim beğ	540
Vakf-ı merhume Fatma hatun ve Muradbeğ	1080	Vakf-ı Hâce sultan	2700
Vakıf an akçe-i Ali kav sultan	720	Vakf-ı camii	180

Vakf-ı şeyh Vefa	720	Vakf-ı mescid-i	180
Vakf-ı mescid-i Ömer ağa	540	Vakf-ı sultan Muradhan	1260
Vakf-ı muslihzade hacı Hüseyin	720	Vakf-ı …sultan	360
Vakf-ı camii sultan Alâeddin	27540	Vakf-ı muslihzade …hatun	720
Vakf-ı hatun	720	Vakf-ı Ali çelebi	720
Vakf-ı muslih zade sultan kadı Abdurrahman	720	Vakf-ı …hatun	720

Kaynak: MAD, 1874-1

*"…" belgede o kelimenin okunamadığı anlamına gelir.

Konya'daki tabloda adı geçen vakıfların 1689 yılına ait gelirler toplamı 138.600 guruştur.

Tablo-2.10.: Konya'daki Birtakım Vakıfların 1690 Yılı Gelirleri

Vakıf Adı	**Gelir (guruş)**	**Vakıf Adı**	**Gelir (guruş)**
Vakf-ı …kutbü'l-arifin Mevlana kuddisesirruhü el-aziz	43335	Vakf-ı …Muradhan	5040
Vakf-ı … Ali paşa	3600	Vakf-ı sultan Murad han	8640
Vakf-ı Devle hatun	900	Vakf-ı İbrahim beğ	23850
Vakf-I Nasuhbeğ	12600		

Kaynak: MAD, 1874-2

*… belgede o kelimenin okunamadığı anlamına gelir.

Konya'daki tabloda adı geçen vakıfların 1690 yılına ait gelirler toplamı 58.965 guruştur. Tablodaki değerlerden de anlaşılabileceği üzere vakıfların gelirleri önemli boyutlardadır. Tüm bu gelirlerin harcama kalemlerine dağılması ekonomiye canlılık katmaktadır.

Konya'da zaviyeler, hayırseverler tarafından ticari yönden önemsiz olan yollar üzerinde kurulurlar. Vakıflar tarafından bu zaviyelere tahsis edilen gelirlerle buradan gelip geçen yolcuların yeme ve barınma ihtiyaçları ücretsiz olarak karşılanmaktadır. Ayrıca bu zaviyeler de öşürden muaf tutulurlar (Küçükdağ, 2003:171).

Konya'da daha önce de bahsettiğimiz gibi bağcılık önemli bir iktisadi faaliyettir. Şehir civarındaki vakıflara ait toprakların kiralanma suretiyle işletilerek buğday ve arpa ziraatı yapıldığı görülmektedir (Muşmal, 2000: 100-103). Örneğin, 1690 yılında 2200 kile tahıl Mevlana vakfına ait topraklardan gelmiştir (Oğuzoğlu, 1983:337).

Şer'îye sicillerinden Konya'daki vakıf isimlerine ulaşmak mümkündür. Şer'îye sicillerindeki belgeler doğrultusunda Konya'da 1650-1800 yılları arasında kurulan toplam 70 tane vakıf vardır. Bu vakıflardan 12 tanesi avârız vakıflarıdır (Sak, 2005:160). 57 nolu Konya Şer'îye sicilinde yer alan kayıtlara göre 1748-1749 yıllarında Konya'da var olan vakıflardan bir kısmı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo-2.11.: 57 Nolu Şer'îye Sicilinde Adı Geçen Vakıflar

Karamanoğlu İbrahim Bey Vakfı	Hacı Ali Vakfı	Turgutoğlu Vakfı
Nefise Hatun Vakfı	Sultan Alaaddin Vakfı	Kürt Hacı Hüseyin Vakfı
Nesibe Hatun Vakfı	Piri Mehmed Paşa Vakfı	Demirkuyu Dar'ül Hüffaz Vakfı
Mevlana Celaleddin Vakfı	Sırçalı Medrese Vakfı	Hacı Hasan Vakfı
Tekke Vakfı	Şeyh Ahmed Vakfı	Muallimhâne Vakfı
Emrullah Efendi Vakfı	Şeyh Ebul Vefa Vakfı	Altunpa Vakfı
Zeynep Sadem Sultan Vakfı	İsmail Ağa Cami Vakfı	Taht'ul Kal'a Cami Vakfı
Beşsu Vakfı	Şeyh Kasım Halife Vakfı	Ebu İshak Zaviyesi Vakfı
Ali Paşa Çekmesi Vakfı	Şeyh Sadreddin Konevi Vakfı	Şerafeddin Vakfı
Bayram Şah Vakfı	Pir Esad Vakfı	Abdülmuin Mahallesi Avârız Vakfı
Karakurt Mahallesi Avârız Vakfı	Kalenderhâne Mahallesi Avârız Vakfı	Hoca Habib Mahallesi Avârız Vakfı
Hoca Cihan Mahallesi Avârız Vakfı	Kürkçü Mahallesi Avârız Vakfı	Pürçekler Mahallesi Avârız Vakfı

Dedemoğlu Mahallesi Avârız Vakfı	Rüstem Paşa Vakfı	

Kaynak: 57 nolu Konya Şer'îye Sicili

Yukarıdaki tablodan görülebileceği üzere o dönemde avârız vakıflarının sayısı oldukça fazladır. Bu durum o dönemde halkın vergileri ödemede güçlük çektiğinin iyi bir göstergesidir. Vakıfların kendi arazileri de vardır. Sille köyündeki bağlar Alaaddin Vakfına aittir (KŞS,57:3-3). Diğer bir taraftan Konya'nın Hatıb köyüne yakın Kızılyazı mezrasının sonu, Demirci ırmağı ve Pınarbaşı yolu, Gödene yolu, Koçaş sınırı ile sınırlı olan arazinin aşar vergisi Rüstem Paşa vakfına aittir (KŞS, 59:46-1).

2.6.5. Osmanlı Ekonomisi'nde Para ve Fiyat Durumu

Bütün geleneksel ekonomilerde olduğu gibi Osmanlı ekonomisi de altın, gümüş ve bakır paraların kullanıldığı madeni para sistemine dayanmaktadır. Bu sistemin esası, altın ve gümüş olarak madeni paranın eşya olarak, kullanım amacıyla değil, mübadele amacıyla talep edilmesidir. Bu sistem istikrarlı bir para rejimini getirmiştir. 1326 ile 1760 arasındaki 414 yıl boyunca Osmanlı'da para birimi olarak kullanılan akçenin toplam değer kaybının geometrik ortalaması %0.2 olmuştur. Bu da enflasyonsuz bir ekonomi anlamına gelmektedir (Tabakoğlu,1999:24).

Osmanlı Devleti'nde madeni para sistemi XIX. yüzyıla kadar uygulanmıştır. Bununla birlikte altın ve gümüş madenlerinin az bulunması nedeniyle yabancı altın ve gümüş paralar da alışverişlerde kullanılmaktadır. Çalışmanın bu kısmında Osmanlı topraklarında ve özellikle Konya'da günlük hayatta alış verişlerde kullanılan paralardan, onların veznlerinden ve alım gücü açısından geçirdiği safhalardan ve daha sonra da alışverişe konu olan temel gıda ve ihtiyaç maddelerinin fiyatlarından bahsedilecektir.

2.6.5.1.Osmanlı Döneminde Paranın Gelişimi

Bir ülkenin zenginliğinin en önemli göstergesi paradır. Orta ve Yeniçağlarda genelde gümüş, altın ve bakır paralar kullanılmakta idi. Paraların satın alma değeri ise içindeki altın ve gümüş madeninin oranı ile belirlenmiştir. Bu madenlerin oranlarında meydana gelen değişmeler paranın değerini ya artırmış ya da azaltmıştır (Saydam, 1999: 378).

Bilindiği gibi para genel mübadele aracı ve değer ölçüsü olarak ortaya çıkmıştır. Zamanla devletlerin hakimiyet sembolü haline gelerek siyasi bir özerklik kazânmıştır. Madeni para rejiminin geçerli olduğu Osmanlı parasının esasını, gümüş akçe teşkil oluşturmaktadır. İlk sikkenin Orhan Gazi zamanında 1327 tarihinde bastırıldığı ve adına "beyaz para" anlamına gelen "akçe" denildiği bilinmektedir. Gümüşten kesilen ilk Osmanlı akçesi Selçuklu dirhemini (3.072 gr.) esas almakta ve ağırlığı 1.5 dirhem-i örfidir. Diğer bir deyişle, 90 ayarında ve 6 kırat (1.152 gr.) ağırlığındadır (Karadeniz, 2000:259-260).

Osmanlı Devleti'nin resmi parası akçe olmasına rağmen tedavülde mahalli paralarda da bulunmaktaydı. Mısır'ın fethinden sonra, bu bölgede pâre, Kırım'da Kefevî akçe, Doğu'da aslı İran parası olan şâhî, Eflak-Boğdan, Erdel ve Macaristan'da penz kullanılmaktaydı (Kütükoğlu, 1999: 553). Osmanlı'da devlet açısından yabancı ve yerli paralar arasında değerleri dışında, hiçbir fark yoktur. Tedavülde bulunan yabancı paralar arasında Venedik, İspanyol, Fransız, Macar, Floransa gümüş sikkeleri vardır. Osmanlılar büyük yabancı gümüş sikkelere "Riyal Guruş" demişlerdir. Zaman içerisinde ise bunlara "Kara Guruş" veya sadece "Guruş" denmeye başlanmıştır (Çadırcı, 1997: 107).

Vergi tahsil emirlerinde, tahsil sırasında alınacak paranın "halisü'l-ayar", "cedid akçe" olması belirtilerek paranın niteliği üzerine vurgulama yapılır. Ayrıca piyasada mevcut paraların akçe karşılığı olarak değerleri de belirtilir. Bu noktada halkın vergi tahsili sırasındaki finansman sorunu da yine para meselesini gündeme getirmektedir. XVI. yüzyıl sonlarında bir yandan artan kapıkulu askerlerinin hazineye yüklediği yük, diğer yandan İran ve Avusturya savaşlarının mali yükü ve aynı zamanda

Amerika kaynaklı ucuz Amerikan gümüşünün Osmanlı piyasasını da etkilemesi Osmanlı para düzenini bozmuştur (İnalcık, 1951: 656-657).

Osmanlı Devleti'nin mali bunalımları aşmak amacıyla başvurduğu yöntemlerin başında para tağşişi gelmektedir. Devletin içinde bulunduğu mali sıkıntı ile paranın değeri düşmüştür. Kalpazanlar piyasaya bol para sürmekte, birtakım kişiler de resmi paraların kenarlarından kazımak ve kırpmak suretiyle esas değerini düşürmektedir (Baykal, 1967:49).

Osmanlı devleti, para tağşişini ek gelir sağlamak için uzun vadeli bir strateji olarak kullanmasa da 1580'lerden sonra bu yönteme sık sık başvurmuştur. 1584-1586 tarihlerinde yapılan para düzenlemesi sırasında 100 dirhem gümüşten (1 dirhem=3.207 gr.) 800 akçe kestirilirken 1600 yılında bu sayı 950 akçeye çıkarılmıştır (Barkan, 1970: 574-576). Bu dönemde, Batılı tüccarların getirdiği İspanyol gümüş parası, Riyali veya tam guruş adıyla ve Hollanda guruşu da Esedi guruş adıyla kullanılmaya başlanmıştır (Baykal, 1967:49).

Tablo-2.12.: XVII. Ve XVIII. Yüzyılda Paraların Akçe Değerleri

Tarih	**Paranın cinsi**	**Akçe olarak değeri**	**Tarih**	**Paranın cinsi**	**Akçe olarak değeri**
1641	Riyali (tam) guruş	80	1731	Tuğralı İstanbul altını	360
1641	Esedi guruş	70	1731	Tuğralı Mısır altını	315
1660	Riyali guruş	100	1731	Süyûliye guruşu	186
1694	Esedi guruş	110	1731	Zolota-i 'atîk	88
1694	Frengi altun	275	1731	Esedi guruş	144
1731	Tuğralı guruş	120	1731	Pulye guruşu	173
1731	Zolota	90	1731	Lipor-ı kebîr	24
1731	Sülüs	45	1731	Lipor-ı sagîr	10
1731	Zencereklü İstanbul altını	400	1731	Frengi altun	385

1731	Zencereklü Mısır altını	330	1731	Macar altun	380

Kaynak: KŞS, 6:165-2; 18:30-3; 38:270;52:279-1

Tablodan da görülebileceği üzere XVII. ve XVIII. yüzyılda tedavülde olan çeşitli paralar söz konusudur. XVIII. yüzyıl boyunca 1 guruş 120 akçe olarak değer görürken, esedi guruşun akçe değeri yıllar içerisinde değişiklik göstermiştir. 1641 yılında 1 esedi guruş 70 akçe olarak değer görürken, 1694 yılında 110 akçe, 1731 yılında da 144 akçe olarak değer görmüştür. Ayrıca Konya Şer'îye sicili belgelerindeki bilgilere göre XVIII. yüzyılın bazı dönemlerinde 1 esedi guruş 108 ve 110 akçe olarak da değerlendirilmektedir. 1694 yılında 1 Frengi altunu 275 akçe iken 1731 yılında değeri artarak 385 akçe olmuştur.

Bir yandan paraların kenarlarını kırparak ayarını düşüren sahtekarların ortaya çıkması, diğer yandan Avrupa'dan ayarı düşük guruşların gelmesi ve İran'a gümüş kaçırılması tam bir karışıklık yaratmıştır. Devlet özellikle merkezi hazine için para tahsili sırasında düşük ayarlı, kenarları kırpık paraların alınmamasını isterken, diğer taraftan gümüşün dışarı çıkmasını önlemek için gümüş arayıcılar çıkartıyordu (Baykal, 1967:49).

Tablo-2.13.: XVII. Yüzyılda Yüz Dirhem Gümüşten Adet Olarak Tesbit Edilen Ağırlık ve Gram Karşılığı

Yıl	**Yüz dirhemden adet**	**Gr.**
1600	950	0.323
1618-1624-1641	1000	0.307
1685	1250	0.256
1688	1700	0.188
1692	2300	0.139
1696	1900	0.169

1697	1800	0.178
1699	2300	0.139
1705	1900	0.169

Kaynak: H. Sahillioğlu, Akçe, İslam Ansiklopedisi, 1984. s.226

Kalpazanların sağlam akçenin kenarını kırparak gümüşünü çalmalarına karşılık hükümdarlar da sikke tashihini gerçekleştirdiler. Sikke tashihinde yeni akçeler ya bir miktar ağırlığı düşürülerek yeni bir standart üzerinden ya da eski standart üzerinden tedavüle çıkarılırdı. 1600 yılında gerçekleştirilen tashihde 100 dirhemden 800 yerine 950 adet akçe kestirilirken; 1618, 1624 ve 1641 tashihlerinde ise 100 dirhemden 1000 adet akçe kestirilmiştir (Sahillioğlu,1984:226).

1640 yılı sonuna kadar 1 Riyali guruş 125 ve altın 250 akçeye kadar çıktıktan sonra, akçe 1624 yılında olduğu gibi bir dirhem gümüşten 10 adet kesilmeye devam etmiştir. Böylelikle 1641 yılı başlarında 1 Riyali guruş tekrar 80 ve altın 120 akçeye indirilmiştir. Esedi guruşun akçe olarak karşılığı ise 70 akçedir (Kütükoğlu, 1983:33).

1640 yılından sonra akçenin altın karşısındaki değeri sürekli dalgalanmıştır. 1642 yılında başlayan Girit seferi, 1670 yılında Kandiye kalesinin zapt edilmesiyle sona ermiştir. Bu dalgalanmanın başlıca sebepleri arasında bu savaşın getirdiği mali yük ve saraydaki birtakım huzursuzluklar yer almaktadır (Uzunçarşılı, 1983:216).

Paranın resmi değeri ile şehirlerdeki rayiç değeri birbirinden farklı olabilmektedir. Örneğin, 1664 tarihli bir belgede esedi guruşun resmi değeri 110 akçe iken Konya'da aynı para hep 224 akçe olarak işlem görmüştür (Oğuzoğlu, 1995: 164).

II. Süleyman (1642-1691) döneminde akçenin incelmesi, giderek ufalması diğer bir deyişle iktisadi bir değer ifade edemez bir hale gelmesi sonucunda para rejiminde bazı değişiklikler yapılmıştır. Gümüş para birimi zaman içerisinde zolota, guruş ve küsuratları olan pâreye (para) kaydırılmıştır. Akçe de zamanla aynı şekilde bir Mısır Memlük sikkesi olan pârenin küsuratı haline gelmiştir. 1685-1715 tarihleri arasında yaklaşık 68 milyon pâreye karşılık İstanbul Darphânesi'nde 113 milyon küsur

akçe basılmıştır. Bu miktarın 40.6 milyonu 1692 yılında basılmıştır (Sahillioğlu, 1984:226).

Tablo-2.14.: Pârenin Ağırlık ve Ayarındaki Değişmeler

Yıllar	**Ayar %**	**100 dirhemlik para miktarı**	**Brüt ağırlık**	**Pârede gümüş gram**
1705	68	200	0.641	0.436
1720	60	181	0.580	0.349
1740	60	175	0.561	0.336

Kaynak: Y. Küçükdağ, Lale Devrinde Konya, 1989, s.177

Paranın ayarına ilişkin düzenlemelere rağmen söz konusu dönemde toplumda "sağ akçe", "çürük akçe" çekişmesi devam etmektedir. Bu durum özellikle vakıf idarecileriyle vakıftan ücret alanlar arasında çatışmalara neden olmaktadır. Örneğin, Kapı camii mürtezikalarından[27] Molla İsmail'e mütevelli ücreti "züyuf[28] akçe"den ödenmiş bunun üzerine idarecilerle arasında anlaşmazlık çıkmış ve konu mahkemeye taşınmıştır. Vakıfta "züyuf akçe" verilmesi şartı bulunduğu görülünce mahkeme Molla İsmail'in sağlam akçe istemesini yasaklamıştır. Yaşanan bu olaylar sonucunda bazı vakıf kurucuları, vakfiyelerine "cedid akçe" verilmesi şartını koyarak yaşanabilecek bu tarz mağduriyetlerin önüne zamanında geçmiş olurlardı. Osmanlı devleti tüm çabalara rağmen XVIII. yüzyılın ilk yarısında para sistemine yeni bir şekil verememiş ve eskiden olduğu gibi yabancı paralar karşısında kendi parasını sağlam bir zemine oturtamamıştır (Küçükdağ, 1989:177).

XVIII. yüzyıla kadar para birimi olarak "akçe" denilen gümüş para alınırken 1690'lu yıllardan sonra akçe, iç ve dış mali cereyanların etkisiyle zaman içinde devalüasyona uğramıştır. Artık akçe yerini guruş ve guruşun 1/40'ı olan paraya

[27] Mürtezika: Ulufe sahipleri. Bkz. F.Devellioğlu, Osmanlı-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Aydın Kitabevi, Ankara,2015, s.860

[28] Züyuf akçe: Silik, karışık (maden). Değeri düşürülmüş akçe. Bkz. F.Devellioğlu, Osmanlı-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Aydın Kitabevi, Ankara,2015, s.1393

bırakmıştır[29] (Karacaoğlu, 2008:78). Yeni para "Zolata" adıyla bilinen Polonya parasından esinlenerek elde edilmiştir. Ancak çıkarılan yeni sikke de savaşlar ve iç huzursuzluklardan etkilenmiş ve 1715-1716'daki para reformuna kadar standartlar tutturulamamıştır. Bu yüzden 1720'lere kadar kalpazanlık devam etmiştir (Kaleli, 2002:199).

1326–1757 arasında son zamanlarda çok küçülerek kullanışsız hale gelmesine ve öneminin azalmasına rağmen hesap parası olarak akçe kullanılmıştır. 1757 yılından sonra ise akçe basımı sona ermiş ve hesap parası olarak yerini 1700'lü yılların başlarından itibaren kullanılmaya başlanan guruş almıştır (Tabakoğlu, 2000a:19). Osmanlıda 1688–1880 dönemi guruş dönemi olarak ifade edilir. O zamana kadar sadece Avrupa guruşları kullanılmış, ancak bu dönemde, akçenin değerindeki düşüş üzerine, Osmanlı ilk defa guruş bastırmış ve tedavüle sokmuştur. Aslında guruş, XIII. yüzyılda ilk defa Fransa'da kesilmiş olan bir paradır. Daha sonraları her ülkenin dil kurallarına göre değişik isimlerle Avrupa'nın çeşitli ülkelerine yayılarak kullanılmaya başlanmıştır (Öztürk, 2002:802).

Tablo-2.15.: Gümüş Guruş Değeri

Yıllar	**Guruşun Ağırlığı (Gr.)**	**Guruşun Ayarı (%)**	**Saf Gümüş İçeriği (Gr.)**
1690	26,0	60	15,6
1708	26,2	60	15,4
1716	26,5	60	15,9
1730	24,8	60	14,9
1740	24,1	60	14,5
1754	23,7	60	14,2
1766	19,2	60	11,5
1780	18.5	54	10,0
1788	17,4	54	9,4
1800	12,6	54	6,9

[29] XIX. yüzyıl başlarına kadar günlük alışverişlerde "akçe" kullanılıyordu ve bu da kıymet olarak ifade ediliyordu. Bu bağlamda inceleyeceğimiz fiyatlarda geçen "kıymet" kelimesi "akçe" olarak kabul edilmiştir. 3 akçe 1 paraya, 120 akçe ise 1 guruşa, 1 guruş da 40 paraya eşittir.

Kaynak: Ş.Pamuk, Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi, 2003, s.178

Osmanlı guruşunun bu dönemdeki seyri önceki ve sonraki dönemlere göre oldukça istikrarlıdır. Gerçi guruşun gümüş içeriği 1720'lerden 1760'lara kadar %40 azalsa da Venedik dükası karşısındaki kur değeri 40 yılda sadece 3 guruştan 4 guruşa gerilemiştir (Kaleli, 2002:199).

1720'lerin başlarında Osmanlı para sistemi artık bir düzene girmiştir. Akçe iyice küçüldüğünden günlük işlemlerde artık kullanılmamakta ve yerini hesap parası işlevini üç katı değerinde olan pâreye (para) bırakmıştır. Alışverişlerde guruş, zolata ve 20 pârelik sikkeler orta ve büyük işlemlerde, 1 ile 5 ve 10 pârelik sikkeler ise günlük işlemlerde kullanılmakta idi (Pamuk, 2003:176). Yine de "Akçe" "Muhasebe akçesi" olarak adını ve varlığını sürdürmüştür. Altın paralar ise büyük değerleri ifade etmek için kullanılmıştır. Başlangıçta altın para ile gümüşten kesilen paralar arasında değer bakımından bir denge söz konusuyken Avrupa'ya Amerika kıtasından bol gümüş gelmeye başlaması ile bu denge bozulmuştur. Gümüşten kesilen paralar çoğaldıkça altın para bulunmaz ve aranır hale gelmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nda da Avrupa'da basılan altın paralar kullanılabilmekteydi. Örneğin, Macar Altını, İspanyol Riyalı ve benzeri altın paraların Osmanlı altınlarıyla birlikte ticarette kullanıldığı bilinmektedir (Çadırcı, 1997:107).

1760-1770'li yıllardan itibaren düzenli bir seyir izleyen para sisteminde bozulmalar başlamış, sanayide ve ziraatta üretimde gerileme başlamış ve bu durum vergi gelirlerine de yansımıştır. 1768'den itibaren girilen savaşlar ekonomideki gerilemeyi daha da hızlandırmıştır. 1768-1774 Rusya yenilgisinden sonra I. Abdulhamid'in saltanatı sırasında guruş %15 tağşişe uğramıştır. 1787-1792 dönemindeki savaşlar esnasında, 1789'da III. Selim'in tahta geçişi için gereken cülus bahşişi ile geciken ulufeler, mali bunalımı iyice derinleştirmiş bunun üzerine tağşiş işlemi daha büyük olmuş, guruş 1/3 oranında gümüş kaybına uğramıştır (Kaleli, 2002:200).

2.6.5.2. Osmanlı Döneminde Fiyatların Tespiti: Narh Uygulamaları

Toplum içinde insanların ihtiyaçlarını karşılayan mal ve hizmetlerin fiyatlarının tespit edilme şekli, ekonomi için çok önemli bir konudur. Günümüzde serbest piyasa sistemi, karma sistem vb. isimlerle anılan ekonomik modellerin esasını mal ve hizmetlerin fiyatlarının belirlenmesi oluşturur.

Fiyat, satışa ve mübadeleye konu olan bir malın karşılığı, alınan para miktarıdır. Fiyatların ortaya çıkışı, insanların ihtiyaçlarını gideren ve bir fayda sağlayan malların varlığı ile ilgilidir. Fayda sağlamayan ve bir ihtiyacı gideremeyen malın fiyatından söz edilemez. Fiyat sistemi üretilen mal ve hizmetleri bunları üretenler arasında paylaştırır (Tabakoğlu, 1988:96).

Kentlerde yöneticileri, esnafı ve halkı yakından ilgilendiren en önemli sorunların başında günlük ihtiyaçların karşılanması gelmektedir. O dönemin ulaşım zorlukları, büyük doğal olaylar ya da uzun süren savaşlar zaman zaman halkı açlıkla karşı karşıya getirebilmektedir. Devletin temel amaçlarından biri temel ihtiyaç maddelerinin uygun fiyatlarla sağlanmasıdır (Çadırcı,1997:126). Osmanlı iktisat düşüncesinde eksik rekabet şartlarında fiyatlara müdahale edilmesi gerektiği ilkesi büyük bir yere sahip olmuştur. Bu ilke piyasaların böyle bir fiyat tesbiti (narh koyma) uygulamasını zorunlu kılmaktadır. Osmanlı'da narh sistemi halkın refahı için gereklidir. Osmanlı tarihinde fiyat politikasının esasını narh sistemi oluşturmaktadır (Tabakoğlu, 2009:347).

Narh, "bir mala resmi makamlarca konulan âzamî fiyat"dır. Narh, sözlükte "*devlet başkanının veya yetki verdiği memurların yahut da halkın işlerini yürütmeyi üzerine alanların pazarlara, esnafa mallarını belirli bir fiyata satmalarını emretmesi ve belirlenen bu fiyattan aşağı ve yukarı bir fiyata satış yapmayı yasaklaması olarak tanımlanmaktadır*" (Pakalın, 1983:54). Osmanlı devleti, ekonomik istikrarı sağlamak, stokçuluğu ve karaborsacılığı önleyebilmek, gelişen ve ilerleyen ticaret hayatını kontrol altına alabilmek için narh sistemini uygulamıştır. Böylelikle narh toplumun sosyal hayatında önemli yer tutan bir müessese haline gelmiştir. Osmanlı devletinde gıda ve ihtiyaç maddelerine narh koymak zorunlu olmakla birlikte fiyatların

belirlenmesi önem arz etmektedir (Özkaya, 1985:338). Bunun için kadının bazen da Vali'inin huzurunda yapılan ve esnaf yöneticilerinin, esnaf ihtiyarlarının ve halkın ileri gelenlerinin katıldığı "meclis-i huzur-ı şer'de" yapılan görüşmeler neticesinde narh verilecek malların fiyatları tespit edilmektedir. Bu tespitte asıl amaç, fırsatçıların, vurguncuların ve spekülatörlerin önüne geçmek ve fahiş fiyatları denetlemektir. Yukarıda adı geçen kişilerin oluşturduğu narh komisyonu, alıcı ve satıcılardan oluşan tarafların hiç birinin mağdur olmaması için uğraşırlar (Tuş, 2001:200).Uygulamada herhangi bir mala narh konurken peşin hükümle değil aksine malın maliyeti hesaplanır, daha sonra kar payı eklenerek satılması gereken fiyat belirlenir (Özcan, 1993:114). Kadı ve şehrin ileri gelenleri bir mala narh koyacakları zaman malın niteliğine, kalitesine ve işin zorluğuna göre üzerine %10 veya %20 eklenmesine izin verir (Barkan, 1942:168). Her ürünün fiyatı ayrı ayrı belirlenerek Şer'îye siciline yazılır. Bunun bir sureti ihtisap görevlisine, biri ise esnaf kethüdasına ve eğer gerek görülürse sancak veya vilayet yöneticisine de bir sureti verilir (Aka, 1994:57).

Narh, mevsimlere bağlı olarak verilirdi. Ancak esnafın herhangi bir sebeple narhı az bularak yetkili mercilere müracaat etmeleri veya kadılıkça fiyat ayarlamasına ihtiyaç duyulması halinde de yapılabilir. Esnaf tarafından üretilen malların fiyatının yükseltilmesi yolunda bir talep olduğu zaman konu araştırılır, haklı oldukları anlaşılırsa narh yükseltilir, aksi halde reddedilir (Çolak, 1992:34).

Narh işlerine naib ve ihtisâb emini bakmakta, subaşı da yardımcı olmaktadır. Günümüzde ancak ekmek, et, şeker, tekel maddeleri, petrol gibi belirli bazı tüketim maddelerine narh konulurken Osmanlı devletinde her türlü mal ve hizmet narha tabi olmuştur (Kütükoğlu,1983:1). Narh defterleri şehirde yaygın olarak tüketilen tüketim maddelerinigöstermesi bakımından da önemlidir. Narh listelerinden fiyatların yıllar içinde izlediği seyri de görmek mümkündür (Cengiz, 2008:322).

Osmanlı devletinde narh sistemi iaşe ilkesinin bir sonucu olarak doğmuştur. Devlet iaşe politikası olarak buğday ve bazı ürünlere ihracat yasağı koymuş, fiyat spekülasyonlarını önlemek için satış narhı belirlenmiş, ihtisâb emini ve esnaf sorumluları ile gıda maddelerinin toptancılara ve tüccarlara dağılımı ve paylaşımı denetlenmiş ve stokçululğu yasaklamıştır (Nakiboğlu ve Yasa, 2013:365).

Narhı olağan ve olağanüstü hallerde verilen narhlar olmak üzere iki kısımda incelenmektedir:

- *Olağan narhlar:* Ortada narh koymayı gerektiren bir sebep olmaksızın koyulan narhlardır. Her yıl gıda maddeleri fiyatları Şaban ayında belirlenmektedir. Nedeni ise halkın Ramazan ayına huzur içinde girmeleridüşüncesidir (Kütükoğlu, 1983: 562-563). Hatta Ramazan ayı içerisinde duruma göre ayrı bir narhkonabiliyordu. Diğer taraftan kasap esnafına genelde ilk hayvan kesimlerinin yapıldığı ay olan Haziran başında narh verilirdi. Daha sonra fiyatlar gerektikçe yeniden ayarlanabilir (Çolak, 1992:32).
- *Olağanüstü narhlar:* Kuraklık, zamansız ve fazla yağan yağmurlar, harpler ve ablukalar dönemlerinde olağanüstü narhlar konurdu.

Yıl boyunca piyasadaki fiyatlar her zaman sabit olmayacağından, narhlar genel olarak yılda iki kere verilir ve esnaftan buna uymaları istenir. İlk narh baharda ikincisi ise kış başlangıcında yapılır (Aka, 1994:57). Mevsime bağlı olarak değişen gıda maddeleri dışındakilerin narh fiyatlarında çok sık değişiklik yapılmamaktadır. Mevsime bağlı olarak değişen fiyatlar ise başta ekmek olmak üzere et, sebze ve meyvedir.

2.6.5.3. XVIII. Yüzyılda Konya Ekonomisinde Fiyat Hareketleri

Osmanlı Devletinde fiyatların nasıl oluştuğundan kısaca bahsettikten sonra Konya özelinde fiyatların gelişimini ele alabiliriz. Konya Şer'îye sicillerindeki belgeler ışığında temel gıda ve ihtiyaç maddelerinin yıllar içerisinde izlediği seyri görmemiz mümkündür.

Tablo-2.16.: 1673 Yılına Ait Bazı Fiyatlar

Malın cinsi	**Ağırlığı**	**Fiyat (akçe)**	**Malın cinsi**	**Ağırlığı**	**Fiyat (akçe)**
Taze peynir	1 Kıyye	8-11 akçe	Pirinç	1 kıyye	16 akçe
Koyun eti	1 Kıyye	12-13 akçe	Yağlı peynir	1 Kıyye	10 akçe
Keçi eti	1 Kıyye	11-12 akçe	Bal (asel)	1 Kıyye	32-36 akçe

Kuyruk yağı	1 Adet	18 akçe	Kaba helva	1 Kıyye	18 akçe
Sade yağ	1 Adet	40-44-48 akçe			

Kaynak: KŞS, 19:182

*1 kıyye=1282 gr.

Yukarıdaki tabloda 1673 yılına ait bazı temel gıda maddelerine koyulan narh fiyatları verilmektedir. Bu tarihte taze peynirin fiyatı 8 ila 11 akçe arasında, sadeyağın fiyatı 40 ila 48 akçe arasında değişmektedir. Koyun eti ve keçi etinin 1 kıyyesi 11 ila 13 akçe arasında satılmaktadır.

1688 yılında unun (kıyye) fiyatı 3 akçe iken, koyunun adet fiyatı 80 akçe, kuzunun adet fiyatı 40 akçe ve sadeyağın (kıyye) fiyatı ise 20 akçedir (KŞS, 34:33). Narh listelerinde sadece ekmek, un, et, bal, pirinç gibi temel gıda maddelerinin fiyatları değil aynı zamanda sabun, pamuk vb. ihtiyaç maddelerinin de fiyatları verilmektedir. Gıda ve ihtiyaç maddelerinin fiyat seyri, genellikle yıllık mahalli üretim veya iç ticaret hacmine göre değişmektedir. Bu nedenle bakkalların devamlı bulundurmak zorunda oldukları malların çeşitlerinde azalma veya artma görülmektedir. Bakkalların mal stoklayıp ihtikara[30] kalkışmamaları için devlet, bu maddelere belli sürelerde narh vermiştir (Karadeniz, 2000:264).

XVIII. yüzyılın belirli tarihlerinde Konya'da temel gıda ve ihtiyaç maddelerinin fiyatlarını gösteren kayıtlar incelendiğinde çok çeşitli ve zengin gıda maddelerinin bulunduğu ve halkın ürün konusunda pek güçlük çekmediği görülmektedir. Narh, unlu mamullerde ürünün gramajı ayarlanarak yapılırken diğer ürünlerde kıyye başına fiyat olarak verilir. Fiyatlar genellikle akçe cinsinden, az sayıda ürün için ise para cinsindendir. Temel gıda ve ihtiyaç maddelerine verilen fiyatlar aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir:

[30]İhtikar: Vurgunculuk, vurgun, spekülasyon. Halkın, yiyecek ve içecek gibi zaruri ihtiyaçlarını ucuz ucuz toplayıp, fırsatını bulunca pahalıya satma. Bkz. F.Develliоğlu, Osmanlı-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Aydın Kitabevi, Ankara,2015, s.482.

Tablo-2.17.: XVIII. Yüzyılda Konya'daki Bazı Temel Gıda ve İhtiyaç Maddelerinin Fiyatları

Gıda ve İhtiyaç Maddesi	**Tarih**	**Ağırlık**	**Fiyat (akçe)**
Peynir	9 Haziran 1728 (1 Zilkade 1140)	1 kıyye	10 akçe
Peynir	5 Mayıs 1734 (1 Zilhicce 1146)	1 kıyye	12 akçe
Peynir	5 Haziran 1774 (24 Rebiyülahir 1188)	1 kıyye	15 akçe
Peynir	1790(1204)	1 kıyye	18 akçe
Peynir	1793(1207)	1 kıyye	15 akçe
Peynir	1796(1210)	1 kıyye	8 akçe
Ekmek	9 Haziran 1728 (1 Zilkade 1140)	200 dirhem	1 akçe
Ekmek	20 Mayıs 1736 (9 Muharrem 1149)	170 dirhem	1 akçe
Ekmek	Nisan 1747 (Rebiyülevvel 1160)	30 dirhem	1 akçe
Ekmek	8 Kasım 1752 (1 Muharrem 1166)	90 dirhem	1 akçe
Ekmek	25 Nisan 1762 (1 Şevval 1175)	30 dirhem	1 akçe
Ekmek	23 Aralık 1768 (1 Şaban 1181)	120 dirhem	1 akçe
Ekmek	2 Kasım 1774 (27 Şaban 1188)	100 dirhem	1 akçe
Ekmek	20 Mayıs 1775 (19 Rebiyülevvel 1189)	40 dirhem	1 akçe
Ekmek	1790(1204)	44 dirhem	1 akçe
Ekmek	1793(1207)	33 dirhem	1 akçe
Ekmek	1796(1210)	80 dirhem	1 akçe
Pide	Ocak 1793 (Cemaziyelevvel 1207)	40 dirhem	1 akçe
Pide	Ocak 1794 (Cemaziyelevvel 1208)	33 dirhem	1 akçe

Simit	Ocak 1793 (Cemaziyelevvel 1207)	30 dirhem	1 akçe
Simit	Ocak 1794 (Cemaziyelevvel 1208)	23 dirhem	1 akçe
Çörek	5 Haziran 1774 (24 Rebiyülahir 1188)	90 dirhem	1 akçe
Çörek	1790(1204)	22 dirhem	1 akçe
Çörek	1793(1207)	17 dirhem	1 akçe
Çörek	1796(1210)	40 dirhem	1 akçe
Bal	7 Aralık 1746 (23 Zilkade 1159)	1 kıyye	12 akçe
Bal	25 Nisan 1762(1 Şevval 1175)	1kıyye	10 akçe
Bal	25 Aralık 1774 (21 Şevval 1188)	1 kıyye	48 akçe
Bal	1790(1204)	1 kıyye	66 akçe
Bal	1793(1207)	1 kıyye	48 akçe
Helva	5 Mayıs 1734 (1 Zilhicce 1146)	1 kıyye	16 akçe
Helva	19 Mayıs 1742 (14 Rebiyülevvel 1155)	1 kıyye	24 akçe
Helva	9 Mayıs 1752 (24 Cemaziyelahir 1165)	1 kıyye	24 akçe
Helva	Ocak 1793 (Cemaziyelevvel 1207)	1 kıyye	48 akçe
Helva	Ocak 1794 (Cemaziyelevvel 1208)	1 kıyye	58 akçe
Keten Helva	1790 (1204)	1 kıyye	70 akçe
Keten Helva	Ocak 1793 (Cemaziyelevvel 1207)	1 kıyye	78 akçe
Keten Helva	Ocak 1794 (Cemaziyelevvel 1208)	1 kıyye	84 akçe
Katmer	9 Haziran 1728 (1 Zilkade 1140)	50 dirhem	1 akçe
Katmer	20 Mayıs 1736 (9 Muharrem 1149)	60 dirhem	1 akçe
Katmer	8 Kasım 1752 (1 Muharrem 1166)	40 dirhem	1 akçe

Katmer	5 Haziran 1774 (24 Rebiyülahir 1188)	90 dirhem	1 akçe
Katmer	1790(1204)	12 dirhem	1 akçe
Katmer	1793(1207)	6 dirhem	1 akçe
Katmer	1796(1210)	30 dirhem	1 akçe
Un	2 Ocak 1748(1 Muharrem 1161)	1 kile	5 akçe
Un	5 Haziran 1774 (24 Rebiyülahir 1188)	1 kile	15 akçe
Un	1776 (1190)	1 kile	5 akçe
Keçi eti	31 Ocak 1731 (22 Receb 1143)	1 kıyye	9 akçe
Keçi eti	5 Haziran 1774 (24 Rebiyülahir 1188)	1 kıyye	12 akçe
Koyun eti	13 Aralık 1727 (28 Rebiyülahir 1140)	1 kıyye	10 akçe
Koyun eti	5 Haziran 1774 (24 Rebiyülahir 1188)	1 kıyye	15 akçe
Koyun eti	1797(1211)	1 kıyye	10 akçe
Kuyruk yağı	22 Haziran 1747 (13 Cemaziyelahir 1160)	1 kıyye	18 akçe
Sade yağ	5 Mayıs 1734 (1 Zilhicce 1146)	1 kıyye	40 akçe
Sade yağ	5 Haziran 1774 (24 Rebiyülahir 1188)	1 kıyye	54 akçe
Yağ	9 Haziran 1728 (1 Zilkade 1140)	1 kıyye	32 akçe
Yağ	9 Mayıs 1752 (24 Cemaziyelahir 1165)	1 kıyye	48 akçe
Yağ	5 Haziran 1774 (24 Rebiyülahir 1188)	1 kıyye	52 akçe
Pirinç	9 Haziran 1728 (1 Zilkade 1140)	1 kıyye	12 akçe
Pirinç	5 Haziran 1774 (24 Rebiyülahir 1188)	1 kıyye	30 akçe
Pirinç	26 Mayıs 1775 (25 Rebiyülevvel 1189)	1 kıyye	10 akçe
Pirinç	1790(1204)	1 kıyye	36 akçe

Pirinç	Ocak 1793 (Cemaziyelevvel 1207)	1 kıyye	42 akçe
Pirinç	Ocak 1794 (Cemaziyelevvel 1208)	1 kıyye	48 akçe
Kuru üzüm	9 Haziran 1728 (1 Zilkade 1140)	1 kıyye	6 akçe
Kuru üzüm	5 Haziran 1774 (24 Rebiyülahir 1188)	1 kıyye	12 akçe
Kuru üzüm	1793 (1207)	1 kıyye	18 akçe
Kuru üzüm	1794 (1208)	1 kıyye	24 akçe
Leblebi	9 Haziran 1728 (1 Zilkade 1140)	1 kıyye	4 akçe
Leblebi	5 Haziran 1774 (24 Rebiyülahir 1188)	1 kıyye	12 akçe
Leblebi	1790(1204)	1 kıyye	20 akçe
Leblebi	Ocak 1793 (Cemaziyelevvel 1207)	1 kıyye	20 akçe
Leblebi	Ocak 1794 (Cemaziyelevvel 1208)	1 kıyye	24 akçe
Girit sabunu	5 Haziran 1774 (24 Rebiyülahir 1188)	1 kıyye	84 akçe
Sabun	1790(1204)	1 kıyye	108 akçe
Sabun	1793 (1207)	1 kıyye	114 akçe
Sabun	1794 (1208)	1 kıyye	126 akçe

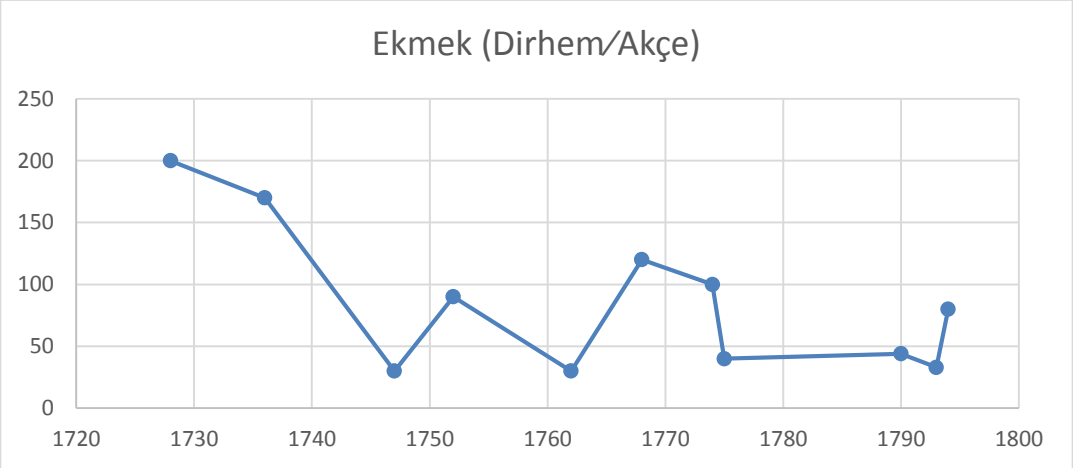
Kaynak: KŞS, 51:270-1;62/F:101-128; 62/F-14 ;66-152;67-3, 66/E:128,1-2

*1 dirhem=3,207 gr. 1 kıyye=1282 gr., 1kile (keyl)= 20 okka=24.576 gr.

Konya Şer'îye sicillerindeki belgeler doğrultusunda XVIII. yüzyılda Konya'da tüketilen temel gıda ve ihtiyaç maddelerinin fiyatları hakkında bilgi sahibi olabilmekteyiz. Ekmek fiyatları harman sonrasında belirlenir, yeni mahsul alınıncaya kadar ihtiyaç duyuldukça fiyat değiştirilmektedir. Şiddetli kış aylarında zahire kıtlığı duyulduğunda fiyatlarda yükselme meydana gelir. Ancak genellikle ekmeğin fiyatı sabit tutulur ki bu XVI-XVII. yüzyıllarda 1 akçe, XVIII-XIX. yüzyıllarda ise 1 akçe ya da 1-2 paradır. Bununla birlikte ekmeğin ağırlığı eksiltilip azaltılır (Kütükoğlu,

1983: 562-563). 25 Temmuz 1644 tarihli narh listesine göre 240 dirhem ekmeğin fiyatı 1 akçe iken 1646 ve 1648 tarihinde 1 akçeye 450 dirhem ekmek alınır olmuş, bununla birlikte 1661 yılında ise bu paraya ancak 60 dirhem ekmek alınabilir hale gelmiştir. 1674 yılında ise 170 dirhem ekmek 1 akçedir. 1644-1674 dönemi içinde ekmekteki fiyat artış ortalaması %250 olmuştur. Halbuki XVI. yüzyılda Kanuni'nin döneminde 1 akçeye en az 600 veya 750-800 dirhem ekmek alınabilmekteydi. Yüzyılın sonuna doğru ve özellikle XVII. yüzyılın başlarında fiyatlarda sürekli artış meydana gelmiştir (Akdağ, 1964:3-5). Bu dönemde ekmekteki yüksek oranlı dalgalanmanın sebebi 1660'lı yıllarda şehirde meydana gelen karışıklıklar (Celali isyanları) ve yaşanan kuraklıktır.

Grafik-2.1: XVIII. Yüzyılda Ekmeğin Fiyatı

Not: Tablo-2.17'den faydalanılarak hazırlanmıştır.

XVIII. yüzyılda ekmeğin fiyatı hep 1 akçedir. Ancak ağırlığında değişiklikler söz konusudur. Örneğin, 1728 yılının Haziran ayında ekmeğin 200 dirhemi 1 akçe iken, 1747 yılının Nisan ayında ekmeğin ağırlığı azaltılarak 30 dirhemi 1 akçeye satılmıştır. Bu da o yıl buğday rekoltesinin az olduğunu göstermektedir. Buna karşılık 1752 yılında ekmeğin 90 dirhemi, 1768 yılında 120 dirhemi ve 1774 yılında da 100 dirhemi 1 akçeye satılmıştır. O dönemlerde mevsim koşullarının iyi gittiğini ve zahire kıtlığı yaşanmadığını söylememiz mümkündür.

Buna karşılık ekmeğin temel malzemesi olan unun fiyatında yıllar içerisinde pek bir değişiklik olmamış kile fiyatı 5 ila 15 akçe arasında değişmiştir. Temel gıda mallarından bir olan pirincin kıyye fiyatı ise 1728-1774 yılları arasında 10-30 akçe arasında değişirken, 1790 yılına gelindiğinde 36 akçeye yükselmiştir.

Hayvani gıdalar (et, süt ve mamulleri) da ilkbahar ve sonbahar aylarında olmak üzere yılda iki kez düzenlenmektedir. Daha önce de bahsedildiği gibi halkın Ramazan ayını rahat geçirebilmesi içinde genellikle Şaban ayı sonunda gıda fiyatları belirlenir (Kütükoğlu, 1983: 562-563). Yıllar içerisinde peynirin kıyye fiyatında büyük değişiklikler olmamıştır. 1734 yılında 10 akçe olan peynirin fiyatı, 1774 yılında 15 akçeye, 1790 yılında 18 akçeye yükselmiş ve 1796 yılında düşerek 8 akçe olmuştur. Dönem itibariyle pahalı et koyun etidir. Daha sonra keçi eti gelmektedir. Koyun etinin kıyye fiyatı ise yıllar içerisinde pek bir değişiklik göstermeyip 10-15 akçe civarında satılmıştır. Ayrıca bu dönemde dana etinin pek kullanılmadığı daha çok koyun ve kuzu eti kullanıldığı sicil belgelerine yansımıştır. Sadeyağın fiyatı 1734 yılında 40 akçe iken 1774 yılında 54 akçedir. Osmanlı döneminde Konya'da hayvancılık zirai faaliyetlere göre daha yaygındır. Hayvani gıdaların fiyatlarının diğer ürünlere göre daha uygun olması da bunun iyi bir göstergesidir.

Helva çeşitleri lüks tüketim maddesi kabul edilmektedir. 1742 yılında 24 akçe olan helvanın kıyye fiyatı 1794 yılında 58 akçedir. Keza keten helvanın kıyye fiyatı da XVIII. yüzyılın son döneminde oldukça yüksektir.

Temizlik maddesi olan sabunun üretimi o günün şartlarına göre çok masraflı ki fiyatı da bundan dolayı oldukça yüksek seyretmiştir. XVIII. yüzyılın sonlarında sabunun fiyatı 100 ila 130 akçe arasında değişmektedir. Yine bu yüzyılın ilk yarısında Girit, zeytinyağı ihraç eden bir adadır. Bu dönemde sabunhâne sayısı artmıştır. Girit sabunu 1750'lerde sadece Karadeniz bölgesinde satılmakla kalmıyor, Avrupa ve Rusya'ya da ihraç edilmektedir (Çolak, 1992:11).

Genel olarak 1760-1800 yılları arasında yapılan savaşlar nedeniyle piyasa fiyatları bir hayli artmıştır. Osmanlı bütçesi gerek savaş giderlerini ve gerekse diğer ihtiyaçları karşılayacak durumda değildir. Tabloyu incelediğimiz zaman dikkat çekici

bir diğer husus ise meyve ve sebze çeşitlerinin ya hiç olmaması ya da oldukça az miktarda olmasıdır. Aynı şekilde baharat kullanımının da yaygın olmadığını tablodan çıkarabiliriz.

Daha önce de ifade edildiği gibi narh yılda iki sefer düzenlenmektedir. İki narh dönemi arasında fiyatlarda bir değişiklik olup olmadığını görmek açısından örnek olarak 1774 yılının temel gıda ve ihtiyaç mallarının fiyatlarını inceleyebiliriz.

Tablo-2.18.:İki Narh Dönemi Esasına Göre 1774 Yılı Bazı Temel Gıda ve İhtiyaç Mallarının Fiyatları

Gıda ve ihtiyaç maddeleri	**Ağırlığı**	**Fiyat: 5 Haziran 1774 (24 Rebiülahir 1188)**	**Fiyat: 25 Aralık 1774 (21 Şevval 1188)**	**Fiyatlardaki artış-azalış oranı (%)**
bal	1 kıyye	12 para	16 para	%33.3 artış
un	1 kile	5 para	5 para	-
pamuk	1 kıyye	28 para	34 para	%21.4 artış
sade yağ	1 kıyye	18 para	22 para	%22.2 artış
kuru üzüm	1 kıyye	4 para	4 para	-
ekmek	Dirhem	70 dirhem=1 akçe	100 dirhem=1 akçe	%42.8 azalış
pirinç	1 kıyye	10 para	9 para	%10 azalış
leblebi	1 kıyye	3 para	3 para	-
peynir	1 kıyye	5 para	2 para	%60 azalış
trablus sabunu	1 kıyye	36 para	32 para	%15 azalış
girit sabunu	1 kıyye	28 para	32 para	%12.5 artış
yağ	1 kıyye	13 para	18 para	%38 artış

koyun eti	1 kıyye	5 para	6 para	%20 artış
keçi eti	1 kıyye	4 para	5 para	%25 artış

Kaynak: 62/F-14 numaralı Konya Şer'îye Sicili

*3 akçe 1 para olarak alınmıştır (bkz. Özkaya, 1985:269; Pakalın, 1983:34).

Tablodan da görüleceği üzere, narhlar yılda iki defa bahar ve kış döneminde verilmektedir. Aradan geçen altı aylık dönemde bazı gıda ve ihtiyaç maddelerinin fiyatı artarken, bazılarınınki azalmış bazılarınınki ise sabit kalmıştır. Tabloya göre fiyatı en çok değişen gıda maddesi ekmek ve peynirdir. Ekmeğin fiyatındaki bu iniş çıkışlar senelik üretilen buğday rekoltesinin az ya da çok olmasına göre değişmektedir. 1774 yılında buğday rekoltesi iyiyken, 1775 yılında rekoltede azalış yaşanmış ve ekmeğin fiyatı artarken 40 dirhemi 1 akçe olmuştur. Ekmeğin fiyatının artmasındaki diğer sebepler arasında tüccarların buğdayı stok etmesi ve başka yerlere götürüp satması ya da 1776 yılında İran'a savaş açılması bu nedenle de doğuya fazla zahire gönderilmesi de yer alabilir. Peynirin fiyatı da iki dönem arasında %60 değişikliğe uğrayarak 5 paradan 2 paraya düşmüştür.

Benzer şekilde Konya 4 nolu Şer'îye sicilinde yer alan narh kayıtlarından 17 Aralık 1797 (27 Cemaziyelahir 1212), 29 Temmuz 1798 (15 Safer 1213) ve Aralık 1800 (Recep 1215) tarihli gıda ve ihtiyaç maddelerinin narh fiyatlarına ulaşılması mümkündür.

Tablo-2.19.: 1797, 1798 ve 1800 Yıllarındaki Bazı Temel Gıda ve İhtiyaç Mallarının Fiyatları

Gıda ve ihtiyaç maddesi	**Miktar**	**Aralık 1797/ Fiyatı**	**Miktar**	**Temmuz 1798 /Fiyatı**	**Miktar**	**Aralık 1800/Fiyatı**
Simit	65 dirhem	1 para	110 dirhem	1 para	47 dirhem	1 akçe
Çörek	40 dirhem	1 para	60 dirhem	1 para	100 dirhem	1 akçe
Kuyruk yağı	1 kıyye	16 para	1 kıyye	12 para	1 kıyye	48 akçe

Tahinli Helva	1 kıyye	24 para	1 kıyye	24 para	1 kıyye	24 para
Keten Helva	1 kıyye	40 para	1 kıyye	40 para	1 kıyye	40 para
Sabun	1 kıyye	50 para	1 kıyye	60 para	1 kıyye	60 para
Pirinç	1 kıyye	15 para	1 kıyye	16 para	-	-
Siyah üzüm	1 kıyye	8 para	1 kıyye	8 para	1 kıyye	10 para
Bal	1 kıyye	40 para	1 kıyye	32 para	1 kıyye	32 para
Sadeyağ	1 kıyye	40 para	1 kıyye	40 para	1 kıyye	40 para
Karaman peyniri	1 kıyye	12 para	1 kıyye	16 para	1 kıyye	12 para
Leblebi	1 kıyye	17 para	1 kıyye	8 para	1 kıyye	8 para
Tuz	2 kıyye	1 para	2 kıyye	1 para	-	-

Kaynak:4 nolu KŞS, s.110-113, v.47-a, 47-b, 48-b

*3 akçe 1 para olarak alınmıştır (bkz. Özkaya, 1985:269; Pakalın, 1983:34).

Daha önce de bahsettiğimiz üzere ödeme aracı olarak hem akçe hem para kullanılmaktadır. Tablodan da görülebileceği üzere XVIII. yüzyılın son yılları kendi içerisinde karşılaştırıldığında temel gıda ve ihtiyaç maddelerinin fiyatlarında çok bir değişiklik olmamıştır. Ancak önceki dönemlerle mukayese edildiğinde bazı ürünlerin fiyatlarında önemli değişiklikler söz konusudur. Akçe cinsinden düşündüğümüz zaman balın kıyye fiyatı 1793 yılında 48 akçe iken 1797 yılında 120 akçeye kadar yükselmiştir. Fiyatı en çok değişen üründür. Sadeyağın kıyye fiyatı da 1774 yılında 54 akçe iken 1797-1798 ve 1800 yıllarında 120 akçedir. Temel ihtiyaç maddelerinden olan sabunun fiyatı ise önceki dönemlere göre daha da yükselmiş ve 150 akçeye ulaşmıştır. 1797 Aralık ve 1798 Temmuz narhları arasında fiyatı en çok değişen ürün grubu olarak leblebi dikkat çekmektedir.

Bu çerçevede piyasalarda fiyat değişmelerini etkileyen unsurlar sekiz ana başlıkta ifade edilebilir:

- Kuraklık, aşırı yağan yağmurlar, iyi mahsul alınamamasına sebep olmaktadır. Bu da mecburen fiyatları yükseltmektedir. Ayrıca şiddetli geçen kışlar ulaşımı aksattığından stokların erimesine veya gelen malın maliyetinin yükselmesine neden olur. Örneğin; 1790-1794 döneminde ekmek, pide ve simitin fiyatları hep 1 akçede sabit iken ağırlıklarında azalma söz konusudur. Bu da aslında fiyat artışıdır. 1793 yılında simidin 30 dirhemi 1 akçe iken, 1794 yılında 23 dirhemi 1 akçe olmuştur. Aynı dönemde pidenin 40 dirhemi 1 akçeden 33 dirhemi 1 akçe olmuştur (KŞS,66/E:128:1-2).
- Kıtlık sonucu açlık yaşanır ve gıda ürünlerinin üretim miktarında azalma meydana gelir. Böyle bir durumda insanların zaruri gıda maddelerine aşırı taleplerinden dolayı fiyatlar yükselmektedir. Buna karşılık talebi fazla olan malların üretimi artarken talebi az olan malların üretimi azalmaktadır. Kıtlık faktörü, para düzeninin bozulması ve karaborsacılığın yaygınlaşması şehir içerisinde buhranların yaşanmasına sebep olmaktadır (Ülgener,1951:17). Kıtlık konusunda bir buhran yaşanmaması için Osmanlı Devleti gerekli bütün önlemleri almıştır. Bir takım temel gıda ve ihtiyaç maddelerinin ihracatı yasaklanmıştır. Örneğin, 1793 tarihli bir belgede Konya, Erzurum, Erzincan, Çorum, Bayburt, Tokat, Aydın, İznik, Amasya, Isparta, Uşak, Torbalı, Göynük, Balıkesir, Adana, Gümüşhane, Filibe ve Kuşadasında işlenen sahtiyan, çarık, ayakkabıları, mest ve gönün ihracatının yasaklandığı görülmektedir (KŞS,66/E:124-3).
- Bereketli mahsülün alınması durumunda ise, ekmeğin gramajı yükseltilir. Aynı şekilde hayvancılık faaliyetlerinin de iyi gitmesi durumunda et fiyatları ucuzlar.
- Nüfus artışı durumunda şehrin besleme ve doyurma olanakları zorlanır ve talebin arzdan fazla olması bir takım problemlerle birlikte fiyatların da yükselmesine sebep olmaktadır (Ülgener, 1951:57).
- Fiyatların değişmesindeki diğer bir etken de paranın değerindeki artış ya da azalışlardır. Osmanlı para birimi daha önce de bahsettiğimiz gibi gümüşten kesilen akçe idi. Fatih döneminden itibaren altın para da kesilmiş; fakat alışverişte akçe de kullanılmıştır. 1460 yılında, 100 dirhem gümüşten 330 akçe

kesilirken, 1480'de aynı gümüşten 450 akçe, 1586'da 800 akçe kesilmiştir. Ancak bu ayarlamalarla akçenin değer kaybını önlemek mümkün olmamış, 100 dirhem gümüşten kesilen akçe miktarı yükselerek 2000 akçeye kadar çıkmıştır (Kütükoğlu,1983:161). Uygulanan tağşiş işlemleri XVII. ve XVIII. yüzyıl da devam etmiş ve Osmanlı devleti paranın değerini koruyamamıştır.

- XVII. ve XVIII. yüzyıllar Osmanlı Devleti'nde en bunalımlı dönemlerdir. Bu yüzden XVIII. yüzyılda fiyatlarda yükselme yaşanmıştır. Bu durumun sebeplerinden biri savaşların çokluğu sebebiyle tarım ürünleri talebindeki artışlardır (Cengiz, 2008:321). Savaşlar halkın zarurî ihtiyaç maddelerinin piyasada azalmasına sebep olmuştur. Bir taraftan ziraat ve sanayide çalışanların savaşa katılmasıyla üretim azalır, diğer taraftan da sefer sırasında ordu için gerekli maddeler ya parası ödenmek veya vergi olarak toplanmak suretiyle alınır. Bu suretle halka intikal eden miktar azalır ve fiyatlarda artış yapılması zarureti doğardı (Çolak, 1992:33).Özellikle XVIII. yüzyılın son döneminde yukarıdaki tablolardan görülebileceği üzere savaş için talep edilen mal ve hizmetlerin fiyatları piyasa ortalamasının çok üstünde seyretmektedir (Genç, 2009:217).
- XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren esnafın tekel haklarına dayanarak piyasa fiyatlarını kendi kendilerine yükseltmesi de bir diğer nedendir. Esnaf tekellerinin fiyatları, belirlenen narhların üstüne çıkmakta ve ekonomik hayata zarar vermektedir (Cengiz, 2008:321).
- Devletin yasaklamasına rağmen kaçak yollardan Avrupa'ya mal satmak.
- Köylülerin topraklarını terk etmesi, tımar sisteminin bozulması ve bunun sonucunda üretimin tüketimini karşılayamaması fiyatlardaki artışın bir diğer nedenidir.

Belirlenen narhların denetim sürecinde naib, narha uymayan esnafı önce uyarır, aynı harekete devam edenlere ise gereken cezayı verir. Örneğin, mumcu esnafından Cadivadoğlu el-hac Mehmed, mumun narhı 12 dirhemi bir akçe iken 8 dirhemini 1 akçeye satmış bunun üzerine halk tarafından şikayet edilmiştir. Konya naibi de el-hac Mehmed'den narha uymasını istemiştir. Fakat eskisi gibi mumu yüksek fiyattan satmaya devam edince ceza olarak tabanına 16 değnek vurulmuştur. Bazı esnaflar ise

narhını tespit ettirmeden malını satarak diğer bir deyişle "bac-ı bazar"ı ödemeyerek kâr elde etmeye; alıcı da malı tesbit edilen resmi fiyatın altında alarak avantajlı konuma geçmeye çalışmıştır. Naib de bu tür kanunsuz hareketin önüne geçmeye çalışmış ve merkezi yönetim vergisini ödemeden doğrudan doğruya tüketiciye malın satışını yasaklamıştır (Küçükdağ, 1989:178).

Temel gıda ve ihtiyaç maddelerinin fiyatlarını bu şekilde ele aldıktan sonra Konya ekonomisinin alım gücünü yansıtması açısından işçi ve ustaların ücretleri hakkında da bilgi vermek yerinde olacaktır. Şehre ait tesislerin yapım, bakım ve onarımında çalışan birçok işçi ve usta ile inşaat malzemesine ödenen paralar ekonomisine canlılık katmaktadır.

Ücret, üretime emeğiyle katılanların üründen aldıkları pay ya da kısaca üretime katılan emeğin fiyatı olarak tanımlanabilir (Dinler,2006:431). Gelir dağılımı açısından bireyler tarafından üretilen mal ve hizmetlerden elde edilen gelirin bireylere dağılım araçları ile paylaştırılması veya bölümüşü oldukça önemlidir. Emeğin bu bölüşümden aldığı pay diğer bir deyişle ücret daha iyi yaşama, barınma ve sağlıklı yaşam koşullarının belirlenmesinde temel unsurdur. Osmanlılar'da işçi ücretinin belirlenmesinde; işçinin yiyeceğinin kendisine ya da işverenine ait olması şeklinde iki usul söz konusudur. Eğer işçinin yiyeceği işverene ait ise daha az ücrete çalışmaktadır (Çolak, 1992:159).

Tablo-2.20.: Konya'da 1707-1712 Yılları Arasında İşçi ve Usta Yevmiyeleri

Yıl	**Çalışan**	**Yevmiyesi**
1707	İnşaat ustası	120 akçe
1707	İnşaat işçisi	40 akçe
1710	İnşaat ustası	55 akçe
1710	İnşaat işçisi	25 akçe
1712	İnşaat ustası	40 akçe
1712	İnşaat işçisi	30 akçe

Kaynak: Y. Küçükdağ, Lale Devrinde Konya, 1989, s.180

XVIII. yüzyılın ilk döneminde usta ve işçi fiyatları ise şu şekildedir: 1707 yılında inşaat ustası 120 akçe, inşaat işçisi 40 akçe, 1710 yılında inşaat ustası 55 akçe, inşaat işçisi 25 akçe, 1712 yılında inşaat ustası 40 akçe, inşaat işçisi ise 30 akçe ücret almaktadır. Buna göre iş gücü değerinde devamlı bir düşüş yaşanmaktadır (Küçükdağ, 1989:180). İstanbul'da ise 1700-1709 döneminde bir inşaat işçisi günlük 38 akçe, 1710-1719 döneminde 38,2 akçeye çalışmaktadır (Pamuk, 2013:166). İstanbul'da inşaat işçilerin aldıkları ücret, Konya'daki işçilerin aldıkları ücretten daha yüksektir.

2.6.5.4. XVIII. Yüzyılda Konya'daki Fiyatların İstanbul'daki Fiyatlarla Karşılaştırılması

Osmanlı Devleti'nde başta ekmek olmak üzere temel gıda maddelerinin birçoğunda fiyatlar resmi makamlar tarafından narh yoluyla belirlenirdi. Narhın yeniden yapılmasını gerektiren şartlar oluşmadan fiyatlara zam yapılamazdı. Fiyatların en önemli belirleyicisi devlet olmakla birlikte darlık ve buhran dönemleri fiyatları etkilemektedir (Şahbaz, 2009:67).

Tablo-2.21.: İstanbul'da Temel Gıda Fiyatları (Birim Başına Akçe)

Tarih	**Temel gıda ürünleri**	**Fiyat (akçe)**
1720	Un	13
1747	Un	7
1752	Un	10
1775	Un	13.4
1796	Un	25
1727	Pirinç	63
1775	Pirinç	21
1790	Pirinç	42
1728	Sadeyağ	28
1731	Sadeyağ	42
1774	Sadeyağ	93
1793	Sadeyağ	93
1728	Bal	14

1750	Bal	42
1775	Bal	50
1796	Bal	84
1728	Sabun	20
1775	Sabun	39.6
1790	Sabun	66
1793	Sabun	75
1722	Koyun eti	12
1736	Koyun eti	15

Kaynak: Pamuk, 2000:102-148, Aynural, 2001:102

İstanbul'da da Konya'daki gibi ekmek fiyatları değer bakımından sabittir. Fiyat hareketleri ağırlık üzerinden gerçekleşmektedir. Ekmek fiyatlarında bir değer artışı gerektiğinde, fiyatı arttırılmak yerine ekmeğin ağırlığı düşürülür. Ekmeğin gramajı düşürülerek fiyatı artırılmış olur. Ekmekteki fiyat artışlarının en temel nedeni ürünün kıtlığıdır. Ancak bazı durumlarda taşıma maliyetlerinin yükselmesi de fiyat artışlarını gerekli kılmaktadır (Şahbaz, 2009:68).

Unlu mamullerin fiyatları İstanbul'da yılda ortalama 3-4 kez belirlendiği için yıl içerisinde birkaç tane farklı fiyat ortaya çıkabilmekteydi. Bunun nedeni ise yıl içerisinde hububat fiyatlarında meydana gelen fiyat artışı sonucu fırıncıların ekmek fiyatlarına zam yapılmasını istemesi ve bu talepler neticesinde fiyat artırımına gidilmesidir. Fiyat artırımı için öncelikle imâl edilen numune ekmeğin maliyet hesabı yapılır daha sonra üzerine kâr marjı konularak asıl fiyatı belirlenir. Fırıncıların imâl ettikleri ekmeklerin fiyatlarındaki kâr oranı, Selim I. Kanunnamesindeki "*Muhtesip olan kimesne kadı ma'rifetiyle narh vire, etmeği çaşni tuta, onı on dört üzere narh vire*" ifadesinden de anlaşılabileceği üzere % 40 dır. Görüldüğü üzere bu %40'lık kâr oranı, genellikle kâr oranının % 10-20 arasında olduğu Osmanlı'da hayli yüksek bir orandır (Tabakoğlu, 2014: 118). Mesela ortalama 1 kile normal un 1747 yılında 7 akçeden 1796 yılında 25 akçeye yükselmiştir. Yani 49 yıl içerisinde yaklaşık olarak un fiyatlarında 3,5 kat artış olmuştur. Buna karşılık Konya'da ise un fiyatları 5 ila 15 akçe civarında seyretmektedir.

İstanbul'da pirincin fiyatı 1727'de 63 akçe iken 1790'da 42 akçeye düşmüştür. Aynı dönemlerde Konya'da pirincin fiyatı 1728'de 12 akçe'den 1790'da 36 akçeye yükselmiştir. Sadeyağ'ın fiyatı 1731'de 42 akçe iken 1793'de 93 akçeye yükselmiştir. Konya'da sadeyağın fiyatı 1734 yılında 40 akçe iken 1797 yılında 120 akçe olarak gerçeklemiştir. İstanbul'da balın fiyatı yıllar içerisinde artış eğiliminde olmuştur. 1728 yılında 14 akçe olan bal, 1796 yılında 84 akçeye yükselmiştir. 68 yılda 6 katlık bir artış söz konusudur. Buna karşılık Konya'da balın fiyatı 1746-1790 yılları arasında 12-20 akçe olarak belirlenirken 1790 yılına gelindiğinde bir anda balın fiyatı 66 akçeye yükselmiş, 1793 yılında 48 akçeye düşmüştür. Sabunun fiyatı İstanbul'da Konya'ya göre daha düşük fiyatlarda satılmaktadır. 1790 yılında 66 akçe olan sabun 1793 yılında 75 akçedir. Konya'da ise sabunun fiyatı 1790 yılında 108 akçe iken 1793 yılında 114 akçe olarak belirlenmiştir. Koyun eti ise her iki şehirde de 10-15 akçe civarında satılmaktadır. Şer'îye sicillerindeki belgeler doğrultusunda İstanbul'un et ihtiyacının bir kısmının Konya tarafından karşılandığını söylememiz mümkündür.

Bu rakamlardan da anlaşılabileceği üzere temel gıda maddelerinin bazılarının fiyatları hariç genellikle İstanbul'da fiyatlar Konya'ya göre daha yüksektir. Burada İstanbul'un nüfusunun o dönemde Konya'ya göre çok daha yüksek olmasının etkisi olabilmektedir. Nüfus artışı sonucu talep arttığı buna karşılık arz daha düşük olduğu için fiyatlarda yükselme söz konusudur.

Diğer bir neden ise üretim miktarındaki azalıştan dolayı fiyatlarda meydana gelen artışlardır. XVIII. yüzyılın ortalarına kadar Osmanlı Develti'nde zirai politikalarını temeli olarak üretimin yüksekliği sağlanmıştır. Ancak savaş yıllarında özellikle 1768'den sonra, devletin halktan malzeme ve vergi talepleri, üreticiler üzerindeki baskıları arttırmıştır. Bu durum ise ziraî ve sınaî üretimin gerilemesine ve iç ticaretin daralmasına neden olmuştur. Özellikle İstanbul'da bu durum daha fazla hissedilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KONYA'NIN OSMANLI MERKEZ MALİYESİ İLE İLİŞKİLERİ VE VERGİLER

3.1. XVIII. Yüzyılda Osmanlı Maliyesindeki Gelişmelerin Konya Ekonomisine Yansımaları

XVI. yüzyılın ikinci yarısında başlayan mali bunalım, XVII. ve XVIII. yüzyıllarda da devam etmiştir. Savaş teknolojisinde yaşanan gelişmeler tımarlı askerlerin sayısını azaltırken ateşli silahlarla donatılan ve sürekli maaş alan merkez ordularının diğer bir deyişle yeniçerilerin önemini ve sayısını arttırmıştır. Bu eğilim hem Osmanlı maliyesine önemli bir ek yük getirmiş, devleti maaş ödemeleri noktasında mali sıkıntıya sokmuş, hem de devlet gelirlerinin daha büyük bir bölümünün para olarak merkezde toplanması zorunluluğunu yaratmıştır (Pamuk, 2010:146). Maaşların ödenmesi için reâyadan alınan vergiler yükseltilmiş, fakat gerekli miktarlar toplanamamış ve ödeme güçlüğü çeken reâya giderek fakirleşmiştir. Bu ise tımar sisteminin çözülmesine giden yolu açmıştır. Yaşanan mali kriz XVIII. yüzyılda da devam etmiştir (Çakır, 2012:17-18). Bu dönemlerde mali sıkıntının aşılmasına yönelik olarak bazı girişimlerde bulunulmuştur:

- Devletin ihtiyaç duyduğu mali kaynağı yaratmak için girişilen bir yol mevcut vergilerin miktar ya da oranlarının arttırılması iken bir diğer yol olağanüstü vergiler koymaktır. Devletin olağanüstü olarak topladığı vergiler arasında, savaşa çıkan ordunun erzak ihtiyacının giderilmesine yönelik aynî olarak alınan Nüzûl, ordunun izlediği güzergah üzerinde bulunanlardan aynî ve nakdî olarak alınan Sürsat bedeli ve savaş zamanında bir defaya mahsus nakdî alınan İmdâd-ı Seferiye'dir (Tabakoğlu, 1985: 268-280).
- Yeni vergi toplama yöntemleri oluşturulmuştur. Vergileri doğrudan merkezde toplama çabalarının bir sonucu olarak "İltizam" ve daha kısa sürede daha fazla gelir elde etmek için de "malikane" uygulaması başlatılmıştır.

- Mali sıkıntının çözümüne yönelik finansman kaynağı yaratmak için "tağşiş" uygulamaları ile paranın değeri düşürülmüş, böylelikle fiyatlar yükselmiş ve satın alma gücü azalmıştır. Sonuçta fiyat yükselmeleri XVII. yüzyıl sonlarıyla XVIII. yüzyıl başlarında yüksek enflasyona yol açmıştır (Çakır, 2012:20).
- XVIII. yüzyılda tımar sisteminin bozulması, savaşların uzun sürmesi ve başarısızlıkla sonuçlanmasından dolayı bütçe açığı artmış ve buna karşılık 1775 yılında esham ya da iç borçlanma diye adlandırılan bir uygulamaya geçilmiştir.

XVIII. yüzyıl, 1699 yılında imzalanan Karlofça Antlaşması sonucunda Osmanlı Devleti'nin ilk kez batıda büyük ölçüde yaşadığı toprak kaybı ile başlamış ve 1798'de Napolyon'un Mısır'ı işgaliyle son bulmuştur (Quataert, 2004:75). Bu antlaşmadan sonra Osmanlı, kaybettiği toprakları geri almak için birçok mücadeleye girmiş kimisinde başarılı olmuşsa da istediği gibi bir zaferi hiçbirinde elde edememiştir. 1718 yılında imzalanan Pasarofça Antlaşması ile Osmanlı, bir yandan Venedikliler'in elinden topraklarını geri alırken, diğer yandan Avusturya lehine Sırbistan'ın yarısı ile Eflak'ın bir kısmından vazgeçmek zorunda kalmıştır. 1739 yılında imzalanan Belgrad Antlaşması XVIII. yüzyıldaki son kârlı antlaşma olma özelliğini taşımaktadır (McGowan,2004:765). Bu dönemde imzaladığı en ağır antlaşma ise Kırım'a özerklik verilmesine neden olan 1774 Küçük Kaynarca Antlaşmasıdır (Efe, 2006:140).

1683 yılındaki Avusturya Savaşları ile başlayan ve ardından devam eden uzun süreli ve masraflı savaşların tüm yükünü Anadolu'daki taşra halkı üstlenmiştir. Bu nedenle eyâletlerde düzensizlik artmıştır. XVIII. yüzyılda taşrada merkeze bağlı çalışan görevlilerin çoğunun sefere katılmasından dolayı ortaya çıkan iktidar boşluğundan faydalanmak isteyen eşkiyalar ve âyanlar ortaya çıkmıştır. Sefere katılmayan ve görevlerine devam eden memurlarda bu karışık durumdan istifade etmiştir. Vali, kadı, mütesellim gibi görevini suistimal edip daha fazla para kazanmak isteyen kimseler bölgede söz sahibi olan âyanlarla anlaşma yoluna gitmiştir.

XVIII. yüzyılda bir taraftan çoğu yenilgilerle biten savaşlar ve taşrada yaşanan karışıklıklar, diğer yandan askerin disiplinsizliği, merkezi hükümetin gittikçe

bozulması ve maliyenin sıkıntı içinde olmasından dolayı tahta çıkan III. Selim, devleti oldukça kötü bir durumda bulur (Özcan,1981: 671).

Böyle bir ortamda tahtı devralan III. Selim açıkları kapatmak ve ordunun giderlerini karşılamak amacıyla halktan alınan vergilerin oranını arttırmış ve yeni vergiler koymuştur. Özellikle Nizam-ı Cedid askerlerinin giderlerini geleneksel gelir kaynaklarıyla karşılamak mümkün olmayınca, İrad-ı Cedid hazinesi adı altında yeni bir hazine kurmuştur. Kurulan bu hazineye rüsûm-i zecriye[31], mîrî-i penbe ve rişte-i penbe[32], yapağı ve kıl, kökboyası ve tiftikten alınan vergiler zamlanarak bağlanmıştır (KŞS,66/E:76-2). Ayrıca tımar ve zeamet gelirlerinden de pay ayrılarak sahipsiz kalan tımarları bu yeni hazineye devretmiştir.

Osmanlı'da savaşların finansmanı için başvurulan yöntemler Avrupa'dan farklı olmuştur. XVIII. yüzyılda Avrupa bir savaşa gireceği zaman kredi alır ve savaş bittikten sonra bunu yavaş yavaş geri öderdi. Osmanlı Devleti ise farklı bir yolu denemiştir. Eyaletlerde yaşayan halktan savaş için gerekli olan yiyecek, silah, at, teçhizat gibi gereksinimleri ya ücretsiz olarak ya da gerçek değerinden çok daha az ödeme yapma karşılığında talep etmiştir. Nüzûl vergisi çerçevesinde askerlerin durak yapacakları yerlere yiyecek götürülür; bu iş için gerekli olan hayvan kiraları da köylünün kendisine ödetilirdi. Orduların beslenmesi için esnafın ürettiği mallar çok düşük fiyata satın alınırdı (Faroqhi, 2000:208-209). Bu belirtilen durumlar Konya ekonomisi için de geçerlidir.

XVIII. yüzyılda Osmanlı Merkez Maliyesi içerisinde Karaman eyaletine bağlı Konya sancağının önemli bir yeri bulunmaktadır. Dolayısıyla Osmanlı döneminde merkezden Konya'ya gönderilen mali belgelerde, "*Konya Kadısına hüküm ki*" veya "*Karaman Beylerbeyine ve Konya Kadısına hüküm ki*" şeklinde ibareler bulunmaktadır. Osmanlı arşiv kaynaklarındaki ve Konya Şer'îye sicillerindeki

[31]Rüsûm-i zecriye: Tütün, içki ve kahveden alınan vergidir. Bkz. F.Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Aydın Kitabevi, 2015, s.1369

[32]Mîrî-i penbe ve rişte-i penbe: Pamuk ve pamuk ipliği ihracat vergisidir. Bkz. F. Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Aydın Kitabevi, 2015, s.1003

belgeler doğrultusunda Konya'nın merkezle mali ilişkilerinde ön plana çıkan konular arasında Konya ve civarındaki mukataaların işletilmesi ve kontrol edilmesi, temel gıda ve ihtiyaç maddelerine verilen narhlar, bazı vergilerin mukataaya verilmesi ve mukataa gelirlerinin tahsili, mültezim ve eminlerin borçlarının tahsilleri, vakıf faaliyetleri ve vakıf gelirleri vb. yer almaktadır (Buluş, 2014:43).

Çalışmanın ilerleyen kısımlarında genel çerçevesiyle Konya- Merkez Maliye ilişkisi mukataalar ve vergi gelirleri açısından irdelenmektedir:

- Mukataalar
    - Mirabiye Mukataası
    - Suğla Mukataası
    - Esbkeşân Mukataası
    - Hatunsaray Mukataası
    - Adet-i Ağnam Mukataası
    - İhtisab Mukataası
- Vergi Gelirleri
    - Tımar Gelirleri
    - Avarız Gelirleri

Osmanlı döneminde Konya'da birçok mukataa bulunmakla beraber çalışmada en önemlilerine yer verilmektedir. Özellikle Konya İhtisab Mukataası detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Vergi gelirleri de kendi içerisinde tımar gelirleri ve avarız gelirleri olmak üzere iki başlık altında toplanmaktadır. Bu doğrultuda da XVIII. yüzyılda Konya'da avârızhâne sayıları üzerinden tahsil edilen avârız, nüzûl, sürsat bedeli, imdâd-î seferiye ve imdâd-î hazeriyye gibi olağanüstü vergiler incelenmektedir.

Mali sıkıntıların yaşandığı dönemlerde toplanan vergilerin halk üzerinde hissedilebilir bir yük yarattığı görülmektedir. Ayrıca bu vergiler Konya halkının vergi yükünü ve Merkez maliyesi ile olan ilişkilerini tahmin etmeye yaramaktadır. XVI. yüzyılın ikinci yarısında olağanüstü vergiler dışında merkezi hazinenin topladığı mahsullerin satışından ve toprak vergilerinden elde ettiği gelirleri içerisinde Karaman

eyaletinin payı Yemen'in tek başına sağladığı gelirlerin %4'ü kadardır. Bununla birlikte merkezi hazinenin toplamda Karaman eyaletinin gelirlerinin %38'ine el koyduğu tahmin edilmektedir (Buluş, 2014:43).

3.2. Mukataalar ve Konya-Merkez Maliye İlişkileri Üzerindeki Etkileri

Bütün dünya tarihi boyunca kurulmuş olan devletlerde yaşanan en önemli sorunların başında ekonomik sorunlar gelmektedir. Ekonomik sorunlar içerisinde de en temeli devlet hazinesinin en önemli gelir kaynağı olan vergi toplama sorunudur. Vergi kaçakçılığını önlemek ve adil bir vergi sistemi gerçekleştirmek için devlet yöneticileri yoğun olarak çalışmışlardır. Osmanlı Devleti de bu tür sorunların ortaya çıkmasını engellemek ve sağlam bir vergi sistemi oluşturmak için çeşitli devirlerde değişik usuller uygulamışlardır. Bu uygulamalardan birisi de hazineye nakit girdisi sağlamak ve vergi kaçaklarını engellemek amacıyla geliştirilmiş olan mukataa sistemidir (Sevici, 2011:62).

Mukataa devlete ait bir gelirin yıllık peşin para karşılığında kiralanmasını ifade eder (Uzunçarşılı, 1988a:383). Diğer bir deyişle mukataa, coğrafi sınırları ile alınacak vergilerin tür ve miktarları maliye tarafından saptanmış vergi kaynağı anlamına gelmektedir (Pamuk, 2010:147). Mukataa usulü, Osmanlı Devleti'nin bütçelerini oluşturan avârız, cizye gibi gelir kaynaklarının bir diğeridir.

Mukataalar doğrudan devlet işletmeleri, monopol haline getirilen herhangi bir kuruluşun işletme hakkı, devlete ait bir gelir payının tahsili işi veya üretilen malı satın alma tekeli oluşturma gibi özellikler taşıyabilir. Devlet uygun gördüğü her türlü ticari, sinai ve zirai işletmeyi mukataa haline getirebilir ve bunlardan da payına düşeni çoğunlukla özel teşebbüs eliyle toplatabilir(Tabakoğlu, 2009:215). Büyük şehirlerdeki her türlü ticari ve sanayi ile maden işletmelerinden alınan resimler, ticari tekel maddelerinden elde edilen gelirler ve yasaklamalardan alınan cezalar mukataalara kaydedilirdi (Akdağ, 1999:334).

Osmanlı Devleti, mukataaları işleterek merkezi hazineye gelir sağlamada üç usul kullanmaktadır. Bunlar; emanet, iltizam ve XVII. yüzyılın sonlarından itibaren

uygulamaya koydukları malikane sistemidir (Özvar, 2003:2). Osmanlı Devletinde mukataa sisteminin yüzyıllar boyu gelişimini şu şekilde özetleyebiliriz.

Mukataa sistemi, ilk kez Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'un fethinden sonra uygulanmaya başlanmış ve bir çeşit kiralama olarak ortaya çıkmıştır. Fatih, İstanbul'un fethinden sonra kapıkulu askerilerinin miktarını iki katına çıkararak uç beyleri karşısında merkezi kuvveti arttırmış ve üstün konuma gelmiştir. Ancak bu durum harcamaların artmasına yol açmış ve yeni bir finansman kaynağı yaratma zorunluluğunu getirmiştir. Bunun üzerine mukataa sistemi geliştirilmiştir. Bu yolla devlete ait gelir kaynaklarının mukataa haline getirilmesinin amacı, hazineye ait gelirlerin arttırılması ve düzenli bir finansman kaynağı oluşturmaktır (Çakır, 2003:31-32).

Tımar sisteminin önemini kaybedip mukataaya dönüştürülmesinin nedenleri ise şunlardır (Tabakoğlu, 2009:236):

- Nakdî ilişkilerin yaygınlaşması
- Hazineye gelir sağlamak
- Savaş teknolojisinin askerliği bir meslek haline getirmesi
- Fiyat hareketleri
- Ulufeli asker sayısının çoğalması dolayısıyla maaş ödemelerinin artması
- Mali kapitalizmden sanayi kapitalizmine geçiş
- Bir tımar sahibinin iki kılıç tımarı tasarruf etmesinin kanuna aykırı olması

Vergi gelirlerini tımar düzeni çerçevesinde dolaylı olarak kullanmak yerine doğrudan merkezi hazinede toplama çabalarının sonucu olarak iltizam sistemi yaygınlaşmıştır (Pamuk, 2010:147). İltizam usulü vergi gelirlerinin girişimciler eliyle toplanması demektir. İltizam usulü ile vergi gelirlerini toplayan kişiye mültezim[33]adı

[33]Mukataanın gelirlerini oluşturan vergileri (bac, cerime vd. vergiler) yerli yerinde tespit ile toplayan kişiye, âmil adı verilmekteydi. Resimleri iltizam usulü ile toplayan mültezim de mali görev yapması

verilmektedir. Mültezim, vergi kaynağının bir işletme halini almış biçimi olan mukataayı, tahvil adı verilen ve genellikle üç yıl olan süre ile yüklenmektedir. Ancak bu üç yıllık süre dolmadan, mukataa gelirlerinde olağandışı bir artış yaşanırsa, diğer bir deyişle rant oluşursa bu durumda mukataa, öncelik hakkı ilk sahibinin olmak üzere daha yüksek bir bedel teklif eden bir başkasına verilebilmektedir (Tabakoğlu, 2009:215). Bir mukataayı yüklenmek isteyen taliplinin, her şeyden önce mukataayı işletebilecek derecede mali gücünün olması, müzayedede istediği mukataa için en yüksek fiyatı teklif edebilmesi ve kefil gösterebilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte mültezim, bir mukataayı almadan önce kâr ve zararını iyi hesaplamalıdır. Zira hazineye ödemesi gereken bedelleri yatıramadığında devletin uğradığı zarar, mültezimin kendi mal ve mülkünden tanzim edilmektedir. Kendisinin malı ve mülkü bu bedeli ödemeye yetmediğinde ise, kefiline müracaat olunur (Özvar, 2003:2-3).

XVI. yüzyıla ait bütçeler incelendiğinde, mukataa gelirlerinin bütçe içindeki payında genel bir düşüş eğilimi söz konusudur. İltizamın yaygınlaştırıldığı bu yüzyılda, mevcut bütçelere göre, sadece iki yılda bütçe gelirlerine göre mukataa gelirlerinde artış yaşanmıştır. Bunlardan birincisi 1524 yılına göre %8 artışın yaşandığı 1546 yılı- iltizamın yaygınlaşmasının ilk yılları-, ikincisi ise bir önceki yıla göre %4 artışın olduğu 1582 yılıdır. Diğer yıllarda ise azalış yaşanmıştır. Görüldüğü üzere, iltizam sisteminin yaygınlaşması mukataa gelirlerinde sürekli bir artış sağlayamamıştır (Çakır, 2003:37-38).

Tımar sistemi ile karşılaştırıldığında iltizam, vergiyi ödeyen üreticiler için çok daha ağır şartlar getirmektedir. Tımar sisteminin mantığına göre, sipahi, kendi uzun dönem çıkarları için reâyayı kollamak zorundadır. Çünkü, zor kullanarak ve ağır vergiler koyarak reâyanın ezilmesi sadece üretici köylü için değil, artığa el koyan sipahi için de olumsuz sonuçlar doğurabilecektir. Bununla birlikte mültezim bir mukataayı en fazla üç yıllık süreyle ele geçirdiği için bu tür kaygılar taşımaz ve en kısa zamanda en fazla geliri toplamaya çalışır. Bu amaç doğrultusunda da köylü üreticilere mümkün olan en ağır sömürü yöntemlerini uygulamaktadır. Bu nedenle,

---

nedeniyle resmi hüviyeti yönünden âmil ünvanı taşımaktaydı. Bkz. E.Yüksel, "Âmil", İslam Ansiklopedisi, TDV Yay., C.3, s.58, 1991, İstanbul

iltizam sisteminin tarımsal üreticiler üzerindeki baskıları ve vergi yükünü arttırdığı söylenebilir (Pamuk, 2010:148). Diğer taraftan üç yıllık süre içinde daha yüksek ödeme vaadiyle farklı bir mültezim ortaya çıkarsa, iltizam sahibi ya ödeyeceği ara miktarını rakibinin teklif ettiği ölçüde arttıracak ya da iltizamını yeni çıkan adaya devretmek zorunda kalacaktır. Bu sistemin ekonomik zararları söz konusudur. Çünkü bu süreçte mültezim hem kısa vadede kârlarını vergi yükümlüsünün sırtına bindirmekte, hem de daha fazla ödeme yapanın çıkabilme ihtimalinden dolayı uzun vadeli yatırımlardan kaçınmaktadır (Faroqhi, 2000:205).

Mukataalaşma yöntemi yalnızca tımar alanları ile sınırlı kalmayıp XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren beylerbeyi, sancakbeyi gibi devlet görevlilerinin hasları da zamanla kaldırılarak devlet mukataalarına dahil edilmektedir. Ayrıca devlet gelirlerini arttırmak amacıyla yerel yöneticilere ait diğer gelir kaynaklarını da mukataa haline getirerek merkezi hazinenin denetimine almaktadır (Çakır, 2003:44).

Mukataalar emanetle de idare olunabilmektedir. Emanet, hazineye ait vergi gelirlerinin devlet eliyle bir memur kadrosu tarafından tahsil edilmesi demektir. Emanet usulüyle vergi toplayan kişiye emin[34] adı verilir. Emin, devletten aldığı bir maaş veya dirlik karşılığında bu görevi yerine getirir. Toplanacak hazine gelirlerinin azalmasından veya arttırılmasından emin sorumlu değildir. Genellikle mültezimlerin talep etmediği veya askeri açıdan önemli vergi kaynaklarının tahsiline tayin edilir (Özvar: 2003:2).

Voyvodalar mukataalarını diğer bir deyişle gelir kaynaklarını oluşturan köylerin her birimine eminler yollamakta ve bu kişilere tahsildarlık yaptırarak halktan bu suretle mahsulü toplamaktadırlar. Eminlerin topladıkları paraları teslim alarak hazineye yetiştirmekle görevli olan memurlara "havale" ve bunların hazineye götürdükleri toplu paraya ise "irsaliye" denmektedir. Emanetle idarede, mukataanın

[34] Emin: "Kendisine bir şey emanet edilen, güvenilir kimse" anlamına gelen emin kelimesi Osmanlılar'da belirli bir görevi yerine getirmesi istenen, bunun karşılığında ücret alacak ve üstlendiği vazifeden dolayı herhangi bir risk altına girmeyen görevli anlamında kullanılmıştır. Daha detaylı bilgi için bkz. H. Sahillioğlu, "Emin", TDV, C.11, s.112

geliri, kira, yakıt, tamir, vb. masraflar ve memur, hademe vb. maaşları çıktıktan sonra kalan kısımdır. İltizamla idarede ise mültezim iltizam bedelinin bir kısmını peşin olarak öder ve kalan kısmı için ise kefil gösterir. İltizamlar genellikle üç yıllığına alınsa da mültezimin kazânçlı görmesi ve kendisinden daha fazla teklif yapan olmaması halinde mukataayı birden fazla tahville yani altı, dokuz, on iki yıl gibi sürelerle alınması da mümkündür (Muşmal, 2000:110).

II. Viyana kuşatmasıyla başlayan ve 1699 yılına kadar devam eden olağanüstü şartlar mali buhranın şiddetlenmesine yol açmıştır.1690'lı yıllardan sonra bazı mukataaların iltizama verilememesine ek olarak XVIII. yüzyılda da devam eden ve uzun yıllar süren savaşlar nedeniyle masrafların artmasından dolayı Osmanlı devleti kronik bir ekonomik durgunluğa girmiştir.

Osmanlı'nın ateşli silahlarla donatılmış ordulara gittikçe daha çok ihtiyaç duyması sonucunda tımar sisteminde bozulmalar görülmeye başlanmıştır. Ayrıca devletin paranın değerini sürekli düşürmesi tımar sahiplerinin mali durumunu olumsuz bir biçimde etkilemiştir. Bunların birçoğu savaş zamanında para sağlayabilecek durumunda değillerdir. Bu nedenle Osmanlı devleti de toprakların kullanım hakkını tımar sahiplerinden alarak yeniçeri liderlerine ve devlete para ödeyebilecek kişilere vermiştir (Desouky, 1999:83). Tüm bu yaşananlar doğrultusunda iltizam sistemi etkisini yitirmeye başlamış ve devlet sorunun aşılması için 1695 yılında iltizam sistemine önemli bir yenilik getirerek malikane sistemine geçmiştir. Hazinece 1695 yılında uygulanmaya başlayan malikane sistemiyle uzun vadeli kredi sağlanmaya çalışılmıştır (Akar, 2001:101).

Malikane uygulamasının amacı; sık sık değişen mültezimlerin mümkün olduğu kadar fazla kar sağlamak amacıyla tahrip ettiği vergi kaynağını değişmez bir mültezimin tasarrufuna bağlamak, iltizamlarda istikrarı sağlamak ve bunun sonucunda gelirleri arttırmaktır. Diğer bir amaç ise giderek nakde dönüşen vergileri ödemekte zorlanan ve zirai faaliyetini sürdürebilmek için ihtiyacı olan tohum, hayvan ve krediyi temin edebileceği güvenilir bir mekanizma olmaması nedeniyle tefecilerin eline düşen reâyayı bu durumdan kurtarmaktır. Malikane sistemi, ömür boyunca tasarruf olunacak vergi kaynağının gelecek yıllardaki verim kabiliyeti için ilgilenileceği için tımar

sistemine; aynı kaynağa bağlı nakdî gelirler düzenli bir şekilde her yıl hazineye ödenmeye devam edileceği için de iltizam usulüne ait unsurları bünyesinde toplamıştır. Bu sistemle devlet yalnız gelecek yılların gelirlerinin devamını sağlamamış ayrıca yepyeni bir gelir kaynağı da yaratmış olmaktadır (Genç, 2009:107). Ayrıca merkezi devlet böylece geleceğinden emin olan malikanecinin reâyaya karşı daha cömertçe davranacağını ve iltizam usulünde uzun vadede yapmaktan kaçınılan yatırımların da gerçekleştirileceğini ummaktadır. Bir yandan da malikaneler normal iltizamlardan farklı olarak reâyaya kapalıdır diğer bir deyişle reâyalar malikane sahibi olamamaktadır. Bu durum ise bir taraftan taliplerin sayısını azaltmış diğer taraftan da belirli durumlarda taliplerin kendi aralarında anlaşmasını kolaylaştırmıştır (Faroqhi,2000:206).

Sürenin böylesine uzatılması karşılığında malikane sahiplerinin devlete, mukataa gelirleri karşılığında bir kereye mahsus peşin alınan ve "muaccele" denilen nakdî vermesi ve her yıl da taksitlerini ödemesi gerekmektedir (Akar, 2001:101). Her yıl ödenen taksitler "mal" olarak adlandırılmakta ve bir kereye mahsus peşin alınana göre de daha mütevazi bir meblağdır. Böylelikle yeni sistem bir taraftan devletin acil para ihtiyacını karşılarken diğer taraftan da yıllık olağan giderlerini finanse etme amacını gerçekleştirmektedir. Muaccele miktarları, daha önceki iltizamda olduğu gibi, açık arttırmalarda oluşurken, mal meblağları ise devlet tarafından belirlenmektedir (Çizakça,1999:2). Malikane satışlarından sağlanan muaccele gelirlerine ek olarak yine muaccele miktarı üzerinden birtakım vergiler alınmaktadır. Bunlardan biri savaş zamanlarında yine muaccele değerinin % 10-15'i oranında alınan "cebelü belediyesi" bir diğeri ise yeni bir padişahın tahta geçmesi üzerine malikane sahiplerinden alınan muaccele değerinin % 25'i oranında alınan "cülus resmi"dir (Genç, 2009: 116).

Malikane sistemi uygulanmaya başlandığında elde edilen meblağ hazine gelirlerinin % 2'si civarında iken 1770 yılına gelindiğinde bu oran % 5'e yaklaşmıştır. Diğer bir deyişle XVIII. yüzyılda malikane sistemi Osmanlı finans sistemine hâkim olmuştur.

Malikane uygulamasının olumlu etkileri şunlardır:

- Yeni mültezimler, satın aldıkları malikanelerde üretken faaliyetlere yardımcı oldular,
- Mukataaların güvenliğini sağladılar ve kredi verdiler,
- Uzun vadeli yatırımlar yaptılar (Pamuk, 2010: 138).
- Özel mülkiyet yolunda önemli bir yol kat edilmiş olundu (Çizakça, 1999:4).

Malikane uygulaması ile ilgili sorunlar ise şunlardır:

- Malikane mukataalarının yıllık gelirlerine ait taksit ve kalemiye resimlerinin düzenli bir şekilde tahsil edilememesi,
- Yapılan ödemelerden, önceki yıllara ait borç bulunursa öncelikle bunların kapatılmaya çalışılması (Çakır, 2003:58),
- Doğum ve ölüm olayları hiçbir yerde kaydedilmediğinden özellikle taşrada oturan malikane sahibinin ömrü süresince verilen vergi toplama hakkı bazen oğullarına da geçmektedir. Bunun gibi durumlarda devlet o malikaneyi yeniden açık arttırmaya çıkaramadığı için zararlı çıkmaktadır (Faroqhi,2000:206).

- Malikane taksitlerinin ödenememesi durumu öteki devlet gelirlerine (cizye, avârız, vb.) de yansımaktadır (Çakır, 2003:59).

Bunlara karşılık malikane sistemi de iltizam sistemi gibi merkezi devletin mali bunalımına tam olarak çözüm getirmemiştir. Malikanelerin açık arttırılmayla devredilmesi, malikane piyasasında rekabet koşullarının egemen olduğu anlamına gelmiyordu. Mültezimler gibi malikane sahipleri de büyük devlet memurlarının, tüccarların ya da büyük tefecilerin arasından çıkmaktadır. Ödenmesi gereken peşin paranın büyüklüğü nedeniyle her isteyen açık arttırmaya katılamamakta diğer bir deyişle katılan sayısı sınırlı kalmaktadır. Bu koşullarda açık arttırmaya katılanlar kendi aralarında gizli anlaşmalar yapmakta, bu ise hazineye ödenen meblağları azaltmaktadır (Pamuk, 2010:149).

1768-1774 döneminde uzun süreli savaşın getirdiği mali sorunlar nedeniyle yeni bir arayışa girilmiş ve bunun sonucunda "Esham Sistemi" uygulanmaya başlanmıştır (Akar, 2001: 101).

1768-74 yılları arasında süren Osmanlı-Rus savaşının getirdiği mali yük ve savaş sonunda imzalanan Küçük Kaynarca anlaşması ile bütçesinin yıllık nakit gelirinin yarısına yakın büyüklüğünde tazminat ödeme zorunluluğu Osmanlı'yı ekonomik bir bunalıma sürüklemiştir. Devletin bu durumdan kurtulabilmesi için yeni gelir kaynağı bulması gerekmektedir. Bu yüzden 1775 yılında "esham" (pay, hisse) uygulamasına gidilerek iç borçlanma yapılmıştır. Esham sistemi, mukataa adı verilen vergi gelirlerinin faiz diye adlandırılan belirli bir nakdî kısmının birden çok özel şahıslara muaccele adıyla satılmasıdır. Sehimler[35] 2000-2500 guruşluk dilimler halindedir (Akar, 2001:101). Esham, malikane sisteminin bir uzantısı olarak ortaya çıkmıştı. Bu sistemde çıkarılan sehimlerin satılması, malikane yöntemi olarak isimlendirilmekte ve sehim kaimelerinin ihracı malikane bürosu tarafından yapılmaktadır (Çakır, 2003: 62). Malikâne sisteminde vergi kaynağı olan mukataaların yıllık hasılatının tümünün kayd-ı hayat koşulu ile malikânecilere satışı söz konusu iken; esham sisteminde, yalnızca yıllık kârın paylar halinde "ber vech-i malikâne" satışı söz konusudur (Cezar, 1986: 79).

Esham sistemi, sehim çıkarılan bir mukataadan tekrar yeni sehim çıkarılmasına imkan verdiğinden malikane sistemine göre devlet açısından daha yararlıdır (Çakır, 2003:63). Hatırlanacağı üzere malikâne sisteminde sadece askeri zümrenin hakimiyeti söz konusuydu. Ancak bu durum esham sistemiyle değişikliğe uğramıştır (Genç, 2009: 191-192). Sehimin yıllık gelirinde, mukataanın kârı gibi artış olmaması kadınlar, gayrimüslimler, çocuklar ve malî yönden güçsüz halk tarafından talep edilmesine neden olmaktadır (Çakır, 2003: 63).

[35] Sehim: Faizli devlet borçlanma kağıdı. Bkz. F.Develliođlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Aydın Kitabevi, 2015, s.1086

Esham sisteminde, ilk sehimler İstanbul tütün mukataası gelirleri için çıkarılmıştır. 1759 yılında İstanbul tütün mukataası malikane olarak satılmış ve 22 hissedar malikaneyi bölüşürken ödenen toplam muaccele miktarı 250.000 guruştu. Bu mukataa 15 yıl sonra 1774 yılında eshama dönüştürüldüğünde hissedar sayısı 274'e ve toplam muaccele miktarı ise 1.800.000 guruşa ulaşmıştır. Malikane sisteminin 90 yılda ulaştığı kapasiteye esham sistemi 10 yılda ulaşmıştır (Genç, 2009: 191-192).

Esham sistemi ile üç yönlü fayda sağlanmaktadır (Çakır, 2003:63):

- Devlet açısından, muaccele bedeli ile acil nakit ihtiyacı karşılanmakta,
- Sehim alan kişi, ödediği muaccele bedeli karşılığında yıllık sabit bir gelir elde etmekte,
- Esham çıkarılan mukataayı deruhte eden şahıs ise, mukataanın yıllık gelirinde artış yerine, sehim sahibine düşük miktarda ödeme yapmaktadır.

Esham sistemi, küçük burjuvazinin ve aynı zamanda sermaye birikiminin oluşmasını engelleyen bir uygulama olmuştur. Tanzimatla birlikte büyük kredi temin etme imkanlarının ortaya çıkmasıyla esham sistemi önemini yitirmiştir (Akar, 2001: 102).

Osmanlı devletinde mukataa sisteminin gelişimini genel olarak bu şekilde ele alabiliriz. Osmanlı döneminde Konya sancağında emin veya voyvodaların iltizamında değişik adlarla mukataalar bulunmaktadır. Şehir ve çevresindeki kazâ ve nahiyelerde üretilen mallardan kaydedilen gelirler bu mukataalarda toplanmaktadır. Bu gelirlerin bir kısmı halkın ihtiyaçları için kullanılırken geriye kalan kısmı merkeze gönderilir. Konya'da önemli ölçüde gelir sağlayan mukataaların ve bu mukataaları iltizam edenlerin varlığı mukataaların şehir ekonomisini etkilediğini göstermektedir (Küçükdağ:1989:165). Mukataalar hem

ürün hem de para olarak şehir ekonomisine canlılık getirmektedir. XVIII. yüzyıla ait ferman ve beratlardan Konya'da bulunan mukataaların konuları ve yerleri öğrenilebilmektedir. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında XVIII. yüzyılda Konya'da bulunan bu mukataaların bir kısmı ve onların gelirleri üzerinde durulacaktır. Çalışmamızın temelini oluşturan İhtisâb mukataası Konya'daki diğer mukataalara göre daha detaylı ele alınacaktır.

3.2.1.Mirabiye Mukataası

Konya'nın güney ve güneydoğusunda yer alan Şeyh Vefa, Vadi-i Meram, Kara Öyük mahalleleri çevresindeki sulanabilir tarım arazisi ile Gödene köyü Mirabiye mukataasının sınırları içerisinde yer almaktadır. Konya sancağına ait kahve rüsumundan gelen 3.600 akçe, su akçesi, buğday bacı, şem'hâne ve bozahâne gelirleri, 5 boyahâneden yılda alınan 15.000 akçe, şehir çevresinde ekilen boyanın öşrü, kaçan kölenin yakalanmasından dolayı sahibinden alınan resimden elde edilen gelirler Mirabiye mukataasına dahildir (Oğuzoğlu, 1983:335; Küçükdağ, 1989:166). Bu mukataanın emini aynı zamanda "beytül-mâl emini" olarak bilinir. Konya'da ölen ve mirasçısı bulunmayan askeri kimselerin muhallefatları eğer 10.000 akçeden az ise beytül-mâl eminine fazla ise Karaman defterdarına "hâsıl kayd" olunmaktadır. Bu mukataayı iltizam eden kişiler arasında 1690 yılında Es-seyid Sinan Çelebi, 1691/1102 ve 1692/1103 yıllarında Mesnevihan-zadelerden Abdülvahid Ağa bulunmaktaydı (Oğuzoğlu, 1983:335-336).

Mirabiye mukataasının gelirlerinde yıllar içerisinde sürekli artış olmaktadır. XVII. yüzyılın sonlarında yıllık geliri 162.150 akçe iken 1708/1120 yılında 180.150 akçeye Konevi Nakib-zade es-Seyyid Hasan, es-Seyyid Ahmed ve es-Seyyid el-Hac Mehmed'e müştereken iltizam edilmiştir. 1716/1129 yılında mukataanın mal varlığı 198.150 akçeye ulaşmıştır. Aynı yıl mukataa Mustafa Hidayetullah-Zade'ye 150 guruş zamla verilmiştir. Mirabiye mukataası gelirinin

137.520 akçesi Mevlevi dervişlerine, 42.630 akçesi emeklilere ve düâguyanın[36] görevlilerine, geriye kalanı da Hazine-i Âmire'ye ayrılmaktadır. Ayrıca, sefer zamanı Konya'da toplanan serdengeçtilerin tayinâtının bir kısmı da buradan ödenir (Küçükdağ, 1989:166-167). 1724/1136 yılında Mirabiye mukataası malikane usulü ile Hidayet-zade Mustafa Çelebi ve el-Hac Osman Ağa'ya verilirken; 1728/1141'de mutasarrıfları Ahmed Ağa ve Mustafa Çelebi dir (KŞS, 49:8-2).

3.2.2.Suğla Mukataası

Suğla, Karaman eyaleti sınırları içerisindeki Bozkır-Seydişehir-Beyşehir kazâlarının güney bölümünde yer alan bir göldür. Suğla gölünün suladığı, Bozkır ve Seydişehir yöresindeki topraklar bu mukataaya bağlıdır. Suğla mukataası, Sahra nahiyesine bağlı Dedeli, Adilli ve Beş Kilise köylerini de içine almaktadır (Muşmal, 2000:112). Yağışlı yıllarda yüzölçümü 165 km²; yaz sonlarında 30 km², bazı yıllarda 10 km² ve bazı yıllarda da kuruyacak hale gelmektedir. Suğla, büyük bir göl olmakla birlikte geçici bir göldür diğer bir deyişle sürekli değildir. Özellikle kurak yıllarda gölün suyu çekilmektedir. Bu çekilmenin tek nedeni, yıl içinde düşen yağış miktarı değil bununla birlikte gölün uçlarında bulunan düdenler (delikler) dir. Aslında gölün adının da buradan geldiği söylenmektedir. Türkçe'de "soğulmak" kelimesi ırmak, göl, pınar, kaynak veya kuyu suyunun çekilmesi manasına gelmektedir. Konya, Kayseri, Antalya gibi yörelerde halk arasında, göl veya bataklıkların suyunun çekilmesiyle elde edilen ve daima altı sulu olan toprağa da suğla adı verilmektedir (Değerli, 2014:320).

Yağışın fazla düştüğü senelerde Beyşehir gölü taşınca, fazla su bağlantısı olduğu Suğla gölünü doldurur. Suğla gölünün fazla suları ise Çarşamba ırmağı ile Konya yakınlarına kadar gelir. Gerek bu ırmağın suyu ile sulanan yerlerden ve gerekse Suğla gölü çekilince çevresinde kuruyan araziye ekilen mahsulün ve verginin ve öşür

[36]Düâguyan: "Dua eden, duacı" anlamındaki bu terim Osmanlılar'da saray, merkez ve esnaf teşkilâtlarında dua ile ilgili görevleri yerine getirenler için kullanılan resmî bir unvan dır.Bkz. F.Develliođlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Aydın Kitabevi, 2015, s.215

ve resm-i çift, cürm-i cinâyet, resm-i bennâk[37] ve bâd-ı hevâ vb. hasıl olanlar Suğla mukataasına gelir kaydedilir (Küçükdağ, 1989:167).

Devlet, suğla arazisinde tarım yapan köy halkından kira ve öşür bedeli olarak %25 oranında zahire almaktadır. Diğer arazilere kıyasla daha verimli olmasından dolayı öşür bedeli de yüksektir. Ancak kurak yıllarda alınan vergiler onda bire inmektedir. Bu toprakların geliri doğrudan doğruya hazineye aittir. Suğla Mukataası gelirlerinin bir kısmı devlet hazinesine gönderilirken, bir kısmı barut mühimmatı ve bir kısmı da Konya Mevlâna Dergâhı'nın mutfak giderleri için harcanmaktadır.

Suğla mukataasının geliri yıllara göre değişmektedir. Yağışlı yıllarda geliri yüksek olur (Güven, 2006:57). Bunun nedeni ise Suğla suyu ile sulanan araziden çıkan mahsulün yarısının mukataaya verilmesidir. Bunun için reâyanın Suğla bölgesindeki arazisini sulaması ve mahsulün düşük olmaması beklenir. Eğer üç yıl üst üste topraktan verim alınamazsa buna sebep olan reâyanın toprağı elinden alınır, gelirini yükseltecek birine verilir (Küçükdağ, 1989:167).

Konya sancağına bağlı bulunan emanet, iltizam ve malikane usulleri ile işletilen Suğla mukataasının gelirleri voyvoda veya emin tarafından toplanarak doğrudan doğruya devlet hazinesine aktarılmaktadır. 1660/ 1071 yılında iltizam usulü ile 400.000 akçeye İbrahim Ağa'ya verilmiştir (KŞS, 10:244/2).

1671/1082 yılında Konya kadısı es-seyid Hüseyin efendi, Suğla mukataasına bağlı Bozkır ve Seydişehir suğlalarının 5.000 kile buğday ve arpa mahsulünü voyvodadan alıp Konya'da satıp parasını vermiştir. Suğla mukataası 1675/1101 yılında Mesnevihanzadelerden Abdülvahid Ağa'ya iltizam edilmiştir.1676/1087 yılında voyvoda Müderris Mehmed Efendi b. Abdülgaffar Efendi tarafından iltizam edilen Seydişehir suğlası ürünü 1.350 kiledir (Oğuzoğlu,1983: 336).

[37] Bennâk resmi: Osmanlı Devleti'nde toprak sahibi olan babalarının yanında yaşayan erkeklerin evlendikleri zaman ödedikleri vergidir. Örfi bir vergidir. Bkz. F.Develliođlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Aydın Kitabevi, 2015, s.96

1682 yılında ise Suğla mukataası 5269 esedi guruşa Vezir İbrahim Paşa'ya iltizam verilmiştir. İbrahim Paşa bu has gelirinin yılda 1.250 esedi guruşunu (150.000 akçe) Konya'daki Hz. Mevlana Vakfına eşik fukarasının mutfak masrafları için vermektedir (KŞS,11:289-1). 1685/1096 yılında Suğla mukataasının voyvodası Mehmed adlı kişidir (KŞS,4:265-2).

1690/1101 yılında göre Suğla mukataasının 5.269 esedi guruşluk gelirinin 1.250 esedi guruşu (150.000 akçe) Hz. Mevlana Vakfının eşik fukarası için ayrılmış geriye kalan 4.019 esedi guruş ise hazineye gönderilmiştir. Aynı belge doğrultusunda 1691 yılı için Suğla mukataası Veli isimli voyvodaya 4.686 esedi guruşa iltizama verilmiştir. Bu meblağın 1.250 esedi guruşu Hz. Mevlana Vakfına eşik fukarasının yemek masrafı için, geri kalan 3.436 esedi guruşun 825 guruşu peşin, kalan 2.611 guruşu zamanı gelince hazineye teslim edilecektir (KŞS, 14:285-1).

Suğla mukataasının gelirleri, devlet hazinesine gönderilmek, barut mühimmatının İstanbul'a taşınmasında kullanılmak ve Hz. Mevlâna Vakfı'nın mutfak masrafları için harcanmak dışında; silahdarlar, seferlerde yaralanıp emekliye ayrılanlar, cami görevlilileri ya da diğer işlerde çalışanların maaşlarının ödenmesinde de kullanılmaktadır. Örneğin, 1691 yılından kalan 2.611 esedi guruş sefere katılan yeniçeri, cebeci, silahdar, topçu vb. kapıkullarının maaşlarının ödenmesi ve ihtiyaçlarının karşılanması için kullanılmıştır (KŞS, 14:268-2). 1723 yılında Musalla Camii'nin vaizi Seyyid Mehmed Eşref'in günlük 16 akçe olan ücretini Suğla mukataası gelirlerinden almaktadır (KŞS, 46:273-2).

XVIII. yüzyıla gelindiğinde Suğla mukataasının gelirlerinde değişiklikler yaşanmıştır. 1703/1115 yılında Suğla mukataasının geliri 3.186 guruş iken 1706/1108 yılında 5.000 guruşa çıkmış ve voyvoda Ahmet'e verilmiş, ancak 1707/1119 yılında 1.000 guruş azalarak 4.000 guruş gerçekleşmiştir. Bunun sebebi ise 1707 yılının yağmur yağışının istenilen ölçüde olmaması diğer bir deyişle kurak geçmesidir (Küçükdağ, 1989: 168). 1723 yılında Suğla mukataasının emini Seyyid Ali iken 1727 yılında malikane usulü ile Ali efendiye; 1731 yılında da Hasan Ağa'ya verilmiştir (KŞS, 51:1-1; 52:267-4).

29 Mayıs 1807 21/ Rebî‘ü’l-evvel 1222 tarihli bir belgede; 1156/1743 yılından itibaren her yıl Suğla Mukataası gelirinden 187.5 guruşun Hz. Mevlana Vakfı mutfak gelirleri için ayrıldığı, bu yöndeki beratın Zilkade 1187/Ocak 1774’te yenilendiği, ancak zaman içerisinde bu miktarın ödenmesinde güçlükler yaşandığı ve bu sebeple 9 Safer 1201/1 Aralık 1786’dan itibaren vakfın eşik fukarası için olan mutfak masraflarının bir kısmının Karaman cizyesi gelirlerine nakledildiği yazmaktadır (Değerli, 2006:34-35).

3.2.3.Esbkeşân Mukataası

Esbkeşân mukataası, Valide Sultan ve Sadrazam İbrahim Paşa’nın müşterek haslarıdır. Konya’nın doğu ve güneydoğusuna rastlayan Obruk Yöresi ile Yarma ve Göçü Köylerinden Karapınar’a kadar uzanan bölge Esbkeşân mukataasına dahildir (Muşmal,2000:113). Diğer bir deyişle, Konya sancağına bağlı Karışözü, Turgud kazâsı, Bayburd kazâsı ve Eskil kazâsı Esbkeşân mukataasına bağlıdır. Esbkeşân mukataasının geliri XVII. yüzyılda 7.000 guruş iken XVIII. yüzyılın ilk çeyreğinde 10.000 guruşa yükselmiştir (Oğuzoğlu,1983:336). Voyvodolar bu mukataaya bağlı köylerin, elde ettikleri mahsulün beşte birini öşür olarak almaktadırlar. Mukataa gelirinden Konya’daki bazı görevlilere maaş ödemesi yapılmaktadır. Örneğin, Sultan Selim Camii Hatibi olan Mustafa Halife İbni Hamza’ya bu mukataanın parasından yevmiye 10 akçe verilmektedir (Küçükdağ, 1989:169).

Bu mukataayı 1644 yılında Mustafa Ağa; 1646 yılında İbrahim b. Mehmed ve 1647 yılında Mehmed adlı kişi iltizama almıştır. Bu dönemde Esbkeşân mukataasının iltizam bedeli 458.600 akçedir (KŞS, 7:164-2;9:225-2). 1659 yılında Esbkeşân Mukataasının, 186.000 akçelik gelirinin vergi geliri olan 183.396 akçesi, Karaman Eyâleti Defterdarı Hasan Paşa tarafından tahsil edilerek Hazine-i Âmire’ye bağlı Muhasebe-i Evvel Kalemine gönderilmiştir (İE.ML,023: 01).

Esbkeşân mukataası XVIII. yüzyılda genellikle malikane ile idare edilmektedir. Bu dönemde has sahibi olanlar arasında Rabia Sultan, Ayşe Sultan ve Esma Sultan yer almaktadır (C.SM-19.992.01;KK_d_03136_00042). 1720 yılında mukataayı malikane ile yöneten Hasan Ağa’dır (İE.ML-119.11261.01). 1739-1746

döneminde mukataayı malikane ile yönetenler arasında Mustafa Ağa ve Osman Ağa bulunmaktadır (C.ML-271.11109.01;AE.SMST.III-225.17769.02).

3.2.4.Hatunsaray Mukataası

Meram vadisini içine alan Hatunsaray nahiyesinin bulunduğu alanı kapsayıp yıllık geliri 870 guruş idi (Oğuzoğlu, 1983:336). Konya'da su kaynaklarının varlığından dolayı değirmencilik önemli bir faaliyettir. Özellikle Çarşambu suyu, Sille deresi, Hatunsaray deresi, Gödene deresi ve Meram Hatunsaray ve Sudirhemi nahiyelerindeki değirmenlere kaynaklık etmektedir (Yörük, 2014:640).

3.2.5.Adet-i Ağnam Mukataası

Adet-i ağnam vergisi, koyun ve keçisi olanlardan daha önceleri devletin görevlendirdiği memurlar tarafından toplanırken, XVIII. yüzyıldan itibaren iltizama verilmeye başlanmıştır. Adet-i ağnam mukataası ilk defa 1725/1138 yılında mutasarrıfları Mehmed Paşa ile müştereki Hatice Sultan'ın kethüdası Mehmed'e iltizam olunmuştur. 1730/1143 yılında bu mukataayı bir yıllığına Abdülgaffar-zade Süleyman Ağa'ya almıştır (KŞS, 52:260-3). 1747/1160 yılında ise adet-i ağnam mukataası es-seyyid Mehmed'e iltizam olunmuştur (KŞS, 57:185-3).

3.2.6.İhtisâb Mukataası

İhtisâb, asıl olarak kamu düzenini sağlamaya çalışan bir müessese olarak görünürken, bir yönüyle devlet maliyesinin bir gelir kaynağı olma özelliğini de taşımaktadır (Ergenç, 2012:138).

Osmanlı Devleti'nde tüketicinin korunmasına yönelik olarak özel kurum ve kuruluşlar oluşturulmuştur. Tüketicinin korunmasında gerekli tedbirleri alan geleneksel müesseselerden biri olan ihtisâb müessesesi, daha önceki Müslüman devletlerde olduğu gibi Osmanlı devletinde de aynen devam etmiştir (Öztürk, 2002:850).

Osmanlılarda her kadılık merkezinde bir de ihtisâb müessesesinin başında olan muhtesib (ihtisâb ağası, ihtisâb emini) bulunur ve asıl görevi narhın kontrolüdür. Narh, hisbe kelimesinden türetilen bir isimdir. Hisbe, "*ecir, sevap ve güzel tedbir*" anlamlarına geldiği gibi biraz daha açık ifadesi ile "*bir fiilin ecrini sadece Allahtan istemek*" anlamını taşımaktadır. Daha yaygın bir ifade olan ihtisâb da aynı kökten gelmektedir. Osmanlılarda ihtisâb diye bilinen bu müessese, günümüzde "devlet muhasebesi, çarşı zabıtası ve zabıta" adlarıyla birçok konuda aynı görevi üstlenen müesseseler olarak karşımıza çıkmaktadır (Çolak, 1992: 37-38).

Halkın refahının sağlanması için malların ucuz olarak tüketiciye ulaştırılması, kalitenin standartların altına düşürülmemesi ve insan sağlığına uygun olması için başta padişahlar olmak üzere tüm yöneticiler emirler yayınlamışlardır. Bu emirlerin başında *"İhtisap Kanunnameleri"* gelir. Bu kanunnamelerde örneğin; ne kadar buğdaydan ne kadar un elde edileceği, ekmeğin çiğ ve eksik gramajla çıkarılması halinde fırıncılara hangi cezaların verileceği, fırınların ne kadar un stok edecekleri, aşçıların, berberlerin, hamamcıların temizlik için hangi kurallara uyacağı ve ayakkabıların ne kadar dayanması gerektiği tek tek belirtilmiştir. Esnafın bu kurallara uyup uymadığının kontrolünü ve uymayanlara ceza verme işlerini ise muhtesib ve emrinde çalışan kol oğlanları gerçekleştirmektedir. Muhtesib ve kol oğlanları kendi yetkilerini aşan cezaların uygulanması için sorumluları kadıya çıkarırlar. Ayrıca muhtesib esnafın ödemekle yükümlü olduğu vergileri toplamaktadır (Kütükoğlu, 1994: 566). Çarşı ve pazarlardaki işlemlerde kanun ve şer'e aykırı davranışlarda bulunan üreticilerden alınan cerimelere, çarşı ve pazara gelen ve perakende olarak satılan maddelere konan vergilere *ihtisâb rüsumu* denir (Ergenç, 2012:138). Bu vergiler arasında; günlük ihtiyaç maddesi satan dükkan sahiplerinden alınan yevmiye-i dekâkîn; şehir pazarlarındaki alım-satımlardan alınan bac-ı bazar vergisi, lonca azaları ile sebze, şekerleme, peynir, turşu, yoğurt, pastırmacılardan vb. yılda bir veya iki defa kabala olarak alınan resm-i bitirme vergisi; üretimi yapılan kumaş, bakır, nal, mücevherat, tepsi vb. maldan kalite kontrolü yapılıp damgalandıktan sonra alınan damga vergisi; gıda maddesi, saman, odun, odun kömürü, tuğla, inşaat kerestesi, küp, hasır, taş, yem, demir vb. malı getirip limanlara boşaltan ve liman hizmetlerinden faydalanan gemilerden alınan gemi İhtisâbiyesi vergisi vb. yer almaktadır (Kütükoğlu,1994: 566).

Muhtesiblik, Osmanlılarda ya eminlik ya da mültezimlik yolu ile verilmektedir. Yani devlet ya kapıkullarından birini bu iş için görevlendirmiş, ya da bu görevi diğer bir deyişle verginin toplanmasını belli bir para almak suretiyle bir şahsa bırakmıştır. Üçüncü bir yol ise emin-i mültezimliktir. Emin-i mültezim, bir mukataayı eminlik uhdesinde kalmak üzere, başlangıçta toptan bir ödemede bulunarak iltizama alan kimsedir. Bu durumda, devlete peşin bir para ödediği gibi eminlik ücretini, muhasebesi görülürken mahsuben almaktadır (Sahillioğlu, 1962-63: 148).

İmparatorluk dahilinde İhtisâb mukatası büyük meblağlar getirdiğinden genellikle iltizama verilerek işletiliyordu. XVII. yüzyılda ihtisâb mukataasını iltizama alan kişilere örnek olarak şunları verebiliriz.

Tablo-3.1: XVII. Yüzyılda İhtisâb Mukataasını İltizama Alan Kişilerden Bazıları

Tarih	**İltizam Sahibi**	**İltizam Bedeli**
1644	El-hac Ulaş	80.000 akçe
1645	Recep Bey ibn-i İsa	80.000 akçe
1647	Süleyman Ağa	80.000 akçe
1660	Kapucu İbrahim	-
1676	Ali Çelebi	785 guruş
1682	Vezir Mustafa Paşa	-
1692	Ahmed	76000 akçe
1697	Vezir Mehmed Paşa	55040 akçe

Kaynak: KŞS, 6:174-1; 7:155-4; 19:272-1, 21:295-2**;** C.M., 10897:1;İ. Sak, 10 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (Transkripsiyon),2003, s.407

Bu mukataa 1644 yılında el-hac Ulaş'a,1645'te Recep Bey İbn-i İsa'ya ve 1647'de de Süleyman Ağa'ya 80.000 akçeye iltizama verilmişti (KŞS, 6: 174-1; 7:

1660 yılında İhtisâb mukataası tasarruf sahipleri Ali oğlu Nuh ve Süleyman oğlu Mustafa'nın ölmeleri sonucu Kapucu İbrahim'e verilmiştir (Sak, 2003: 407). 12 Mart 1676 yılında Yusuf Paşa tarafından Ahmet Çelebi oğlu Ali Çelebi'ye ihtisâb ve bağlı rüsumları 785 guruşa verilmiş ve bu miktardan 400 guruşu peşin ödenmiş geriye

kalan 385 guruşun 6 ay sonra ödeneceğine dair senet alınmıştır (KŞS, 21:295-2). 1682 yılında bu mukataa Sadaret kaymakamı olan Vezir Mahmut Paşa'ya verilmiştir. 1692 yılında 76.000 geliri olan Konya İhtisâb mukataası Ahmed adlı mültezime verilmiştir (KŞS, 19:272-1). 1697 yılında Konya İhtisâb Mukataası 55.040 akçeye Vezir Mehmed Paşa'ya has olarak tayin edilmiştir (C.M., 10897:1). Görüldüğü üzere XVII. yüzyılda İhtisâb mukataasının iltizam bedelleri gittikçe azalmıştır.

1715 tarihli bir Konya Şer'îye sicili belgesinde mukataanın adı, "İhtisâb-ı Konya ve Kapan ve Gusfend ve Gav der-nefs-i Konya mukataası" olarak geçmektedir. Yıllık geliri 67.529 akçedir. Bu gelirin 47.529 akçesi, Konya'daki görevlilere maaş ödemesi olarak verilirken geriye kalan 20.000 akçesi merkeze gönderilmiştir. İhtisâb mukataasından Konya'ya ayrılan 47.529 akçeden mukataa emini ile hizmetindeki kuloğlanlarının ücretleri, seferlerde şehirde toplanan serdengeçtilerin tayinatının bir bölümü, dergah dervişlerinin taamiyeleri ve savaşlarda sakatlanan askerlerden tekaüde ayrılanların bir kısmının ulufeleri ödenmektedir. Şehir dışından gelen veya Konya'ya imal edilen penbe (pamuk) bezi ve sarığı damgasından her bez başına birer akçe; Kapan Hanı'nın pazar bacı, kapan resmi, dakik, kapan-ı asel ve revgandan 35.000 akçe; At Pazarı'nda satılan koyun, keçi, inek, beygir ve merkep gibi hayvanların her birinden ikişer para resm-i miri alınarak İhtisâb Mukataasına verilir (Küçükdağ, 1989:165-166).

İhtisâb mukataası XVIII. yüzyılda malikane usulü ile işletilmiştir (A.E. III. AHMED:565:1). İhtisâb mukataasına 1725/1138 yılında Ahmed Ağa "ber-vech-i malikane mutasarrıf" idi. 1739 yılında ihtisâb mukatası malikane usulü ile Mustafa Ağa'ya verilmiştir (Küçükdağ, 1989:166).

Konya İhtisâb mukataasından 1731 yılı için toplanan vergi miktarı 35.000 akçedir (KŞS, 52:261-2).

Başbakanlık Osmanlı Arşivinde bulunan Başmuhasebe defterlerinin içinde Konya İhtisâb mukataasına ait 2 adet dosya bulunmaktadır. Bunlar H. 1166 ve H.1175 yıllarına aittir. Bu dosyaların içerisinde yaklaşık 550 belge söz konusudur. Belgelerin bir kısmı aynı konuların tekrarı niteliğindedir. Bu belgeler, XVIII. yüzyılda Konya'nın

iktisadi hayatına ilişkin çarpıcı bilgiler içermektedir. EK-1'de yer alan tabloda bu belgelerin içerikleri ve konuyla ilgili diğer arşiv belgeleri yer almaktadır.

EK-1 tablodaki bilgiler doğrultusunda Konya'nın günlük iktisadi hayatıyla ilgili şunlar söylenebilir:

- Konya İhtisâb mukataası XVIII. yüzyılda malikane usulü işletilmektedir. Bu ekteki tablodan da açıkça görülebilmektedir. İhtisâb mukataasını işleten kişiyle ilgili belgelerde birkaç isim yer almaktadır. Kimi belgelerde bu kişi Derviş Ahmet ağa, kimilerinde Derviş Ahmet, kimilerinde Ahmet Hidayetullah, kimilerinde Derviş Ahmet Çelebi olarak yer almaktadır. Kimi belgelerde ise isim belirtilmemiş sadece Konya İhtisâb mukataası emini denmiştir. Bunlardan da anlaşılıyor ki malikane usulünde mukataayı alan kişi vefat etmişse yerine kendi ailesinden örneğin oğlu geçmekte ve mukataayı işletmeye devam etmektedir. Sadece 1739 yılı için farklı bir isim söz konusudur. Belgelerden 1739 yılında İhtisâb mukataasının Mustafa Ağa'ya verildiği anlaşılmaktadır.
- XVIII. yüzyılda Konya şehrinde ve çevresinde asker olarak sipahi, silahdar, yeniçeri, cebeci ve topçular bulunmaktadır. Ücretler günlük olarak verilmektedir. İncelenen belgeler ışığında bu askerlerin emeklilik ulufeleri hakkında da detaylı bilgi sahibi olmaktayız.

XVIII. yüzyılda sipahilerin emeklilik ulufesi genellikle günlük 2 akçedir. Örneğin, Beyşehirli Veli Mehmed sipahi olarak görev yaparken 1730 yılında emekli olmuş ve emeklilik ulufesi olarak günlük 2 akçeyi İhtisâb mukataası gelirlerinden almıştır. Buna karşılık silahdarların emeklilik ulufesi günlük 1 ila 12 akçe arasında değişmektedir (DBŞM, 1166:88-1). 1732 yılında silahdar olarak görev yapan Seydişehirli Mustafa Ahmet emekli olmuş ve emeklilik ulufesi olarak Konya İhtisâb mukataası gelirlerinden verilmek üzere mültezim Derviş Ahmet'ten günlük 11 akçe almıştır (DBŞM, 1166:106-1). Çalışan silahdarların ise günlük ücretleri 8 ila 20 akçe arasında değişmektedir. 1743 yılında silahdar olarak görev yapan İbrahim Osman emekli olmak için başvuruda bulunmuş ve bunun üzerine günlük 10 akçe emeklilik

ulufesi Konya İhtisâb mukataası gelirinden verilmek üzere karar verilmiştir (DBŞM, 1166:79-1). 1744 yılında 19. bölükte günlük 19 akçeye görev yapan silahdar İbrahim Osman emekli olmak için başvuruda bulunmuştur. Bunun üzerine günlük 10 akçe emeklilik ulufesini İhtisâb mukataası gelirlerinden almak üzere emekli edilmiştir (DBŞM, 1166:47-1).

- Ücretler günlük olarak verilmekteyken belgelerdeki bilgiler doğrultusunda biriken ücretlerin bazı durumlarda bir yıllık olarak toplu verildiğini de görmekteyiz.

1751 yılında İbrahim b. Veli mahkemeye gitmiş ve elindeki beratına dayanarak göreviyle ilgili bir yıllık birikmiş ücretini talep etmiştir. Bunun üzerine bir yıllık ücretini Konya İhtisâb mukataası emini Derviş Ahmet elinden almıştır (DBŞM, 1166:60-1). Yine 1752 yılında Şeyh Mustafa mahkemeye başvurarak biriken bir yıllık ücretini talep etmiştir. Bunun üzerine günlük 10 akçe ücretten biriken bir yıllık ücreti toplu olarak verilmiştir (A.E. I. MAHMUD, 20922:1). 1753 yılında Eyüp Veledeş mahkemeye gelerek birikmiş olan bir yıllık ücretini talep etmiştir (A.E. I. MAHMUD, 20815:1). 1789 yılında Hacı İsmail adlı kişi mahkemeye gitmiş ve elindeki beratına dayanarak göreviyle ilgili bir yıllık birikmiş ücretini talep etmiştir. Bunun üzerine biriken bir yıllık ücretinin Konya İhtisâb mukataası malından verilmesine karar verilmiştir (C.M. 30431:1).

- Belgelerden anlaşılan bir diğer olay ise görevli kişilerin ellerindeki beratlarının yenilenmesi için merkeze başvuruda bulunmalarıdır.

1730 yılında Osman, Konya İhtisâb mukataası gelirlerinden aldığı günlük 2 akçe olan ücretine dair beratının yenilenmesi için beratını İstanbul'a götürmüş ve yeniletmiştir (DBŞM, 1166:54-1). Yine 1730 yılında Hidayetullah oğlu Osman günlük 10 akçe ulufesine dair beratının yenilenmesi isteği ile başvuruda bulunmuştur. Bunun üzerine beratı yenilenmiş ve günlük 10 akçe ulufesini Konya İhtisâb mukataası malından almaya devam etmiştir (A.E. I. MAHMUD, 20922:1). 1731 yılında Mustafa Abdülgaffar günlük 2 akçe olan emeklilik ulufesine dair beratının yenilenmesi için başvuruda bulunmuş ve sonuçta beratı yenilenerek emeklilik ulufesini almaya devam

etmiştir (DBŞM, 1166:54-1). Yine 1731 yılında sipahi olarak görev yapmış ve emekli olan Veli Mehmed eski beratını İstanbul'a götürmüş ve yenilenmesi talebinde bulunmuştur. Bunun üzerine beratı yenilenerek günlük 2 akçe emeklilik ulufesini Konya İhtisâb mukataası emininden almaya devam etmiştir (DBŞM, 1166:169-1). 1755 yılında Seyit Mehmed Konya İhtisâb mukataası gelirlerinden aldığı günlük 1 akçe olan ücretine dair beratının yenilenmesi için beratını İstanbul'a götürmüş ve yeniletmiştir (A.E. III. MUSTAFA, 3495:1).

- Ayrıca tablodan görevli kişilerin adlarını, onların ölümü ya da yerlerinin boşalması sonucu yerine kimin geçtiğini ve ne kadar ücret aldığını da öğrenmekteyiz.

1731 yılında cebecilerden 7. Bölükte günlük 9 akçeye görev yapan Abdullah Ahmed'in yerinin boşalmasından dolayı Seyit Hafız Seyfullah görevin kendisine verilmesi için başvuruda bulunmuştur. Bunun üzerine bu görev günlük 3 akçe ücretle Seyit Hafız Seyfullah'a verilmiştir (DBŞM, 1166:65-1). Yine aynı tarihte Mehmed Hasan'ın ölmesi sonucu yerine kardeşi Mehmed Halil günlük 2 akçeye çalışmaya başlamıştır (DBŞM, 1166:90-1). 1738 yılında 14. bölükte 9 akçeye görev yapan silahdar Cafer Mehmed'in yerinin boşalması üzerine yerine günlük 8 akçeye çalışmak üzere silahdar olarak İsmail Konevi görevlendirilmiştir. Ücretini Konya İhtisâb mukataası emininden alacaktır (DBŞM, 1166:53-1). 8 Ocak 1743 tarihinde Konya sancağına bağlı Belviran nahiyesinde bulunan Eşref Hacı Mehmed Caminde imam olarak görev yapan Hüseyin adlı kişinin ölümü sonucunda yerine Abdülkadir oğlu Hüseyin günlük 4 akçe ücretle tayin edilmiştir. Ücreti vakıfların gelirinden verilecektir (DBŞM, 1166:37-1). 1743 yılında 6. Bölükte topçu olarak günlük 8 akçeye görevli olan Hasan Hüseyin'in yerinin boşalmasından dolayı göreve günlük 3 akçeye çalışacak Seyit Hacı Mahmut getirilmiştir (DBŞM, 1166:70-1). 1744 yılında 6. Bölükte topçu olarak görev yapan Hasan Hüseyin'in ölmesi sonucu yerine Seyit Hacı Mahmut günlük 3 akçeye tayin edilmiştir. Ücretini Konya İhtisâb mukataası mültezimi Derviş Ahmet elinden almaktadır (DBŞM, 1166:41-1). Yine 1744 yılında günlük 6 akçeye çalışan Seyit Arif Mehmed vefat edince yerine oğlu Seyit Ebubekir aynı ücretle göreve getirilmiştir (A.E. I. MAHMUD, 20837:1). 1747 yılında günlük 2 akçeye

silahdar olarak görev yapan Mehmed Fettah'ın ölümü sonucu yerine günlük 1 akçeye çalışmak üzere el-hac Ahmet görevlendirilmiştir. Ücretini Konya İhtisâb mukataası malından alacaktır (DBŞM, 1166:97-1). 1748 yılında Eyüp adlı kişinin yerinin boşalması sonucu yerine günlük 2 akçeye çalışmak üzere Mehmed adlı kişi görevlendirilmiştir (A.E. III. MUSTAFA,3475:1). 1757 yılında günlük 10 akçeye çalışan Abdülkerim adlı kişinin yerinin boşalması üzerine aynı göreve günlük 8 akçeye çalışmak üzere Seyit Mustafa adlı kişi getirilmiştir (A.E. III. MUSTAFA,3473:1). 1758 yılında Ali oğlu İsmail'in yerinin boşalması sonucu göreve Ömer oğlu Ahmet talip olmuştur. Bunun üzerine Ahmet adlı kişi günlük 6 akçe ücretini Konya İhtisâb mukataası malından almak üzere görevlendirilmiştir (A.E. III. MUSTAFA, 3474:1). 1797 yılında Şemseddin Tebrizi Türbesi Mesnevihanlığında görev yapan Abdurrahman oğlu Seyit hacı Ali Efendi'nin ölmesi sonucu yerine Seyit Ömer Efendi oğlu Seyit Abdülkadir Efendi günlük 20 akçe ücretle görevledirilmiştir (C.M., 980:1).

Arşiv kaynaklarından malikane usulünde vergi toplayan kişilerin fakirleri kandırdığına dair bilgilere de ulaşılmaktadır. Örneğin, 1730 yılında İhtisâb mukataası vergi ve öşrü toplanırken fakirler kandırılmış bu sayede 67.529 akçe toplanılarak devlet zarara uğratılmıştır. Bunun üzerine yazılan fermanla bu kişilerin engellenmesi ve mukataa mallarına verilen zararların sonlandırılması istenmiştir (A.E.III. AHMED,565:1).

3.3. Vergiye İlişkin Göstergeler Çerçevesinde Konya-Merkez Maliye Bağlantısı

Osmanlı maliyesindeki kötü gidişe yönelik yürütülen mali düzenlemeler başlangıçta, klasik yapıdan pek taviz verilmeden yapılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda mali çözümlemeler, üretimin ve ticaret hacminin artırılmasından çok, mevcut fiskal gelirlerin paylaşımının yeniden ayarlanmasına ve vergilerin çoğaltılmasına endekslenmiştir (Cezar, 1986:31-32).

Osmanlı'da devlete ait vergi gelirleri doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki şekilde toplanmaktadır. Doğrudan tahsilat, belirli vergi toplama usulleriyle vergilerin merkezi hazineye taşınmasıdır. Bu tahsilat biçimiyle merkezi hazineye bağlı, merkezi

gelirleri temsil eden ve merkezi bütçe gelirlerinin esasını oluşturan havass-ı hümayun gelirleri elde edilir. Dolaylı tahsilat ise hasılatı doğrudan merkezi hazineye ait olmayan fakat mîrî (devlet) bir vazife karşılığında askeri zümrelere bırakılmış vergilerin yine ilgili zümreler tarafından toplanmasıdır. İkinci tahsilat biçimiyle de devletin merkezi gelirleri içinde yer almayan tımar gelirleri elde edilir (Özvar, 2003:2).

Sancak, kazâ, nahiye ve köylere düşen avârız, nüzûl, sürsat, imdâd-î seferiye, imdâd-î hazeriyye gibi vergileri; paşalar için harcanan paraları, menzil ücretleri, padişah emri ile görevlendirilen kişilere verilen zahire, aşçı ve konak ücretleri, teftiş için gelen görevlilere vb. kişilere verilen ücretlerle kazâlara düşen diğer giderleri gösteren deftere salyâne ya da tevzi defteri adı verilmektedir. Askeri ve dini hizmetlerde bulunanlar, menzilciler[38], derbentçiler[39] vb. hizmetlerde bulunanlar bu vergilerden muaf tutulmuştur. Bir sancağa düşen vergi miktarı öncelikle sancağın kazâlarına ve nahiyelerine bağlı mahallelerde ve köylerde yaşayan halka "itibari hânelere" ayrılarak dağıtılır daha sonra da hane başına düşen bu miktar toplanır. Bu bağlamda padişahın emriyle olağanüstü durumlarda toplanan vergilere "avârız-ı divaniye" denilmiştir (Özlü, 2006:382-383). Ancak bu vergiler zamanla sadece olağanüstü durumlarda değil olağan hallerde de toplanmaya başlanmıştır.

Osmanlıca'da vergi anlamına gelen birçok kelime vardır. Bunlar arasında "*âdet", "teklif"* veya çoğul biçimiyle "*tekâlif", "resm"* çoğul biçimiyle "*rüsum","bac"* yer almaktadır (Küçük, 2007:1). Vergiler, şer'î ve örfi olarak iki şekilde toplanmıştır. Zekat, öşür, haraç ve cizye ile bunların kısımları olan vergiler şer'î vergiler içerisinde yer almaktadır. Tekalif-i divaniye türünden avârız, sürsat ve nüzûl ile tekalif-i örfiye'ye dahil cürm-ü cinayet resmi, bad-ı heva türünden vergiler, menzil akçesi, derbend resmi, tayinat bedeli, harc-ı mahkeme vb. vergiler alınmaya

[38] Menzil: Konak, konak yeri gibi anlamlarda olup bir günlük yol veya kervanların ve posta tatarlarının indikleri ve geceyi geçirmek üzere konakladıkları yere verilen isimdir. Bkz. F.Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Aydın Kitabevi, 2015, s.715

[39]Derbentçi: Dağların üzerinde veya araların da bulunan geçit ve boğazları bekleyip korumaya memur olan kişilere verilen isimdir.Bkz. F.Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Aydın Kitabevi, 2015, s.198

başlanmıştır. Devletin savaş esnasında mali zorluklar içerisinde bulunduğu zaman tahsil ettiği ve imdâd-î seferiye olarak bilinen avârız vergisi bunların en önemlilerindendir (Halaçoğlu, 1996:65).

Osmanlı Devleti'nin gelir kaynakları içerisinde vergiler önemli bir yer tutmaktadır. Vergiler daha önce de bahsettiğimiz gibi şer'î ve örfi olarak iki başlık altında toplanırken; devletin halktan aldığı vergiler üç bölüme ayrılmaktadır. Bunları özetleyecek olursak (Taşkın, 2013:56):

- Rüsum-ı Şer'îye (zekat, cizye, öşür vb.)
- Rüsum-ı Örfiye (çift, ispenç, arus, cürüm, cinayet vb.)
- Avârız-ı Divaniye ve Tekalif-i Örfiye (Avârız akçesi, Nüzûl bedeli, Sürsat, İmdâd-î Seferiye, İmdâd-î Hazeriyye vb.)

Ekonomik rahatlama için devlet tarafından en sık müracaat edilen yöntem, yeni mali kaynakların yaratılması için ek vergilerin tahsil edilmesi veya mevcut vergilerin oranlarının yükseltilmesidir. Avârız adıyla anılan olağanüstü vergiler, XVIII. yüzyılda artık olağan vergiler haline dönüşmüştür. Savaş masraflarını karşılamak için tesis edilen en yeni vergi ise imdâd-î seferiye ve imdâd-î hazeriyyedir. Yine, XVII. yüzyılın sonlarında askeri bir verim alınamayan tımar ve zeamet sahiplerinden daha çok yararlanmak için tımar ve zeamet bedeli düzenli bir vergi haline getirilmiştir (Kılıç, 2014:10).

Sadece toplanacak vergi miktarını bilmek yeterli olmamaktadır. Verginin alındığı çevrenin ekonomik potansiyelinin bilinmesi, halkın kazâncının gösteren değerler, para meseleleri gibi olgular vergi miktarlarını birer rakam olmaktan çıkarıp anlam kazandıracaktır. Mehmet Genç; "*vergi hasılatı ile iktisadi hayatın reel kıymetleri arasında hiçbir ilişki kurulamıyor*" diyerek sistemin karmaşıklığına dikkat çekmiştir (Genç, 1981:35).

Vergi yapısı, gelir durumu ve iktisadi ve sosyal hayatı düzenleyen kanunlar standart olmayıp her eyâletin özelliklerine göre ayrı ayrı belirlenmektedir. Böylece mali politika ve vergi yapısı açısından vilayetler arasında farklılıklar ortaya

çıkabilmektedir. Fakat aynı eyalette uygulanan mali politikalar ve vergi yapısı -olağanüstü durumlar hariç- zaman içerisinde pek de değişmemekte diğer bir deyişle istikrarlıdır (Zaim, 1999:40). Bu durum Konya ekonomisi için de geçerlidir. Olağanüstü durumlar hariç yıllar içerisinde toplanan vergi miktarları genellikle aynıdır.

XVIII. yüzyılda Konya'da toplanan avârız, sürsat bedeli ve nüzûl, imdâd-î seferiye ve imdâd-î hazeriyye gibi vergiler, devletin kendi görevlileri eliyle toplayıp bir kısmını aynî bir kısmının nakdî olarak tahsil ettirdiği başlangıçta olağanüstü olan ancak zamanla ihtiyaç dahilinde olağan hale dönüşen vergilerdir.

Tüm bunlar doğrultusunda çalışmanın kalan kısmında merkez taşra ilişkisi çerçevesinde, merkezden gönderilen fermanlar doğrultusunda Karaman eyâletine bağlı Konya Sancağının avârızhâne ve nüzûl hâneleri ile bu bağlamda verilen avârız ve nüzûl vergisi ile yine olağanüstü durumlarda alınan sürsat, imdâd-î seferiye ve imdâd-î hazeriyye vergileri ele alınmaktadır. Söz konusu sancaktaki avârızhâne ve vergilerdeki artış ve azalışlar Şer'îye sicillerine yansıyan belgelerle değerlendirilmektedir. Ayrıca Konya sancağına ait nahiyelerin tımar ve zeamet gelirleri de arşiv belgeleri çerçevesinde ele alınmaktadır.

Avârız, nüzûl ve sürsat vergilerinin ödeme şekli, sancağın bulunduğu konuma, savaşın yapıldığı yere uzaklığına ve bölgesel olaylardaki asayiş probleminin çözümü esas alınarak, değişik şekillerde gerçekleşmektedir. Özellikle 1695 yılından sonraki dönemlerde avârız, nüzûl ve sürsat vergilerinin Konya Sancağı dâhilinde, aynı zaman diliminde toplandığı görülmektedir. Bunun yanı sıra Konya Sancağından toplanan sürsat vergisinin aynî değil çoğu zaman nakdî olarak alındığı tespit edilmiştir. Eldeki mevcut belgelerle bir yılda, bir avârızhânesine ve gerçek hâneye yüklenen verginin miktarı (avârız ve nüzûl) da bu şekilde ortaya konulmuştur (Selçuk, 2008:160).

Osmanlı tarihinin sayısal verilerini içeren temel kaynaklarının büyük çoğunluğunu vergi tabanının tespitine dönük sayım sonuçlarını ifade eden defterler oluşturmaktadır. Bunların en kapsamlısı XV. ve XVI. yüzyılları içeren *tahrir defterleri*dir. Bu defterler Osmanlı devletinde tımar sisteminin tespit ve kaydını

içermesi açısından en zengin sayısal verileri sunmaktadır. Ancak bu defterler Osmanlı klasik döneminin bir ürünüdür ve XVI. yüzyılın sonunda ortadan kalkmıştır. Osmanlı tarihinin geri kalan dönemleri için bu kadar geniş kapsamda bir başka kaynak yoktur. XIX. yüzyılda karşımıza *temettüat defterleri* çıkar. Bunlar da sınırlı zaman kesitlerinde nüfus ve ekonomik kaynakları tespite yönelik sayım girişimleri içermekle birlikte tahrir defterlerinin zenginliğine sahip değildirler. Bu iki dönem arasının yani XVII. ve XVIII. yüzyılın kaynakları ise kökleri klasik döneme kadar giden ve uygulaması XIX. yüzyıl içlerine kadar uzanan bir vergi türüyle ilişkili olan *avârız defterleri*dir. Bu defterler de esas itibariyle bir "nüfus sayımı" niteliğinde olmakla beraber avârız defterleri kimi ekonomik etkinliklere dair çok dolaylı ve sınırlı veriler içerebilmektedir (Özel, 2011:35).

3.3.1.Tımar Sistemi ve Zeamet Gelirleri Çerçevesinde Konya-Merkez Maliye İlişkileri

Osmanlı'da eyâletler mali açıdan has ve salyane[40] ile idare edilenler olmak üzere ikiye ayrılır. Has ile idare edilen eyâletler dirlik sistemi içinde yönetilir, iktisadi ve mali yapısı ise tımar sistemine göre işlemektedir (Zaim, 1999:34). Osmanlı devletinin askeri, siyasi, sosyal ve iktisadi yapısı tamamen toprak rejimi üzerinde şekillendirilmiştir. Bunun nedeni ise askeri ve idari hizmetlerin yürütülmesi için gerekli maddi kaynakların en önemlisi olarak toprak rejiminin görülmesidir. Osmanlı devletinin arazi yapılanması içinde birbirinden farklı toprak rejimleri olmasına karşın devlete asıl fayda sağlayan miri toprak rejimi olmuştur (Boztepe, 2013:3). Miri toprak, kuru mülkiyeti devlete, yararlanma hakkı kişilere verilen topraklardır. Bu topraklar, büyüklüğüne göre has, zeamet ve tımar olmak üzere bir hizmet karşılığında vezir, kumandan ve çeşitli tımar sahiplerine tahsis edilmiştir. Miri toprak beraberinde tımar

[40]Osmanlı devletinde bir kısım eyâletlerin şer'î ve örfi vergileri has, zeamet ve tımar suretiyle bölüşülmediğinde buraların gelirlerinden mahalli memurların ve askerlerin maaşları ödendikten sonra geriye kalan kısmı hükümet merkezine gönderilirdi. Başlangıçta salyane ile idare edilen eyâletler Mısır, Bağdad, Yemen, Habeş, Basra, Cezayir, Trablusgarp ve Tunus'tan ibaret iken, sonraları bu usul ile idare edilen yerlerin sayısı çoğalmıştır. Bkz. Z. Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III, İstanbul, 1983,s.111.

ve dirlik sistemi denilen bir uygulamayı da getirmiştir (Ortaylı, 2007:250). Dirlikler, gelirlerine göre üçe ayrılırlar. Yıllık geliri 20.000'den az olan topraklara tımar, 20 ila 100.000 akçe olanlara zeamet ve 100.000'den fazla olanlara da has denmektedir.

Osmanlı'da toprak rejmi "Tımar Sistemi" ile sistematik bir hal almıştır. Bu sistemle, Osmanlı Devleti'nde hakim üretim biçimi şekillenmiş, askeri ve mali denge kurulmuş ve sosyal düzen sağlanmıştır. Tımar sistemi, Osmanlı İmparatorluğu'nun zirai topraklarda devlet mülkiyetini kabul ettiğini gösteren bir uygulamadır (Sarıbey, 2006:10). Ancak tımar sistemi, XVI. yüzyılda çözülmeye başlamış, bu çözülme XVII. yüzyılda diğer kurumlara da geçerek neredeyse devletin temel yapısını tehdit eder hale gelmiştir. Aslında tımar sistemi, hem mali-iktisadi hem de askeri bir bozulma olmak üzere iki taraflı bir bozulma ile karşı karşıya kalmıştır (Çakır, 2012:1-2).

Osmanlı Devleti, tımar sistemi ile gelir kaynağının gelişmesini ve verimsizliğin önlenmesini de amaçlamaktadır. Tımar sisteminde, mukataa haline getirilmeyen tımar ve zeamet bedelleri, mültezimlerin iltizam birimlerine dahil edilen cizye ve avârız vergilerinin tahsili vb. gelir kaynaklarının –özellikle iltizam ile- deruhte edilmesi söz konusudur (Çakır, 2003:2).

Osmanlı mali sisteminde devletin tımardan elde edeceği gelirin büyük bir kısmı yine tımar kesimi içerisinde belli gider alanlarına tahsis edilmektedir. Tımar, Selçuklu ikta sisteminin bir devamı niteliğindedir. "*Tımar sistemi, devlet mülkiyeti altındaki toprakların yine birer devlet memuru olan ve maaşlarını tımarlarının gelirlerinden (vergi) alan sipahilerin gözetiminde, kullanım hakkına sahip köylüler tarafından işletilmesidir"* (Tabakoğlu, 2009:227). Bu sistemde Devlet kendine ait olan vergi gelirlerini, merkezi hazineye aktarmak yerine, kaynağında birtakım yükümlülükler ve hizmetler karşılığı olarak gelirleri kendine bağlı görevlilere bırakmakta ve böylece birçok hizmet bir arada ve birbirine bağlı olarak görülmektedir (Sarıbey, 2006:10). Köylülerin idaresi ve vergilerin tahsili dirlik sahibi olan sipahilere bırakılmıştır. Bu yetkinin denetlenmesi ise kadılar tarafından yapılmaktadır (Zaim,1999:35).

Daha önce de bahsettiğimiz gibi Osmanlı'da devletin gelirleri merkezi hazine ile tımar kesimi ve vakıflar arasında dağılmaktadır. Bu nedenle de Osmanlı

ekonomisinde tımar sistemi şehir ekonomisi üzerinde etkilidir. XVII. ve XVIII. yüzyılda Konya şehrinde ve çevresinde birçok askeri kişi oturmaktadır. Bunların tımar ve ulufe gelirlerini şehir ekonomisine canlılık katan bir faktör olarak değerlendirebiliriz (Oğuzoğlu,1983:340).

1659 yılında tımar ve zeamet gelirlerinden Konya şehrine 1.039.968 akçe girmiştir. O sırada şehirde 74 nefer zeamet ve tımar sahibi ve 87 nefer kale eri oturmaktadır (Küçükdağ, 1989:170-171).

1680/1091 yılında Konya sancağının Sahra nahiyesine bağlı Şarlak adındaki köy ve diğerlerinde 3.400 akçelik tımara sahip olan Ali üç senedir görevli olduğu sefere katılmadığı için tımarı elinden alınmış ve yerine Ahmed adlı kişiye verilmiştir (KŞS, 28:274-3).

1681/1092 yılında Hüseyin adlı kişi Konya sancağının Belviran nahiyesine bağlı Küllielek adındaki köy ve diğerlerinde 6.800 akçelik tımara sahiptir. Yine aynı yılda Beyşehri sancağının Kırili nahiyesinde Görülmez adındaki köy ve diğerlerinde Mustafa adlı kişi 26.999 akçelik zeamete sahiptir (KŞS, 13:280-1).

1685/1096 yılında Konya sancağının Sudirhemi nahiyesinin Çeltik köyünde 5.200 akçe tımarı bulunan Abdülfettah iki senedir sefere ve Budin kalesini koruma görevine gelmediği için tımarı boşalmıştır. Bu yüzden bu tımar önceden 5200 akçeye sahip olan Yusuf'a verilmiştir (KŞS, 4:269-1).

1686/1097 yılında Hasan adlı kişi Konya sancağı, Belviran nahiyesinde, Kızılkaya köyünde ve diğerlerinde 9.000 akçe tımara sahipti. Hasan, Zengicek nahiyesinin Merbugan mezrasında ve diğerlerinde kimseye verilmemiş olan 2.100 akçe kılıç tımarını da talep etmektedir (KŞS, B1:269-2).

1686/1097 yılında Ali Konya'nın Belviran nahiyesinde Saraycık köyü ve diğerlerinde 5000 akçe tımara sahipken, Sahra nahiyesinde Karahöyük adındaki köy ve diğerlerindeki 3000 akçe tımara sahip olan İbrahim'in memur olduğu sefer-i humayuna gelmemesi sonucu mahlul olan tımarı istemektedir (KŞS, B1:273-2).

1687/1098 yılında Konya sancağının Sahra nahiyesindeki Dereler köyü ve diğerlerinde 6000 akçe tımara sahip olan Mehmed'in ölmesi sonucu Yahya adlı kişi bu tımarı istemiştir (KŞS, 13:288-1).

1690/1101'de İshak adlı kişinin Konya sancağının Belviran nahiyesinde bulunan Kutludiken köy ve diğerlerinde 50.405 akçe zeameti bulunmaktadır. Sahra nahiyesinin İsmail köyünde ve diğerlerinde 21.200 akçe zemaete sahip olan Ahmed'in kendi isteği ile tımarı 3000 akçe kılıca indirilmiştir. O tımardan kalan 18.200 akçe terfi bedeli olarak İshak'ın zeametine ilave edilmiştir (KŞS,14:246-1).

1692/1104 yılında Belviran nahiyesinde Almasun köyünde ve diğerlerinde toplam 10.000 akçe tımara sahip olan Mehmed'in firar etmesi sonucu tımarı boş kalmış ve bu tımar serdengeçti Mustafa'ya verilmiştir (KŞS, 19:258-2).

Başbakanlık Osmanlı arşiv kaynaklarında tımar kayıtlarını gösteren Ruznamçe defterleri ve Tahvil Nişan Kalemi (NŞT) belgeleri doğrultusunda XVIII. yüzyılın ilk yarısında Konya sancağına bağlı bazı nahiyelerdeki köylere ait tımar kayıtları EK-2'de yer alan tabloda gösterilmektedir. Bu kayıtlar çerçevesinde o dönemde Konya sancağının sahip olduğu nahiyeler arasında; Belviran, Sudirhemi, Karacadağ, Eskil, Ereğli, Turgut, Aladağ, Hatunsaray, Kaş, Ladik, Sahra, Larende, Said-ili, Kelsime ve Zengicek yer almaktadır.

EK-2'de yer alan tablodan da görülebileceği üzere bir kişi aynı anda aynı nahiyede ya da farklı nahiyelerde birden fazla tımara sahip olabilmektedir. Örneğin, 1720/1132 yılında Mehmed adlı kişi Kaş nahiyesine bağlı Kaya köyünde 2000 akçe ve Çukabeğ köyünde 3000 akçe; Ereğli nahiyesine bağlı Koçak köyünde 3200 akçe ve Karacadağ nahiyesine bağlı Bahtiyar köyünde 3000 akçe olmak üzere toplamda 11200 akçelik tımara sahiptir (NŞT,1361:05-9).

1722/1135 yılında Ali adlı kişi Ereğli nahiyesine bağlı Aküyük köyünde 3000 akçe, Sahra nahiyesine bağlı Ürünlü köyünde 3550 akçe ve Turgut nahiyesine bağlı Serikviran köyünde de 2100 akçe olmak üzere toplamda 8650 akçe değerinde tımara sahiptir (NŞT,1361:7-12).

22 Haziran 1727/6 Zilkade 1139 tarihli bir belgeye göre, Abdullah adlı kişi Aladağ nahiyesinin Saçı köyünde 5000 ve Kaş nahiyesinin Ovacık köyünde 3000 akçelik tımara sahiptir (NŞT:1361:08-15).

14 Mart 1719/22 Ra 1131 tarihli bir belgeye göre, Abdülkerim oğlu Ali, Eskil nahiyesine bağlı Kayacık köyünde 2100 akçe ve Virancık nahiyesinde 2200 akçe, Hatunsaray nahiyesine bağlı Alanlu köyünde 2000 akçe ve Turgut nahiyesine bağlı Kızılviran köyünde de 2000 akçe olmak üzere toplamda 8300 akçe değerinde tımara sahiptir (NŞT,1361:03-1).

Ayrıca bir tımarı birden fazla kişi de idare edebilmektedir. Örneğin, 1722/1134 yılında Hatunsaray nahiyesine bağlı Detse köyündeki 11.000 akçelik tımarla Mustafa oğulları Mehmed ve İbrahim birlikte ilgilenmektedir (NŞT, 1361:06-11).

EK2'deki tabloda özetlenen arşiv belgelerindeki bilgiler doğrultusunda tımar sahiplerinin değişmesinin nedenlerine bakacak olursak:

a) Tımar sahibinin tımarıyla ilgilenmemesi.

- 30 Mayıs 1718/29 Ca 1130 tarihindeki bir belgeye göre Ivaz adlı kişi Kaş nahiyesine bağlı Boyalu köyünde 3096 akçelik tımara sahiptir. Ancak kendisi tımarıyla ilgilenmeyip Niş kalesinin tamirinde çalıştığı için bu tımar Mustafa oğlu Ahmed'e verilmiştir (NŞT:1361:01-1).
- 25 Mayıs 1719/6 Receb 1131 tarihindeki bir belgeye göre Yahya adlı kişi Kaş nahiyesine bağlı Boranlu köyünde 12.999 akçelik tımara sahiptir. Ancak kendisi tımarıyla ilgilenmediği için bu tımar Süleyman oğlu Mehmed'e verilmiştir (NŞT, 1361:02-2).
- 1719/1131 tarihindeki bir belgeye göre Ali adlı kişi Belviran nahiyesine bağlı Susuzcaviran ve … köyünde toplamda 6150 akçelik, İsa adlı kişi ise Sahra nahiyesine bağlı Yıkıkviran köyünde 3000 akçelik tımara sahiptir. Bu kişiler tımarlarıyla ilgilenmedikleri için bu 9150 akçe değerindeki üç kılıç tımar defterdar Abdülgaffur'un arzıyla Abdi oğlu Abdullah'a verilmiştir (NŞT, 1361: 03-4).

- 25 Haziran 1720/18 Şa 1132 tarihli bir belgeye göre, İbrahim oğlu Mustafa adlı kişi Sahra nahiyesine bağlı Eymür Murad Çiftliğinde 2200 akçelik tımara sahiptir. Ancak Mustafa'nın adının olup kendisinin olmaması diğer bir deyişle tımarıyla ilgilenmemesi nedeniyle tımarı Ahmed'e verilmiştir (NŞT: 1361: 04-6).
- 8 Şubat 1728/26 Ca 1140 tarihli bir belgeye göre, Alim oğlu Hüseyin Aladağ nahiyesine bağlı Çuna köyünde 2000 akçe ve Turgut nahiyesine bağlı Şekerkuyu köyünde de 2200 akçelik tımara sahiptir. Hüseyin tımarıyla ilgilenmediği için tımarı elinden alınılarak alaybeyi Ebubekir arzıyla İbrahim'e verilmiştir (NŞT, 1361:13-24).
- 20 Şubat 1728/9 R 1140 tarihli bir belgeye göre, Hacı Seyid oğlu Mehmed Larende nahiyesine bağlı Ağras köyünde 3000 akçe, Eskil nahiyesine bağlı Hacıgedik köyünde 3200 akçe ve Turgut nahiyesine bağlı Bükçe köyünde de 2100 akçe değerinde olmak üzere toplamda 8400 akçelik tımara sahipti. Ancak Mehmed tıamrıyla ilgilenmediği için tımarı alaybeyi Ebubekir arzıyla Süleyman'a verilmiştir (NŞT, 1361:13-25).

b) Tımar sahibinin sefere katılmaması veya görevini yapmaması.

- 1719/1131 yılındaki bir belgeye göre, Mustafa adlı kişinin Kaş nahiyesine bağlı Ilgar köyünde 3000 akçelik ve Sahra nahiyesine bağlı Kayalar köyünde 3100 akçelik tımarı vardır. Ancak kendisi sefer-i hümayuna katılmadığı için iki kılıç tımarı İbrahim oğlu Ali'ye verilmiştir (NŞT, 1361:02-2).
- 18 Mayıs 1719/28 Ca 1131 tarihindeki bir belgeye göre, Ahmet adlı kişinin Belviran nahiyesine bağlı Durayda köyünde 7000 akçelik ve Seyit Mehmed adlı kişinin de yine aynı köyde 2000 akçelik tımarı vardır. Bu kişiler sefer-i hümayuna katılmadıkları için tımarları ellerinden alınmış ve İbrahim oğlu Osman'a verilmiştir (NŞT, 1361:03-4).
- 1727/1139 yılındaki bir belgeye göre, Ahmet oğlu Abdülhalim Belviran nahiyesine bağlı … köyünde 9300 akçelik tımara sahiptir. Bu tımar sahibi seferde görevli iken yatağa bağlı hasta olmakla görevine gelemediğinden

tımarı Abdullah adlı kişiye Konya kazâsı naibi Ömer arzıyla verilmiştir (NŞT,1361:08-13).

- 28 Mart 1727/5 Şa 1139 tarihli bir belgeye göre, İbrahim adlı kişi İnsuyu nahiyesine bağlı Dolhan köyünde 5000 akçelik tımara sahiptir. İbrahim, görevli olduğu seferlere üç yıldır gelmediği ve tımarına uğramadığı için tımarı elinden alınılarak Mustafa'ya verilmiştir (NŞT, 1361:09-17).
- 31 Mayıs 1727/10 Şevval 1139 tarihli bir belgeye göre, Mahmut adlı kişi Belviran nahiyesine bağlı Toylucabeğ köyünde 5000 akçelik tımara sahip iken, şark seferinden kaçmasından dolayı tımarı sefere gitmek şartı ile Ahmed adlı kişiye verilmiştir (NŞT,1361:10-19).
- 26 Aralık 1727/12 C 1140 tarihli bir belgeye göre, Mustafa adlı kişinin Turgut nahiyesine bağlı Balçıkhisar köyünde 2200 akçelik, Karaüyük köyünde 5000 akçelik, Kovanlu köyünde 2000 akçelik ve Sütlüce köyünde de 2000 akçelik tımarı vardı. Ancak Mustafa şark seferine gitmeyip görevini yerine getirmediği için tımarları elinden alınılarak alaybeyi Ebubekir arzıyla Mehmed'e verilmiştir (NŞT, 1361:12-22).

- 4 Ocak 1728/21 C 1140 tarihli bir belgeye göre, İsmail adlı kişi Ereğli nahiyesine bağlı Evliya köyünde 11.400 akçe ve Sahra nahiyesine bağlı Işıksulağı köyünde de 1500 akçe değerinde tımara sahiptir. Ancak İsmail görevli olduğu şark seferine gelmeyip hizmetini yerine getirmediği için tıamrı elinden alınılarak alaybeyi Ebubekir arzıyla Ali adlı kişiye verilmiştir (NŞT, 1361:12-23).
- 5 Ocak 1728/22 C 1140 tarihli bir belgeye göre, Şaban oğlu Veli, Kaş nahiyesine bağlı Yassıviran köyünde 3200 akçe ve Sadokya köyünde de 2000 akçe olmak züere toplamda 5200 akçelik tımarı bulunmaktadır. Bu tımar sahibi şark seferine gitmediği için tımarı elinden alınılarak Hasan adlı kişiye verilmiştir (NŞT, 1361:12-23).

c) Tımar sahibinin beratını kaybetmesi.

- 1719/1131 yılındaki bir belgeye göre Abdullah oğlu Ahmet adlı kişi Kelsime nahiyesine bağlı Göbed köyünde 12.600 akçelik tımara sahiptir. Ancak kişi bu tımarıyla ilgili beratını kaybetmiştir. Bunun üzerine Hüseyin adlı kişinin arzıyla bu tımar yeniden Abdullah oğlu Ahmet'e verilmiştir (NŞT, 1361:04-1).
- 27 Ekim 1722/16 M 1135 tarihli bir belgeye göre, Abdullah oğlu Süleyman Eskil nahiyesine bağlı Başkuyu köyünde 10.000 akçe değerinde tımara sahiptir. Ancak bu beratın sahibi ela gözlü orta boylu Süleyman beratını yitirince Konya alaybeyinin arzıyla bu tımara ait berat yeniden kendisine verilmiştir (NŞT,1361:7-12).
- 1728/1140 yılındaki bir belgeye göre, Halil oğlu Ömer Ereğli nahiyesine bağlı … köyünde 13.000 akçelik tımara sahip iken beratını yitirmiştir. Bunun üzerine Konya alaybeyi Mehmed tarafından bu tımara ait berat yeniden kendisine verilmiştir (NŞT, 1361:17-31).
- 17 Şubat 1729/18 R 1141 tarihli bir belgeye göre, Veli adlı kişi Kaş nahiyesine bağlı Andırın köyünde 6.300 akçelik tımara sahipken vefat etmesi üzerine tımar oğlu Ali'ye verilmiştir. Ancak Ali elindeki beratı kaybedince kendisine yeniden berat verilmesini istemiştir (NŞT, 1361:19-36).
- 1730/1142 yılındaki bir belgeye göre, Seyit Mehmed adlı kişi Belviran nahiyesine bağlı Armudsun köyünde 3300 akçelik, Turgut nahiyesine bağlı Kalınağıl köyünde 3100 akçelik ve Göktaşlı köyünde de 2400 akçelik olmak üzere toplamda 8800 akçe değerinde tımara sahiptir. Mehmed elindeki beratı kaybedince bu tımarlara ait yenden berat istemektedir (NŞT,1361:22-42).
- 26 Ağustos 1730/11 S 1143 tarihli bir belgeye göre, Yusuf adlı kişi Kaş nahiyesine bağlı Kızılağaç köyünde 14.300 akçelik tımara sahip iken beratını kaybedince kendisine yenisi verilmiştir (NŞT,1361:23-45).

d) Tımarın kanuna aykırı verilmesi veya haksızlık yapılması.

- 19 Kasım 1719/6 M 1132 tarihli bir belgeye göre Şahin adlı kişi Aladağ nahiyesine bağlı Yelmez köyünde 3000 akçe ve Asar köyünde 2000 akçe; Belviran nahiyesine bağlı Alınak köyünde 3000 akçe ve Göğer köyünde 2000 akçe olmak üzere 11.000 akçelik tımara sahiptir. Ancak bu tımarların Şahin'e verilirken kanuna aykırı davranıldığı tespit edilince Göğer köyündeki tımarı hariç diğer 3 kılıçlık tımarı elinden alınmıştır. Bu doğrultuda Belviran nahiyesine bağlı Alınak köyündeki tımarı Abdülkerim'e; Aladağ nahiyesine bağlı Yelmez ve Asar köylerindeki tımarları ise Hüseyin oğlu Hasan'a verilmiştir (NŞT, 1361:04-5).
- 27 Şubat 1727/6 Recep 1139 tarihli bir belgeye göre, Hasan oğlu Mustafa Aladağ nahiyesine bağlı Yağcılar köyünde 11.900 akçelik tımara sahiptir. Mustafa üzerine düşen tüm vazifeleri yerine getirmesine rağmen tımarına serasker el koymuştur. Bunun üzerine seraskere el çektirilip tımar tekrar Mustafa'ya verilmiştir (NŞT, 1361:08-15).
- 8 Mart 1727/15 Recep 1139 tarihli bir belgeye göre, Hacı Ali adlı kişi Belviran nahiyesine bağlı Balçıkşeyh köyünde 2000 akçelik, Asar köyünde 2200 akçelik ve Koçak köyünde de 3000 akçelik tımara sahiptir. Balçıkşeyh köyündeki Hacı Ali'ye tımarın kanuna aykırı verilmesinden dolayı o tımar geri alınılarak Seyit Mehmed'e verilmiştir (NŞT, 1361:09-6).
- 14 Nisan 1727/22 Ş 1139 tarihli bir belgeye göre, Süleyman adlı kişi Ereğli nahiyesi bağlı Haçi köyünde 3000 akçelik ve Karacadağ nahiyesine bağlı Göynükviran köyünde de 4200 akçelik tımara sahiptir. Karacadağ köyündeki tımarın Süleyman'a kanuna aykırı verildiği tespit edilince bu tımar elinden alınılarak Mehmed'e verilmiştir (NŞT, 1361:10-18).
- 28 Mayıs 1727/7 Şevval 1139 tarihli bir belgeye göre, İbrahim adlı kişi Aladağ nahiyesine bağlı Alan köyünde 2000 akçelik, Belviran nahiyesine bağlı Karahalil köyünde 2000; Kirli köyünde 3100 ve Ali köyünde 2100 akçe olmak üzere toplamda 9200 akçelik tıamra sahiptir. Bununla birlikte Aladağ nahiyesine bağlı Alan köyündeki 2000 akçelik tımarın İbrahim'e

kanun dışı verildiği ortaya çıkmış ve bu tımar kendisinden alınılarak Nurullah adlı kişiye verilmiştir (NŞT, 1361:10-19).

- 10 Eylül 1727/23 M 1140 tarihli bir belgeye göre, Mehmed adlı kişi Eskil nahiyesine bağlı Birgikapısı köyünde 6000 akçe ve Hüseyin adlı kişi de Başkuyu nahiyesinde 10.000 akçe değerinde tımara sahiptirler. Bu tımarların sahiplerinden habersiz serasker tarafından İbrahim adlı kişiye berat ettirildiği öğrenilince, Eskil kazâsı naibi Seyit Süleyman haksızlığı gidererek tımarları eski sahiplerine vermiştir (NŞT, 1361:11-20).
- 21 Şubat 1728/10 R 1140 tarihli bir belgeye göre, Mustafa adlı kişi Belviran nahiyesine bağlı Asar köyünde 9200 akçelik ve Balçık köyünde de 2000 akçelik tımara sahip iken vefat etmesi sonucu tımarları Hacı Ali'ye verilmiştir. Ancak aynı zamanda serasker aynı yeri Halil adlı kişiye de verince ortaya çıkan haksızlığı gidermek için kime daha önce verildiğiyle ilgili berat tarihlerine bakılmıştır. Ali'ye daha önce tarihli verildiği öğrenilince tımarlar Ali'de kalmıştır (NŞT, 1361:13-25).
- 11 Mart 1728/29 R 1140 tarihli bir belgeye göre, Ahmet adlı kişi Belviran nahiyesine bağlı Köker köyünde 3000 akçelik tımara sahiptir. Ahmet her görevini yerine getirdiği halde ve bu tımar üzerinde beratlı olmasına rağmen Hüseyin bu tımara el koymuş ve kendine berat ettirmiştir. Bunun üzerine bu haksızlık giderilmiş ve tekrar tımar eski sahibi Ahmet'e verilmiştir (NŞT, 1361:14-26).
- 26 Mart 1728/14 Ş 1140 tarihli bir belgeye göre, Receb adlı kişi Ereğli nahiyesine bağlı Dağlucaköyü'nde 3200 akçelik tımara sahiptir. Receb, tımarına bakıp tüm vazifelerini yerine getirmesine ve Afgan savaşına katılmasına rağmen tımarı Seyit Hüseyin tarafından Ahmed adlı kişiye verilmiştir. Ortaya çıkan bu haksızlık daha sonra giderilmiş ve tımar eski sahibine verilmiştir (NŞT, 1361:14-27).
- 1 Nisan 1728/20 Ş 1140 tarihli bir belgeye göre, Ahmet adlı kişi Aladağ nahiyesine bağlı Kolaç köyünde 3000 akçe, Kelsime nahiyesine bağlı Kuyucak köyünde 2000 akçe, Zengicek nahiyesine bağlı Tursak köyünde 3000 akçelik tımara sahipti. Ahmet'e Tursak köyündeki 3000 akçelik

tımarın kanuna aykırı verildiği ortaya çıkınca bu tımar elinden alınılarak diğer Ahmet adlı kişiye verilmiştir (NŞT, 1361:15-29).

- 22 Ağustos 1729/27 M 1142 tarihli bir belgeye göre, Mehmed adlı kişi Belviran nahiyesine bağlı Göynük köyünde 10.400 akçelik tımara sahiptir. Mehmed tımarıyla ilgilenmesi ve seferlere katılmasına rağmen Ali adlı kişi tımarı ele geçirmiştir. Bunun üzerine Mehmed bu haksızlığı bildiriyor ve yeniden bu tımarı kendi üzerine aldırıyor (NŞT, 1361:20-38).

e) Tımar sahibinin vefatı.

- 1720/1132 yılındaki bir belgeye göre, Fettah adlı kişinin Eskil nahiyesine bağlı Ilıcasu köyünde 2000 akçelik ve Ahmet adlı kişinin de aynı nahiyenin Suluk köyünde 3000 akçelik tımarı bulunmaktadır. Fettah ve Ahmet'in vefatı sonucu sahip oldukları tımarlar Hüseyin adlı kişiye verilmiştir (NŞT,1361:04-6).
- 8 Haziran 1720/1 Şa 1132 tarihli bir belgeye göre, Abdurrahman adlı kişi Aladağ nahiyesine bağlı Sakı köyünde 8000 akçelik tımara sahiptir. Bu tımar sahibinin vefatıyla boşta kalan tımar Mustafa'ya verilmiştir (NŞT, 1361:04-6).
- 1727/1139 yılındaki bir belgeye göre, Hasan adlı kişi Belviran nahiyesine bağlı Beleni köyünde 9000 akçelik tımara sahip iken vefat etmiştir. Bunun üzerine tımarı oğlu hüseyin'e verilmiştir (NŞT, 1361:08-14).
- 6 Mart 1727/13 Recep 1139 tarihli bir belgeye göre, Seyit Osman, Aladağ nahiyesine bağlı … köyünde 14.000 akçelik tımar sahiptir. Seyit Osman şark seferinde şehit olunca tımarı oğulları Mehmed ve Mustafa'ya verilmiştir (NŞT, 1361:08-15).
- 10 Ekim 1727/23 S 1140 tarihli bir belgeye göre, Hasan adlı kişinin Aladağ nahiyesine bağlı Kalınağıl köyünde 7999 akçelik tımarı vardır. Bu tımarın sahibi vefat edince tımarı boşta kalmış ve Şaban adlı kişiye verilmiştir (NŞT, 1361:11-20).
- 1728/1140 tarihli bir belgeye göre, Mehmed adlı kişi Sahra nahiyesine bağlı Masak köyünde 1400 akçelik tımara sahip iken, gittiği seferde

ölmüştür. Bunun üzerine Mehmed'in oğlu Mustafa tımarın kendisine verilmesini talep etmiştir (NŞT, 1361:17-32).

f) Tımar sahibinin kendi isteği ile tımarını bırakması.

- 28 Haziran 1720/21 Şa 1132 tarihli bir belgeye göre, Abdurrahman oğlu Mehmed Larende nahiyesine bağlı Güğülü köyünde 11.600 akçelik tımara sahiptir. Mehmed'in kendi isteği ile tımarını bırakması ve bunun sonucunda tımarın boşa çıkması nedeniyle bu tımar Osman oğlu Mehmed'e verilmiştir (NŞT,1361:04-7).
- 7 Temmuz 1722/21 Ra 1134 tarihli bir belgeye göre, İbrahim adlı kişi Kaş nahiyesine bağlı Meşelik köyünde 4400 akçelik tımara sahipken kendi isteği ile tımarını bırakmıştır. Bunun üzerine bu tımar Abdullah adlı kişiye verilmiştir.
- 1726/1739 tarihli bir belgeye göre Eskil nahiyesine bağlı Ortaviran köyünde 2200 akçelik tımara sahip olan Seyit Süleyman'ın kendi isteğiyle tımarını bırakması üzerine tımar Ali adlı kişiye verilmiştir. Ancak Ali adlı kişi de tımarına bakmadığı için bu tımar 1727 yılında Mehmed'e verilmiştir (NŞT, 1361:08-14).
- 2 Şubat 1729/3 R 1141 tarihli bir belgeye göre, Mehmed adlı kişi Aladağ nahiyesine bağlı Oduncu köyünde 3000 akçelik tımara sahip iken kendi isteği ile beratını geri verince bu tımar Konya alaybeyi Osman tarafından Ali'ye verilmiştir (NŞT, 1361:19-35).

g) Kandırma.

- Haziran 1721/Şaban 1133 tarihli bir belgeye göre, Mehmed adlı kişi Belviran nahiyesinin Köseler köyünde 6900 akçelik ve Köçelek köyünde de 3000 akçelik toplamda 9900 akçelik tımara sahiptir. Bu tımarlar Mehmed adlı kişiye beratlıyken diğer Mehmed, "Mehmed öldü" diye tımarları kendi üzerine berat ettirmiştir. Ancak Mehmed'in ölmediği ortaya çıkınca Konya alaybeği Murad arzıyla tımarlar eski sahibine verilmiştir (NŞT, 1361:5-9).

- 19 Haziran 1721/23 Şaban 1133 tarihli bir belgeye göre, Şahin adlı kişi Said-ili'ne bağlı Alacahisar köyünde 2000 akçe, Turgut nahiyesine bağlı Kolaç köyünde 2000 akçe ve … köyünde de 2000 akçe olmak üzere toplamda 6000 akçe tımara sahipken, Hacı Halil Paşa, "Şahin öldü" diyerek tımarları kendi üzerine almıştır. Ancak daha sonra Şahin'in ölmediği anlaşılınca yapılan haksızlık giderilmiş ve tekrar tımarlar eski sahibine verilmiştir (NŞT,1361:05-9).

h) Tımar mübadelesi.

- 3 Ocak 1727/10 C 1139 tarihli bir belgeye göre, Seyit İsmail Larende nahiyesine bağlı Matlas köyünde 3000 akçe ve Abdullah da Kaş nahiyesine bağlı Akas köyünde 3000 akçe değerinde tımara sahiptirler. Seyit İsmail ve Abdullah kendi istekleri ile semtlerine daha yakın olmasından dolayı tımarlarını değiştirmiştir (NŞT,1361:11-20).
- 1729/1142 yılındaki bir belgeye göre, İbrahim oğlu Mehmed Belviran nahiyesine bağlı Manyan köyünde ve Turgut nahiyesine bağlı Karayad ve Maldırın köylerinde toplamda 13.990 akçelik tımara sahipken; Süleyman adlı kişi de Aladağ nahiyesine bağlı Kolaç köyünde 14.000 akçelik tımara sahiptir. Mehmed ile Süleyman'ın tımarları kendi istekleri doğrultusunda semtlerine yakınlığından dolayı değiştirilmiştir (NŞT,1361:21-40).

Tablo-3.2.: XVIII. Yüzyılda Konya'daki Bazı Zeamet Gelirleri

Yıl	**Tımar Bölgesi**	**Tımar Sahibi**	**Tımarın Değeri**
1725/1138	Konya/Bulumya	Mustafa oğlu Ahmed	100.000 akçe
1726/1139	Ereğli nahiyesi/ Musabeğlü	Halil oğlu Osman	32.759 akçe
1726/1139	Aladağ nahiyesi/ Yağcılar	Hasan oğlu Yusuf	37.193 akçe
1728/1140	Belviran nahiyesi/ Talamas	Benam Mehmed	56.019 akçe
1727/1140	Belviran nahiyesi/ Toylucabeğ	Ebubekir	68.365 akçe

1728/1140	Belviran nahiyesi/ Toylucabeğ	Mehmed	68.365 akçe
1728/1140	Hatunsaray nahiyesi/ Detse	Seyit Mehmed	21.723 akçe
1728/1140	Zengicek nahiyesi/ Talas	Abdurrahman oğlu Mehmed	55.020 akçe
1728/1141	Konya/ Koraş	Hasan Çavuş	21.329 akçe
1729/1141	Zengicek nahiyesi/ Çoklu	Hüseyin	57366 akçe
1729/1142	Hatunsaray nahiyesi/ Rüstem	Mustafa	36.723 akçe
1730/1142	Turgut nahiyesi /Alisumağı	Osman	23.000 akçe
1730/1142	Eskil nahiyesi /Düğlek	Seyit İsmail	21.299 akçe
1730/1142	Larende nahiyesi /Gökçeler	İbrahim oğlu İsmail	22.600 akçe
1730/1142	Belviran nahiyesi/ Manyan	İbrahim oğlu Mehmed	25.592 akçe
1730/1142	Belviran nahiyesi/ Toylukbeğli	Mustafa oğlu Mehmed	34.133 akçe
1730/1143	Konya/Görünmez	Ahmed	26.999 akçe
1730/1143	Kaş nahiyesi/ Kuşad	Ahmet oğlu Eyüp	28.776 akçe
1731/1143	Konya/Virancık	Yahya Çavuş	51.899 akçe
1731/1143	Belviran nahiyesi/ Korpınar	Yahya oğlu Mehmed	27.600 akçe
1732/1144	Eskil nahiyesi/ Başkuyu	Mustafa	21.000 akçe
1732/1144	Sahra nahiyesi/ Eğrice	Mehmed oğlu Ali	42.498 akçe
1735/1147	Ereğli nahiyesi/ Musabeğli	Osman oğlu Süleyman	42.839 akçe
1736/1148	Belviran nahiyesi/…	Abdullah oğlu Ahmet	34.131 akçe
1738/1150	Belviran nahiyesi/…	Cafer	34.131 akçe

Kaynak: NŞT, 1361:07-08-10-12-13-14-16-18-21-22-23-26-27-28-30; DFE,222:06

8 Aralık 1725/2 Ra 1138 tarihli bir belgeye göre, kethüda Mehmed oğlu Ali'nin Konya sancağına bağlı Bulumya köyünde 100.000 akçelik hassı varken, şark seferine

gidip dönmediği için hassı boşta kalmıştır. Bunun üzerine bu has şark seferine katılmak şartıyla başçavuş Mustafa oğlu Ahmed'e verilmiştir (NŞT,1361:7-13).

1727/1140 yılındaki bir belgeye göre, Ebubekir ve Mehmed adlı kişiler Belviran nahiyesine bağlı Toylucabeğ köyünde ortaklaşa olarak 68.365 akçelik zemaete sahipken, Mehmed'in hissesiyle yetinmeyip Ebubekir'in hissesine göz koyması üzerine Mehmed'in hissesi de alaybeyi arzıyla Ebubekir'e verilmiştir (NŞT, 1361:13-24). 1728 yılında Ebubekir'in görevli olduğu şark seferine gitmemesi üzerine aynı zemaet Ebubekir'den alınıp Abdullah oğlu Mehmed'e verilmiştir (NŞT, 1361:13-25).

3 Ocak 1728/20 C 1140 tarihli bir blegeye göre, Benam Mehmed adlı kişi Hatunsaray nahiyesine bağlı Detse köyünde 21.273 akçe değerinde zeamete sahipken, kişinin vefat etmesi sonucu bu zeamet Seyit Mehmed'e verilmiştir (NŞT, 1361:12-22).

18 Ocak 1729/17 Ca 1141 tarihli bir belgeye göre, Hüseyin adlı kişi Zengicek nahiyesine bağlı Çoklu köyünde 57.366 akçelik zemaete sahipken, gittiği İran savaşında beratını kaybetmiştir. Bunun üzerine Konya alaybeyi Osman tarafından kendisine tekrar bu zeametiyle ilgili berat verilmiştir (NŞT, 1361:18-34).

8 Aralık 1729/18 C 1142 tarihli bir belgeye göre, Seyit Mehmed Hatunsaray nahiyesine bağlı Rüstem köyünde 36.723 akçelik zemaete sahipken kendi isteğiyle zeametinden vazgeçmiş bunun üzerine zeameti Mustafa adlı kişi verilmiştir (NŞT, 1361:21-41).

22 Ocak 1730/22 Recep 1142 tarihli bir belgeye göre, Osman oğlu Mehmed Larende nahiyesine bağlı Gökçeler köyünde 22.600 akçelik zeamete sahipken çıktığı seferde kaybolmuştur. Zeametinin sahipsiz kalmasından dolayı bu zeamet Ebubekir tarafından İbrahim oğlu İsmail'e verilmiştir (NŞT, 1361:21-41).

17 Şubat 1730/29 Recep 1142 tarihli bir belgeye göre İbrahim oğlu Mehmed Belviran nahiyesine bağlı Manyan köyünde 25.952 akçelik zeamete sahipken, dışarıdan Ali adlı kişi Mehmed'in öldüğünü iddia ederek zeameti kendi üzerine aldıran bir berat çıkartmıştır. Ancak daha sonra Mehmed'in ölmediği ve Ali'nin sahtekarlık

yaptığı anlaşılınca Ebubekir arzıyla yeniden zeamet Mehmed'e verilmiştir (NŞT, 1361:21-42).

26 Mart 1730/7 Ramazan 1142 tarihli bir belgeye göre, Seyit İsmail adlı kişi Turgut nahiyesine bağlı Alisumağı köyünde 23.000 akçelik ve Osman adlı kişi de Eskil nahiyesine bağlı Düğlek köyünde 21.299 akçelik zeamete sahiptirler. Seyit İsmail ve Osman kendi istekleri ile zeametlerin semtlerine yakınlığından dolayı değiştirmişlerdir(NŞT, 1361:21-40).

1730/1142 yılındaki bir belgeye göre, Mustafa oğlu Mehmed Belviran nahiyesine bağlı Toylukbeğli köyüde 34.133 akçelik zeamete sahipken dışarıdan İbrahim adlı kişi Mehmed'in öldüğünü ileri sürerek zeamete el koymuştur. Mehmed de ben ölmedim diyerek tekrar zeameti üstüne almıştır (NŞT, 1361:22-42).

1 Aralık 1730/20 C 1143 tarihli bir belgeye göre, Ahmet oğlu Eyük Kaş nahiyesine bağlı Kuşad köyünde 28.776 akçelik tımara sahiptir. Ahmet, İstanbul'a padişahın taht törenine giderken beratını kaybetmiş bunun üzerine kendisine yeniden zeameti için berat verilmesini talep etmiştir (NŞT, 1361:26-50).

1735/1147 yılında Ereğli nahiyesine bağlı Musabeğli köyündeki 42.839 akçelik zeameti Osman oğlu Süleyman almıştır (DFE,222:06-11).

1736/1148 yılında Belviran nahiyesine bağlı … köyündeki 34.131 akçelik zeamete Abdullah oğlu Ahmet sahipken, aynı zeamete 1738/1150 yılında Cafer adlı kişi sahip olmuştu (DFE,222:06-11).

1707/1119 yılında Konya Miralayına ve kale dizdarına yazılan bir fermanla tımar ve zeamet sahiplerinin sancaklarında oturmaları ve dirliklerinin gelirini arttırmaya çalışmaları istenmektedir. Lale devrinde Pirlüganda gibi uzak kazâlardan bile zeamet sahiplerinin gelip Konya'da ikamet etmekte olmaları artık zeamet ve tımar sahiplerinin topraklarının bulunduğu yerde değil, Konya şehrinde oturmaya başladıklarını gösterir. Zeamet ve tımar sahipleri tüketici gibi görünüyorlarsa da dirliklerinden gelen öşrün şehrin ekonomisini etkileyeceği şüphesizdir (Küçükdağ, 1989:170-171).

3.3.2.Avârız Vergisi Çerçevesinde Konya ve Merkez Maliye İlişkileri

Avârız vergisi, kendinden önceki İslam devletlerinde olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de mevcut olmakla beraber ne zaman uygulamaya konulduğu tam olarak bilinmemektedir. Ancak ilk olarak Fatih Sultan Mehmed döneminde alındığına dair belgelerin bulunması bu verginin oldukça eski tarihli olduğunun bir göstergesidir (Sak, 2005:158).

Osmanlı Devleti, kara ve deniz askerlerinin masraflarını hafifletmek için XVI. yüzyıl sonlarından başlayarak olağanüstü durum vergisi almaya başlamıştır. Avârız-ı Divâniye adı verilen bu vergi, önce belirli savaş yıllarında istenirken, XVII. yüzyılda kapıkulu askerlerinin artan mali yükü ve giderek sürekli hale gelen İran, Avusturya, Venedik ve Lehistan savaşlarından dolayı kalıcı vergiye dönüştürülmüştür (Barkan,1997: 14). Ayrıca zamanla bütçenin olağan gelirleri arasında sayılmış ve hatta genel bütçe gelirleri içerisindeki yerinin % 20'lere kadar yükseltmiştir (Tabakoğlu, 1985:153).

Doğrudan doğruya hükümetçe görevlendirilen mübaşirler[41] tarafından toplanarak ilgili kişiye teslim edilen bu verginin belirlenmesinde "avârızhânesi" birim olarak kabul edilmiştir (Çadırcı, 1997: 90). Osmanlı devletinde "vergi ünitesi" şeklinde ifade edilen avârızhâne miktarının belirlenmesinde, XV. ve XVI. yüzyıllarda bir gerçek hâne veya vergi veren erkek bir avârızhâne kabul edilirken, XVII. yüzyıldan itibaren birden çok gerçek hâne, bir avârızhâneyi oluşturmaya başlamıştır. Bir avârızhâne içerisindeki gerçek hâne sayısı, bölgenin sosyo-ekonomik durumuna göre

---

[41]Mübaşir: Kelime anlamı olarak bir işe başlayan demektir. Mahkemeden evrakı getirip götüren ve mahkemeye girecek olanlar ile şahitleri yüksek sesle okuyan adliye memuruna mübaşir adı verilmektedir. Adli memur olarak mübaşir hem celp ve tebliğ işlerinde kullanılan memura hem de Tanzimat'tan önce devletçe gördürülmesi veya soruşturulması lazım gelen bir iş için görevlendirilen memura denmektedir. Bu görevi karşılığı "mübaşiriye" denen bir ücret alır. Daha detaylı bilgi için Bkz., Halil-Ahmed Akgündüz, Türk Hukuk Tarihi, (Kısaltma: Hukuk), C. I-II, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996; F. Develliođlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi, Ankara, 2015.

değişmektedir (Selçuk, 2008:160). Avârız vergilerinin esası hâne olmakla beraber, avârızhânesi gerçek hâneden farklı bir anlam taşımaktadır. Avârızhâne 3 ile 15 evden oluşan küçük bir vergi bölgesini ifade etmektedir. Zamanla, yere ve ihtiyaca göre 3, 5, 7, 10 hatta 15 gerçek hâne bir avârızhânesi olarak kabul edilmiştir (Muşmal, 2000: 105-106).

Osmanlı merkez maliyesinin önemli bir vergi kalemi olan avârız-ı divaniye ve tekâlif-i örfiye diye geçen vergilerin nakdî, aynî ya da hizmet şeklinde olmak üzere farklı türleri söz konusudur. Kısaca avârız olarak bilinen bu vergiler Müslüman ve gayrimüslim bütün tebâdan alınır (Özel, 2011:37). Saray mutfağı için tavuk ve soğan tedarikinden, yol, köprü ve su yollarının bakım ve onarımına, askerin geçeceği yollar boyunca tesis edilen menzillere belirlenen çeşit ve miktarda zahire satmaya, ordunun ihtiyacı olan harp malzemesini ve arpa, saman gibi ihtiyaç maddelerini tedarik etmeye ve nakletmeye; gerekirse amele, araba, hayvan bulmak, orduya yardımcı sınıflar sağlamaya; hisar yapmaya ve avârız akçesi ya da avârız bedeli akçe ile seferin masraflarına katılmak avârız vergilerinin başlıcalarındandır (Barkan, 1997:14). Avârız miktarı kanunnamelerde belirtilmeyip her yıl fermanlarla belirlenir. Diğer bir deyişle devletin içinde bulunduğu konjonktürel yapıdan dolayı avârız miktarı yıldan yıla hatta aynı yıl içerisinde bile değişiklik gösterebilmektedir. Bu gelirler özel şahıslara tahsis olunamayacağı gibi iltizama da verilemez. Devlet, avârız gelirlerini şehir ve köy farkı yapmadan herkesten toplamaktadır (Zaim, 1999:38).

Osmanlı Devleti mufassal tahrirlerini[42] kadıların nezaretinde yapmaktadır. XV. ve XVI. yüzyıllarda vergi için yapılan bu tahrirler merkezde incelendikten sonra yeni hazırlanan icmal defterlerine (özet halindeki defterlere) kaydedilir. İcmal

[42] Mufassal tahrir defterlerinde, bir sancakta yer alan kasaba ve köyler (karyeler), mezraalar, çiftlikler, pirinç arkları, değirmenler, çeşitli sınaî tesisler vb.; yerleşim birimlerinde yaşayan vergi mükellefi erkek nüfus (muaf kişiler ve gayri müslimlerle, meskûn yerlerde hâne sahibi dul kadınlar dahil), çoğu yerlerde reâyânın işlediği toprakların büyüklüğü (ekilebilir toprak miktarı), timar sistemi içerisinde bulunmâyan avârız ve XVI. yüzyıldan itibaren cizye vb. vergiler hariç reâyâdan toplanan çift, bennâk, caba, mücerret, ispençe vergileri, öşürler, bâd-ı hevâ türü ârızî vergiler (cürüm ve cinayet, evlenme, müjdelik vb.); vergilendirilen koyun ve kovan sayısı. Bkz. M. Öz,"Tahrir", İslam Ansiklopedisi, Türk Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, C.39, s.428

defterlerinde mahalle ve köylerin isimleri teker teker belirtilip toplam avârızhâneleri karşılarına yazılır. Fakat devletin genelini kapsayan icmal defterlerinde sadece kazâların avârızhâneleri kayıt edilmekte ve kasaba ve köyler hakkında ayrıntılı bir bilgi verilmemektedir (Selçuk, 2008:163). XVI. yüzyıl sonlarında iki cepheli savaşlar ve içeride Celâlî isyanlarının yaşanmasıyla oluşan karmaşa ortamında halkın ve tımar sahiplerinin düştüğü kötü durum köylülerin yurtlarını terk edip daha korunaklı yerlere kaçmalarına ve ateşli silâh kullanan askerlerin devreye sokuluşuna neden olmuştur. Bu durum merkezî hazine gelirlerinin arttırılması ihtiyacını doğurmuş ve bu nedenle tımar sistemi eski önemini kaybetmiştir. Bunun üzerine de klasik tahrir usulü de terk edilmiştir. Bu süreçte avârız vergisi merkez maliyesi açısından giderek daha da önemli hale gelmiş ve zaman içerisinde olağanlaşmış, tımar olarak tasarruf edilen mîrî araziler mukataa haline dönüştürülmeye başlanmıştır. Avârız vergisinin toplanması için de avârız tahrirleri yapılmıştır (Öz, 2010:428).

Merkezden gönderilen ve Şer'îye sicillerine kayıt edilen avârız vergilerinin toplanması ile alakalı fermanlarda en çok kullanılan tabir ise "*mevkûfât defteri mûcibince*" tabiridir. Daha önce de bahsedildiği gibi Osmanlı merkez maliyesini oluşturan bürolardan başmuhasebeden sonra en çok gelirin kaydedildiği yer mevkufat kalemidir. Buraya avârız, nüzûl, sürsat gibi vergilerin toplanması ve bu vergilerle ilgili diğer hususlar kaydedilmektedir. Mevkufat kalemindeki icmal defterlerinde avârızhâne miktarları sancak sancak kayıtlı bulunmaktadır (Özel, 1988:551).

Şer'îye sicillerinde, "*irsâl olunan mühürlü ve ni ânl mevkûfât defteri sûreti mûcebince*" ifadesiyle merkezde bulunan deftere ek olarak kazâ mahkemelerine bu defterlerin bir nüshasının da gönderildiği ve işlemlerin bu defterlere göre yapıldığı görülmektedir. Avârız vergileri, her avârızhânesine düşen verginin bu hâneyi meydana getirenler arasında eşit oranda değil "edna, evsat ve ala" (fakir, orta halli ve zengin) olarak gelir seviyelerine göre kısımlara ayrılarak tahsil edilmektedir. Ayrıca her sancağın içerdiği avârızhâne sayısına göre belirlenen avârız vergisinin toplanması esnasında, mübaşirler ayrıca verginin yanında *mübaşir ücreti* adı altında her bir avârızhânesinden ücret almaktadırlar. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Konya sancağında bu ücret 30 ila 50 akçe arasında değişmektedir. Halktan alınan vergiler belirli bir kurala

göre toplanmaktadır. Özellikle gönderilen fermanlarda alınan paraların zayıf, kızıl, kırık akçe olmamasına dikkat edilmesi istenmektedir. Toplanan vergiler defterlere kaydedilirken akçe değerlerinin yanına esedî guruş, kamil guruş olarak değerleri de yazılmaktadır (Selçuk, 2008:163).

Ayrıca avârız vergisi toplanırken adaletli davranılması ve kimseye zulm edilmemesi istenmektedir. Bu durumla ilgili gönderilen ferman hükümlerinde: "*…buyurdum ki, hükm-i şerîfimle vardıklarında husûs-ı mezbûra temâm hak ve 'adl üzere mukayyed olup göresin i'lâm olunduğu üzere ise eyyâm-ı sa'âdetimde bir ferde zulm ve te'addî olunduğuna kat'â rızâ-yı şerifim yoktur mün'ım ve metmûl olan mezburlara muhkem tenbîh ve te'kîd eyleyesin ki bunlar üzerlerine edâsı lâzım gelen 'avârız ve sâ'ir emr-i şerifîmle vâki' tekâlîften a'lâ ve evsat ve ednâ i'tibâriyle tahammüllerine göre hisselerine düşeni eda eylediklerinden sonra kendü ve himayelerinde olanların tekâliflerin tahfîf ve bunlara tahammüllerinden ziyâde tekâlîf ve tahmîl ve te'addî itdirmeyip men' ve def' eyleyesin…"*ifadeleriyle emredilmektedir (Akt:Sak ve Çetin, 2008:650).

Avârız defterlerindeki avârızhâne kayıtları, gerçek hâne ve mücerred rakamları değil, mahalle, nahiye veya kazâ bağlamında yalnızca toplam avârızhânesi miktarını vermektedir (Özel, 2011:45).

1642 yılında Konya Sancağına bağlı Konya kazası ve nahiyelerinde 656,5 ve bir rub avârızhâne bulunmaktadır. Her bir avârızhâne 3 ila 15 evden oluşan vergi bölgelerini ifade etmektedir. Örneğin 1640 yılnda bir avârızhâne 10 hâneye tekabül etmektedir (Muşmal, 2000:107).

26 Aralık 1681/15 Zilhicce 1092 ve 9 Temmuz 1692/24 Şevval 1103 tarihli Hazine-i Amire defterine göre aşağıdaki sancaklara bağlı kazâlardaki avârızhâne miktarları şöyledir (KŞS,19:270-1):

Tablo-3.3:1681 ve 1692 Yılları Karaman Eyaletine Bağlı Sancaklardaki Avârızhâne Sayısı

Sancak	**1681 yılı avârızhânesi**	**1692 yılı avârızhânesi**
Konya sancağı kazâlarında	810.75	793.25
Akşehir sancağı kazâlarında	384.25	470.75
Kayseri sancağı kazâlarında	425.75	480.25
Kırşehir sancağı kazâlarında	185	143.875
Niğde sancağı kazâlarında	410.25	385.25
Aksaray sancağı kazâlarında	230	230
İçel sancağı kazâlarında	201.25	201.25
Beyşehir sancağı kazâlarında	485	473.25

Kaynak. KŞS,13:258-1; 19:270-1

Yukarıdaki tabloda 1681 ve 1692 yılları için Karaman eyaletine bağlı sancaklardaki avârızhâne miktarları verilmiştir. Bu yolla 1681 yılından 1692 yılına kazâların avârızhâne miktarlarındaki değişiklikler görebilmektedir. Tablodaki kazâların her birinden vergiler toplanırken her avârızhâneden avârız bedeli olarak 450 akçe, mübaşir ücreti için de 50 akçe olmak üzere toplam 500 akçe alınmaktadır. Vergi toplanma esnasında 1 esedi guruş 108 akçe olarak işlem görmektedir (KŞS,19:270-1).

23 Şubat 1692/5 Cemaziyelahir 1103 ve 22 Kasım 1692/13 Rebiülevvel 1104 tarihli belgelere göre, Konya Sancağına bağlı Konya kazası ve nahiyelerinde âvarızhâne sayısı şu şekildedir (KŞS, 37:2-1;38:6-1):

Tablo-3.4: 1692 Yılı Şubat ve Kasım Ayında Konya Sancağı ve Nahiyelerindeki Avârızhâne Sayısı

Sancak/Nahiye	**1692/Şubat**	**1692 Kasım**
Konya kazâsı	201.5	199+3 rub
Sahra nahiyesi	10	10
Hatunsaray nahiyesi	44+ 1 rub	43+ 3 rub

Sudirhemi nahiyesi	40+ 3 rub	41+ 1 rub
Sa'id-ili nahiyesi	32.5	22.5

Kaynak: KŞS, 37:2-1;38:6-1

1692 yılı Şubat ayında Konya Sancağına bağlı Konya kazası ve nahiyelerindeki toplam âvarızhâne sayısı 319'dur. Her bir hâneden 12 guruş ve 3 rub toplanarak 4.067,5 guruş ede edilmiştir. Bu meblağın 1.590 guruş 2 sülüsü avârız bedelidir. Mübaşir ücreti ise 85 guruş ve 1 rubdur (KŞS, 37:2-1).

1692 yılı Kasım ayında ise Konya Sancağına bağlı Konya kazası ve nahiyelerindeki toplam âvarızhâne sayısı 317 ve 1 rubdur. Her bir hâneden 12 guruş ve 3 rub toplanarak 4.080 guruş ve 1 lipor elde edilmiştir. Elde edilen bu meblağın 1.590 guruş avârız bedeli ve mübaşir ücreti 50 guruştur (KŞS, 38:6-1).

26 Kasım 1701 tarihli fermana göre Konya Sancağına bağlı Konya kazâsı ve nahiyelerindeki âvarızhâne sayısı 667.5'dur. Her hâneden 400'er akçe avârız vergisi ve 50'şer akçe de mübaşir ücreti olmak üzere 450'şer akçe toplanarak toplamda 300.375 akçe tahsil edilmiştir. Tahsilat esnasında 1 esedi guruş 108 akçe olarak değerlendirilmektedir (KŞS,39:260-2).

1703 tarihli fermanda yer alan Konya Sancağına bağlı Konya kazâsı ve nahiyelerindeki avârızhâne miktarı 664'tür. Her hâneden 400'er akçe avârız vergisi ve 50'şer akçe de mübaşir ücreti olmak üzere 450'şer akçe toplanarak toplamda 298.800 akçe tahsil edilmiştir (KŞS, 40:261-2). Hazine için yapılan avârız tahsilatında "tevâfüt-i hâzene" adında bir yöntem uygulanmış ve bu sayede de hazineye fazladan gelir sağlanmıştır. Peki bu fazladan gelir nasıl sağlanmıştır? Şöyle ki; normal şartlarda 1 guruş 120 akçe iken, bu uygulamaya göre 1 guruş 108 akçe hesabıyla esedi guruş olarak tahsil edilmesi ve bu şekilde hazineye teslim edilmesi istenmiştir[43]. Böylece aradaki 12 akçelik farklar hazineye fazladan gelir olarak yansımıştır (Kılıç, 2014:72).

[43] Belgelerde bu uygulamanın sadece avârız vergisinin tahsili sırasında geçerli olduğu belirtilmiştir. Diğer bir ifade ile mübaşir için toplanan ücret yine 1 guruş 120 akçe üzerinden tahsil edilmiştir.

1703 yılında toplanan 298.800 akçe için 1 guruş 120 akçe olarak kabul edilince; 2.490 guruş elde edilirken; 1 guruş 108 akçe olarak hesaplandığında ise 2.766 esedi guruşa denk gelmektedir. Böylece Konya sancağı ve nahiyelerinden toplanan avârız vergisi sonucunda hazineye bu yolla 276 guruş fazladan ek gelir sağlanmış olmaktadır.

Tablo-3.5.: XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Konya Sancağı ve Nahiyelerindeki Avârızhâne Sayısı

Sancak/Nahiye/Yıl	**Konya kazâsı**	**Sahra nahiyesi**	**Hatunsaray nahiyesi**	**Sudirhemi nahiyesi**	**Sa'id-ili nahiyesi**
1704/Mayıs	184+ 3 rub	7.5	34.5	32.5	16+3 rub
1704/Haziran	184	8.5	34.5	32+3 rub	17
1715	184.5	7.5	33 +3 rub	24+1 rub	16.5
1716	184	6.5	33 +3 rub	24 + 1 rub	16.5
1718	183,5	6	33 +3 rub	24 + 3 rub	16,5
1723	182,5	6	33.5	24 + 3 rub	-
1726	183+ 1 rub	6	33.5	24 + 3 rub	-
1736	170.5	3.5 + 1 rub	32.5	23 + 1 rub	-
1739	169	2.5 + 1 rub	32.5	22.5	16 + 1 rub
1740	164+1 rub	2.5 + 1 rub	32	22	16.5
1748	149 + 3 rub	2+ 1 rub	28+ 1 rub	15+ 1 rub	7+ 1 rub

Kaynak: KŞS, 41:9-1; 45:5-1; 47:29-1; 48:10-2; 49:11-1; 50:7-1; KŞS, 53:8-1; 54:11-1; 57:5-2

7 Mayıs 1704/2 Muharrem 1116 tarihli fermanda yer alan Konya Sancağına bağlı Konya kazası ve nahiyelerindeki toplam avârızhâne miktarı 276 hânedir. Her hâneden 14 guruş ve 5 lipor avârız vergisi alınarak toplamda 4.094 guruş elde edilmiştir. Bu miktarın 1.401 guruş ve 5 akçesi avârız miktarı, 70 guruşu mübaşir ücreti, geriye kalan meblağ ise bedel-i nüzûl ve ilgili diğer görevlilere aittir (KŞS, 41:9-1).

1704 yılında iki defa avârız vergisi toplanmıştır. Bir diğeri ise 10 Safer 1116/ 14 Haziran 1704 tarihindedir (KŞS,41:15-1).Bu tarihte toplamda 276 hâne 3 rub bulunmaktadır. Her bir hâneden 15 guruş 1 rub ve 4 akçe toplanarak 4.225 guruş ve 70 akçe elde edilmiştir. Mayıs ayında toplanan vergiye göre 131 guruşluk bir fazlalık

söz konusudur. Bu meblağın 1.401 guruş 5 akçesi avârız bedeli ve 70 guruşu mübaşir ücretidir. Geriye kalan miktar ise bedel-i nüzûl ve diğer ilgili harcama kalemlerine aittir (KŞS, 41:9-1).

1706 yılı tarihli fermanda yer alan Konya Sancağına bağlı Konya kazası ve nahiyelerindeki avârızhâne miktarı 544'tür. Her hâneden 400'er akçe avârız vergisi ve 50'şer akçe de mübaşir ücreti olmak üzere toplamda 244.800 akçe tahsil edilmiştir. Bu da 2.040 guruşa (1 guruş 120 akçe) ve 2.266 esedi guruşa (1 esedi guruş 108 akçe) denk gelmektedir (KŞS, 41: 287-2). Bu tarihte de merkezi hazine 226 guruş fazladan gelir sağlamıştır.

1707 yılı tarihli fermanda yer alan Konya Sancağına bağlı Konya kazası ve nahiyelerindeki avârızhâne miktarı 540'tır. Her hâneden 400'er akçe avârız vergisi ve 50'şer akçe de mübaşir ücreti olmak üzere toplamda 243.000 akçe tahsil edilmiştir. 1 esedi guruş 108 akçe olarak değerlendirildiğinde bu meblağ 2.250 esedi guruşa eşit olmaktadır (KŞS,43:285-1). 1710 yılı tarihli fermanda yer alan Konya sancağı ve nahiyelerindeki avârızhâne miktarı ve hânelerden toplanacak vergi ve mübaşir ücreti miktarı 1706 yılı ile aynıdır (KŞS,44:190-2).

1714 yılı tarihli fermanda yer alan Konya Sancağına bağlı Konya kazası ve nahiyelerindeki avârızhâne miktarı 659'dur. Her hâneden 400'er akçe avârız vergisi ve 50 akçe de mübaşir ücreti olmak üzere toplamda 296.550 akçe tahsil edilmiştir. Bu da 2.471 guruşa (1 guruş 120 akçe) ve 2.440 esedi guruşa (1 esedi guruş 108 akçe) denk gelmektedir (Sak ve Çetin, 2008:610-611).

28 Mart 1715/22 R.evvel 1127 tarihli fermanda yer alan Konya Sancağına bağlı Konya kazası ve nahiyelerindeki toplam avârızhâne miktarı 276.5 hânedir. Her hâneden 16 guruş ve 5 lipor avârız vergisi alınarak toplamda 4.486 guruş 1 sümün elde edilmiştir. Bu miktarın 1.391 ve 3 rubu avârız miktarı, 70 guruşu mübaşirin hizmet ücreti, 120 guruşu Çerkez Mehmed Paşa menziline ulaklık eden görevlinin, 19 guruşu çuhadarın ücretidir. Geriye kalan meblağ da ilgili diğer görevlilere ödenmiştir (KŞS, 45:6-1).

21 Aralık 1716/6 Muharrem 1129 tarihli fermanda yer alan Konya Sancağına bağlı Konya kazası ve nahiyelerindeki toplam avârızhâne miktarı 265'dir. Her bir hâneden 16 guruş olmak üzere toplamda 4.240 guruş toplanmıştır. Bu miktarın 1.391 guruş ve 3 rub'u avârız miktarıdır. Geriye kalan miktar ise ilgili görevlilere kalmaktadır (KŞS, 47:29-1).

17 Aralık 1718/24 Muharrem 1131 tarihli fermanda yer alan Konya Sancağına bağlı Konya kazası ve nahiyelerindeki toplam avârızhâne miktarı 264.5'dur. Her bir hâneden 15 guruş ve 1 devlete toplanarak 4.143,5 guruş 1 sülüs elde edilmiştir. Bu meblağın 1.291 guruşu avârız bedeli ve 70 guruşu mübaşir ücretidir (KŞS,48:10-2).

6 Aralık 1723/8 Rebiyülevvel 1136 tarihli fermanda yer alan Konya Sancağına bağlı Konya kazası ve nahiyelerindeki avârızhâne miktarı 246.5 ve 1 rub'tur. Her hâneden 14.5 guruş ve 53 akçe-i cedid olmak üzere toplamda 3.686,5 guruş ve 14 para tahsil edilmiştir. Bu toplanan meblağın 1.257 guruş ve 11 parası avârız bedeli ve 70 guruşu mübaşir ücretidir (KŞS, 49:11-1).

31 Ağustos 1726/ 3 Muharrem 1139 tarihli fermanda yer alan Konya Sancağına bağlı Konya kazası ve nahiyelerindeki toplam avârızhâne miktarı 246.5'tur. Her bir hâneden 15 guruş ve 27 para alınarak toplamda 3.863,5 guruş ve 16 para elde edilmiştir. Bu miktarın 1.256 guruş ve 18 parası avârız bedelidir. Mübaşir ücreti 70 guruştur. Meblağın geri kalanı ise bedel-i nüzûl ve diğer harcamaları içermektedir (KŞS,50:7-1).

Hazine-i Âmire defterine göre 1731 yılı için Konya Sancağına bağlı Konya kazası ve nahiyelerindeki avârızhâne sayısı 334'tür. Her bir hâneden 400'er akçe avârız vergisi 50'şer akçe de mübaşir ücreti olmak üzere 450 akçe toplanmaktadır. Bu doğrultuda toplamda 150.300 akçe elde edilmiştir. Bu da 1.252 guruşa denk gelmektedir. Vergi tahsilinde avârızhânelerden toplanacak meblağ için 1 esedi guruş 108 akçe olarak kabul edilmektedir. Bu da 1.391 esedi guruşa denk gelmektedir (KŞS, 52:259-2). Bu dönemde de devlet hazineye 139 guruşluk ek gelir sağlamıştır.

4 Cemaziyelahir 1149/10 Ekim 1736 tarihli fermanda yer alan Konya Sancağına bağlı Konya kazası ve nahiyelerindeki toplam avârızhâne miktarı 230'dur. Her hâneden 16 guruş ve 17 para alınarak toplamda 3.777,5 guruş 10 para tahsil edilmiştir. Bu meblağın 1.256 guruşu avârız bedeli 70 guruşu mübaşir ücretidir. Geriye kalan miktar ise nüzûl bedeli ve diğer harcamaları içerir (KŞS, 53:8-1).

1739/1151 tarihli fermanda yer alan Konya Sancağına bağlı Konya kazası ve nahiyelerindeki avârızhâne miktarı 242.5 ve 2 rub hâne bulunmaktadır. Her bir hâneden 16.5 guruş ve 7 para avârız vergisi alınarak toplamda 4.052 guruş elde edilmiştir. Bu miktarın 1.391 guruş ve 3 rubu avârız miktarı, 71.5 guruşu mübaşirin ücretidir. Geriye kalan meblağ da ilgili diğer görevlilere ödenmiştir (KŞS, 54:11-1).

1740/1152 tarihli fermanda yer alan Konya sancağına bağlı Konya kazası ve nahiyelerindeki toplam avârızhâne miktarı 1740 yılında 237.5 ve 1 rub hâne bulunmaktadır. Her hâneden 16 guruş ve 7 para avârız vergisi alınarak toplamda 4.083 guruş elde edilmiştir. Bu miktarın 1.390 guruş ve 1 rubu avârız miktarı, 110 guruşu mübaşirin ücretidir. Geriye kalan meblağ da ilgili diğer görevlilere ödenmiştir (KŞS, 54:11-1).

1741 yılında Hazine-i Âmire kayıtlarına göre Konya Sancağına bağlı Konya kazası ve nahiyelerindeki avârızhâne miktarı 333'tür. Her hâneden 400'er akçe avârız vergisi ve 50'şer akçe de mübaşir ücreti olmak üzere toplamda 149.850 akçe tahsil edilmiştir. Bu da 1.248 (1 guruş 120 akçe) ve 1.387 esedi guruşa (1 esedi guruş 108 akçe) denk gelmektedir (KŞS, 55:279-2).

1748/1161 tarihli fermanda yer alan Konya sancağına bağlı Konya kazası ve nahiyelerindeki toplam avârızhâne miktarı 203 ve 1 rub hânedir. Her hâneden 20 guruş ve 7 para avârız alınarak toplamda 4.181 guruş elde edilmiştir. Bu miktarın 1.348 guruş avârız miktarı, 200 guruşu mübaşirin hizmet ücreti ve taamiye masrafıdır. Geriye kalan meblağ da mahkeme harcı, saray icaresi, katibiye gibi ilgili diğer görevlilere ve yerlere ödenmiştir (KŞS, 57:5-2).

1749/1162 yılında Hazine-i Âmire kayıtlarınaa göre Konya Sancağına bağlı Konya kazası ve nahiyelerindeki avârızhâne sayısı 323.5 ve 1 rubdur. Her bir hâneden 400 akçe avârız vergisi ve 50 akçe de mübaşir ücreti toplanmaktadır. Bu da 1213 guruşa denk gelmektedir (KŞS, 57:174-1).

17 Ağustos 1774/9 Cemaziye'l-âhir 1188 tarihli Hazine-i Âmire kayıtlarına göre, Konya Sancağına bağlı Konya kazası ve nahiyelerinde 321.5 avârızhâne bulunmaktadır. 1774 yılına ait toplanması gereken miktar her bir avârızhâneden 400'er akçe avarız vergisi ve 50'şer akçe mübaşir ücretidir. 1 esedi guruş 110 akçe olarak tahsil olunmaktadır (KŞS, 62/F:151-1). Daha önceki yıllarda 1 esedi guruş 108 akçe olarak tahsil edilirken bu yıl bir değişiklik yapılmıştır.

31 Temmuz 1792/17 Cemaziyelevvel 1207 tarihli Hazine-i Amire defteri kayıtlarına göre Konya Sancağına bağlı Konya kazası ve nahiyelerinde toplam 199.5 avârızhânesi bulunmaktadır. Her bir hâneden 400 akçe avârız bedeli ve 50 akçe mübaşir ücreti olmak üzere 450 akçe toplanarak 89.775 akçe elde edilmiştir. 1 esedi guruş 108 akçe olarak değerlendirilecektir. Bu da 831.2 esedi guruşa denk gelmektedir (KŞS,67:226-2). Toplanan bu meblağ Hazine-i Amire'ye gönderilmektedir.

1795/1210 yılında Konya Sancağına bağlı Konya kazası ve nahiyelerinde 321.5 avârızhânesi olup Konya menzilcisine tahsil ettirmek ferman olunmakla her bir hâneden 400 akçe avârız bedeli ve 50 akçe mübaşir ücreti toplanmıştır (KŞS, 66-E: 99-3).

XVIII. yüzyılda Konya sancağındaki avârızhânelerden toplanan vergi miktarını özetleyecek olursak:

Tablo-3.6: XVIII. Yüzyılda Konya Sancağından Toplanan Avârız Vergi Miktarı

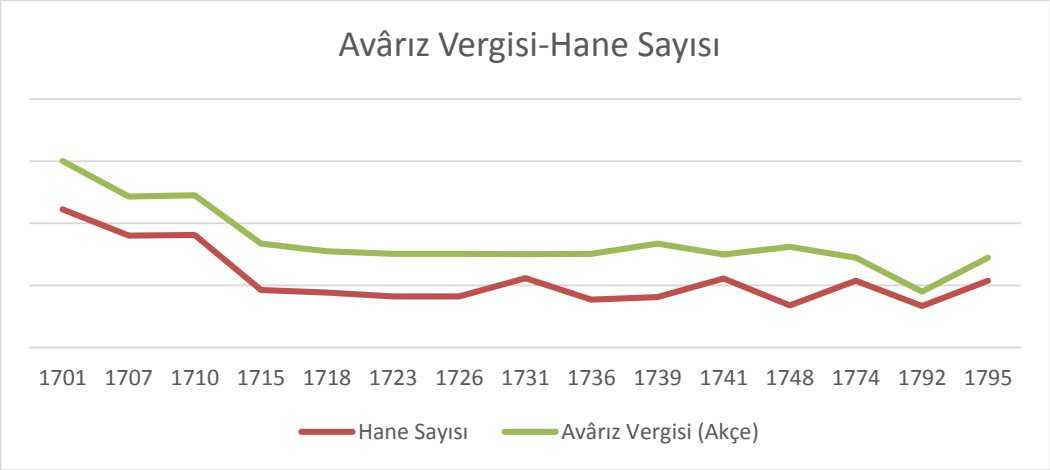
Tarih	Avârızhâne miktarı	Vergi Miktarı	Mübaşir Ücreti	Avârız vergisi
1701	667.5	400 akçe	50 akçe	300.375 akçe
1703	664	400 akçe	50 akçe	298.800 akçe
1704	276	14 guruş 5 lipor	70 guruş	1.401 guruş 5 akçe
1704	276+3 rub	15 guruş 1 rub ve 4 akçe	70 guruş	1.401 guruş 5 akçe
1706	544	400 akçe	50 akçe	244.800 akçe
1707	540	400 akçe	50 akçe	243.000 akçe
1710	544	400 akçe	50 akçe	244.800 akçe
1714	659	400 akçe	50 akçe	296.550 akçe
1715	276.5	16 guruş 5 lipor	70 guruş	1.401 guruş 5 akçe
1716	265	16 guruş	70 guruş	1.391 guruş ve 3 rub
1718	265.5	15 guruş 1 devlete	70 guruş	1.291 guruş
1723	246.5+ 1 rub	14.5 guruş ve 53 akçe-i cedid	70 guruş	1.257 guruş 11 para
1726	246.5	15 guruş 27 para	70 guruş	1.256 guruş 18 para
1731	334	400 akçe	50 akçe	150.300 akçe
1736	230	16 guruş 17 para	70 guruş	1.256 guruş
1739	242.5 ve 2 rub	16.5 guruş ve 7 para	71.5 guruş	1.391 guruş 3 rub
1740	237.5 ve 1 rub	16 guruş ve 7 para	110 guruş	1.390 guruş 1 rub
1741	333	400 akçe	50 akçe	149.850 akçe
1748	203 ve 1 rub	20 guruş ve 7 para	200 guruş	1.348 guruş
1749	323.5 ve 1 rub	400 akçe	50 akçe	1.213 guruş
1774	321.5	400 akçe	50 akçe	144.675 akçe
1792	199.5	400 akçe	50 akçe	89.775 akçe
1795	321.5	400 akçe	50 akçe	144.675 akçe

Kaynak:KŞS, 39:260-2; 40:261-2; 41:9-1; 41: 287-2; 43:285-1; 44:190-2; 45:6-1; 47:29-1; 48:10-2; 49:11-1; 50:7-1; 52:259-2; 53:8-1; 54:11-1; 55:279-2; 57:5-2; 57:174-1; 62/F:151-1; 67:226-2; 66-E: 99-3

Tablo 3.6 incelendiğinde dikkat çeken unsurlardan biri ise kimi dönemlerde akçe kimi dönemlerde guruş kullanıldığıdır. Toplanan avârız vergisi ve mübaşir ücretleri yıllar içerisinde pek değişkenlik göstermemiştir. Genellikle hâne başı 400

akçe ya da 16 guruş avârız vergisi ve 50 akçe ya da toplam hâne üzerinden 70 guruş mübaşir ücreti alınmıştır.

Garfik-3.1: XVIII. Yüzyılda Avârız Vergisi

Not: Tablo 3.6'dan faydalanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 3.6'daki bilgiler ve grafik incelendiğinde XVIII. yüzyılda Konya sancağında hâne sayısının değişkenlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Bunda bölgelerdeki göç ve ölüm olgusunun bu dönemde etkili olduğu söylenebilir. Nitekim yüzyılın belirli dönemlerinde girilen savaşlar nedeniyle bölgede gerçekleşen eşkıyalık hareketleri neticesinde oluşan asayişsizlik ortamı, bölgedeki ekonomiyi olumsuz etkilemiş ve çok sayıda kişinin İstanbul, Bursa ve Edirne gibi büyükşehirlere göç etmelerine sebebiyet vermiştir (Kılıç, 2014:74). Ayrıca XVIII. yüzyılın belirli dönemlerinde yapılan savaşlar nedeniyle halkın maddi gücü iyice zayıflamış bu da vergi ödeyebilecek kişi sayısını azaltmıştır.

Burada asıl dikkat çeken husus ise vergiye tabi avârızhâne sayısının azaldığı dönemlerde vergi miktarının arttırıldığıdır. Genellikle 16 guruş istenmiştir. Bu ise yaklaşık 1.920 akçeye eşittir. Hâne sayısının yüksek olduğu dönemlerde alınan 450 akçe avârız ve 630 akçe nüzûl vergisi toplamıyla karşılaştırıldığında bu rakam oldukça yüksektir. Örneğin, 1748 yılında vergiye tabi hâne sayısı 203'e düşerken hâne başı toplanan vergi miktarı 20 guruş ve 7 paraya (2421 akçe) yükselmiştir. Bu da merkez maliyesinin yaşadığı sıkıntıyı gözler önüne sermektedir.

Avarız vergileri merkezi devlet ve taşra halkı arasındaki ilişkilerde önemli bir göstergedir. Burada karşımıza iki sorun çıkmaktadır. Birincisi, köy, kasaba ve şehilerde yaşayan sosyal gruplara bu verginin dağıtımının açıklanmasıdır. Diğeri ise toplumda gerçek vergi mükelleflerini arasında vergilerin adaletli dağılımının sağlanıp sağlanmadığıdır. Gerçekten de avarız vergileri toplanırken avarızhâne sayısı bölgelere göre değişiklik göstermiş ve bir avarızhâne 3, 5, 7, 10 ya da 15 gerçek hâneden oluşmuştur.

Avarız vergilerinin toplanması esnasında halkın yaşadığı sıkıntılar belgelere de yansımıştır. Örneğin, 31 Temmuz 1732/8 Safer 1145 tarihli bir belgede konuyla ilgili şunlar anlatılmaktadır. Konya sancağına bağlı Sahra nahiyesine tabi Sırçalı köyünde yaşayan halk, kendilerinden güçlerinin üzerinde avarız vergisi istendiğinden ve ayrıca kethüdanın kendilerinden bu vergiye ek olarak farklı vergiler yüklemesinden yakınarak şikayette bulunmuşlar ve köylerinin Sahra nahiyesinden alınarak başka bir yere bağlanmasını talep etmişlerdir (MAD:8455:5).

Avârız vergisi aynî ve nakdî olarak alınan vergiler olarak ikiye ayrılmaktadır.

Tablo-3.7: Avârız Vergi Çeşitleri

Aynî olarak toplanan avârız vergileri	**Nakdî olarak toplanan avârız vergileri**
Bedel-i nüzûl vergisi	İmdâd-i seferiye
Sürsat vergisi	İmdâd-i hazeriyye
	Menzil-i imdâd-i

Bu vergiler aynî olarak ya da avârız akçesi adı altında nakit olarak toplanmaktadır. Avârız vergilerinin toplam bütçe gelirlerine oranı %10 ila %20 arasında değişmektedir.

3.3.2.1.Aynî Olarak Toplanan Avârız Vergileri

Aynî olarak alınan avârız vergilerin başında nüzûl vergisi gelmektedir. Nüzûl Arapça da yere inme-konma manasına gelirken; askeri ve mali terim olarak da bir askeri kıtanın beslenmesi için belirli miktardaki zahirenin sağlanması ve belli bir yerde

hazır bulundurulmasını ifade eder. Yine avârız çerçevesinde, tesbit edilen belirli bir fiyat üzerinden ordunun ihtiyacı olan temel gıda ve ihtiyaç maddeleri sürsat bedeli adı altında halk tarafından karşılanmaktadır (Halaçoğlu, 1996:66).

3.3.2.1.1.Nüzûl Vergisi ve Konya-Merkez Maliyesi İlişkisi

Sefer sırasında genellikle un ve arpa olarak talep edilen nüzûl, avârız vergisinde belirlenen hâne sayısına göre alınmaktadır. Bununla birlikte nüzûl, savaş sırasında ordunun en önemli ihtiyaç maddelerini içerdiğinden aynî olarak teslim edilmesi gereken bir yükümlülüktür (Kılıç, 2014:75). Ancak bu yükümlülük özellikle ordunun iaşe sıkıntısı çekmediği dönemlerde savaş ile ilgili başka hizmetlere de kanalize edilebilmiştir. Bu yolla nüzûlun ihtiyaç olduğu zamanlarda, bedel-i nüzûl olarak ödenmesi istenmiştir (Özlü, 2006:388).

Devlet tarafından kazâlardan istenen nüzûlun miktarı ve cinsi mevkufât defterleri aracılığı ile önceden tespit edilmektedir. Nüzûl emri alan kadılar hızlı bir şekilde nüzûlu toplatır ve ardından toplanan nüzûlu nakliye hayvanlarına yükleyerek devletin belirlediği bölgeye kafilenin bizzat başında bulunarak ulaştırır. Her kazâdan tahsil edilen nüzûl; cephedeki birliklerin yakınına ya da savaş alanına yakın yerlerde oluşturulan ambarlara kadar götürülür ve taşıma esnasında oluşan masraflar da yükümlüler tarafından karşılatılır. Hatta orduya ait hayvanlar ile tımarlı sipahilerin hayvanlarının bu taşıma işlerinde kullanılmaması ve taşıma işleminin kira usulü ile yapılması da vurgulanmıştır (Kılıç, 2014:76).

11-20 Temmuz 1687/1-10 Ramazan 1098 ve 19 Haziran 1692/4 Şevval 1103 tarihli fermanda aşağıda yer alan sancaklarda bulunan nüzûlhâne miktarları şöyledir (KŞS, 13: 287-1; 19:270-2):

Tablo-3.8: 1687 ve 1692 Yılında Konya ve Diğer Sancaklarda Bulunan Nüzûlhâne Sayısı

Sancak	**1687 Yılı Nüzûlhâne Sayısı**	**1692 Yılı Nüzûlhâne Sayısı**
Konya sancağı	819.75	793.25
Akşehir sancağı	374.25	470.75

Kayseri sancağı	503.375	480.25
Kırşehir sancağı	185	143.875
Niğde sancağı	408.25	385.25
Aksaray sancağı	230	230
İçel sancağı	201.25	201.25
Beyşehir sancağı	482.5	473.25

Kaynak: KŞS, 13: 287-1; KŞS, 19:270-2

1687 yılında yukarıda adı geçen sancaklardaki her bir bedel-i nüzûl hânesinden 600 akçe bedel-i nüzûl ve 30 akçe de mübaşir ücreti için olmak üzere 630 akçe alınmaktadır. Bu vergileri toplanmakla görevlendirilen kişi Seyyid Mehmed'dir. Vergiler toplanırken 1 esedi guruş 110 akçe olarak hesaplanmaktadır (KŞS, 13: 287-1). 1692 yılına gelindiğinde 1687 yılı ile karşılaştırıldığında sadece Akşehir sancağının nüzûlhâne sayısında artış yaşanmıştır. Aksaray ve İçel sancaklarının nüzûlhâne sayısında değişiklik yokken diğer sancaklarda azalma söz konusudur. 1692 yılında adı geçen sancaklardaki hânelerin her birinden 1687 yılında olduğu gibi 600 akçe bedel-i nüzûl ve 30 akçe mübaşir ücreti alınmaktadır. Bununla birlikte vergiler toplanırken aşağıdaki değerler üzerinden işlem görecektir (KŞS, 19:270-2):

Tablo-3.9: 1692 Yılı Vergi Tahsilatında Geçerli Olan Paraların Değerleri

1 esedi guruş	110 akçe
1 esedi guruş	40 halis para
1 frengi altunu	2,5 guruş
1 sikke altunu	2,25 guruş
1 şerifi altunu	2,25 guruş

Kaynak:KŞS,19:270-2

XVIII. yüzyılda Konya'da toplanan nüzûl vergisi miktarı aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo-3.10: XVIII. Yüzyılda Konya'da Toplanan Nüzûl Vergisi Miktarı

Tarih	**Nüzûlhânesi miktarı**	**Vergi miktarı**	**Mübaşir ücreti**	**Toplam miktar**
1701	667.5	600 akçe	30 akçe	420.525 akçe
1703	664	600 akçe	30 akçe	418.320 akçe
1704	659	600 akçe	30 akçe	415.170 akçe
1706	544	600 akçe	30 akçe	342.720 akçe
1707	540	600 akçe	30 akçe	340.200 akçe
1710	544	600 akçe	30 akçe	342.720 akçe
1715	276.5	16 guruş ve 5 lipor		1.912 guruş 5 lipor
1716	265	16 guruş		1.912 guruş 5 lipor
1718	265.5	15 guruş		1.912 guruş 5 lipor
1723	246.5 +1 rub	14.5 guruş ve 53 akçe-i cedid		1.730 guruş 4 akçe
1726	246.5	15 guruş ve 27 para		1.729 guruş 2 para
1731	334	600 akçe	30 akçe	210.420 akçe
1736	230	16 guruş 17 para		1.729 guruş
1739	242.5 ve 2 rub	16.5 guruş ve 7 para		1.912 guruş 10 semen
1742	333	600 akçe	30 akçe	209.790 akçe
1743	331.5	600 akçe	30 akçe	208.845 akçe
1748	203 ve 1 rub	20 guruş ve 7 para		1853 guruş
1749	323.5	600 akçe	30 akçe	203.805 akçe
1774	321.5	600 akçe	30 akçe	202.545 akçe
1795	321.5	600 akçe	30 akçe	202.545 akçe

Kaynak: KŞS, 39:260-1;40:261-2; KŞS, 41:9-1; 41-2;284-1; 41-2;287-2;43:285-1;44:190-2; 43:285-1; 45:6-1; 47:29-1;48:10-2;49:11-1;50:7-1; 52:259-6; 53:8-1;55:279-2; 54:11-1; 56:261-1; 57:5-2; 57:174-1;62/F:151-1

26 Kasım 1701 tarihli fermana göre Konya sancağına bağlı Konya kazâsı ve nahiyelerindeki nüzûlhâne sayısı 667.5'dur. Her bir hâneden 600'er akçe bedel-i nüzûl ve 30'ar akçe mübaşir ücreti olmak üzere toplamda 420.525 akçe tahsil edilmiştir. Tahsilat esnasında 1 esedi guruş 110 akçe olarak değerlendirilmiştir (KŞS, 39:160-1).

1703 yılında Konya sancağına bağlı Konya kazâsı ve nahiyelerinde toplam 664 nüzûlhânesi bulunmaktadır. Her bir hâneden 600'er akçe bedel-i nüzûl ve 30'ar akçe mübaşir ücreti alınarak toplamda 418.320 akçe elde edilmiştir. Elde edilen bu meblağın 19.920 akçesi mübaşir ücretidir. Vergiler toplanırken 1 guruş 120 akçe ve 1 esedi guruş 110 akçe olarak işlem görmüştür. Bu da 3.486 guruş ve 3.802 esedi guruşa denk gelmektedir (KŞS, 40:261-2).

1704 yılında Konya sancağına bağlı Konya kazâsı ve nahiyelerinde toplam 659 nüzûlhânesi bulunmaktadır. Her bir hâneden 600'er akçe bedel-i nüzûl ve 30'ar akçe mübaşir ücreti alınarak toplamda 415.170 akçe elde edilmiştir. Bu da 3.459 guruş ve 3.774 esedi guruşa denk gelmektedir. Vergiler toplanırken 1 guruş 120 akçe ve 1 esedi guruş 110 akçe olarak işlem görmüştür (KŞS, 41-284-1).

1706 ve 1710 yıllarında Konya sancağına bağlı Konya kazâsı ve nahiyelerinde toplam 544 nüzûlhânesi bulunmaktadır. Her bir hâneden 600'er akçe bedel-i nüzûl ve 30'ar akçe mübaşir ücreti alınarak toplamda 342.720 akçe elde edilmiştir. Bu da 2.856 guruş ve 3.115 esedi guruşa denk gelmektedir. Vergi tahsilatında 1 guruş 120 akçe ve 1 esedi guruş 110 akçe olarak işlem görmüştür (KŞS, 41-2;287-2;43:285-1;44:190-2).

1707 yılında Konya sancağına bağlı Konya kazâsı ve nahiyelerindeki nüzûlhâne miktarı 540'tür. Her hâneden 600'er akçe avârız vergisi ve 30 akçe de mübaşir ücreti olmak üzere toplamda 340.200 akçe tahsil edilmiştir. 1 esedi guruş 108 akçe olarak değerlendirildiğinde 3.150 esedi guruş tahsil edilmiştir (KŞS,43:285-1). Görüldüğü üzere daha önceki yıllarda 1 esedi guruş 110 akçe olarak alınmaktadır. Bu da devletin o dönemde paraya olan ihtiyacında artış olduğunu göstermektedir.

1715 yılında Konya sancağına bağlı Konya kazâsı ve nahiyelerinde toplam 276.5 hâne bulunmaktadır. Her hâneden 16 guruş ve 5 lipor alınarak toplamda 4.486

guruş ve 1 sümün elde edilmiştir. Elde edilen bu meblağın 1.912 guruş ve 5 liporu bedel-i nüzûldur (KŞS, 45: 6-1).

1716 yılında Konya sancağına bağlı Konya kazâsı ve nahiyelerinde toplam 265 hâne bulunmaktadır. Her hâneden 16 guruş alınarak toplamda 4.240 guruş elde edilmiştir. Elde edilen bu meblağın 1.912 guruş ve 5 liporu bedel-i nüzûldur (KŞS, 47:29-1).

1723 yılında Konya sancağına bağlı Konya kazâsı ve nahiyelerinde 246.5 ve 1 rub hâne bulunmaktadır. Her bir hâneden 14,5 guruş ve 53 akçe-i cedid olmak üzere toplamda 3.686,5 guruş ve 14 para toplanmıştır. Bu meblağın 1.730 guruş ve 4 akçesi bedel-i nüzûldur (KŞS, 49:11-1).

1726 yılında Konya sancağına bağlı Konya kazâsı ve nahiyelerinde toplam 246.5 hâne bulunmaktadır. Her bir hâneden 15 guruş ve 27 para olmak üzere toplamda 3.863,5 guruş ve 16 para elde edilmiştir. Bu meblağın 1.729 guruş ve 2 parası bedel-i nüzûldur (KŞS,50:7-1).

1731 yılına ait Konya sancağına bağlı Konya kazâsı ve nahiyelerinde nüzûlhâne sayısı 334'tür. Her bir hâneden 600 akçe bedel-i nüzûl vergisi ve mübaşir ücreti olarak da 30 akçe toplanmaktadır. Bu durumda toplam bedel-i nüzûl vergisi hâne başı 630 akçe ve toplamda 210.420 akçedir vergi tahsilinde nüzûl hâneleri için 1 esedi guruş 110 akçe olarak kabul edilmektedir (KŞS, 52:259-6).

1736 yılında Konya sancağına bağlı Konya kazâsı ve nahiyelerinde 230 hâne bulunmaktadır. Her hâneden 16 guruş ve 17 para alınarak toplamda 3.777,5 guruş ve 10 para elde edilmiştir. Bu meblağın 1.729 guruşu bedel-i nüzûldur (KŞS, 53:8-1).

1739 yılında Konya ve nahiyelerinde toplam 242.5 ve 2 rub hâne bulunmaktadır. Her hâneden 16.5 guruş ve 7 para alınarak toplamda 4.052 guruş elde edilmiştir. Elde edilen bu meblağın 1.912 guruş ve 10 semeni bedel-i nüzûldur (KŞS, 54:11-1).

1742 yılında Konya sancağına bağlı Konya kazası ve nahiyelerinde toplam 333 nüzûlhânesi bulunmaktadır. Her bir hâneden 600'er akçe bedel-i nüzûl ve 30'ar akçe mübaşir ücreti alınarak toplamda 209.790 akçe elde edilmiştir. Bu da 1.748 guruş ve 1.907 esedi guruşa denk gelmektedir. Vergiler toplanırken 1 guruş 120 akçe ve 1 esedi guruş 110 akçe olarak işlem görmüştür (KŞS, 55:279-2; MAD:2993).

1743 yılına ait Konya sancağına bağlı Konya kazâsı ve nahiyelerinde nüzûlhâne sayısı 331.5'tur. Her bir hâneden 600 akçe bedel-i nüzûl vergisi ve mübaşir ücreti olarak da 30 akçe toplanacaktır. Bu durumda toplam bedel-i nüzûl vergisi hâne başı 630 akçe ve toplamda 208.845 akçedir. Vergi tahsilinde nüzûl hâneleri için 1 esedi guruş 110 akçe olarak kabul edilmektedir (KŞS, 56:261-1). Bu da 1.740 guruş ve 1.898 esedi guruştur.

1748 yılında Konya sancağına bağlı Konya kazası ve nahiyelerinde toplam 203 ve 1 rub nüzûlhâne bulunmaktadır. Her hâneden 20 guruş ve 7 para alınarak toplamda 4.181 guruş elde edilmiştir. Elde edilen bu meblağın 1.853 guruş bedel-i nüzûldur (KŞS, 57:5-2).

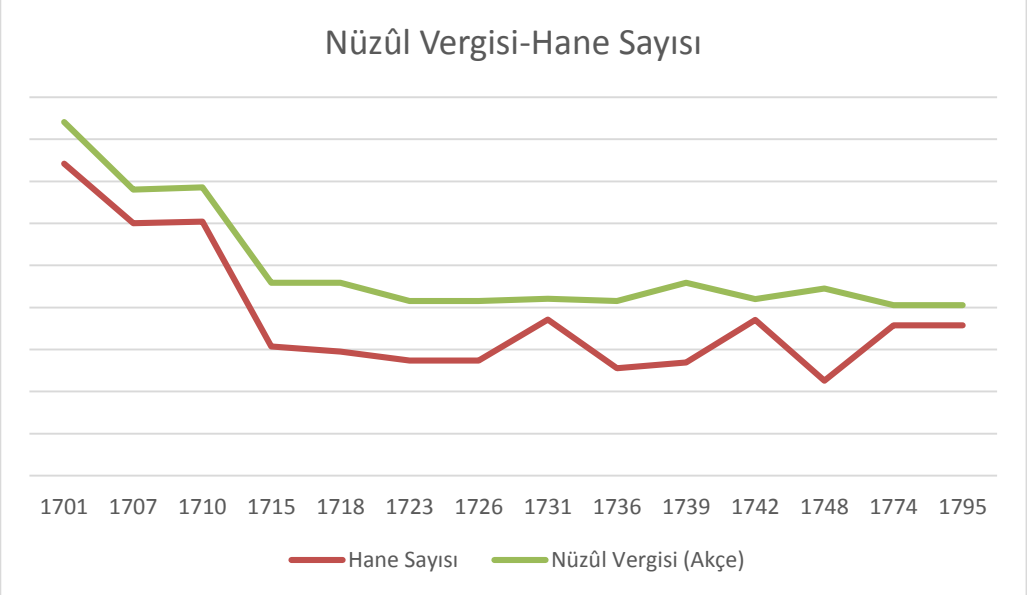
Hazine-i Âmire kayıtlarına göre 1749 yılına ait Konya sancağına bağlı Konya kazası ve nahiyelerindeki bedel-i nüzûlhâne sayısı 323.5'dur. Her bir hâneden 600 akçe bedel-i nüzûl vergisi ve mübaşir ücreti olarak da 30 akçe toplanmaktadır. Bu durumda toplam bedel-i nüzûl vergisi hâne başı 630 akçedir. Toplamda da 203.805 akçedir. Vergi tahsilinde nüzûl hâneleri için 1 esedi guruş 110 akçe olarak kabul edilmektedir (KŞS, 57:174-1).

Hazine-i Âmire kayıtlarına göre 1774 yılına ait Konya sancağına bağlı Konya kazâsı ve nahiyelerindeki bedel-i nüzûl hâne sayısı 321.5'dur. Her bir hâneden 600 akçe bedel-i nüzûl vergisi ve mübaşir ücreti olarak da 30 akçe toplanmaktadır. Bu durumda toplam bedel-i nüzûl vergisi hâne başı 630 akçedir. Toplamda 202.545 akçe tahsil edilmiştir. Vergi tahsilinde nüzûlhâneleri için 1 esedi guruş 110 akçe olarak kabul edilmektedir (KŞS, 62/F:151-1).

1795 yılına ait Konya sancağına bağlı Konya kazâsı ve nahiyelerindeki bedel-i nüzûlhâne sayısı 321.5'dur. Her bir hâneden 600 akçe bedel-i nüzûl vergisi ve mübaşir ücreti olarak da 30 akçe alınarak toplamda 202.545 akçe elde edilmiştir. Vergi tahsilinde nüzûl hâneleri için 1 esedi guruş 110 akçe olarak kabul edilmektedir. Elde edilen meblağ 1.687 guruşa ve 1.841 esedi guruşa eşittir (KŞS,66-E: 99-3).

Nüzûl vergisi, avârızhâne sayısına göre alındığı için bu dönemde sayı bakımından avârızhâne sayısı ile aynı miktardadır. Ancak hânelerden toplanan nüzûl vergisinin miktarında ve mübaşirlerin ücretinde avârız vergisi miktarı ve mübaşir ücretine göre farklılık olduğu görülmektedir. Nitekim nüzûl vergisi toplanırken her bir hâneden bazı yıllar hariç 600 akçe bedel-i nüzul ve 30 akçe de mübaşir ücreti alınmaktadır. Hatırlanacağı üzere bu meblağlar avârız vergisinde bazı yıllar hariç hane başı 400 akçe ve 50 akçe de mübaşir ücretidir. Buradan hareketle nüzûl vergisinin daha ağır bir vergi olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca avârız vergisi alınırken 1 esedi guruş genellikle 108 akçe olarak değerlendirilirken nüzûl vergisinde birkaç yıl hariç 110 akçe olarak değerlendirilmiştir.

Garfik-3.2: XVIII. Yüzyılda Toplanan Nüzûl Vergisi

Not: Tablo 3-10'dan faydalanılarak hazırlanmıştır.

Avârız vergisinde de gördüğümüz gibi nüzûl vergisinde de vergiye tabi hâne sayısının az olduğu bazı dönemlerde vergi miktarı arttırılmıştır. Buna karşılık hâne sayısının arttığı bazı dönemlerde de ekonominin gidişatına bağlı olarak vergi oranı ya düşürülmüş ya da değiştirilmemiştir. 1726 yılı ile karşılaştırıldığında 1731 yılında hâne sayısı artmış ve buna bağlı olarak ta hâne başı toplanan vergi miktarı azalmıştır. Bu nedenle de her iki dönemde toplanan toplam vergi miktarı ortalama aynı seyretmektedir. 1748 yılında ise hâne sayısı 203'e düşmüş, hâne başı vergi miktarı 20 guruş ve 7 paraya (2421 akçe) yükselmiştir. 1742-1743 yıllarında toplanan 630 akçe nüzûl ve 450 akçe avârız vergisi ile karşılaştırıldığında önemli bir artış olduğu görülmektedir. 1742-1746 dönemi Osmanlı- İran Savaşları ile geçmiştir. 1748 yılı Osmanlı ekonomisi için savaş sonrası toparlanma dönemidir. Savaş süresi boyunca taşrada yaşanan karışıklıklar ve eşkiyalık faaliyetlerinden dolayı halk köyden kente göç etmiştir. Nüfusun azalması sonucu vergiye tabi hâne sayısında da azalma yaşanmıştır. Bu nedenle de vergi oranlarının arttırıldığı tahmin edilmektedir.

3.3.2.1.2.Sürsat Vergisi ve Konya-Merkez Maliye İlişkisi

Osmanlı Devleti, cephedeki ordularının iaşesi için reâyadan un ve arpadan oluşan yükümlülükler istemesinin yanı sıra ordunun sefere giderken yol boyunca ihtiyacı olan iaşesi için de reâyaya "sürsât" yükümlülüğü getirmiştir. Bunun için ilk olarak ordunun hareketinden önce takip edeceği yol boyunca konaklayabileceği menziller belirlenir. Daha sonra da bu noktalara ordunun un, arpa, bal, yağ, koyun, ot, saman, odun vb. gibi yiyecek ve hayvan yemi olarak sarf edeceği ürün ve mallar depolanır. Devletin belirlediği bedeller karşılığında taşrada bu ürünlerin sağlanması işini kadılar yürütmektedir (Kılıç, 2014:80).

Sürsatın dağıtılması sırasında ordunun ihtiyaçları karşılandıktan sonra, arta kalan bölgelerden veya bir kısım bölgelerin sürsatının menzillere kadar getirilmesi güç olduğundan dolayı bu kısmi vergilerin bedele yani paraya çevrilerek ödenmesi istenmektedir. Bu şekilde alınan vergiye "bedel-i sürsat" ya da "sürsat vergisi" adı verilmiştir. Ancak avârız ve nüzûl vergilerinin sırayla nakde dönüşmesi sonucu bedel-i sürsatın esas amacı, vergi toplamaktan çok, ordunun sefere giderken kullanacağı yol

güzergahı boyunca askerlerin temel gıda ve ihtiyaç maddelerinin eksiksiz karşılanması olmuştur (Sarıcaoğlu, 2000:111).

Sürsat, avârız veya nüzûl gibi avârızhâne birimleri göz önünde bulundurulmadan bölge halkına yüklenmektedir. Dolayısıyla avârızhâne hesaplanırken dikkat edilen muafiyetler sürsat mükellefiyetinde söz konusu olmamaktadır. Madenci, menzilci vb. görevleri yerine getirme sürsat yükümlülüğünden kurtulmada söz konusu olmamaktadır (Güçer:1964:93).

Merkezi yönetim sefere hazırlık emirlerini gönderirken, ordunun iaşesi için gerekli olan sürsat mallarının miktarlarını ve her kazânın sürsat yükümlülüğünü belirler ve hangi menzillere ulaştırılacağını kazâ kadısına önceden bildirir. Bu doğrultuda önceden belirlenen malları ordu birlikleri bölgeye gelmeden önce, her kazâ kadısı sürsat bedellerini nüzûl ve ganem[44] eminlerine teslim etmek ve bununla ilgili resmi bir belge almak zorundadır (Sak, 2006:632-633).

4 Aralık 1682 tarihli bir belgeye göre, ilkbaharda sefere çıkacak ordunun masrafları için Konya sancağından temel gıda ve ihtiyaç maddelerinden arpa, un, bal, sadeyağı, saman ve odun masrafı olarak 1.014,500 guruşluk sürsat bedelinin tahsil edilip devlet hazinesine gönderilmesi istenmiştir (Akt:Ceylan, 1987:54).

1683 ve 1685 yıllarında sefere çıkacak askerler için sürsat zahiresi gerekmektedir. Konya kadısına gönderilen fermanda mevkufat defteri uyarınca hangi malın kaç akçe olduğu yazılmıştır (KŞS, 11:10-1).

Tablo-3.11:1683 ve 1685 Yılı Sürsat Zahiresi Fiyatları

Temel Htiyaç Maddesi	**Birim**	**1683**	**1685**
Arpa	1 istanbul kilesi	40 akçe	46 akçe
Un	1 İstanbul kilesi	90 akçe	90 akçe

[44] Ganem: Koyun ve keçi demektir. Bkz. F.Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Aydın Kitabevi, Ankara, 2015, s.318

Koyun	1 tanesi	200 akçe	200 akçe
Sadeyağ	1 okkası	30 akçe	25 akçe
Odun	1 arabası	70 akçe	70 akçe
Saman	1 kantarı	30 akçe	39 akçe

Kaynak: KŞS, 11:10-1; 4:272-1

1683 yılı sürsat zahiresi bedeli olarak Konya sancağından 14.500 esedi guruş istenmiş ve 1 esedi guruşun 110 akçe olarak hesaplanması gerektiği bildirilmiştir (KŞS, 11:10-1). 16 Ocak 1685/ 10 Safer 1096 tarihinde IV. Mehmed tarafından Konya kadısına gönderilen fermanda ilkbaharda yapılacak olan sefere katılacak askerler için zahire ihtiyacı olduğu ve bunun için Konya sancağından 11.041 esedi guruş alınacağı belirtilmiştir. Hesaplamada 1 esedi guruş 110 akçe olarak alınacaktır (KŞS,4:272-1). Aynı fermanda tahsil işlemi yapılırken 1685 yılına ait gönderilen mevkufat defteri uyarınca hangi malın kaç akçe olduğu da yazılmıştır.

1685 yılında talep edilen sürsat zahiresi ile 1683 yılında talep edilen zahire içerikleri aynıdır. Sadece bir iki malın fiyatında değişiklik söz konusudur. 1683 yılında sadeyağın okkası 30 akçeye alınırken, 1685 yılında 25 akçeye alınmıştır. Buna karşılık 1685 yılında 1683 yılına göre samanın kantar fiyatı 30 akçeden 39 akçeye yükselmiştir.

Ordunun sefer güzergahında bulunan kazâlar, sürsatı aynen teslim etmek zorunda iken; güzergah dışında kalan kazâlar ise nakdî olarak bu yükümlülüğü yerine getirebilmektedir. Sürsatı nakdî olarak ödeyecek kazâlara merkezden tahsil memurları gönderilmekte ve bu memurlar aynî olarak ödenecek zirai ürünlerin devlet tarafından belirlenen bedelleri üzerinden nakdî sürsat tahsilatını gerçekleştirmektedir (Kılıç, 2014:81). Aşağıdaki tabloda sefer yerine yakın menzilde bulunan sancaklardan alınan sürsat zahiresi bedelleri gösterilmiştir:

Tablo-3.12: 1685 Yılı Karaman Eyaleti Sancaklarından Talep Edilen Sürsat Zahiresi Bedeli

Sancak	**Sürsat bedeli**
Konya sancağı	11.041 esedi guruş
Akşehir sancağı	3.436 esedi guruş
Kayseri sancağı	2.796 +1/3 esedi guruş
Kırşehir sancağı	1.825,75 esedi guruş
Niğde sancağı	5.101, 75 esedi guruş
Aksaray sancağı	1.209,5 esedi guruş
İçel sancağı	2.193,5 esedi guruş

Kaynak: KŞS,4:273-2

Tablodan da görüldüğü üzere 1685 yılında en fazla sürsat zahiresi bedeli istenen sancak 11.041 esedi guruşla Konya'dır. Burada Konya'nın o dönemde Karaman eyaletinin en büyük sancağı diğer bir deyişle Paşa sancağı olması etkilidir.

17 Ocak 1685/11 Safer 1096 tarihli bir fermanda sürsat bedelinin gerekliliği ve muafiyetin söz konusu olmadığı, herkes tarafından ödenmesi gerektiği açıkça ifade edilmiştir. Toplanan vergilerin en kısa zamanda kazâdan kazâya teslim edilmesi emredilmiştir (KŞS,4:273-2). Bu durum aslında o dönemde Osmanlı devletinin mali açıdan ne kadar zor durumda olduğunu göstermektedir.

XVIII. yüzyılda toplanan sürsat bedelleriyle ilgili bilgiler kısıtlıdır. Bu dönemde gerçekleştirilen sürsat zahiresi bedellerinden bir tanesi 1716 yılındaki Mora Seferi dönemine aittir. 8 Haziran 1716 tarihinde Karaman Eyâleti sancaklarına hitaben gönderilen fermanda; çıkılacak olan Mora Sefer'ine memur olan askerlerden, sipahi, silahdar, yeniçeri, topçu, cebeci, top arabacısı vs. kapıkullarına verilecek mevacipler ve masrafları için hazinenin tamamına ihtiyaç olunduğu ve bu nedenle Konya,

Beyşehir, Akşehir, Aksaray ve Niğde sancaklarının bedel-i sürsat malından 28.989 guruşun tahsil edilmesi emredilmiştir (Akt: Sak, 2006:632-638).

Osmanlı Devleti'nin 1716 yılında sürsat bedeli olarak, 428.343,5 guruşu Anadolu'dan ve 209.950,5 guruşu da Rumeli'den olmak üzere toplam 638.294 guruş geliri bulunmaktadır (Ertaş, 2008:318). Anadolu'dan gelecek verginin (gelirin) 25.000 guruşu Konya'ya aittir.

10 Temmuz 1716 tarihinde Konya Sancağına gönderilen fermanda, 1716 senesine mahsup olmak üzere Konya sancağının Cizyedar Ahmed'e 25.000 guruş sürsat bedeli ödemesi ve bu bedelin kapıkullarına verilecek mevaciplerin ödenmesi ve mühimmat ve sefer masraflarının karşılanması vs. için acele olarak tahsil edilmesi ve ordu-yı hümayuna gönderilmesi emredilmiştir (Akt: Sak, 2006:633).

3.3.2.2.Nakdî Olarak Toplanan Avârız Vergisi

Örfi vergilerin önemli bir kısmı seferle veya farklı durumlarla görevlendirilmiş devlet görevlilerinin gittikleri bölgelerdeki masraflarının karşılanması amacıyla konulmuş ancak daha sonra önemli miktarlara ulaşması nedeniyle reaya tarafından karşılanamaz bir hale gelmiştir. Bir süre sonra bu durum devlet görevlilerinin savaş ve barış dönemlerindeki bütün ihtiyaçlarını o bölge halkı üzerine yükleyerek karşılamaya çalışmaları sonucu süreklilik kazanmıştır (Küçük, 2007:123). Menzil-î imdâdî, imdâdî seferiye ve imdâdî hazeriyye gibi vergiler bu amaçla nakdi olarak toplanan avarız vergilerindendir.

3.3.2.2.1. Menzil-î İmdâdî Vergisi

Osmanlı Devleti'nde menzil teşkilâtı, yapılacak seferlerin hızlı ve problemsiz bir şekilde organize edilmesi açısından oldukça önemlidir. Arapça'da inilen yer, konaklama yeri ve konaklamak anlamına gelen menzil kelimesi; Osmanlı Devleti'nde hareket halindeki orduların, kervanların, ulakların ve devlet görevlilerinin belirli bir mesafe kat ettikten sonra geceyi geçirmek, dinlenmek veya at değiştirmek için konakladıkları yer, bina veya han yerine kullanılan bir tabirdir (Pakalın, 1993:479). Osmanlı Devleti'nin merkezi İstanbul olarak alınmış ve Anadolu ve Balkanlar olarak

üç ana kola ayrılmıştır. Konya, Osmanlı Devleti'nin Anadolu kolu üzerinde yer almakta ve menzil teşkilâtı açısından da önemli bir konumda bulunmaktadır. Her menzilde mutlaka o bölgenin yerel idarecileri, sefere çıkacak ordunun ya da yola çıkan kervanların vs. ihtiyaçlarının karşılayacak kadar at, deve ve gıda malzemeleri bulundurması gerekmektedir. XVII. yüzyılın son dönemi ve XVIII. yüzyılda Konya menzillerinin bir yıllık giderlerinin karşılanması için kazâlara ait gelirlerden tahsil edilen gelirler, ocaklık ve menzil-i imdâdî (menzil-i imdâdîye) gelirleridir. Askerlere ait masrafların ocaklıklar tarafından karşılanamayacak derecede artması durumunda, çevre, kasaba ve köylerin gelirlerinden menzilhâneye yapılan havaleye menzil-i imdâdî denilmektedir. Özellikle savaş, kıtlık ve pahalılık gibi olağandışı durumlar ile ulakların sayısında ani artış olması durumunda bu uygulamaya başvurulmaktadır (Çetin, 2007:305). Ancak bu vergi türü de zamanla diğerleri gibi olağan hale dönüştürülmüştür.

29 Ağustos 1692/16 Zilhicce 1103 ve 22 Şubat 1693/16 Cemaziyelula 1104 tarihli belgelere göre menzil-i imdâdî[45] için Konya sancağına bağlı Konya kazası ve nahiyelerindeki hâne sayısı şöyledir:

Tablo-3.13: 1692 ve 1693 YıllarıMenzil-i İmdâdî İçin Konya Sancağına Bağlı Nahiyelerdeki Hâne Miktarları

Sancak/nahiye	**1692**	**1693**
Konya sancağı	200.5	200+1 rub
Sahra nahiyesi	10	10
Hatunsaray nahiyesi	44+ 1 rub	43+3 rub
Sudirhemi nahiyesi	42	39+3 rub

[45] Menzil-i imdâdîler genellikle kazâlarda menzilhâneye ocaklık olarak kaydedilmeyen, avârız ve bedel-i nüzül hânelerinden talep edilmektedir. Konya'da ocaklık olarak tayin olunan 50 avârız ve bedel-i nüzûl hânesi bulunmaktadır. Bu bağlamda, Konya Menzilhânesi'nin menzil-i imdâdîleri bu 50 hâne dışında kalan hânelerden talep olmaktadır. Bkz. C. Çetin, İşlevleri ve Özellikleri Bakımdan Konya Menzilleri (XVII.-XVIII. Yüzyıllar). Türkiyat Araştırmalar Dergisi, 2007, s.309

Sa'id-ili nahiyesi	10.5	10

Kaynak: KŞS, 37:1-2;38:2-1

1692 yılında toplanacak menzil-i imdâdî için toplam hâne sayısı 307 ve 1 rub'dur. Her bir hâneden 4.5 guruş ve 30 akçe toplanarak 1.421 guruş 3 rub elde edilmiştir. Bu meblağın 999 guruşu menzilci Ahmed Beğ ve Musa Beğ'e ödenmiş geri kalan meblağ ise ilgili görevlilere dağıtılmıştır (KŞS, 37:1-2).

1693 yılında toplanacak menzil-i imdâdî için toplam hâne sayısı 303 ve 3 rub'dur. Her bir hâneden 5 guruş ve 1 lipor toplanarak 1.569 guruş 90 akçe elde edilmiştir. Bu meblağın 1.502,5 guruşu menzilci Mustafa Çelebi'ye ödenmiş geri kalan meblağ ise ilgili görevlilere dağıtılmıştır (KŞS, 38:2-1).

Tablo-3.14: XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Menzil-i İmdâdî İçin Konya Sancağına Bağlı Nahiyelerdeki Hâne Miktarları

Sancak/Nahiye/Yıl	**Konya kazâsı**	**Sahra nahiyesi**	**Hatunsaray nahiyesi**	**Sudirhemi nahiyesi**	**Sa'id-ili nahiyesi**
1704	184	8.5	34.5	32.5	17
1714	184+1 rub	7.5	33+ 3rub	24	-
1715	184 +1 rub	7.5	33 +3 rub	24 + 1 rub	7 + 3 rub
1716	184+ 1 rub	6.5	33 +3 rub	24 + 1 rub	7 + 3 rub
1717	183+ 3 rub	6	33 +3 rub	24.5 + 1 rub	7 + 3 rub
1718	183+ 1 rub	6	33 +3 rub	24 + 3 rub	15 + 3 rub
1724	182+ 1 rub	6	33,5	24+ 2 rub	
1726	182	6	33	24+ 3 rub	
1730	181.5	6	33	25.5+ 1 rub	
1731	181.5	6	33	23 + 1 rub	
1740	165+3 rub	2.5+1 rub	32.5	22.5	16
1748	150	14	29	15	
1749	140.5+ 1 rub	2 +1 rub	29	15+ 1 rub	
1760	150	2.5+1 rub	29	15	14

Kaynak: KŞS,41:16-1;45:9;45:3-1;47:28-1;47:31-1;48:11-2;49:8-1;50:9-2;52:10-1;52:9-1;54:11-1;57:4-1;57:6-1; 54:11-1;57:4-1

Menzilci Hızır Ağa'ya menzil-i imdâdî olarak ve o dönemin valisi Ali Paşa'nın masrafı ve diğer harcamalar için toplanacak miktar; 22 Eylül 1704/22 Cemaziyelula 1116 tarihli belgeye göre Konya sancağı ve nahiyelerindeki toplamda 276.5 olan hânelerin her birinden 7 guruştur. Toplamda 1.935,5 guruş elde edilmiştir. Bu meblağın 1.000 guruşunu Ali Paşa'nın masrafları oluştururken, 650 guruşu menzilci Hızır Ağa'ya ödenmiştir. Gerekli kalan meblağ ise ilgili harcamalarda kullanılmıştır (KŞS,41:16-1).

1714 yılında 14 Eylül 1714/15 Ramazan 1126 tarihli belgeye göre Konya merkezde 184 ve 1 rub hâne bulunmaktadır. Menzil-i imdâdî ve diğer masraflar için her bir hâneden 7.5 guruş ve 4 para toplanarak 1.400 guruş elde edilmiştir. Tabloda adı geçen diğer nahiyelerdeki hânelerin her birinden ise 5 guruş toplanmıştır. 1714 yılı için elde edilen toplam meblağ 1.727,5 guruştur (KŞS,45:9).

Tablo-3.15: 1714 Yılı Menzilde Kullanılan Gıda ve İhtiyaç Maddelerinin Fiyatları

Gıda ve ihtiyaç maddeleri	**miktar**	**Fiyat**
Pirinç	500 kıyye	47.5 guruş 5 sümn
Sade yağ	133 kıyye 100 dirhem	45 guruş
Bal (asel)	12 kıyye	2 guruş
Nohut	15 kıyye	3 guruş
Soğan	35 kıyye	140 akçe
Tuz	10 kıyye	20 akçe

Kaynak:KŞS,45:9

Yukarıdaki tabloda menzilde kullanılan iki günlük gıda maddelerinin bir kısmı için yapılan harcama gösterilmektedir. Menzilde kullanılan 500 kıyye pirince 47.5 guruş 5 sümn, 15 kıyye nohuta 3 guruş ve 12 kıyye bala da 2 guruş ödenmiştir.

Menzilci Osman Ağa'ya menzil-i imdâdî ve o dönemin valisi Ali Paşa'nın üç günlük yiyecek masrafı olarak toplanacak miktar; 5 Mayıs 1715/ 2 C.evvel 1127 tarihli belgeye göre Konya sancağından her bir hâneden 12 guruş, 1 lipor olmak üzere toplamda 2.241 guruş ve nahiyelerdeki her bir hâneden 5 guruş olmak üzere de toplamda 366 guruş ve 1 rub'dur. Bu meblağın 1.200 guruşu menzilci Osman Ağa'ya verilecek olan menzil-i imdâdî; 300 guruşu Ali Paşa'nın üç günlük yiyecek masrafı ve 30 guruşu mübaşir ücretidir. Geriye kalan meblağ ise ilgili görevlilere dağıtılmıştır (KŞS, 45:3-1).

Tablo-3.16: 1715 Yılı Menzilde Kullanılan Gıda ve İhtiyaç Maddelerinin Fiyatları

Gıda ve ihtiyaç maddeleri	**miktar**	**Fiyat**
Pirinç	660 kıyye	66.5 guruş
Sade yağ	227 kıyye	85 guruş
Bal (asel)	15 kıyye	3 guruş
Nohut	80 kıyye	4 guruş
Soğan	80 kıyye	1 guruş,1 sülüs
Biber	0.5 kıyye	5 lipor
Tuz	20 kıyye	1 lipor
Nişasta	7 kıyye	1 guruş

Kaynak: KŞS, 45:3-1

Toplanan vergilerden menzilde kullanılan gıda maddelerinin bir kısmına ödenen tutarlar yukarıdaki tabloda yer almaktadır. O dönemde pirincin 600 kıyyesine 66.5 guruş, sadeyağın 227 kıyyesine 85 guruş ve nohutun 80 kıyyesine 4 guruş ödenmiştir. 1714 yılına göre mezilde kullanılan pirinç ve sadeyağın fiyatında pek bir

değişiklik olmazken; nohut ve soğanın fiyatlarında düşüş yaşanmıştır. Bunlar dışında o bölgeden görevli kişilere ödemeler yapılmıştır (KŞS, 45:3-1).

Menzilci Osman Ağa'ya menzil-i imdâdî ve Konya valisinin 3 günlük yiyeceği olarak toplanan miktar 8 Haziran 1716/ 17 Cemaziyelahir 1128 tarihli belgeye göre Konya kazâsındaki hânelerin her birinden 7 guruş ve 5 para olmak üzere toplam 1.312,5 guruş ve 68 akçe; geriye kalan nahiyelerdeki toplam 72 hâne ve 3 rub'un her birinden 4 guruş ve 5 sümn olmak üzere toplam 319 guruş 25 akçedir. Tüm hânelerden toplanan 1.631,5 guruş ve 93 akçeden menzilci Osman Ağa'ya 700 guruş, Konya valisinin 3 günlük yiyeceği (ta'âmiye) 300 guruş ve mübaşir ücreti olarak 30 guruş ödenmiştir. Kalan miktar da gerekli alanlara dağıtılmıştır (KŞS, 47:31-1).

Tablo-3.17: 1716 Yılı Menzilde Kullanılan Gıda ve İhtiyaç Maddelerinin Fiyatları

Gıda ve ihtiyaç maddeleri	**miktar**	**Fiyat**
Pirinç	600 kıyye	50 guruş
Sade yağ	140 kıyye	42 guruş 12 para
Bal (asel)	26 kıyye	5.5 guruş 50 akçe
Şeker	3 kıyye	3 guruş 12 para
Biber	140 dirhem	7
Kahve	1 kıyye	1.5 guruş
Nişasta	8 kıyye	1 guruş 48 akçe
Sabun	4 kıyye	1 guruş 1 rub

Kaynak: KŞS, 47:31-1

Toplanan vergilerden menzilde kullanılan gıda ve ihtiyaç maddelerinin bir kısmına ödenen tutarlar yukarıdaki tabloda yer almaktadır. Bu dönemde önceki yıllara göre temel gıda ve ihtiyaç maddelerinin içeriği genişlemiştir. Kahvenin 1 kıyyesine 1.5 guruş, nişastanın 8 kıyyesine 1 guruş 48 akçe ve sabunun 4 kıyyesine de 1 guruş ve 1 rub ödenmiştir.

Menzilci Osman Ağa'ya menzil-i imdâdî ve Konya valisinin 3 günlük yiyeceği olarak toplanan miktar 13 Mart 1717/ 29 Rebiülevvel 1129 tarihli belgeye göre Konya'daki hânelerin her birinden 10 guruş ve 2 cedid akçesi olmak üzere toplam 1.840,5 guruş; Sa'id-ili nahiyesinden 1 guruş 12 para 1 akçe olmak üzere toplam 10.5 guruş; diğer nahiyelerdeki her bir hâneden ise 7 guruş olmak üzere toplam 505 guruştur. Tüm hânelerden toplanan 2.356 guruş ve 3 rub'dan menzilci Osman Ağa'ya 1.350 guruş, Konya valisinin 3 günlük yiyeceği 300 guruş, menzile devesiyle zahire taşıyan kişiye 400 guruş, fermanı getiren ağaya hizmeti karşılığında 15 guruş, Bazarbaşı Hacı Mehmed'e yaptığı saray masrafı karşılığında 15 guruş ödenmiştir. Kalan miktar da gerekli alanlara dağıtılmıştır (KŞS, 47:28-1).

1718 yılında menzil-i imdâdî, Karaman Valisinin 3 günlük yiyecek masrafı ve diğer harcamalar için Konya merkezindeki her bir hâneden 10.5 guruş olmak üzere toplam 1.924 guruş toplanmıştır. Sahra nahiyesindeki her bir hâneden 2 guruş olmak üzere 12 guruş, Hatunsaray nahiyesindeki her bir hâneden 2 guruş 3 rub' olmak üzere toplam 92.5 guruş 36 akçe, yine Sudirhemi nahiyesindeki her bir hâneden 2 guruş 38 para olmak üzere 73 guruş toplanmış ve son olarak da Saidili nahiyesindeki her bir hâneden 2 guruş 38 para toplanmak üzere 46 guruş 18 para toplanmıştır (KŞS, 48:11-2).

1724/1136 yılı için Konya kazasındaki 182 ve 1 rub hânenin her birinden toplanacak olan menzil-i imdâdî miktarı 8.5 guruştur. Toplamda 1.549 guruş elde edilmiştir. Nahiyelerdeki toplam hâne miktarı ise 64 hâne ve 1 rub'dur. Her bir hâneden 8 guruş ve 5 para olmak üzere 522 guruş elde edilmiştir. Sancak merkezi ve nahiyelerin toplamından alınan 2.071 guruşun 1.500 guruşu menzilci es-Seyyid el-Hac Mehmed'e ödenmiş geri kalan meblağ ise diğer ilgili görevlilere ve yerlere dağıtılmıştır. Örneğin mahkeme harcı olarak 40 guruş, kethüda'iye 3 guruş, şehir kethüdası İsmail Çelebi eliyle saray masrafı olarak 17 guruş ödenmiştir (KŞS, 49:8-1).

1726/1138 yılı için Konya kazâsı ve sancağa bağlı nahiyelerdeki toplam hâne miktarı 246 ve 1 rub'dur. Her bir hâneden 10 guruş ve 8 para olmak üzere toplamda 2.511 guruş ve 3 rub toplanmıştır. Bu toplanan meblağın 2.250 guruşu menzilci es-

Seyyid el-Hac Mehmed'e ödenecek olan menzil-i imdâdî miktarıdır. Geriye kalan meblağ ise ilgili görevlilere dağıtılmıştır (KŞS, 50:9-2).

1730/1143 yılı için toplanan menzil-i imdâdî miktarı her bir hâneden 14.5 guruş ve 17 para alınarak toplam 246 hâne için 3.675 guruştur. Bu toplam 3.675 guruşun 202.5 guruşu arabacı Ömer Ağa'ya, 4.750 guruşu menzilci Osman Ağa'ya, 2.034 guruşu Şahin Mehmed Paşa'ya verilmiştir. Geriye kalan meblağ ise ilgili yerlere ve kişilere dağıtılmıştır (KŞS, 52:10-1).

31 Temmuz 1731/ 26 Muharrem 1144 tarihli belgeye göre 1731 yılı için toplanan menzil-i imdâdî miktarı her bir hâneden 8.5 guruş alınarak toplam 243 hâne ve 3 rub için 2.072 guruştur. Bu toplam 2.072 guruşun 119 guruşu mübaşir Süleyman Ağa'ya arpa ve saman için, 1.350 guruşu menzilci Osman Ağa'ya, 20 guruşu şehir kethüdası Süleyman Çelebi'ye 4 aylık kethüdalık ücreti olarak verilmiştir. Geriye kalan meblağ ise ilgili yerlere ve kişilere dağıtılmıştır (KŞS, 52:9-1).

Menzilci Osman Ağa ve Mehmed Çelebi'ye 1740 yılı için verilecek olan menzil-i imdâdî miktarı her bir hâneden 43 guruş toplam 239.5 hâne için 10.297,5 guruştur. Bu toplam 10.297,5 guruşun 10.000 guruşu menzilci Osman Ağa ve Mehmed Çelebi'ye ve geriye kalan meblağ ise ilgili yerlere ve kişilere dağıtılmıştır (KŞS, 54:11-1). Bu yıl toplanan hâne başı menzil-i imdâdî vergisi diğer yıllara göre oldukça fazladır. İncelenen belgelerde bu yıla kadar alınan vergi miktarı en fazla 14.5 guruş iken bu yıl 43 guruş tahsil edilmiştir. Bu da aslında Osmanlı maliyesinin durumunun ne kadar kötü olduğunu, bu verginin sadece vali ya da mutasarrıflarının masraflarını karşılamak için değil farklı yerlere kanalize edilmek suretiyle de alındığının bir göstergesidir.

Konya sancağına bağlı Konya kazası ve nahiyelerinden 1748/1161 yılı için toplanacak olan menzil-i imdâdî için 208 hânenin her birinden 726 para tahsil edilmektedir. Bu da 151.008 para etmektedir. 1 guruş 40 para olduğuna göre toplam meblağ 3.775,2 guruşa eşittir. Bu meblağın 3.100 guruşu Karapınar menzili masrafları için kullanılmıştır (KŞS, 57:4-1).

Konya sancağına bağlı Konya kazası ve nahiyelerinden 1749/1162 yılı için toplanacak olan menzil-i imdâdî için her hâneden 35 guruş ve 14 para tahsil edilmiştir. Toplamda 6.632 guruş elde edilmiştir. Elde edilen meblağın 4.000 guruşu menzilci Ali'ye verilmiş geriye kalan kısım ise ilgili kişi ve yerlere dağıtılmıştır (KŞS,57:6-1). Bu yıl toplanan menzil-î imdâd-î vergisi de 1740 yılındaki gibi oldukça yüksektir. Bunda bu yıl vergi toplanan hâne sayısında yaşanan düşüşün etkisi de söz konusudur. Hâne sayısı azaldığı için mevcut koşullarda vergi oranı arttırılarak bu durum telafi edilmeye çalışılmıştır.

Konya sancağına bağlı Konya kazası ve nahiyelerinden 1760/1173 senesi için toplanacak olan menzil-i imdâdî için her hâneden 726 para toplanmış ve 151.916 para elde edilmiştir. Menzilciler el-Hac Yusuf ve Ali'ye 1760-1761 yılı için iki taksitte ödenecek olan menzil-î imdâdî miktarı 13.000 guruştur (KŞS, 57:4-1).

3.3.2.2.2. İmdâd-î Seferiye Vergisi

XVII. yüzyılda tımar teşkilâtının bozulması, uzun süren, gelir getirmeyen aksine masraflı olan ve genellikle kaybedilen savaşlar ve içeride yaşanan iç karışıklıklar nedeniyle devlet savaş masraflarını karşılayamaz duruma gelmiş ve Osmanlı devlet hazinesinde paraya olan ihtiyaç gittikçe artmıştır (Özdeğer, 2000:82). XVIII. yüzyıldan itibaren de vali ve sancakbeyi hasları, yaşanan mali sıkıntıya hafifletmek için malikâne uygulamasının içine çekilmiştir. Çünkü bu has türündeki dirlikler hem tımar ve zeametlere oranla daha büyük hem de Osmanlı askeri sisteminin belkemiğidir. Ancak bu durum taşradaki üst düzey yöneticilerin gelirlerinde önemli bir düşüşe yol açmıştır. Sonuç olarak merkezi yönetim devlet yöneticierinin malî sıkıntılarına çözüm üretmek amacıyla yeni gelir kaynakları bulmak ve uygulamak zorunda kalmıştır. Bu amaçla XVIII. yüzyılda "imdâd-î seferiye" ve "imdâd-î hazeriyye" adında yeni vergiler konularak, vali ve sancakbeylerinin çeşitli yükümlülüklerinden kaynaklanan giderlerine karşılık olmak üzere kendilerine tahsis olunmuştur. Diğer bir deyişle, imdâdiyeler vali ve sancakbeylerin giderek yoksun kaldıkları eski has gelirlerinin bir tamamlayıcısı biçimindedir (Cezar, 1986:53-54).

Osmanlı Devleti'nin, seferberlik ilan edilip vali ve mutasarrıfların sefere katılmaları istendiğinde yapacakları olağanüstü giderleri karşılamak için halktan aldığı vergilere imdâd-î seferiye adı verilmektedir (Çadırcı, 1997:146). İdarecileri, kapı halkları ve yanlarında bir miktar levent ile sefere katılmakla yükümlü tutulduklarından masrafların karşılanmasında bu vergiden elde edilen gelir kullanılmıştır (Genç, 2009:186). Bunun miktarı, bazı vilayetlerin halkından ve bazı has gelirlerinden tayin edilmektedir (Karamürsel, 1989:182). İmdâd-î seferiye vergisi taşradaki vali ve mutasarrıfların seferle görevlendirilmeleri halinde başlangıçta yolda bir defaya mahsus olmak üzere toplanmıştır.

Konya sancağına bağlı Konya kazası ve nahiyelerinden 1718 senesi için toplanacak olan imdâd-î seferiye miktarları şunlardır (KŞS, 48:279-1):

Tablo-3.18:1718 Yılı Konya Sancağı ve Nahiyelerinden Toplanacak İmdad-i Seferiye Miktarları

Sancak/nahiye	**Ödenecek meblağ**
Konya sancağı	1.885 guruş
Sahra nahiyesi	350 guruş
Hatunsaray nahiyesi	500 guruş
Sudirhemi nahiyesi	250 guruş
Said-ili nahiyesi	225 guruş

Kaynak: KŞS, 48:279-1

1716 yılında başlayan Mora Seferi'nin hemen sonrasında 1718 yılında Nemçe üzerine gerçekleştirilen seferin imdâd-î seferiyesi için Karaman Eyâleti'nden toplamda 15.000 guruşun toplanmış ve bu meblağdan Konya Kazâsı'na düşen miktar 1.885 guruş iken Sahra nahiyesine 350 guruş, Hatunsaray nahiyesine 500 guruş, Sudirhemi nahiyesine 250 guruş ve Saidili nahiyesine 225 guruş düşmüştür.

XVIII. yüzyılda 1722- 1746 yılları arasında Osmanlı İran savaşları aralıklarla devam ederken 1724 yılında İran'da yaşanan taht kavgalarından faydalanmak isteyen Rusya'nın bölgeyi almak üzere harekete geçmesi üzerine Osmanlı devleti de İran üzerine sefer emri almıştır. Bunun için Osmanlı sefer organizasyonu çerçevesinde gerekli hazırlıkların yapılması için ordunun geçeceği güzergahta olan kazâ ve menzillere fermanlar gönderilerek ordu ihtiyaçlarının karşılanması emredilmiştir.

Tablo-3.19:1724 Yılı Konya Sancağı ve Nahiyelerinden Toplanacak İmdad-î Seferiye Miktarları

Sancak/nahiye	**Ödenecek meblağ**
Konya sancağı	1.775 guruş
Sahra nahiyesi	350 guruş
Hatunsaray nahiyesi	500 guruş
Sudirhemi nahiyesi	650 guruş
Akşehir kazâsı	1.330 guruş

Kaynak:KŞS, 49:3-2; 3-3;4-2;4-3;6-3

22 Mart 1724/26 Cemaziyelahir 1136 tarihli bir fermana göre, Konya sancağı ve nahiyelerinden toplanması gereken imdâd-î seferiye miktarı 3.350 guruştur. Bu meblağın 1.775 guruşu Konya sancağına, 1.330 guruşu Akşehir kazâsına, 500 guruşu Hatunsaray nahiyesine, 350 guruşu Sahra nahiyesine, 650 guruşu da Sudirhemi nahiyesine aittir (KŞS, 49:3-2; 3-3;4-2;4-3; 6-3).

1724 yılında Konya'da esnaf gruplarının ödediği imdâd-î seferiye vergi miktarları aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo-3.20: 1724 Yılı Esnaf Gruplarının Ödediği İmdad-î Seferiye Miktarları

Esnaf grubu	**Vergi Miktarı**	**Esnaf grubu**	**Vergi Miktarı**
Bezzazlar	220 guruş	Haffaflar	205 guruş
Debbağlar	198 guruş	Bakkallar	192 guruş

Kuyumcular	63 guruş	Keçeciler	46 guruş
Berberler	50 guruş	Değirmenciler	63 guruş
Kireççiler	28 guruş	Sarraçlar	25 guruş
Elekçiler	22 guruş	Nalbandlar	26 guruş
Semerciler ve Şalvarcılar	30 Guruş	Çıkrıkçılar	13 guruş
Kalıpçılar	10 guruş	Çömlekçiler ve bezirhâneciler	60 guruş
Ekmekçiler	22 guruş	Kasabçılar	53 guruş
Nalçacılar	30 guruş	Demirciler	45 guruş
Kazzazlar ve İplikçiler	53 guruş	Hallaçlar	36 guruş
Kalaycılar	25 guruş	Attarlar	60 guruş
Külahcılar	71 guruş	Tüccarlar	26 guruş
Arpacılar	10 akçe	Kirişçiler	53 guruş
Cema'at-ı Sipahibazarı ma'a Dellelan	52 guruş	Cema'at-ı Cüllehan	25 guruş
Cema'at-ı Dohanciyan ma'a Tahmis-i Kahve	29 guruş	Cema'at-ı Kürciyan	62 guruş

Kaynak: KŞS,49:9-1

1724 yılında Konya esnafından toplanan imdâd-î seferiye miktarı 1.867 guruştur. Bu meblağın 1.775 guruşu Vali Mehmed Paşa'ya ödenen imdâd-î seferiye vergisi ve 92 guruşu da mahkeme harcıdır (KŞS,49:9-1). Bu dönemde en yüksek vergiyi Konya'nın en büyük esnaf gruplarından olan bezzazlar, haffaflar ve debbağlar ödemiştir.

1730'lu yıllarda Osmanlı Devleti ile Avusturya-Rus savaşları başlamıştır. Bu savaşın giderlerini karşılamak için Karaman eyaletinden 41.250 guruş imdâd-î seferiye vergisi toplanması emredilmiştir. Bu meblağın Konya kazâsına düşen kısmı 3.500 guruş iken, Sudirhemi nahiyesine 650 guruş, sahra nahiyesine 350 guruş, Hatunsaray nahiyesine 500 guruş düşmüştür (KŞS, 52:7-1,2;8-1,2).

Yine 1736 yılında Belgrad Seferi öncesinde, Karaman valisi Ali Paşa'nın ihtiyaçları için Karaman eyaletinden 41.250 guruş imdâd-î seferiye talep edilmiş olup bu meblağın 3.500 guruşu Konya kazâsına, 500 guruş Hatunsaray nahiyesine, 650

guruş Sudirhemi nahiyesine ve 350 guruş Sahra nahiyesine düşmektedir (KŞS, 53:292-1,2,3).

1740 senesinde gerçekleştirilen seferin imdâdîyesi için Karaman eyaletinden toplam 42.250 guruş tahsil edilmesi emredilmiştir. Bu meblağdan Konya kazâsına düşen imdâd-î seferiye miktarı 3.500 guruş iken, Hatunsaray nahiyesine 500 guruş, Sudirhemi nahiyesine 650 guruş, Sahra nahiyesine ise 350 guruştur (KŞS, 54:3-4).

Sefer esnasında kentlerden nakit paranın yanında seferde ihtiyaç duyulan çeşitli eşyalar ya da deve, at gibi hayvanlar da talep edilmiştir. Örneğin, 1740 yılında Konya'nın Kumrallı köyünden tahsil edilen imdâd-î seferiyenin yanında deve de alınmıştır (KŞS, 54:9-1).

9 Nisan 1741/22 Muharrem 1154 tarihli Karaman Eyâleti Valisi olan Ebu Bekir Paşa'ya gönderilen fermana göre, imdâd-î seferiyenin senede iki taksit olarak ödeneceği ve o yıl için Konya kazasının ödemesi gereken 1.627 guruşun ilk taksidi olan 813.5 guruşun toplanıp merkeze intikal ettirilmesi gerekmektedir (KŞS, 55:8-1).

30 Nisan 1743/6 Rebiülevvel 1156 tarihinde İran tarafına yapılacak seferin imdâd-î seferiyesi için Karaman Eyaleti valisi Abdullah Paşa'ya gönderilen fermana göre, o yıl için Karaman Eyâleti'ne 41.250 guruş imdâd-î seferiye düşmektedir. Bu meblağdan Konya kazâsına düşen miktar 3.500 guruştur (KŞS, 56:5-1).

1774 yılında Karaman valisi Ali Paşa'ya gönderilen fermana göre yapılacak sefer için Karaman Eyaleti'nden 40.750 guruş imdâd-î seferiye toplanması emredilmiş ve bunun için mütesellim Etmekçizade Mehmed görevlendirilmiştir. Ancak bu dönemde halktan 36.950 guruş toplanabilmiş ve 3.800 guruş tahsil edilememiştir. Kalan paranın da görevliler tarafından toplanmasına yönelik yeni bir ferman gönderilmiştir (KŞS, 62/F:142-1).

3.3.2.2.3. İmdâd-î Hazeriyye Vergisi

İmdâd-î hazeriyye vergisi imdâd-î seferiye ile aynı tarzda konulmuş ve benzer özellikleri içeren bir vergi türüdür. Bu verginin reâyaya yüklenmesi, yükümlülerinin

tevzii defterlerine yazılması ve tahsil edilmesi şekilleri seferiye ile aynı esaslara dayanır. Bununla birlikte bu iki vergi türü arasındaki en önemli fark birinin sefer zamanları diğerinin ise barış zamanları toplanmasıdır (Küçük, 2007:117). Diğer bir fark ise vergilerin toplanma usulü ile ilgilidir. İmdad-î seferiye vergisi bir defada toplanırken hazeriyye vergisi taksitler halinde toplanmaktadır (Tabakğlu, 2000:222).

İmdâd-ı seferiyenin tahsil zamanı kural olarak sefer zamanı ve o yıl için bir defada toplanması şartı söz konusudur. Buna karşılık hazeriyyenin toptan alınması kesinlikle yasaktır. Her altı ayda bir genellikle Muharrem ve Recep aylarında, iki veya bazen de üç taksitle alınmaktadır. İmdad-î hazeriyye vergisi, seferiye vergisine oranla daha hafiftir. Bu vergi kent-köy ayrımı yapılmaksızın kazâlara toplu bir meblağ olarak yükümlü kılınmakta, ardından vergi birimleri olan avârız hânesi üzerinden bölge halkına paylaştırılmakta ve bu esaslar çerçevesinde toplanmaktadır. Bu vergilerin tahsilatından sonra yükümlüye bir "eda tezkeresi" verilmektedir. Bu yolla tekrardan tahsil edilmesine karşı bir önlem alınmış olunur (Cezar, 1986:57).

Avârız türü vergilerden olan imdâd-î hazeriyyenin geliri, besleyecekleri askerlere harcanmak üzere eyalet ve sancak mutasarrıflarına tahsis edilmiştir. Bu uygulamanın nedeni, eyalet ve sancak mutasarrıflarının (valiler, sancakbeyleri) savaşa götürmekle yükümlü oldukları askerleri diğer bir deyişle kapı halkını beslemekte zor duruma düşmeleridir (Tabakoğlu,2000b:222).

Valilerin savaş olmayan yıllardaki giderlerinin bir kısmını karşılamak için ayrılan bu vergi türü önceleri gerek görüldükçe alınmış iken zamanla düzenli bir biçimde her yıl alınmaya başlanmıştır. Halkın en çok şikayet ettiği vergi türlerinden birisidir. Bunun nedeni ise hazeriyye vergisinin toplanacağı vergi grubunun belirlenmesi ve toplanması sırasında yasadışı uygulamalara kaynaklık etmiş olmasıdır. Bazı durumlarda bu vergi tahsil edildikten sonra valiye verilmek yerine doğrudan doğruya merkezdeki hazineye gönderilmektedir (Çadırcı, 1997:146-147).

Vali ve mutasarrıfların savaş olmayan yıllardaki giderlerinin bir kısmını karşılamak için toplanan bir vergi olan imdâd-î hazeriyyenin yılda iki taksit şeklinde alındığına dair Konya Şer'îye sicillerine yansıyan belgeler söz konusudur.

Tablo-3.21: 1723 Yılı Konya Sancak ve Kazâlarının İmdâd-î Hazeriyyesi

Sancak/Kazâ	**Miktar (Guruş)**
Konya	1.330,5
Ereğli	1.447,5
Akşehir	665
Sudirhemi	487.5

Kaynak: KŞS,49:1-1;1-2;2-1

1723 yılında Konya sancağının toplamda 1.330,5 guruş olan imdâd-î hazeriyyesinin ikinci taksidi 665 guruş ve 1 rub'dur. 10 Ekim 1723/ 10 Muharrem 1136 yılında bu meblağın ödenmesi için talepte bulunulmuştur (KŞS,49:2-4). Bu dönemde Konya kazasındaki hâne miktarı 177.5'dur. Her bir hâneden 3 guruş 1 rub olmak üzere toplamda 576.5 guruş ve 15 para elde edilmiştir. Ayrıca normal şartlarda vergiden muaf olan Türbe-i Celaliye'den 140 guruş, Hocacihan mahallesinden 15 guruş ve ayrıca 3.5 guruş 18 para tahsil edilmiştir. Tüm bu meblağlar toplanınca elde edilen miktar 735 guruş 33 paradır. Bu meblağın 665 guruşu Konya kazâsının imdâd-î hazeriyyesinin ikinci taksidi olarak vali Mehmed Paşa'ya ödenirken geriye kalan 70 guruş mahkeme masrafı olarak hesaplanmıştır (KŞS,49:1-1;1-2). Muaf olan yerlerden vergi tahsil edilmesi oldukça dikkat çekicidir. Bu da devletin içinde bulunduğu mali sıkıntıya bir örnek olarak verilebilir. Ayrıca aynı yıl, Ereğli kazâsının imdâd-î hazeriyyesinin ikinci taksidi 723 guruş 3 rub, Akşehir kazâsının 332.5 guruş ve Sudirhemi kazâsının da 243 guruş 3 rub dur (KŞS,49: 2-1).

1726 yılında Karaman valisi İbrahim Paşa için ödenmesi gereken imdâd-î hazeriyye miktarı ise 26.500 guruştur (KŞS, 50:294-3). Bu meblağın Karaman eyaleti sancaklarına dağılımı ise şu şekildedir:

Tablo-3.22: 1726 Yılı Karaman Eyâleti Sancaklarının İmdâd-î Hazeriyyesi

Sancak	**Miktar(Guruş)**
Konya	12.953
Kayseri	1.500
Aksaray	1.371,5
Niğde	3.936
Beğşehri	2.982
Akşehir	2.236
Kırşehir	1.521

Kaynak: KŞS,50:4-1

1726 yılında Karaman eyâleti sancaklarından toplanan ve vali İbrahim Paşa'ya imdâd-î hazeriyye miktarı 26.499,5 guruştur. Bu meblağın 12.953 guruşu Konya sancağına aittir. 17 Nisan 1726 /14 Şaban 1138 tarihli bir belgeye göre, toplam 12.953 guruşluk imdâd-î hazeriyyeden Konya kazasına düşen miktar toplamda 1.330,5 tur. Bu meblağın ilk taksidi 665 guruş 1 rub dur. Tahsilat esnasında Konya kazasında 177 hane 1 rub bulunmakta ve her bir haneden 3 guruş alınmıştır. Ayrıca yine muaf olan Türbe-i Celaliye'den 140 guruş ve Hocacihan mahallesinden 15 guruş tahsil edilerek toplamda 736 guruş 7 akçe elde edilmiştir. Konya kazasının ilk taksidi vali İbrahim Paşa'ya ödenmiş ve geriye kalan 71 guruşluk meblağ da mahkeme masrafı olarak kayda geçmiştir (KŞS, 50:10-2). Ayrıca Konya sancağına bağlı diğer nahiyelerden de bu verginin tahsilatı gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda Sudirhemi nahiyesinden, ödemesi gereken 487.5 guruşluk imdâd-î hazeriyyesinin ilk taksidi olan 243 guruş 3 rub ve Hatunsaray nahiyesinden ödemesi gereken 375 guruşluk imdâd-î hazeriyyesinin ilk taksidi olan 187.5 guruş tahsil edilmiştir (KŞS, 50:8-1;9-1).

1731 senesi için Karaman Eyâletine bağlı Ereğli kazâsının sefer olmadığı diğer bir deyişle barış döneminde imdâd-î hazeriyyesi senede iki taksit olmak üzere toplamda 965 guruştur (KŞS, 52:278-2).

1749 yılında Karaman Eyâleti valisi Mustafa Paşa için ödenmesi gereken imdâd-î hazeriyye miktarı 26.500 guruştur (KŞS,57:178-3).

Tablo-3.23: 1749 Yılı Karaman Eyâleti Sancaklarının İmdâd-î Hazeriyyesi

Sancak	**Alınan Miktar (guruş)**
Konya	12.953
Kayseri	1.500
Aksaray	1.372
Niğde	3.936
Beğşehri	2.982
Akşehir	2.232
Kırşehir	1.521

Kaynak: KŞS,57:178-3

1749 yılında Konya sancağına düşen meblağ tabloda da görüldüğü üzere 12.953 guruştur. 1749 yılında Anadolu eyaletin düşen imdâd-î hazeriyye miktarı 62.504 kuruş iken görüldüğü üzere bu meblağın 26.500 kuruşu Karaman eyaletinden toplanmıştır. Bu da o dönemde Karaman eyaletinin ve Konya sancağının ne kadar önemli bir gelir bölgesi olduğunu göstermektedir.

Tablo-3.24: 1790-1800 Arasında Karaman Eyaleti İmdâd-î Hazeriyyesi

Yıl	**Vali**	**Alınan Miktar (guruş)**
1793	Abdullah Paşa	24.750
1795	Seyyid Ali Paşa	24.750
1796	Mehmed Paşa	24.750
1797	Mehmed Paşa	24.750

Kaynak:KŞS, 66/E,114-5, 162-2; 67:175-2,225-4

XVIII. yüzyılın son 10 yılında Karaman Eyâletine bağlı sancaklardan Karaman Valilerin barış zamanındaki masraflarını karşılamak için yılda iki taksit şeklinde alınan

imdâd-î hazeriyye vergisi 24.750 guruştur. Görüldüğü üzere bu vergi zaman içerisinde düzenli bir vergi haline dönüştürülmüştür.

Vezir, vali ve sancak beyi gibi yüksek rütbeli devlet görevlilerinin idarî ve askerî yükümlülüklerini yerine getirebilmeleri için konulan ve nisbî olarak azalmakta olan eski has gelirlerinin tamamlayıcısı olan imdâdiyyeler varlığını Tanzimat dönemine kadar sürdürmüştür (Tabakoğlu, 2000b:222).

SONUÇ

Bu çalışmada, zengin bir tarihî ve kültürel mirasa sahip olan Karaman eyâletine bağlı Konya sancağının XVIII. yüzyıldaki iktisadi ve mali yapısı ve merkez maliyesi ile ilişkisi ele alınmıştır. Başta Başbakanlık Osmanlı arşiv belgeleri ve özelde de Konya Şer'îye sicilleri temel kaynak olarak kullanılmıştır. İhtiyaç duyulan yerlerde incelenen dönemden öncesine ve sonrasına ait bilgilere değinilmiştir. Arşiv belgelerindeki hükümler doğrultusunda Osmanlı Devleti'nin sosyal, siyasi, askerî durumu ile merkez ve taşra teşkilâtındaki idari yapısı hakkında önemli bilgiler edinilmektedir.

İncelediğimiz XVIII. yüzyıla ve daha önceki dönemlere ait Konya Şer'îye sicillerindeki kayıtlara ve Başbakanlık Osmanlı Arşiv belgelerine göre Konya'daki idari organizasyon, Osmanlı Devleti'nin adli organizasyonu oluşturan kazâ ve idari yapılanmayı şekillendiren sancak organizasyonu temelli taşra yapılanmasından meydana gelmektedir. Karaman eyâletinin merkezi yani Paşa sancağı olan Konya, eyalet merkezi olmasının yanı sıra Osmanlı'nın ticaret ağı içerisinde Anadolu'da stratejik bir konumda bulunmaktadır. Bu özelliği Konya'yı önemli bir yerleşim yeri haline getirmekle birlikte Konya'nın nüfusu, ele alınan dönemde önceki dönemlere göre azalmıştır. Nüfus hareketlerinde savaşların, eşkiyalık hareketlerinin ve göçlerin büyük etkisi olmuştur. Tahmini nüfus XVII. ve XVIII. yüzyılda 20.000 ila 23.000 arasında tespit edilmiştir. Şehirde yaşayan gayrimüslimlerin sayısı, dışarıdan gelip yerleşen tüccarlar sebebiyle biraz artmıştır.

Diğer Osmanlı şehrinde olduğu gibi Konya'da da esnafın ekonomik ilişkilerde ve yönetimde etkili olduğu görülmektedir. Esnafın yönetiminden esnaf şeyhleri, ahibaba, esnaf kethüdası, bazarbaşı, yiğidbaşı vb. sorumludur. Bununla birlikte XVIII. yüzyılda Konya'da faaliyet gösteren esnaf gruplarının başında habbazlar, bezzazlar, debbağlar, keçeciler, kalaycılar, çömlekçiler, demirciler, değirmenciler, helvacılar, boyacılar, bakırcılar gelmektedir. Bunlar dışında dericilikle, dokumacılıkla ve diğer üretim kolları ile uğraşan esnaf grupları da vardır. Esnafın denetiminden kadı ve onun yardımcısı olarak ihtisâb emini sorumludur. Bu kadar çok meslek grubunun varlığı o dönemde Konya'da ticaretin ne kadar canlı olduğunun da bir göstergesidir. Şehir

ekonomisinde tarım ve hayvancılık da etkilidir. Bitkisel üretimde hububatın yanında susam ve boya bitkisi üretimi yaygındır. Şehir ekonomisini etkileyen bir diğer faktör ise vakıflardır. Toplum içinde oynadığı rol bakımından vakfın din ve dini kuruluşlar, sosyal teşkilâtlar, yardım sandıkları ve avârız vakıfları, toplumsal değişme ve yenileşme ile bağlantısı vardır. Ayrıca vakıflar para, ticaret, hanlar, hamamlar vs. gibi ekonomik faaliyetlerin de içinde yer almaktadır.

Bütün geleneksel ekonomilerde olduğu gibi Osmanlı ekonomisi de madeni para sistemine dayanmaktadır. Para, ekonomik piyasalardaki olumlu veya olumsuz havayı en kısa sürede gösteren araç olduğu için o ülkedeki iktisadi düzenin de göstergesidir. Bu nedenle Osmanlı yöneticileri de parayla ilgili basılması, tedavülü, belirlenen rayicinin korunması gibi konularda farklı politikalar izlemiştir. Osmanlı Devleti'nin mali bunalımları aşmak amacıyla başvurduğu yöntemlerden biri para tağşişidir. 1584-1586 tarihlerinde yapılan para düzenlemesi sırasında 100 dirhem gümüşten 800 akçe kesilirken 1600 yılında 950 akçe; 1685 yılında 1200 akçe ve 1705 yılında 1900 akçe kesilmiştir. Kısaca paranın değeri zaman içinde düşürülmüştür. XVIII. yüzyıla kadar para birimi olarak akçe kullanılırken 1690'lı yıllardan sonra iç ve dış mali olayların etkisiyle zaman içinde develüasyona uğrayarak yerini guruşa ve guruşun 1/40'ı olan paraya bırakmıştır. Ancak günlük işlemlerde akçe de kullanılmaya devam etmiştir.

Para ile ilgili yapılan değişiklikler doğal olarak fiyatlar üzerinde kendisini hemen göstermektedir. Bütün bu değişiklikler içerisinde halka yardımcı olmak için sürekli olarak yeni narh listeleri hazırlanmaktadır. İncelenen Şer'îye sicilleri doğrultusunda XVIII. yüzyılda fiyatların dalgalı seyrettiğini ve zaman içerisinde artışlar ve azalışlar olduğunu söylemek mümkündür. Ancak çoğu zaman fiyatlarda düşüş yerine artış yaşanmıştır. Et fiyatları diğer ürün fiyatlarına göre daha istikrarlıdır. Unlu mamüllerin fiyatı ise 1 akçede sabit tutulurken gramajları sık sık değiştirilmiştir. Bunun nedeni ise kış aylarında yaşanan zahire kıtlığıdır. Temel gıda ve ihtiyaç maddeleri fiyatlarındaki değişikliğin nedenleri arasında; kuraklık, zamansız ve fazla yağan yağmur, şiddetli geçen kış aylarında ulaşımın aksaması, köylülerin savaşlardan dolayı topraklarını terk etmesi ve tımar sisteminin bozulması yer almaktadır.

Osmanlı Devleti kurulup idari, askeri, adli ve mali alanlarda örgütler oluşturulurken ilk maliye teşkilâtı Çandarlı Kara Halil Efendi ve Kara Rüstem tarafından I. Murad (1362-1389) döneminde kurulmuştur.

Osmanlı merkez maliyesi defterdarlık, hazine ve bunlara bağlı bürolarından oluşmaktadır. Hazine iç ve dış hazine olmak üzere ikiye ayrılmakta; iç hazine; Padişahın özel gelir ve gideri ile ilgili olmakla birlikte aynı zamanda dış hazine için destek yani bir nevi kredi kurumu vasfındadır. Dış hazine ise yönetim sorumluğu sadrazamın ve defterdarın üzerinde olan ve kayıtlarının da Ruznamçe kalemi tarafından tutulduğu devlet hazinesidir. Bu hazinenin gelir ve gideri bütçe gelir ve giderlerini oluşturmaktadır. Yıllık gelir ve giderlere bütçe gözü ile bakılabilir, önemi de buradan gelmektedir.

Klasik Osmanlı maliyesinde tek Başdefterdar düzeni ve tek merkezî hazine varken III. Selim dönemi ile birlikte tek dış hazine yerine bazı devlet gelirlerinin yine bazı devlet giderlerine tahsisi anlamını taşıyan çoklu hazine sistemine geçilmiştir. Ancak Tanzimatın ilanıyla tekrar tek hazine sistemine dönülmüştür.

Merkez maliyesi daireleri merkezde ve eyâletlerde oluşan gelir ve giderleri yönetmektedir. Ayrıca bu dairelerde mukataaların işletilmesi muameleleri, cizye ve nüzûl, sürsat gibi avârız vergilerinin tahsili işleri de yürütülmektedir. Merkez maliye daireleri defterdarlık, ruznamçe kalemi, maliye kalemi, tarihçi kalemi ile gelir ve gider kalemleri olarak sınıflandırılmaktadır. Bütçelerde yer alan en önemli gelir kalemleri mukataa gelirleri ve vergiler iken gider kalemleri ise mevacip harcamaları yani ulufe olarak merkezi ordu ve devlet görevlilerine üç ayda bir yapılan maaş harcamalarıdır. Bütçe içindeki ikinci önemli gider ise sarayın ve ordunun çeşitli mühimmat harcamaları için yapılan teslimattır. Bütçe giderlerinin % 70'ini mevacip harcamaları, sarayın masrafları ve ordunun mühimmat harcamaları oluşturmaktadır. Üçüncü gider kalemi ise vezir, beylerbeyi ve hanım sultan gibilere haslarına karşılık ayrılan ve bütçe giderlerinin %5-15 oranında olan has ve salyane harcamalarıdır. XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti savaşlarda yenik çıkmış, toprak kaybetmiş olmasına rağmen gelirlerinde ve giderlerinde sürekli artış vardır. Bunun nedenleri ise bu dönemde yapılan parasal ayarlamalar ve savaş giderlerini karşılamak için mevcut vergi

oranlarının arttırılması ve yeni vergiler koyulmasıdır. Kısaca Osmanlı Devleti'nin merkez maliyesi dendiğinde doğrudan merkezi hazinede toplanan gelirler ile bunların harcanmasına ilişkin konular anlaşılmaktadır.

Osmanlı taşra yönetimi ise zincirleme olarak pek çok sistemin birbirine bağlı olduğu ve pek çok hizmetin gördürüldüğü komple bir teşkilâttır. Vergi toplama, asker sağlama gibi amaçlarla sınırlanan klasik dönem taşra yapısı, devlet hazinesine gelir sağlamak için bir değişim sürecine girmiştir. Osmanlı Devleti'nin taşra idaresi eyâletlere ayrılmıştır. Her eyâlet de kendi içinde sancaklara ayrılmış, eyâlet merkezine de "paşa sancağı" denmiştir. Osmanlı taşra idaresinde en büyük yetkili beylerbeyidir. Beylerbeyi (vali), eyâlet merkezi olan paşa sancağında oturur. İncelenen belgelerden tespit edilen eksikliklerden biri belgelerin çoğunda valilerin atanma tarihleri, görev süreleri ve görevden ayrılışları hakkında bilgi olmayışıdır.

Her eyâlet kendi içinde sancaklara ayrıldığından sancaklarda sancakbeyleri bulunur. Yine sancaklar da kendi içlerinde subaşılıklara ayrılır ve her subaşılığına bağlı küçük birimlerde de sipahiler otururdu ki bu yerlere tımar nahiyesi adı verilir. Osmanlı taşra yönetiminin adli ve bir kısım idari görevleri doğrudan padişaha bağlı olan kadılarca yürütülür. Kısaca taşrada padişah adına adaleti sağlayan kadılardır. XVIII. yüzyılda sancaklarda etkili olan diğer yöneticiler arasında âyanlar yer almaktadır. Özellikle bu yüzyılda Osmanlı Devleti'nin sürekli savaşlara girmesinden dolayı merkezi otorite zayıflamıştır. Bu doğrultuda Anadolu'da eşkiyalık hareketleri artmış ve yerel güçler ortaya çıkmıştır. Kısaca XVIII. yüzyılın ikinci yarısı "âyanlık yüzyılı" olarak da isimlendirilebilir. Âyanların faaliyetleri esnasında zarar gören ise, halk ve taşra yöneticileri olmuştur. Arşiv belgeleri ışığında eyâlet ve sancaklarda âyan ve hanedanların yönetici olarak görevlendirildiğini de görmekteyiz. Bunların bir kısmı devlete yararlı iken bir kısmı elindeki gücü suistimal ederek halktan zorla vergi toplamakta ve devletin işine karışmaktadır. Arşiv belgelerinde özellikle halkın çeşitli zulüm ve şiddet olaylarına dair yaptıkları şikayetler yer almaktadır. Burada dikkat çeken husus ise, eşkiyaların veya halka zulüm eden kişilerin bölgenin ileri gelenlerinden veya âyanlardan güç alarak rahat şekilde davranmalarıdır. Ayrıca, taşrada mütesellim ve âyanların güç kazanmasıyla devletin temsilcisi konumundaki

kadıların otoritesi zayıflamış, yerel yöneticilerle birlikte yolsuzluk yaygınlaşmıştır. Yine bazı valilerin Konya halkından bedavadan yem ve yiyecek aldıklarına ve kanun dışı çeşitli isimlerde vergiler topladıklarına dair belgelere yansıyan durumlar söz konusudur. Yine tımar sisteminin bozulmasıyla eyaletlerdeki tımarlı sipahilerin yerini levend, sekban diye adlandırılan askerler almıştır. Valiler, bu askerlerden savaş zamanında ihtiyaçları dahilinde faydalanırken, savaş sonrasında ihtiyacından fazlasını masraflı olacağından bırakır. Bu da o levend ve sekbanları eşkiyalık faaliyetlerine yöneltmektedir.

Osmanlı devletinin merkez ve taşra örgütlenmesinde yaşadığı değişim ve bu değişimin ortaya çıkardığı bir sonuç olan mali sistemin değişikliği daha doğrusu ücretli profesyonel askerlerin devlet için artık vazgeçilmez konuma gelmesi devleti bu profesyonel ordunun masraflarını karşılamak için yeni kaynak arayışına yöneltmiştir. Bu doğrultuda tımar sistemi zaman içerisinde önemini kaybederek yerini mukataa sistemine bırakmış ve merkezi hazinenin gelirlerinin arttırılmasına yönelik olarak, vergi diğer bir deyişle mukataa gelirlerinin tımar düzeni çerçevesinde dolaylı olarak kullanması yerine doğrudan merkezi hazinede toplanması amacıyla iltizam sistemine geçilmiş ve nakit sıkıntısı aşılmaya çalışılmıştır. İltizam usulünde vergi gelirlerini toplayan kişiye mültezim adı verilmektedir.

Tımar düzeni ile karşılaştırıldığında iltizam, vergiyi ödeyen üreticiler için çok daha ağır koşullar getirmektedir. Tımar düzeninde sipahi, kendi uzun dönemli çıkarları açısından reâyayı kollamak zorunda iken; iltizamda mültezim bir mukataayı üç yıllık süre için elinde bulundurduğundan dolayı bu kısa sürede en fazla getiriyi sağlamak için köylü üreticilere mümkün olan en ağır sömürü yöntemlerini uygular. Bu nedenle, iltizamın tarımsal üreticiler üzerindeki baskıları ve vergi yükünü arttırdığı ifade edilebilir.

II. Viyana kuşatmasıyla başlayan ve 1699 yılına kadar devam eden olağanüstü şartlar mali buhranın şiddetlenmesine neden olmuş ve Osmanlı'nın ateşli silahlarla donatılmış ordulara gittikçe daha çok ihtiyaç duyması sonucunda tımar sisteminde bozulmalar görülmeye başlamıştır. Bunun üzerine ise iltizamdan malikane uygulamasına geçilmiştir. Malikane uygulamasının amacı; iltizamlarda istikrarın

sağlanması ve bunun sonucunda gelirlerin arttırılmasıdır. İncelenen belgelerde Konya sancağının hazineye nakit para akışını sağlamak için uygulamaya başladığı malikane sistemiyle beraber sahip olduğu hasları kaybettiği görülmektedir. Bu ise has gelirleri ile geçinen valilerin gelirlerinde azalmaya yol açmıştır. Bu gelirlerdeki düşüş ise halka koyulan imdâd-î seferiye ve imdâd-î hazeriyye adındaki yeni vergilerle telafi edilmiştir.

Osmanlı'da devletin gelirleri merkezi hazine ile tımar kesimi ve vakıflar arasında dağıldığı için tımar sisteminin şehir ekonomisi üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. XVII. ve XVIII. yüzyılda Konya şehrinde ve çevresinde oturan birçok askeri kişinin tımar ve ulufe gelirlerini şehir ekonomisine canlılık katan bir faktör olarak değerlendirmek mümkündür. Arşiv belgeleri doğrultusunda XVIII. yüzyılda Konya'da Ereğli nahiyesi, Eskil nahiyesi, Turgut nahiyesi, Belviran nahiyesi, Hatunsaray nahiyesi, Aladağ nahiyesi, Sahra nahiyesi, Kaş nahiyesi vb. tımar bölgelerinin yıllar içerisinde kaç akçeye tımara verildiğini görmek mümkündür. En yüksek tımar bedelleri genellikle Ereğli nahiyesinden toplanmıştır.

Osmanlı döneminde Konya sancağında emin veya voyvodaların iltizamında değişik adlarla mukataalar bulunmaktadır. Şehir ve çevresinden üretilen mallardan kaydedilen gelirler öncelikle bu mukataalarda toplanır ardından bir kısmı halkın ihtiyaçları için kullanılır ve geriye kalan kısmı merkeze gönderilir. Konya'da mukataaların ve bu mukataaları iltizam edenlerin varlığı hem ürün hem de para olarak şehir ekonomisini etkilediğini ve canlılık getirdiğini göstermektedir. XVIII. yüzyıla ait ferman ve beratlardan Konya'da bulunan mukataaların konuları ve yerleri öğrenilebilmektedir. Konya'daki başlıca mukataalar: Mirabiye mukataası, Suğla mukataası, Esbkeşân mukataası, Hatubsaray mukataası, Adet-i Ağnam mukataası ve İhtisâb mukataasıdır. Çalışmada merkez mukataa olma özelliği taşıyan İhtisâb mukataası üzerinde durulmuştur.

Osmanlı Devleti'nin çeşitli gelir kaynakları içinde vergiler önemli bir yer tutmaktadır. Ekonomik rahatlama için devlet tarafından en sık müracaat edilen ve diğerlerine göre daha yaygın olarak kullanılan yöntem, yeni mali kaynakların yaratılması için mevcut vergilerin yükseltilmesi veya yeni vergilerin konulmasıdır.

Osmanlı Devleti'nde vergiler şer'î ve örfi olarak iki başlık altında toplanırken; devletin halktan aldığı vergiler üç bölüme ayrılmaktadır. Bunlar: Rüsum-ı Şer'îye, Rüsum-ı Örfiye ve Avârız-ı Divaniye'dir. Osmanlı Devleti, XVI. yüzyıl sonlarından başlayarak, savaş masraflarını hafifletmek için olağanüstü durum vergisi almaya başlamıştır. Avârız akçesi, nüzûl bedeli, sürsat bedeli diye adlandırılan Avârız-ı Divâniyye türündeki bu vergiler, önce belirli savaş yıllarında istenirken, XVII. yüzyıldan itibaren giderek sürekli hale gelen İran, Avusturya, Lehistan, Venedik savaşları ve kapıkulu askerlerinin artan masrafları ve mevacip ödemelerinden dolayı kalıcı vergiye dönüşmüştür. Yine, XVII. yüzyılın sonlarında askeri bir verim alınmayan tımar ve zeamet sahiplerinden daha çok yararlanmak için tımar ve zeamet bedeli düzenli bir vergi haline getirilmiştir. Ayrıca, savaş zamanında savaşa katılan valilerin ihtiyaçlarını karşılamak için imdâd-î seferiye vergisi ve daha önce de bahsettiğimiz gibi malikane uygulaması sonucu gelirleri azalan valilerin sefer olmadığı zamanlardaki giderlerini karşılamak için imdâd-î hazeriyye vergisi alınmaya başlanmıştır.

Merkezi yönetimin belirlediği mübaşirler tarafından toplanarak ilgili hâneye veya kişiye teslim edilen avârız vergisinin belirlenmesinde "avârızhânesi" birim olarak kabul edilmiştir. Avârızhâne 3 ile 15 evden oluşan küçük bir vergi bölgesinden meydana gelirken zamanla, yere ve ihtiyaca göre 3, 5, 7, 10 hatta 15 gerçek hâne bir avârızhâneyi oluşturmuştur. Konya'da 1703 yılında 664 âvarızhâneden 400 akçe avârız vergisi ve 50 akçe mübaşir ücreti olmak üzere toplamda 298.800 akçe toplanırken; 1731 yılında 334 âvarızhâneden 400 akçe avârız vergisi ve 50 akçe mübaşir ücreti olmak üzere toplamda 150.300 akçe ve 1774 yılında 321.5 âvarızhâneden 400 akçe avârız vergisi ve 50 akçe mübaşir ücreti olmak üzere toplamda 144.675 akçe toplanmıştır. Vergi toplanmasında kimi dönemlerde akçe kimi dönemlerde guruş kullanılmıştır. Toplanan avârız vergisi ve mübaşir ücretleri yıllar içerisinde pek değişkenlik göstermemiştir. Genellikle hâne başı 400 akçe ya da 16 guruş avârız vergisi ve 50 akçe mübaşir ücreti alınmıştır.

Avârız gelirleri aynî ve nakdî olarak alınmaktadır. Aynî olarak alınan avârız vergileri, sürsat ve nüzûl vergisi; nakdî olarak alınan avârız vergileri ise imdâd-î seferiye ve imdâd-î hazeriyyedir. Nüzûl, bir askeri kıtanın beslenmesi için belirli

miktardaki zahirenin temini ve belli bir yerde hazır bulundurulmasını ifade eder. O dönemde Osmanlı ordusunun geçeceği yerlerdeki Konya halkından nakdî yükümlülüğe dayanan bir vergi alınmaktaydı. Sefer sırasında genellikle un ve arpa olarak talep edilen nüzûl vergisi avârızhâne sayısına göre belirlenmektedir. Ancak hânelerden toplanan nüzûl vergisinin miktarında ve mübaşirlerin ücretinde avârız vergisine göre farklılık olduğu görülmektedir. Nitekim nüzûl vergisini ödemekle yükümlü olan hânelerden 600 akçe ve mübaşir ücreti olarak da ise 30 akçe alınmaktadır. Sürsat vergisi alınırken nüzûl vergisinde olduğu gibi avârızhâne birimleri dikkate alınmaz. Diğer bir deyişle bu vergi doğrudan bölge halkına yüklenmektedir. Sürsat vergisi uygulamasında ilk olarak ordunun sefere giderken takip edeceği yol boyunca konaklayabileceği menziller belirlenir daha sonra da bu noktalara ordunun ihtiyacı dahilinde yiyecek ve hayvan yemi olarak kullanacağı ürün ve mallar (un, arpa, bal, yağ, koyun, ot, saman, odun) depolanır.

Vergiler açısından XVIII. yüzyılın en önemli özelliği avârız-ı divaniye türünden vergilerin yanı sıra taşradaki görevlilerden eyalet ve sancak mutasarrıfı vezirlere imdâdiye adıyla vergi konulmasıdır. Bu doğrultuda Osmanlı Devleti'nin savaş harcamalarına ve özellikle savaş esnasında başta valiler olmak üzere sefere katılanların masraflarını karşılamak üzere halktan aldığı vergilere "imdâd-î seferiye" adı verilmektedir. 1718 yılında gerçekleştirilen sefer için Karaman Eyâleti'nden toplamda 15.000 guruş imdâd-î seferiye talep edilmiştir. Bu meblağın Konya kazâsına düşen miktarı 1885 guruştur. 1724 yılında ise bu meblağ 1775 guruştur. Sefer esnasında askeri birliklerin konaklayacağı menzildeki temel gıda ve ihtiyaç maddelerinin karşılanması için alınan vergi türü ise menzil-î imdâd-î dir.

Arşiv belgelerinden elde edilen bilgiler, XVIII. yüzyılda uzun süren savaşlardan artık gelir ve toprak kazanılmadığını aksine toprak kaybedildiğini ve artan savaş harcamalarının hazineyi oldukça büyük bir sıkıntıya soktuğunu göstermektedir. Devlet de nakit para ihtiyacını karşılayabilmek için sürekli mevcut vergi miktarlarını arttırmakta ya da yeni vergiler koymaktadır. Devletin içinde bulunduğu bu durum şüphesiz sınırları içerisinde yaşayan herkesi etkilemiştir. Bunu Konya özelinde incelediğimiz belgeler doğrultusunda daha net de görebilmekteyiz. Devlet'in hem

sürekli kötüye giden mali durumunu düzeltmeye çalışma politikaları hem de eşkiyaların yarattığı otorite bozukluğu yağma ve zulümleri önleme girişimleri özellikle Anadolu halkında oldukça yıpratıcı etki yaratmıştır.

Arşiv belgeleri doğrultusunda, XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin siyasi, idari ve mali yapısında yaşananların Konya ekonomisine etkilerini şu şekilde değerlendirebiliriz:

- XVIII. yüzyıldaki savaşlar nedeniyle, belgelerde sık sık sefer için asker toplanmasına dair hükümler yer almaktadır. Ancak üst düzey yöneticilerin sefere katıldıkları ve bu nedenle taşradaki görev yerlerinde bulunmadıkları için taşrada, devlet otoritesinin zayıflamasından dolayı yeniçerilerin türlü bahanelerle seferlere katılmadığı ve ayrıca bulundukları yerlerde asayişi bozdukları, halkın huzurunu kaçırdıkları anlaşılmaktadır. Osmanlı merkez yönetimi, gönderilen hükümlere rağmen sefere katılmayanlar için defalarca emirler göndermiştir. Bu da bize merkezî devlet otoritesinin taşrada sarsıldığını göstermektedir.

- 1695 yılından itibaren malikane sisteminin uygulamaya başlanmasıyla birlikte nakit girdisi sağlamak için eyaletlerdeki beylerbeylerinin hasları da bu sisteme dahil edilmiştir. Gelirleri azalan valiler için imdâd-î hazeriyye diye yeni bir vergi konulmuştur. Halktan toplanan bu vergiyle, artık valiler kendilerinin ve yanında bulundurdukları kimselerin yiyecek masraflarını ve hayvanlarının yem ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Bu dönemde halkın ödediği diğer vergilere ek bir de böyle bir sorumluluğu üstlendiği görülmektedir.
- Avârız, nüzûl, imdâd-î seferiye ve imdâd-î hazeriyye gibi vergilerin toplanacağı dönemde vergilerin hânelere taksimi yapılırken hesaplanan hâne sayılarında sürekli değişiklikler olmuştur. Aynı yıl içerisinde birkaç aylık dönemde bile hâne sayısında önemli düşüşler yaşandığı görülmektedir. Ölüm ve göç olgusunun yanı sıra bu durum Konya

halkının kendilerinden istenilen vergileri sabit ödeme gücüne sahip olmadıklarını göstermektedir. Hane sayısındaki düşüşün bir diğer nedeni ise halkın bir kısmının vakıflara ait mahallelere taşınmasıdır. Çünkü vakıflara ait mahalleler tüm vergilerden muaf tutulmuştur. Bu nedenle de vergileri ödemede güçlük çeken halk bu mahallelere geçerek vergilerden kurtulmak istemiştir. Bu durum ise vakfın sınırlarına dahil olmayan mahallelerde yaşayanların vergi yükünü arttırdığı için mahalleler arasında anlaşmazlıklar doğurmuştur.

- Her yıl toplanan vergilerin miktarı arttırılmıştır. Dikkat çeken diğer bir husus ise bazı yıllarda örneğin 1704 yılında olduğu gibi iki kez avârız ve nüzûl vergisi alınmış olduğudur. Bu durum o dönemde merkez maliyesinin yaşamış olduğu sıkıntıyı göstermektedir. Vergi miktarlarının arttırılmasının bir nedeni de hâne sayısında meydana gelen düşüşlerdir. Hâne sayısı azaldıkça ihtiyaca göre vergi miktarı arttırılarak bu durum telafi edilmeye çalışılmıştır. Bu ise Konya halkını ödeme anlamında daha da zorlamıştır.
- Vergilerin sayılarının ve miktarlarının artmasında devlet idaresinin zayıflamasının etkisinin yanı sıra paranın ekonomik değer kaybına uğramasının da rolü bulunmaktadır.

Sonuç olarak; arşiv belgeleri doğrultusunda, Osmanlı Devleti'nde yaşanan uzun süreli ve yenilgiyle sonuçlanan savaşlar ve eşkiyalık faaliyetleri ile iç düzenin ve tımar sisteminin bozulduğu ortamda giderek güçlenen yerel unsurlar karşısında ve yönetimin hazine masraflarını karşılamak amacıyla çözüm olarak gördüğü malikâne sistemiyle beraber paranın sürekli değer kaybettiği süreç dikkate çekerken, Konya ekonomisinin giderek ağırlaşan bir konjonktür içerisinde bulunduğu ileri sürülebilir.

KAYNAKÇA

Abou-El-Haj, Rıfa'at A.(2000). *Modern Devletin Doğası-XVI. Yüzyıldan XVIII. Yüzyıla Osmanlı İmparatorluğu.* (çev. Oktay Özel, Canay Şahin). Ankara

Acartürk, F.(2006). *1672-1673 Tarihlerinde Konya'nın Sosyal ve Ekonomik Durumu (19 Nolu Konya Şer'îye Siciline Göre).* Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya

Ağar, S. (2007). Geçmişten Bugüne Mali İdare, *TBB Dergisi*, S.73

Ahmat,F. (1999). *Modern Türkiye'nin Oluşumu* (çev. Yavuz Aloğan), İstanbul,

Aka, H.(1994). *H.1186-1190 (M.1772-1776) Tarihli 290 Numaralı Karaman Şer'îye Sicil Defterinin İncelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya

Akandere, O. (1999). Konya İlinin Cumhuriyet Öncesi ve Cumhuriyetten Günümüze Kadar İdari Yapısı ve Geçirdiği Değişiklikler. *Milli Mücadeleden Günümüze Kadar Konya (1915-1965)*.I., Konya

Akar, Ş.K.(2001). Osmanlı Devleti'nde Kısa ve Uzun Vadeli İç Borçlanmanın Gelişimi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası.* C.51. S.2. İstanbul

Akdağ ,M. (1964). Celali İsyanlarından Büyük Kaçgunluk 1603-1606. *DTCFTAD.* S.2

Akdağ ,M.(1999), *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi (1453-1559), II* , Ankara

Akgündüz, A. (1988), Şer'îye Sicilleri I, TDAV Yayınları, İstanbul

Aköz, A.(1987). *Şer'îyye Sicillerine Göre XVI. Yüzyıl Sonu ile XVII. Yüzyıl Başlarında Karaman*. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya

Aköz, A.(2013). Konya. *Konya Ansiklopedisi*. Kültür A.Ş. Konya

Akyıldız, A. (1993). *Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilâtında Reform 1836-1856*. Eren Yayıncılık. İstanbul

Arabacı, C., Küçükdağ, Y. Ve M.Bayram (1999). *Selçuklular ve Konya*. Konya.

Aydın, B. ve Günalan R.(2007). XVI. Yüzyılda Osmanlı Eyâlet Defterdarlıklarının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi. *Osmanlı Araştırmaları XXX*

Aynural, S. (2001). *İstanbul Değirmenleri ve Fırınları Zahire Ticareti (1740- 1840).* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları

Bahar H.ve Koçak Ö.(2004). *Eskiçağ Konya Araştırmaları 2 (Neolitik Çağ'dan Roma Dönemi Sonuna Kadar).* (Kısaltma: Konya Araştırmaları). Kömen Yayınları

Barkan, Ö.L.(1942). XV. Asrın Sonunda Bazı Büyük Şehirlerde Eşya ve Yiyecek Fiyatlarının Tanzim Eden Kanunlar. *Tarih Vesikaları Dergisi*. İstanbul. II/9

Barkan, Ö.L.(1955). Osmanlı İmparatorluğu Bütçelerine Dair Notlar. *İktisat Fakültesi Mecmuası.* C.17, S.1-4

Barkan, Ö.L.(1970), XVI. Asrın İkinci Yarısında Türkiye'de Fiyat Hareketleri, *Belleten,* XXXIV/136

Barkan, Ö.L.(1997) Avârız. *İslam Ansiklopedisi*. C. II, MEB, İstanbul

Başarır, Ö.(2011). XVIII. Osmanlı Taşra Yönetiminin Mali-İdari Yapısına Bir Örnek: Arapgir ve Çemişgezek (Hasları) Mukataa'sı. *Tarih Dergisi*. S.52

Başar. F.(1997). *Osmanlı Eyâlet Tevcihatı (1717–1730).* TTK Yayınları. Ankara.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) (2000), Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay., İstanbul.

Bayartan, M.(2008). Osmanlı Şehirlerinde Vakıflar ve Vakıf Sisteminin Şehre Kattığı Değerler. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları X-1*

Bayındır, A.(1986), İslam Muhakeme Hukuku (Osmanlı Devri Uygulaması), İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul.

Baykal, B.S.(1967). Osmanlı İmparatorluğunda XVII. ve XVIII. Yüzyıllar Boyunca Para Düzeni İle İlgili Belgeler. *Belgeler***.**TTK Yayınları. Ankara

Baykara, T.(1998), Konya'nın Selçuklu ve Osmanlı Tarihi. *Gönüllerin Bahçesi Konya*.Konya Büyükşehir Belediyesi Yay: 24. (Ed.Ahmet Köseoğlu- İhsan Toy). İstanbul

Baykara, T.(2002). Konya. *İslam Ansiklopedisi*. Türk Diyanet Vakfı Yayınları.C.26. Ankara

Baykara, T.(2013). Konya Tarihi. *Konya Ansiklopedisi*. Kültür A.Ş. Konya

Bayram, M.,(1999), Anadolu Selçuklular'ı Zamanında Konya'da Dini ve Fikri Hareketler, Dünden Bugüne Konya'nın Kültür Birikimi ve Selçuk Üniversitesi, Konya.

Bayram, S.(2012). Osmanlı Devleti'nde Ekonomik Hayatın Yerel Unsurları: Ahilik Teşkilâtı ve Esnaf Loncaları. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 21

Belin, M. (1999). *Osmanlı İmparatorluğunun İktisadi Tarihi*, (Çev:Oğuz Ceylan). Ankara. Gündoğdu Yayınları

Biber, A.E. (2009). Osmanlı İmparatorluğu'nun Dünya Sistemine Eklemlenme Süreci ve Azgelişmişliğin Evrimi. *Uluslar arası İnsan Bilimleri Dergisi*. C.6. S.1

Bilge, S.M., *Karaman Eyâletinin Tarihi Coğrafyası ve İdari Taksimatı (XV.-XVIII. Yüzyıllar).*www.academia.edu.tr

Bilim ve Tarih, Alay Beyi Nedir ve Kimlere Denir?. http://www.bilimvetarih.com/node/89. (E.T:10.10.2015)

Bizbirlik, A.(1999). Osmanlı *Toplumunda Vakıfların Sosyo-Ekonomik Boyutları ve Buna Dair Örnekler*.Osmanlı 5. Toplum. (Ed.Güler Eren). Yeni Türkiye Yayınları, Ankara

Boztepe, M.(2013). Osmanlı Devleti'nin Taşra Yönetimi Şekillendiren Merkeziyetçilik Yaklaşımı ve Günümüze Etkileri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. S.36

Bozyiğit, R. Ve Ş. Güngör (2011). Konya Ovasının Toprakları ve Sorunları. Marmara Coğrafya Dergisi. S.24

Buluş, A.(2009). Sivil Toplum Kuruluşlarına Tarihsel Bir Örnek: Osmanlı Vakıfları. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*.S.16

Buluş, A.(2010). *Konya Ekonominin Tarihsel Gelişimi ve Özel Girişim, Ağırlıklı Bir Kalkınmanın Tarihsel Temelleri*. Tablet Yayınları. Konya

Buluş, A.(2012). *Türk iktisat Politikalarının Tarihi Temelleri*. Form Ofset. Konya

Buluş, A.(2014). *Konya Sanayi Tarihi*. Konya Sanayi Odası. Servet Ofset Matbaacılık. Konya

Bulut, M.(2000). XVII. Yüzyılda Osmanlılar ve Merkantilistler. *Ekonomik Yaklaşım*

Bulut, M.(2010), Merkantilistler Karşısında İki Osmanlı Düşünürünün İktisadi Yaklaşımları: Birgivi Mehmet Efendi ve Kınalızade Ali Efendi. *Birinci İktisat Tarihi Kongresi Tebliğleri-1*. Ekonomik ve Sosyal Tarihi Yayınları

Buluttekin, M.B. (2014). XVIII. Yüzyılın Son Döneminde İstanbul'daki Esnaf Sisteminin Ahkam Defterlerine Göre Sosyo-Ekonomik Analizi (1775-1793). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, V.13.I.51

Buyuk,O.(2009). *Şer'îye Sicillerine Göre XVII. Yüzyılın Ortalarında Edirne'de Sosyo-Ekonomik Hayat*. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Edirne

Bülbül, Z.(1988), Konya'nın Merkezi Yönetim ile İlişkileri (1685-1700), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Bülbül, Y.(1999), Klasik Dönem Osmanlı Muhasebe Sistemi, Divan/1

Car-Drında, H.(1999). *XVII. Yüzyıl Bosna Sancağında Vakıf Müesseseleri*. Osmanlı 5, Toplum. (Ed.Güler Eren). Yeni Türkiye Yayınları. Ankara

Cengiz, A.(2008). *XVIII. Yüzyılda Larende (Karaman) Şehrinin Fiziki ve Sosyo-Ekonomik Yapısı*. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya

Ceran, A. Şeref, (2000). Osmanlı Döneminde XVI. Asırda Karaman Eyâleti. Konya III. *Yeni İpek Yolu Konya Ticaret Odası Dergisi.*Özel Sayı. Aralık. Konya

Cevger, G. (2012). *1 Numaralı ve 1155-1158/1742-1745 Tarihli Karaman Ahkam Defteri'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ceylan A.(1987). *1681-1683 Tarihli Konya İle İlgili Ferman ve Beratlar*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya

Cezar, Y. (1978). Osmanlı Devleti'nin Mali Kurumlarından Zahire Hazinesi ve 1795 (1210) Tarihli Nizâmnamesi, *Toplum ve Bilim*. S.6-7. İstanbul. s.111-156

Cezar, Y. (1985). Osmanlı Devleti'nin Mali Kurumlarından Tersane-i Âmire Hazinesi ve Defterdarlığı'nın 1805 Tarihli Kuruluş Yasası ve Eki. Ord. Prof. Ömer Lütfi Barkan'a Armağan. *İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası*, XCLI/1-4, S.361-388

Cezar, Y. (1986). *Osmanlı Maliyesinde Bunalım ve Değişim Dönemi (XVIII. Yy.'dan Tanzimat'a Mali Tarih)*. Alan Yayıncılık. İstanbul

Cin, H. Ve Akgündüz A.(1996). *Türk Hukuk Tarihi*. (Kısaltma: Hukuk). C. I-II. Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları. İstanbul

Çadırcı, M. (1984). Yönetim Merkezi Olarak Ankara'nın Geçirdiği Evrim. ODTÜ. *Tarih İçinde Ankara Semineri Bildiriler.* Ankara

Çadırcı, M.(1997), *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*. (Kısaltma: Sosyal ve Ekonomik Yapı). TTK Yayınları. Ankara.

Çağatay, N.(1947). Osmanlı İmparatorluğu'nda Reâyadan Alınan Vergi ve Resimler. *Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi.* C.5. S.5

Çakır, B.(2003). *Osmanlı Mukataa Sistemi (XVI.-XVIII. Yüzyıl).*Kitabevi Yayınları. İstanbul

Çakır, C.(2012). *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi*. Küre Yayınları. İstanbul

Çetin, C. (2007). İşlevleri ve Özellikleri Bakımından Konya Menzilleri (XVII.- XVIII. Yüzyıllar), *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 21, Konya

Çiçek, H.(2000). Osmanlı İmparatorluğunda Mali Bunalım. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. S.6

Çizakça, M.(1999). *Osmanlı İmparatorluğu'nda İç Borçlanmanın Evrimi* (XV. Yüzyıldan, XIX. Yüzyıla)

Çolak, H. (1992). *Konya Şer'îyye Sicillerinden Dördüncü Defterde Kayıtlı Olaylar, Hükümler ve Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya

Darkot, B., (1997).Konya. (Kısaltma: Konya). *İslam Ansiklopedisi*, C. VI. MEB Yayınları. İstanbul. s. 841-853.

Değerli, A.(2006). *Türk Klasik Halk Eğitim Kurumlarından Mevleviliğe Dair Bir Mecmuanın Transkripsiyonu*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya

Değerli, A.(2014). Osmanlı Döneminde Suğla Gölü'nün Islah Çalışmaları ve Suğla Mukataası. *Tarih Okulu Dergisi*. Yıl 7. Sayı XVIII

Demirel, Ö. *Osmanlı Esnafi, 1750-1850*, http://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=351623, (E.T.:21.07.2014)

Deny, J. (1980).Sancak, *İslam Ansiklopedisi*, C.X., İstanbul

Desouky, N.I.(1999), *XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Toplumu*. Osmanlı C.4. (Ed.Güler Eren). Semih Ofset. Ankara

Devellioğlu, F.(2015). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, (Kısaltma: Lûgat). Aydın Kitabevi Yayınları. Ankara

Dinler, Z.(2006). *Mikro Ekonomi*, Ekin Kitabevi Yayınları, 17. Basım, Bursa

Dumrul C. ve Y. Dumrul (2014). Osmanlı İmparatorluğu'nun Kapitalist Paternde Sanayileşmesinin Önündeki Engeller Üzerine Bir İnceleme. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmalar Dergisi*. S.23

Dündar, T.(1949). *Konya'nın Ziraî Durumu ve Gelişme İmkânları*. Halkevi Köycülük Kolu Yayınları. Konya

Efe,A.(2006). Silistre Eyâletinde Osmanlı-Rus Savasları Küçük Kaynarca'dan Berlin'e, *OTAM*, S.19, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara

Ekinci,N.(1997). *Sanayi ve Uluslaşma Sürecinde Toprak Reformundan Köy Enstitülerine*. Kültür Bakanlığı Yayınları. Ankara

Emecen, F.(1993). *Cebelü*,İslam Ansiklopedisi. T.D.V. Yayınları. C.7,İstanbul

Erdoğdu, İ.(2000). Osmanlı İktisadi Düzeninde İhtisâb Müessesesi ve Muhtesiblik Üzerine Bir Deneme. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarih Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*. S.11

Erdoğru, M.A.(1993). Kanuni'nin İlk Yıllarında Karaman Vilayeti. *Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi*. C.VII. İzmir

Erdoğru, M.A.(2006). *Osmanlı Yönetiminde Beyşehir Sancağı(1522–1584.* IQ Yayınları. İstanbul

Ergenç. Ö. (1982). Osmanlı Klasik Dönemindeki Eşraf ve Âyan Üzerine Bazı Bilgiler. *Osmanlı III*. Yeni Türkiye Yayınları. Ankara

Ergenç, Ö.(1998). XV. Yüzyıl Anadolu Ticareti Üzerine Düşünceler. *Tarih Çevresi*. S.36, Eylül-Ekim

Ergenç, Ö. (2007). XVIII. Yüzyılda Osmanlı Anadolu'sunda Tarım Üretiminde Yeni Boyutlar: Muzaraa ve Murabaa Sözleşmeleri. *Kebikeç*, 23. İstanbul

Ergenç, Ö.(2012). *XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları. İstanbul

Ertaş, M. Y.(2008) "Osmanlı Savaş Organizasyonunda Zorlu Bir Süreç: Ordunun Toparlanması", *Türklük Araştırmaları Dergisi,* 19,

Ertaş, M.Y.(2010). XVII. Ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Savaşa Finansmanı ve 1715 Yılında Düzenlenen Mora Seferi'nin Maliyeti. *Birinci İktisat tarihi Kongresi Tebliğleri-1*. Ekonomik ve Sosyal Tarihi Yayınları

Faroqhı, S.(2000). İktisat Tarihi (XVII. Ve XVIII. Yüzyıllar), *Türkiye Tarihi 3*, Osmanlı Devleti 1600-1908. (Metin Kunt, Sina Akşin, Suraiya Faroqhi, Zafer Toprak, Hüseyin G. Yurdaydın, Ayla Ödekan). Cem Yayınevi

Faroqhı, S.(2000a), *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler. 1550-1650*. 3.Baskı. Tarih Vakfı Yurt Yayınları 5. İstanbul

Faroqhı, S.(2000b), Krizler ve Değişim: 1590-1699, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, C.2, Ed: Halil İnalcık-Donald Quartaert, Eren Yayıncılık, İstanbul

Fendoğlu, H.T., *Osmanlı'da Kadılık Kurumu,* C.VI

Gencer, A.İ.(1985). Bahriye'de Yapılan Islahat Hareketleri ve Bahriye Nezareti'nin Kuruluşu (1789-1867). *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları*. No: 3250. İstanbul

Genç, M. (1981). XVIII. Yüzyıla Ait Osmanlı Mali Verilerinin İktisadi Faaliyetin Göstergesi Olarak Kullanabilirliği Üzerinde bir Çalışma. *Türk Dünyası Araştırmaları*. S.10. İstanbul

Genç, M.(1988-89). Osmanlı İktisadi Dünya Görüşünün İlkeleri, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S.1

Genç,M.(2009).*Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*. Ötüken Yayınları. İstanbul

Genç, S.(2013). *Lale Devrinde Savaş (İran Seferlerinde Organizasyon ve Lojistik.*, Kitap Yayınevi. İstanbul

Giray, F. (2001).*Maliye Tarihi.* Ezgi Kitabevi. Bursa

Göğebakan,M.(2015). *XVIII.Yüzyıl Osmanlı İktisadına Umumi Bir Bakış*, http://akademikperspektif.com/2015/05/11/18-yuzyil-osmanli-iktisadina-umumi-bir-bakis/, (E.T.:05.04.2015)

Göyünç, N.(1999). *Osmanlı Devleti'nde Taşra Teşkilâtı (Tanzimata Kadar*). Osmanlı 6 Teşkilât. (ed.Güler Eren). Yeni Türkiye Yayınları, Ankara

Güçer, L.(1964). XVI-XVII. *Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler*. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi. İstanbul

Gül, M., Bayram, A. Ve Hakkoymaz O.(2003). *Selçuklu'dan Günümüze Konya'nın Sosyo-Politik Yapısı.* Konya İl Emniyet Müdürlüğü AR-GE Yayınları. No:1. Konya

Gülcan, M. (1989). *Konya'da İçtimai ve İktisadi Hayat (1675-1676).* Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü

Gümüşçü, O.(2001). *XVI. Yüzyıl Larende (Karaman) Kazâsında Yerleşme ve Nüfus.* Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara

Günalan, R.(2013), Şehir Tarihçiliği Açısından Maliye Ahkam Defterinin Önemi: XVI. Yüzyılda Konya Örneği. *2. Milletlerarası Şehir Tarihi Yazarları Kongresi Bildiriler Kitabı*, Konya Büyükşehir Belediyesi. Konya

Günergun F. (2003), *Metroloji: Geleneksel Ölçü ve Tartılardan Metre Sistemine*, Osmanlı Uygarlığı, (Yay. Haz.: Halil İnalcık, Günsel Renda), Kültür Bakanlığı Yayınları, I, İstanbul

Güneş, A.(2004). Osmanlı Tahrir Defterleri ve Bunların Tarih Yazıcılığında Kullanımı Hakkında Bazı Düşünceler, *Türk Dünyası Araştırmaları*, s.165-184

Gür, B. (2015), Ekonomi Ders Notu, http://ww3.ticaret.edu.tr/bgur/files/2013/03/Ekonomi_Biliminin_Tarihsel_Gelisimi.pdf. (E.T:10.10.2015).

Güran, T. (1989). *Tanzimat Döneminde Osmanlı Maliyesi: Bütçeler ve Hazine Hesapları (1841-1861),* Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

Güran, T.(2004). *İktisat Tarihi*. AÖF Yayınları No:833. (Ed:M.Burhan Erdem). Eskişehir

Güran, T.(2013). *İktisat Tarihi*. AÖF Yayınları No:1760. (Ed:M.Burhan Erdem ve Hasan İslatince). Eskişehir

Güven, M.A.(2006), *33 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (Değerlendirme ve Transkripsiyon).* Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya

Halaçoğlu, Y.(1996). *XVI. ve XVII. Yüzyıl Osmanlılarda Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı*. TTK. Ankara.

Halaçoğlu, Y.(2006), *Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Ankara

Hızlı, M.(2003). Bursa Mahkeme Sicilleri Rehberi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*. C.12, S.1

Issawi, C.(1982), *The Transformation of the Economic Positions of the Millets in the Nineteenth Century*. Christians and Jews in the Ottoman Empire (Ed. B.Braude-B. Lewis). New York

İnalcık, H.(1951). Türkiye'nin İktisadi Vaziyeti Üzerine Bir Tetkik Münasebetiyle. *Belleten* C.15

İnalcık, H.(1969), Capital Formation on The Ottoman Empire, The Journal of Economic History XXIX/1

İnalcık, H.(1977). Centralization and Decentralization in Ottoman Administration. *Studies in Eighteenth Century Islamic History* (Ed: Thomas Nalf ve Rocer Owen). London. s.27-53

İnalcık, (1978). The Ottoman Decline and Its Effects Upon The Reâya. The Ottoman Empire. Conquesl. *Organization and Economy*. London. s.338-354

İnalcık, H.(1992).Osmanlı İmparatorluğu, *Türk Dünyası El Kitabı*. C.1. Ankara

İnalcık H. (1994). The Ottoman State: Economy and Society 1300-1600. *An Economic aand Social History of Ottoman Empire 1300-1914*. (Ed:Halil İnalcık ve Donald Quatert), Cambridge: Cambridge University Press

İnalcık, H.(2000). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*. C.1.(Ed: Halil İnalcık-Donald Quartaert).Eren Yayıncılık. İstanbul

İnalcık H. (2003). *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600*), (Çev.Ruşen Sezer). YKY Yayınları. İstanbul

İnalcık, H.(2004), *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, C.2,.(Ed: Halil İnalcık-Donald Quartaert), Eren Yayıncılık, İstanbul

İnalcık, H.(2009). *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I (Klasik Dönem (1302-1606): Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim)*. 10.Baskı. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. İstanbul

İnalcık, H. (2013).*Tımar*. İslam Ansiklopedisi. T.D.V. Yayınları. C.41. İstanbul

İpşirli, M. (1991). *Avârız Vakfı*. İslam Ansiklopedisi. T.D.V. Yayınları. İstanbul

İpşirli, M. (1999), Klasik Dönem Osmanlı Devlet Teşkilâtı, *Osmanlı Devleti Tarihi*, (Kısaltma: Devlet Teşkilâtı). (Ed. Ekmeleddin İhsanoğlu). C.I. Feza Gazetecilik Yayınları. İstanbul. s.139-279.

Kaleli, H.(2002). Osmanlı Madeni Para Rejiminde Enflasyona Yol Açması Bakımından Tağşişler ve Sebepleri. Süleyman Demirel Üniversitesi. *İ.İ.B.F. Dergisi*. C.7.S.2

Karacaoğlu, M.F.(2008). *1765-1768 Yılları Arasında Konya'da Sosyal ve Ekonomik Hayat (59 Numaralı Konya Şer'îye Siciline Göre).* Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya

Karadeniz, Y. (2000). Amasya'da Fiyatlar (1764-1770). *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*. S.11

Karal, E.Z.(1988). *Osmanlı Tarihi*. C.V-IX, TTK Yayınları. Ankara

Karal, E.Z.(1988). *Selim III'ün Hat-tı Hümâyunları: Nizâm-ı Cedit 1789-1807*. TTK Yayınları. Ankara

Karamursal, Z. (1989). *Osmanlı Mali Tarihi Hakkında Tetkikler*. Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara

Karta, N.(2013). XVII. Ve XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Avrupa İle İktisadi İlişkileri. *Turkish Studies*. V.8/11

Karta, N.(2014). XVIII. Ve XIX. Asırda Avrupa'da Para, Banka ve Mevduat Alanında Yaşanan Gelişmelerin Osmanlı İmparatorluğu'na Yansımaları. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. C.28. S.1

Kaya, K.(2006). XIX. Yüzyılda Anadolu'da İç Güvenlik Sorunları ve Voyvodalar. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi*. S.19

Kaya, K.(2007). Tanzimattan Önce Belediye Hizmetleri ve Voyvodalar. *Ankara Üniversitesi Dil tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*. C.26. S.41

Kaya, A. Ve H. Kılcı (2011). *Konya İl Çevre Durum Raporu*. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. Ankara

Kazıcı, Z.(1987). *Osmanlılar'da İhtisâb Müessesesi*. İstanbul

Kazıcı, Z.(2003).*Osmanlı Vakıf Medeniyeti*, İstanbul

Kazıcı, Z.(2005), *Osmanlı'da Vergi Sistemi*, Bilge Yayınları, İstanbul

Kepecioğlu, K.*Osmanlı Tarih Deyimleri ve Temel Terimleri Sözlüğü*, 21. Yüzyıl Yayınları: 9, Tarih Serisi: 4, Ankara

Kılıç, O., (1997).*XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devletinin İdari Taksimatı*. Eyâlet ve Sancak Tevcihatı. Elazığ

Kılıç, M. (2014). *Osmanlı Devleti'nin Batı ve Doğu Seferlerine Konya Kazâsının Lojistik Katkısı (1700-1750).* Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya

Kıray, E. (1995). *Osmanlı'da Ekonomik Yapı ve Dış Borçlar*. İletişim Yayınları. İstanbul

Kırmızı, A. (2003). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Maliye Nâzırları (1838-1922). *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*. C.1.S.1. s.97-114

Kıvrım, İ.(2005). *Şer'îye Sicillerine Göre XVII. Yüzyılda Konya ve Ayıntab Şehirlerinde Gündelik Hayat (1670–1680)*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya

Konuk, A.A.(2013), Konya, *İslam Ansiklopedisi*, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara

Konyalı, İ.H.(1997), *Abideleri ve Kitabeleriyle Konya Tarihi*, Enes Kitap Sarayı, Ankara

Kunt, M. (1978), *Sancaktan Eyâlete 1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerası ve İl İdaresi*, İstanbul.

Küçük, L.(2007). *Osmanlı Vergi Hukukunda Avârız Kavramı ve Avârızın İdaredeki Rolü*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara

Küçükbezirci, S.(1998), Türk Kültürünün Esaslı Kaynaklarından Konya Folkloru. *Gönüllerin Bahçesi Konya*. Konya Büyükşehir Belediyesi Yay:24. (Ed.Ahmet Köseoğlu-İhsan Toy), İstanbul

Küçükdağ, Y.(1989). *Lale Devrinde Konya*. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya

Küçükdağ, Y. (2003), Konya'da Osmanlı Döneminde İnşa Edilen Tekke ve Zâviyeler. *Osmanlı Döneminde Konya*. (Ed: Yusuf Küçükdağ). Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. Konya

Küçükdağ, Y. (2004).Konya Şehri'nin Fiziki ve Sosyo-Ekonomik Yapısı –Makaleler-, (Kısaltma: Konya Şehri), *Selçuklu Belediyesi Yayınları*, Konya

Küçükkalay, A.M. ve Elibol N. (2004). Osmanlı İmparatorluğu'na Avrupa'dan Karayolu İle Yapılan İhracatın Değerlendirilmesi: 1795-1804. *Sosyal Bilimler Dergisi*

Kütükoğlu, M, S. (1983). *Osmanlılarda Narh Müessesi ve 1640 Tarihli Narh Defteri*. Enderun Kitabevi. İstanbul

Kütükoğlu,M.S.(1994), *Defterdar,* İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, C.9

Kütükoğlu, M.S. (1998), Osmanlı Belgelerinin Dili: Diplomatik, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul

Kütükoğlu,M.(1999) Osmanlı İktisadî Yapısı. Vergiler. (Kısaltma: İktisadî Yapı). *Osmanlı Devleti Tarihi,* (Ed. Ekmeleddin İhsanoğlu). C. II, Feza Gazetecilik Yayınları. İstanbul

McGowan, B. (2004)., Âyanlar Çağı 1699-1812, *Osmanlı İmparatorlu*ğu*'nun Sosyal Ve Ekonomik Tarihi,* (Ed.: H.İnalcık, D.Quataert). Eren Yayıncılık, İstanbul

Muşmal, H.(2000). *XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Konya'da Sosyal ve Ekonomik Hayat (1640-1650).* Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya

Muşmal, H. (2001). XVII. Yüzyıl Ortalarında Konya Mahalleleri. Konya Kitabı IV. *Konya Ticaret Odası İpekyolu Dergisi*. (Ed: Yusuf Küçükdağ). Konya

Muşmal,H.(2006), 1640-1650 Yıllarında Konya'da Sosyal ve Ekonomik Hayata Dair Bazı Tespitler, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 20, Konya

Nakiboğlu, A. Ve Yasa B.D.(2013). XVIII. Yüzyılda İstanbul Esnafının Sorunları. *Turkish Studies,* V.8/7. s.363-392.

Nişancı, Ş.(2002). *XV.-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı İktisat Zihniyeti*. İstanbul

Oğuzoğlu, Y.(1983), XVII. Yüzyılda Konya Şehir Ekonomisini Etkileyen Faktörler/Şer'îyye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru, Ankara Üniversitesi, *D.T.C.F. Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.14, s.335-360

Oğuzoğlu, Y.(1995). Osmanlı Şehirlerindeki Halkın Vergi Yükü Üzerine Bir İnceleme (1680-1700). *Osmanlı Araştırmaları XV*. s. 157-186

Oğuzoğlu, Y.(2013). Konya Tarihi. *Konya Ansiklopedisi*. Kültür A.Ş. Konya

Onar, S.S. (1966). *İdare Hukukunun Umumi Esasları*. C.II. İstanbul

Ortaylı, İ.(2007). *Türkiye Teşkilât ve İdare Tarihi*. Cedit Teşriyat, Ankara,

Öcal, T.(2006). Konya Şehrinin Selçuklu'dan Günümüze Ticaret Fonksiyonu. *TÜBAR*. S.19

Öner, E. (2005). *Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet Döneminde Mali İdare.* T.C. Maliye Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Yayınları

Öz,M.(2010).Tahrir, *İslam Ansiklopedisi,* Türk Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, C.39

Özbilgen, E. (2003). *Bütün Yönleri ile Osmanlı Adab-ı Osmaniyye*. İz Yayınları, İstanbul

Özcan, B., Sultan III. Selim Devri Islahat Hareketleri(Nizâm –ı Cedit), *Türkler C: 12*, s: 671–683.

Özcan, A.(1981). Fatih'in Teşkilât Kanunnamesi ve Nizâm-ı Alem İçin Kardeş Katli Meselesi. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. S.33

Özcan, A.(1999). *İstabl*. İslam Ansiklopedisi, T.D.V. Yay., Ankara,.C.19

Özcan, R.(1993). *XVII. Yüzyılda Konya'da Mülk Satışları ve Fiyatlar (1640-1665).* Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya

Özcan,N.(2008).*Sahh.* İslam Ansiklopedisi, TDV Yay. C.35

Özdeğer, M.(2000). Osmanlı Devlet Teşkilâtında Âyanın Mali ve İdari Yönetime Müdahale Devri. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*.C.50, S.1-4

Özdemir, H.(2001). *Osmanlı Devletinde Bürokrasi*. Okumuş Adam Yayıncılık. İstanbul

Özel,A.(1988). *Ahkam Defteri*, İslam Ansiklopedisi, Türk Diyanet Vafkı İslam Araştırmaları Merkezi.C.1

Özel, O.(2011). *Avârız ve Cizye Defterleri, Osmanlı Develti'nde Bilgi ve İstatistik*. (Ed:Halil İnalcık-Şevket Pamuk).T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü

Özger, B.(2007). *74/F-4 Numaralı Konya Şer'îye Siciline Göre Sosyal, İdari, Dini, Hukuki ve Kültürel Açıdan Konya*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya

Özgün, C.(2008). Osmanlı Ekonomi Politiğine Kısa Bir Bakış. *Tarih Okulu*.S.1

Özkaya, Y.(1970). XVIII. Yüzyılda Mütesellimlik Meselesi. *Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi*. c. XXVIII, S.3-4. Ankara

Özkaya, Y.(1985). *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı.* Kültür Bakanlığı Yayınları. Ankara

Özlü, Z.(2006). Göynük'e (Bolu) Ait Bazı Gelir ve Giderlerin Tahlili: Avârız Vergisi, *Ankara Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*. S.19

Öztürk, N.(1999). *Sosyal Siyaset Açısından Osmanlı Dönemi Vakıfları,* Osmanlı 5. Toplum. (Ed.Güler Eren). Yeni Türkiye Yayınları. Ankara

Öztürk, N.(2002). Osmanlı Devletinde Vakıflar. *Genel Türk Tarihi*.(Ed.Hasan Celal Güzel-Ali Birinci).VI.Ankara

Öztürk, S.,(2002) Osmanlı Devleti'nde Tüketicinin Korunması. *Türkler.* X. Ankara

Öztürk, M.(2002). Osmanlı Para Politikası. *XIII. TTKB.* III. Cilt, III. Kısım, Ankara

Özvar E.(1999). XVII. Yüzyılda Osmanlı Taşra Maliyesinde Değişim: Rum Eyâletinde Hazine Defterdarlığından Tokat Voyvodalığına Geçiş. *XIII. Türk Tarih Kongresi.* 4-8 Ekim, Ankara

Özvar, E. (2003). *Osmanlı Maliyesinde Malikane Uygulaması*. Kitabevi Yayınları. İstanbul

Pakalın, M.Z. (1977), *Maliye Teşkilâtı Tarihi (1442-1930*), Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayını No: 1977-180 IV

Pakalın, M.Z.(1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. C.I-II-III, İstanbul

Pamuk, Ş., (1993). *100 Soruda Osmanlı Türkiye İktisat Tarihi 1550-1914*, Gerçek Yayınevi, İstanbul,

Pamuk, Ş. (2003). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi*. TarihVakfı Yurt Yayınları. İstanbul

Pamuk,Ş. (2010). *Osmanlı Ekonomisi ve Kurumları*. İş Bankası Yayınları. İstanbul

Pamuk,Ş. (2010). *Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914*. İletişim Yayınları. İstanbul

Pamuk Ş.(2011), Osmanlı Kentlerinde Tüketici Fiyatları ve Ücretlere İlişkin Veriler, *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, (Ed.Halil İnalcık ve Şevket Pamuk), T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü

Parlak, M. Ve Z. Parlak (2012). Osmanlı Mali Sistemi ve Divan-ı Muhasebata Giden Yol. *Sayıştay Dergisi*. S.87/Ekim-Aralık

Paskaleva, V. (1967), Osmanlı Balkan Eyâletlerinin Avrupalı Devletlerle Ticaretleri Tarihine Katkısı 1700-1850, *İ.Ü. İktisat Fakültesi Dergisi*, C.27, Ekim

Sağman A.R.ve N. Özcan, İslam Ansiklopedisi, Türk Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, C.35

Sahillioğlu, H. (1962-63), Bir Mültezim Zimem Defterine Göre XV. Yüzyıl Donunda Osmanlı Darbhâne Mukataaları. *İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası* XXIII/1-2, s.145-153

Sahillioğlu, H.(1969). Osmanlı İmparatorluğu'nda Savaş Yılı Buhranları. *İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası.*XXVII/162

Sahillioğlu, H.(1984). *Akçe*. İslam Ansiklopedisi. Türk Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, C.2., İstanbul

Sahillioğlu H.(1991a), *Bâd-ı Hevâ*. İslam Ansiklopedisi. Türk Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, C.4. İstanbul

Sahillioğlu, H., (1991b). *Avârız.*İslam Ansiklopedisi.Türk Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, C.4. İstanbul

Sak, İ.(1987). *XVI. Ve XVII. yüzyıllarda Konya'da Kölelik Müessesesi*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya

Sak,İ. (2003). *10 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (Transkripsiyon).* Selçuk Üniversitesi.T ürkiyat Araştırmaları Enstitüsü.Konya

Sak, İ.(2005). *Şer'îye Sicillerinde Bulunan Konya Vakfiyeleri (1650-1800).* Kömen Yayınları. Konya

Sak, İ.(2006). *47 Numaralı Konya Şer'îyye Sicili (1128-1129/1716-1717) Transkripsiyon ve Dizin*. Tablet Kitabevi. Konya

Sak, İ. Ve Çetin C.(2008). *45 Numaralı Konya Şeriyye Sicili(1126-1127/ 1714-1715).* Tablet Kitabevi. Konya

Sak, İ.(2013). Konya Tarihi. *Konya Ansiklopedisi*. Kültür A.Ş. Konya

Sarıbey, A. (2006).*XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Aydın'da Yönetim*. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Aydın

Sarıcaoğlu, M.E.(2000). *Mali Tarih Açısından Osmanlı Devleti'nde Merkez Taşra İlişkileri* (II. Mahmud Döneminde Edirne Örneği). Ankara

Sarıköse, B.(2011). Konya'nın Sosyo-ekonomik Yapısı H. 1264/M. 1847-1848. *Uluslar arası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. S:6, s.55-84

Saydam, A.(1999). *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*. (Kısaltma: Medeniyet Tarihi). Derya Kitabevi. Trabzon

Selçuk, H. (2008).Osmanlı Devleti'nde Merkez-Taşra İlişkisi Bağlamında Avârız, nüzûl ve Sürsat Vergileri (Şer'îyye Sicillerine Göre XVII. Yüzyılda Kayseri Sancağı). *Sosyal Bilimler Enstitisü Dergisi.* S.24. s.159-201

Sevici, H. (2011). *54 Numaralı Konya Şer'îye Sicilinin (1-190) Değerlendirme ve Transkripsiyonu.*Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya

Shaw, S. J. (1971). *Between Old and New The Ottoman Empire Under Sultan Selim III 1789-1807.*Cambridge- Massachusetts

Shaw, S. J. (1982). *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*. (Çev. Mehmet Harmancı,) E Yayınları, İstanbul

Shaw, S.J. (2008) .*Eski ve Yeni Arasında: Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu (1789-1807),* Çev.: Hür Güldü, Kapı Yay., İstanbul

Şahbaz, F.(2009). *XIX. Yüzyılda İstanbul'da Fiyatlar ve Ücretler.* Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü

Şahin, H.(2013). XVI.-XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Mukataa Sisteminde Yönetim ve Örgütlenme, *The Journal of Academic Social Science Studies*, V.6, I.6

Tabakoğlu, A. (1985), *Gerileme Dönemine Girerken Osmanlı Maliyesi*, Dergah Yayınları, İstanbul

Tabakoğlu, A. (1988). *İslam ve Ekonomik Hayat*. Ankara

Tabakoğlu A.(1996), Osmanlı İktisat Sistemi, *Osmanlı*, C. IV., İz Yay. İstanbul

Tabakoğlu, A. (1999). Osmanlı İktisadi Yapısının Ana Hatları. *Osmanlı*. C.3. Ankara

Tabakoğlu, A. (2000a). Osmanlı İktisadi Yapısının Ana Hatları (Kısaltma: İktisadi Yapı). Yeni Türkiye Dergisi (Osmanlı Özel Sayısı).II. Ankara

Tabakoğlu, A. (2000b).*İmdadiyye.* İslam Ansiklopedisi. Türk Diyanet Vakfı. C:22

Tabakoğlu, A.(2002). Klasik Dönemde Osmanlı Ekonomisi. *Türkler*. C.10. Ankara

Tabakoğlu, A.(2009), *Türk İktisat Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul

Tabakoğlu, A.(2011), *Tekalif*, Türk Diyanet Vakfı. İslam Ansiklopedisi, C.40

Tabakoğlu, A.(2014). İstanbul'un Et İaşesi. Osmanlı İstanbulu, *Uluslar arası Sempozyum II*, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi. 27-29 Mayıs

Taşkın, Ü.(2005), *Osmanlı Devleti'nde Kullanılan Ölçü ve Tartı Birimleri*, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Taşkın, Ü.(2006), Osmanlı Devleti'nde Hayvanlardan Alınan Vergiler. *I. Ulusal Veteriner Hekimliği Tarihi ve Mesleki Etik Sempozyumu Bildirileri*. 30 Mart-1 Nisan. Elazığ

Taşkın, Ü. (2013). Rüsum-ı Örfiye. *Tarih Okulu*. İlkbahar-Yaz. S.14

Tayyar, A. ve B. Çetin (2013), *Liberal İktisadi Düşüncede Devlet, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C.14, S.1

Temelkuran, T. (2002), Türklerin Kullandıkları Takvim Çeşitleri. *Türkler*, III.Ankara,

Terzi, A.T.(2000). *Hazine-i Hassa Nezareti.*Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara

Tezel, Y.S.(1982). *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950*). Yurt Yayınları. Ankara

Topuz, A.(2001), *32 Numaralı Konya Şer'îye Siciline Göre Konya H.1096-1100 (M.1684-1699)*, Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van

Turan,O.(1969). *Selçuklu Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*. Ankara Üniversitesi Basımevi. İstanbul

Tuş, M.(1999), Osmanlı Şehirlerinin Ticari Potansiyelleri, *Osmanlı*, C.3, Ankara

Tuş, M.(2001). *Sosyal ve Ekonomik Açıdan Konya*. Konya Ticaret Odası Yayınları. Konya

Uğur,M.F.(1938) , Eski Karaman Vilayetlerine Ait Kanunlar, *Konya Mecmuası*

Uzun, E. (2008). *XVII. Yüzyıl Anadolu İsyanlarının Şehirlere Yayılması; Sosyal ve Ekonomik Hayata Etkisi (1630-1655).* Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uzunçarşılı, İ.H., (1983). *Osmanlı Tarihi*. C.II . Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara

Uzunçarşılı, İ.H. (1988a), *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, (Kısaltma: Merkez ve Bahriye), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

Uzunçarşılı, İ. H., (1988b) Osmanlı Tarihi, Cilt IV., *XVI. Yüzyıl Ortalarından XVII. Yüzyıl Sonuna Kadar*, 5. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

Uzunçarşılı, İ.H., (1994), *Osmanlı Tarihi*, C.II. , Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

Üçok C., Mumcu A., ve G. Bozkurt (2010). *Türk Hukuk Tarihi*. Turhan Yayınevi. Ankara

Ülgener, F.S. (1951).*Tarihte Darlık Buhranları ve İktisadi Muvazenesizlik Meselesi*. İ.Ü.İ.F. Yayınları. No: 56 İstanbul

Ünal, M.A. (1999). *Osmanlı Devleti'nde Merkezi Otorite ve Taşra Teşkilâtı*. Osmanlı 6 Teşkilât. Yeni Türkiye Yayınları. Ankara

Ünlü, N.(2005), *70 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (1814-1816 M./1230-1232 H.),* Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Ensititüsü

Ürekli, B.(1993), XVII. Yüzyılda Konya'da Bazı Eşya ve Yiyecek Fiyatları, *Prof. Dr. Bayram Kodaman'a Armağan, Ayrı Basım*, Samsun

Ürekli. B.(2013). Konya Tarihi. *Konya Ansiklopedisi.* Kültür A.Ş. Konya

Quataert, D.(2004). *Osmanlı İmparatorluğu 1700-1922*, Çev.: Ayşe Berktay, İletişim Yay., İstanbul

Yasa, A., (1996). *Anadolu Şelçukluları Döneminde Türk İslâm Şehri Olarak Konya*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yediyıldız, B.(1999). *Osmanlı Döneminde Türk Vakıfları Ya Da Türk Hayrat Sistemi*. Osmanlı 5. Toplum. (Ed.Güler Eren). Yeni Türkiye Yayınları. Ankara

Yerlikaya, İ.(1999). *Tanzimattan Önce Osmanlı Devleti'nde Belediye Hizmetleri*. Osmanlı 6 Teşkilât. Yeni Türkiye Yayınları. Ankara

Yörük, D.(2014).XVI. Yüzyılda Konya Kazâsında Su Değirmenleri ve Bezirhaneler. *Turkish Studies*.V.9/1.Ankara

Yüksel, H.(1990). *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Hayatında Vakıfların Rolü Üzerine Bir Araştırma (1585-1683).* Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara

Yüksel, E.(1991). *Âmil*, İslam Ansiklopedisi, TDV Yay., C.3, İstanbul

Zaim,S.(1999). *Yükselme Devrinde Osmanlı Devletinin İktisadi Durumu*. Osmanlı. III. Ankara

http://www.bilimvetarih.com/node/89, Alay Beyi Nedir ve Kimlere Denir?, (E.T:26.10.2015)

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Maliyedden Müdevver Defterleri no: 1874-8455

H. 1166 Yılına Ait Başmuhasebe Defteri

Dosya no:4089 Gömlek no:34-170 Arası Kayıtlar

H.1175 Yılına Ait Başmuhasebe Defteri

Dosya no:4645 Gömlek no: 114-160 Arası Kayıtlar

Ruznamçe Defterleri DFE No:0222 ve NŞT:1361

Cevdet Maliye-C.ML. No:23334-14403-10308-10897-30431-271

Cevdet Dahiliye-CD. No: 1391-2358-2869-4724

Ali Emiri Tasnifi III.Ahmed Dosya no:7 Gömlek No:565

Ali Emiri Tasnifi I. Mahmud Dosya no:256 Gömlek No:20837

Dosya No:255 Gömlek no: 20815

Ali Emiri Tasnifi III. Mustafa Dosya no:48 Gömlek Sıra no:3495

Dosya no:48 Gömlek Sıra no:3473-3474-3475

Ali Emiri Tasnifi SMST.III-225.17769.02

İbnülemin-İE.ML-023-119

Kamil Kepeci Tasnifi Defterleri-KK.: 3136

C.SM-19.992.01

Konya Mevlânâ Müzesi Arşivi

1 Numaralı Konya Şer'îye Sicili

4 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H.987-1049/M.1579-1639 ve H.1212-1274/ M.1797-1857)

5 Numaralı Konya Şer'îye Sicili

6 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H.1051-1052/M. 1641-1642)

7 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H.1053-1055/M. 1643-1645)

8 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H. 1055-1057/M. 1645-1647)

9 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H. 1054-1055/M 1644-1645)

10 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H.1070-1071/M.1659-1661)

11 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H.1071-1072/M.1661-1662)

13 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H.1088/M.1677)

14 Numaralı Konya Kadı Sicili (H.1080-1081/M.1669-1670)

17 Numaralı Konya Şer'îye Sicili

18 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H.1069-1070/M.1659-1660)

19 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H.1083-1084/M.1672-1673)

20 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H.1085-1086/M.1674-1675)

21 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H.1086-1087/M.1675-1676)

23 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H.1088/M.1677)

28 Numaralı Konya Şer'îye Sicili

33 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H.1094-1096/M.1683-1685)

34 Numaralı Konya Şer'îye Sicili

36 Numaralı Konya Şer'îye Sicili

37 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H.1102-1103/M.1691-1692)

38 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H.1103-1104/M.1692-1693)

39 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H.1113-1114/M.1701-1702)

40 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H. 1114-1115/M.1702-1703)

41 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H.1116/M.1703-1704)

42 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H.1118-1119/M.1706-1707)

43 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H.1119/M.1707)

44 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H.1122-1126/M.1710-1714)

45 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H. 1126-1127/M. 1714-1715)

46 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H.1125/M.1713)

47 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H. 1128-1129/M.1716-1717)

48 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H.1130-1131/M.1717-1718)

49 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H.1135-1136/M.1723-1725)

50 Numaralı Konya Kadı Sicili (H.1138-1139/M.1726-1727)

51 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H. 1140–1141 / M. 1727–1729)

52 Numaralı Konya Kadı Sicili (H.1143-1144/M.1730-1731)

53 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H.1148-1149/M.1736-1737)

54 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H.1150-1152/M.1738-1740)

55 Numaralı Konya Şer'îye Sicili

57 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H.1162/M.1749)

59 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H. 1179–1182 / M. 1765–1768)

60 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H.1184/M.1770)

62/F Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H.1187-1189/M.1773-1775)

66/E Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H.1206-1209/M.1792-1795)

67 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (H.1209-1212/M.1795-1797)

281-282-286-293 Numaralı Karaman Kadı Sicili

1 Numaralı Karaman Ahkam Defteri (H.1155-1158/M.1742-1745)

EKLER

EK-1 Tablo: Konya İhtisâb Mukataası Kayıtları

Gömlek no	Tarih	Görevli	Mültezim	Ücret	Veriliş Nedeni
115	2 Ekim 1730	Köle Şüterban oğlu Osman	Konya ihtisâbı mukataası emini	Günlük 2 akçe	Emeklilik ulufesi
69	24 Kasım 1730	Musa İbrahim	Konya ihtisâb mukaatası emini	Günlük 2 akçe	Emeklilik ulufesi
75	24 Kasım 1730	İbrahim Mehmed Beğşehri	Konya ihtisâb mukaatası emini	Günlük 2 akçe	Emeklilik ulufesi silahdar
112	4 Aralık 1730	Abdullah Mustafa Beğşehri	Konya ihtisâb mukaatası emini	Günlük 2 akçe	Sipahi emeklilik ulufesi
88	13 Aralık 1730	Veli Mehmed Beğşehri	Konya ihtisâb mukaatası emini	Günlük 2 akçe	Emeklilik ulufesi sipahi
39	23 Aralık 1730	Beyşehirli Veli Mehmet	İhtisâb mukataası emini Derviş Ahmet Ağa	Günlük 2 akçe	Emeklilik ulufesi sipahi
68	24 Aralık 1730	Derviş İbrahim oğlu Hüseyin	İhtisâb mukataası emini Derviş Ahmet Ağa	Günlük 3 akçe	Emeklilik ulufesi
51	30 Aralık 1730	Mustafa Mehmed Konya	Konya ihtisâbı mukataası emini	Günlük 14 akçe	Emeklilik ulufesi
20922	30 Aralık 1730	Hazreti Mevlana Hidayetullah oğlu Mustafa	Konya ihtisâbı mukataası emini	Günlük 10 akçe	Berat yenileme
54	30 Aralık 1730	Osman b. Gülşenbaz	Konya ihtisâbı mukataası emini	Günlük 2 akçe	Berat yenileme
62	11 Mart 1731	Eyyüb Veledeş	Konya ihtisâbı mukataası emini	Günlük 2 akçe	
119	26 Nisan 1731	Mustafa	Derviş Ahmet	Günlük 4 akçe	Bir yıllık ücret
71	20 Mayıs 1731	Mustafa Hasan	Konya ihtisâb mukaatası emini	Günlük 2 akçe	Silahdar emeklilik ulufesi
76	20 Mayıs 1731	Mustafa Mehmed	Konya ihtisâb mukaatası emini	Günlük 14 akçe	-

74	20 Mayıs 1731	Mustafa b. Hidayetullah	Konya ihtisâb mukaatsı emini	Günlük 10 akçe	-
78	20 Mayıs 1731	Süleyman Ilgın Hızır	Konya ihtisâb mukaatası emini	Günlük 3 akçe	Emeklilik ulufesi Silahdar
113	25 Mayıs 1731	Ali Mehmed	Konya ihtisâb mukaatası emini	Günlük 6 akçe	Cebeci emeklilik
169	4 Temmuz 1731	Veli Mehmed Beğşehir	Konya ihtisâb mukaatası emini	Günlük 2 akçe	Emeklilik ulufesi Sipahi
56	10 Temmuz 1731	Osman b. Gül Şirtan	Konya ihtisâbı mukataası emini	Günlük 2 akçe	-
57	10 Temmuz 1731	Veli Mehmed	Konya ihtisâbı mukataası emini	Günlük 2 akçe	Berat yenileme
58	10 Temmuz 1731	Mustafa Abdülgafur	Konya ihtisâbı mukataası emini	Günlük 2 akçe	Berat yenileme
40	11 Temmuz 1731	Mustafa	Derviş Ahmet Ağa	Günlük 2 akçe	Emeklilik ulufesi Sipahi
42	11 Temmuz 1731	Mehmed Musa Serdengeçti	Derviş Ahmet Ağa	Günlük 3 akçe	Belgrad savaşında yaralanmış sipahi emekli ulufesi
60	17 Temmuz 1731	İbrahim b. Veli	Konya ihtisâb mukaatası emini	Günlük 2 akçe	Emeklilik ulufesi
65	11 Temmuz 1731	Seyit Hafız Seyfullah	Konya ihtisâb mukaatası emini	Günlük 3 akçe	7. bölükte cebeci
90	11 Temmuz 1731	Mehmed Halil	Konya ihtisâb mukaatası emini	Günlük 2 akçe	Abisi Mehmed Hasan'ın ölümü ile boşalan yere
120	23 Temmuz 1731	İbrahim b. Veli	Konya ihtisâb mukaatası emini	Günlük 2 akçe	Kuyu ve musluk mütevellisi emeklilik
127	23 Temmuz 1731	Mustafa	Konya ihtisâb mukaatası emini	günlük 4 akçe	-
83	8 Ağustos 1731	Derviş Mustafa ve Hüseyin	Konya ihtisâb mukaatası emini	Günlük 5 akçe	Emeklilik ulufesi
41	12 Kasım 1731	Şerife Hatun	Derviş Ahmet ağa	Günlük 4 akçe	-
46	4 Şubat 1732	Seydişehirli Mustafa Ahmet	Derviş Ahmet	Günlük 11 akçe	Silahdar emeklilik ulufesi

80	16 Şubat 1732	Derviş Arif Mehmed oğlu Ebubekir	Konya ihtisâb mukaatası emini	Günlük 20 akçe	7. bölükte silahdar
106	26 Şubat 1732	Mustafa Ahmet Seydişehri	Konya ihtisâb mukaatası emini	Günlük 3 akçe	Silahdar emeklilik ulufesi
51	24 Haziran 1734	Derviş Mehmed	Konya ihtisâb mukataası emini	Günlük 8 akçe	9. bölükte silahdar
53	2 Şubat 1738	İsmail Konevi	Konya ihtisâb mukataası emini	Günlük 8 akçe	14. bölükte silahdar
59	27 Kasım 1738	Halil Mevlevi	Konya ihtisâb mukataası emini	Günlük 1 akçe	Mehmed Mevlevi'nin ölümü ile boşalan görev
105	23 Kasım 1740	Hasan	Konya ihtisâb mukataası emini	Günlük 3 akçe	7. bölükte cebeci olan Sadık Mehmed'in yerinin boşalması
160	24 Kasım 1740	Seyit Ebubekir	Konya ihtisâb mukataası emini	Günlük 20 akçe	Cebecilerden 7.bölükte görev (piyade mukabelesinde derkenar)
117	11 Mart 1741	Halil Mustafa	Konya ihtisâb mukaatası emini	Günlük 2 akçe	Emeklilik ulufesi Silahdar
119	24 Mayıs 1742	Ali Hasan	Konya ihtisâbı mukataası emini	Günlük 2 akçe	Emeklilik ulufesi Silahdar
37	8 Ocak 1743	Abdülkadir oğlu Hüseyin	Vakıflar gelirinden mütevellisi tarafından verilecek	Günlük 4 akçe	Konya ihtisâb mukataasına bağlı Belviran köyü Eşref Hacı Mehmed Cami imamının ölümü
79	8 Ocak 1743	İbrahim Osman	Konya ihtisâb mukaatası emini	Günlük 10 akçe	Emeklilik ulufesi Silahdar
82	8 Ocak 1743	Derviş Mehmed	Konya ihtisâb mukaatası emini	Günlük 12 akçe	11. bölükte cebeci olan Cafer'in yerinin boşalması
70	8 Ocak 1743	Seyit Hacı Mahmut	Konya ihtisâb mukatası emini	Günlük 3 akçe	6. bölükte topçu olan Hasan Hüseyin

					Erzurum'un yerinin boşalması
73	8 Ocak 1743	Hasan	Konya ihtisâb mukaatası emini	Günlük 20 akçe	7. bölükte cebeci olan Sadık Mehmedin yerinin boşalması
77	8 Ocak 1743	Şeyhzade Şeyh Ebubekir	Konya ihtisâb mukaatası emini	Günlük 12 akçe	21. bölükte topçu olan Hasan Ali ivas yerinin boşalması
37	27 Ocak 1744	Hüseyin Abdülkadir	Konya ihtisâb mukataası emini Derviş Ahmet	Bir yıllık ücretini almıştır	Imamlık görevi
47	27 Ocak 1744	İbrahim Osman	Konya ihtisâb mukataası emini	günlük 10 akçe	Emeklilik ulufesi
61	18 Nisan 1744	Mevlevi Yakup Çelebi b. Ahmet Çelebi	Konya ihtisâb mukataası emini	Günlük 12 akçe 2 si ihtisâb mukataasından 10 u hazineden	Halil Sakin b. Şehdi'nin ölümü sonucu boşalan makama
100	28 Nisan 1744	Ahmet çelebi oğlu Yakub Çelebi	Konya ihtisâb mukaatası emini derviş Ahmet	Günlük 2 akçe	Emeklilik ulufesi
102	1 Mayıs 1744	Recep Ömer Seydişehri	Konya ihtisâbı mukataası emini Ahmet Hidayetullah	Günlük 1 akçe	Emeklilik ulufesi Sipahi
98	29 Haziran 1744	Receb Ömer Seydişehri	Konya ihtisâb mukataası emini	Günlük 1 akçe	E+meklilik ulufesi Silahdar
43	21 Ağustos 1744	Seyit Hacı Mahmut	Derviş Ahmet	Günlük 3 akçe	6. Bölükte topçu
109	27 Ağustos 1744	Hüseyin	Konya ihtisâbı mukataası emini	Günlük 3 akçe	-
170	1 Ekim 1744	Seyit Ebubekir	Konya ihtisâbı mukataası emini	Günlük 6 akçe	Babasının vefatı sonucu yerine göreve devam
103	9 Ekim 1744	Seyit Hafız Seyfullah	Konya ihtisâbı mukataası emini	günlük 9 akçeye	7. bölükte cebecilerden Abdullah Ahmet İstanbul'un yerinin boşalması

44	12 Ekim 1744	Seyit Hafız Seyfullah	Derviş Ahmet	Günlük 3 akçe	Cebecilerden 7. Bölükte görev yapan Abdullah Ahmet İstanbul'un yerinin boşalması
66	19 Ekim 1744	Şerife Hatun	Konya ihtisâb mukataası emini Derviş Ahmet	Günlük 3 akçe	Osman Ömer Konya nın ölümü sonucu yerinin boşalması
110	21 Mayıs 1745	Mehmet Ali Konya	Konya ihtisâb mukataası emini Derviş Ahmet	Günlük 1 akçe	Emeklilik ulufesi Sipahi
159	28 Mart 1746	Şeyh Ebubekir	Konya ihtisâb mukataası emini Derviş Ahmet Çelebi	Günlük 6 akçe	Seyit Mehmet bunamadan dolayı görevini yerine getireediği için yerine oğlu Şeyh Ebubekir
84	17 Nisan 1746	Seyit Ebubekir	Konya ihtisâb mukaatası emini	Günlük 12 akçe	-
38	26 Kasım 1746	Hacı Mehmet imam olarak	Konya ihtisâb mukataası emini Derviş Ahmet Çelebi	Günlük 2 akçe	cami imamı Hüseyin oğlu Mehmet'in ölümü
55	3 Aralık 1746	Mehmet b. Halil biradereş	Konya ihtisâb mukataası emini	Günlük 2 akçe	Mehmet b. Hasan'ın ölümüyle boşalan göreve
138	30 Temmuz 1747	Şeyh Seyit Ebubekir	Derviş Ahmet	Günlük 6 akçe	-
97	7 Aralık 1747	El-hac Ahmet	Konya ihtisâb mukataası emini	Günlük 1 akçe	Mehmet Fettah'ın ölümü silahdar
3475	17 Mayıs 1748	Mehmet	Konya ihtisâb mukataası emini	Günlük 2 akçe	Eyüp'ün yerinin boşalması
114	21 Eylül 1749	Şeyh Ebubekir	Konya ihtisâb mukataası emini	Günlük 12 akçe	6. bölükte cebeci
60	30 Mart 1751	İbrahim b. Veli	Konya ihtisâb mukataası emini Derviş Ahmet	Günlük 2 akçe	1 yıllık ücret
38	14 Eylül 1752	Hacı Mehmet	Konya ihtisâb mukataası emini	Bir yıllık ücret	imam olarak

			Derviş Ahmet Çelebi		
120	2 Kasım 1751	Şeyh Ebubekir	Konya ihtisâb mukataası emini Derviş Ahmet Çelebi	Günlük 6 akçe	1 yıllık ücret
49	22 Eylül 1752	Ali Mehmet Konya	Konya ihtisâb mukataası emini Ahmet ağa	Günlük 6 akçe	1 yıllık ücret
48	14 Ekim 1752	Şeyh Ebubekir	Ahmet Çelebi	Günlük 6 akçe	1 yıllık ücret
89703	1752	Şeyh Mustafa	Konya ihtisâb mukataası emini	Günlük 10 akçe	1 yıllık ücret
20815	1 Ekim 1753	Eyüp Veledeş	Derviş Ahmet	Günlük 6 akçe	1 yıllık ücret
3495	12 Aralık 1755	Seyit Mehmet	Konya ihtisâb mukataası	Günlük 1 akçe	Berat yenileme
3473	9 Aralık 1757	Seyit Mustafa	Konya ihtisâb mukataası	Günlük 8 akçe	Abdülkerim'in yerinin boşalması
3474	22 Mart 1758	Ömer oğlu Ahmet	Konya ihtisâb mukataası	Günlük 6 akçe	Ali oğlu İsmail'in yerinin boşalması
30431	18 Kasım 1789	Hacı İsmail	Konya ihtisâb mukataası	Günlük 10 akçe	1 yıllık ücret
89676	10 Mart 1797	Seyit Ömer Efendi oğlu Seyit abdülkadir	Konya ihtisâb mukataası	Günlük 20 akçe	Mesnevihanda görevli

Kaynak: Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, H.1166 ve 1175 yıllarına ait Konya İhtisâb Mukataası Başmuhasebe Defteri, Ali Emiri Tasnifi I. MAHMUD, III. MUSTAFA ve III. AHMED, Cevdet Maliye

EK-2 Tablo: XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Konya'daki Bazı Tımar Gelirleri

Yıl	Tımar Bölgesi	Tımar Sahibi	Tımarın Değeri
1707/1118	Ereğli nahiyesi/…	Hüseyin	6200 akçe
1718/1130	Ereğli nahiyesi/ Aküyük	Ahmet oğlu Salih	6000 akçe
1719/1131	Ereğli nahiyesi/…	Hüseyin	15000 akçe
1719/1131	Ereğli nahiyesi/…	Abdullah oğlu Yusuf	8200 akçe
1720/1132	Ereğli nahiyesi/ Koçak	Yusuf	3200 akçe
1720/1132	Ereğli nahiyesi/Koçak	Mehmed	3200 akçe
1720/1132	Ereğli nahiyesi/ Koçak	Osman	2200 akçe
1722/1134	Ereğli nahiyesi/Daman	İbrahim oğlu Ali	6650 akçe
1722/1135	Ereğli nahiyesi/ Aküyük	Ali	3000 akçe
1725/1138	Ereğli nahiyesi/ Hasırlu	Mehmed oğlu Süleyman	6000 akçe
1726/1139	Ereğli nahiyesi/ Musabeğlü	Halil oğlu Osman	15770 akçe
1726/1139	Ereğli nahiyesi/ Haçi	İbrahim oğlu Süleyman	7700 akçe
1726/1139	Ereğli nahiyesi/ Evliya	Seyit Ali	3000 akçe
1726/1139	Ereğli nahiyesi/ Beğşehir	Seyit Ali	3400 akçe
1727/1139	Ereğli nahiyesi/Haçi	Mustafa	8000 akçe
1728/1140	Ereğli nahiyesi/…	Osman	3000 akçe
1728/1140	Ereğli nahiyesi/ Evliya	Ali	11400 akçe
1728/1140	Ereğli nahiyesi/ Dağlucaköy	Recep	3200 akçe
1728/1140	Ereğli nahiyesi/ Demam	Ali	6560 akçe
1728/1140	Ereğli nahiyesi/ İnemescidi	Mehmed	16564 akçe
1728/1140	Ereğli nahiyesi/ Aküyük	Mehmed	3000 akçe
1728/1140	Ereğli nahiyesi/…	Halil oğlu Ömer	13000 akçe
1729/1141	Ereğli nahiyesi/Ağaç	Ali	8000 akçe
1729/1141	Ereğli nahiyesi/Gödet	Murad çavuş oğlu Osman	3000 akçe
1730/1142	Ereğli nahiyesi/ Barcı	Süleyman oğlu Mahmut	3000 akçe
1730/1142	Ereğli nahiyesi/ Sırkırkı	Süleyman oğlu Mahmut	2000 akçe

1730/1143	Ereğli nahiyesi/ Kuyucak	İbrahim oğlu Mehmed	2000 akçe
1730/1143	Ereğli nahiyesi/ Musabeğlü	Süleyman	8800 akçe
1731/1143	Ereğli nahiyesi/ Musabeğlü	Süleyman	11250 akçe
1731/1143	Ereğli nahiyesi/ Damal	Hasan	6650 akçe
1731/1143	Ereğli nahiyesi/ …	Ali	11400 akçe
1731/1143	Ereğli nahiyesi/ Daban	Ahmed	12000 akçe
1731/1143	Ereğli nahiyesi/ Haçi	Abdullah oğlu Süleyman	3000 akçe
1734/1146	Ereğli nahiyesi/ Tavlum	Ahmet	8467 akçe
Yıl	**Tımar Bölgesi**	**Tımar Sahibi**	**Tımarın Değeri**
1708/1119	Eskil nahiyesi/…	Abdurrahman Ömerli	2000 akçe
1709/1120	Eskil nahiyesi/ Koçak	Halil	6400 akçe
1718/1130	Eskil nahiyesi/Beyrek Kapısı	Ivaz	4420 akçe
1718/1130	Eskil nahiyesi/…	İbrahim	3420 akçe
1719/1131	Eskiil nahiyesi	Mehmed oğlu Osman	6420 akçe
1719/1131	Eskiil nahiyesi/ Germasun	Memiş	3500 akçe
1719/1131	Eskiil nahiyesi/ Kırud	Memiş	3000 akçe
1719/1131	Eskil nahiyesi/	Halil	3000 akçe
1719/1131	Eskiil nahiyesi/Kayacık	Ali oğlu Abdülkerim	2100 akçe
1719/1131	Eskiil nahiyesi/Virancık	Ali oğlu Abdülkerim	2200 akçe
1719/1131	Eskil nahiyesi/ Başkuyu	Osman oğlu Hacı Halil	10000 akçe
1720/1132	Eskil nahiyesi/Ilıcasu	Hüseyin	2000 akçe
1720/1132	Eskil nahiyesi/Suluk	Hüseyin	3000 akçe
1720/1132	Eskil nahiyesi/ Tımraş	Yusuf	5500 akçe
1722/1135	Eskil nahiyesi/Başkuyu	Abdullah oğlu Süleyman	10000 akçe
1726/1138	Eskil nahiyesi/ Ortaviran	Ali	2200 akçe
1727/1139	Eskil nahiyesi/ Ortaviran	Mehmed	2200 akçe
1727/1139	Eskil nahiyesi/ İncesu	Seyit Ali	2000 akçe
1727/1139	Eskil nahiyesi/ Kapucak	Seyit Ali	3000 akçe
1727/1139	Eskil nahiyesi/ Ortaviran	Ali	3200 akçe
1727/1139	Eskil nahiyesi/ Birgikapusu	Mehmed	6000 akçe

1727/1140	Eskil nahiyesi/ Başkuyu	Hüseyin	10000 akçe
1728/1140	Eskil nahiyesi/ Kıroba	Musa	15300 akçe
1728/1140	Eskil nahiyesi/ Hacıgedik	Süleyman	3200 akçe
1728/1140	Eskil nahiyesi/ Dekli	Mustafa oğlu Osman	3000 akçe
1728/1140	Eskil nahiyesi/ Ortaviran	Ali	2200 akçe
1729/1141	Eskil nahiyesi/ Ortaviran	Mehmed	2300 akçe
1729/1141	Eskil nahiyesi/ Şeyhliviran	Mustafa oğlu Osman	500 akçe
1729/1141	Eskil nahiyesi/ Düğlek	Osman	2000 akçe
1729/1142	Eskil nahiyesi/ Ortaviran	Ali	2200 akçe
1730/1142	Eskil nahiyesi/ Karaağaç	Hasan	3000 akçe
1730/1142	Eskil nahiyesi/ Osmancık	Süleyman oğlu Mahmut	9000 akçe
1730/1142	Eskil nahiyesi/…	Musa	10300 akçe
1730/1143	Eskil nahiyesi/ Sekiağıl	Ömer	3000 akçe
1730/1143	Eskil nahiyesi/ Dekişme	Ali oğlu Mehmed	3000 akçe
1730/1143	Eskil nahiyesi/ Beşağıl	Ali oğlu Mehmed	5000 akçe
1730/1143	Eskil nahiyesi/ Başkuyu	Hasan	10000 akçe
1734/1146	Eskil nahiyesi/Kayacık	Ali oğlu İbrahim	9600 akçe
1735/1147	Eskil nahiyesi/ Birgi Kapısı	Osman oğlu Mahmut	9630 akçe
Yıl	**Tımar Bölgesi**	**Tımar Sahibi**	**Tımarın Değeri**
1708/1119	Turgut Nahiyesi/…	İsmail	4300 akçe
1719/1131	Turgut nahiyesi/Kızılviran	Ali oğlu Abdülkerim	2000 akçe
1719/1131	Turgut nahiyesi/ Geyikpınarı	İbrahim	5000 akçe
1719/1131	Turgut nahiyesi/Biyr-i Kebir	Abdülkerim oğlu Abdurrahman	3900 akçe
1720/1132	Turgut nahiyesi/ Karabel Kavağı	Abdurrahman oğlu Mehmed	2200 akçe
1720/1132	Turgut nahiyesi/Gökhan	Abdi oğlu Mehmed	2100 akçe
1720/1132	Turgut nahiyesi/Devres	Ivaz	2300 akçe

1720/1132	Turgut nahiyesi/Urucak	Ivaz	2000 akçe
1720/1132	Turgut nahiyesi/ Susuzağıl	Ahmed	1980 akçe
1720/1132	Turgut nahiyesi/ Alacadağ	İbrahim oğlu Kasım	3000 akçe
1720/1132	Turgut nahiyesi/ …	İbrahim oğlu Kasım	3000 akçe
1721/1133	Turgut nahiyesi/ Geyikpınarı	Seyit Mehmed	3700 akçe
1721/1133	Turgut nahiyesi/ Kolaç	Şahin	2000 akçe
1721/1133	Turgut nahiyesi/ …	Şahin	2000 akçe
1722/1134	Turgut nahiyesi/ Sarayviran	Mustafa	2000 akçe
1722/1135	Turgut nahiyesi/ Serikviran	Ali	2100 akçe
1722/1135	Turgut nahiyesi/ …	İsa	3000 akçe
1722/1135	Turgut nahiyesi/ Alsudak	İsa	3000 akçe
1727/1139	Turgut nahiyesi/ …	Hüseyin	3200 akçe
1727/1139	Turgut nahiyesi/ Porsukviran	Mahmut	2100 akçe
1728/1140	Turgut nahiyesi/ …	Ahmed	3500 akçe
1728/1140	Turgut nahiyesi/ Kiliseli	Ahmed	2999 akçe
1728/1140	Turgut nahiyesi/ Küçük Ali	Ahmed	2000 akçe
1728/1140	Turgut nahiyesi/ Balçıkhisar	Mehmed	2200 akçe
1728/1140	Turgut nahiyesi/ Karaüyük	Mehmed	5000 akçe
1728/1140	Turgut nahiyesi/ Kovanlu	Mehmed	2000 akçe
1728/1140	Turgut nahiyesi/ Sütlüce	Mehmed	2000 akçe
1728/1140	Turgut nahiyesi/ Akpınar	Ömer	5280 akçe

1728/1140	Turgut nahiyesi/ Şekerkuyu	İbrahim	2200 akçe
1728/1140	Turgut nahiyesi/ Bükçe	Süleyman	2100 akçe
1728/1140	Turgut nahiyesi/ Delikkuyu	Mustafa	3300 akçe
1728/1140	Turgut nahiyesi/ Sarayviran	Mehmed	2100 akçe
1729/1141	Turgut nahiyesi/ Gökçe	Süleyman	2100 akçe
1729/1141	Turgut nahiyesi/ Kiliseli	Ali	2150 akçe
1729/1141	Turgut nahiyesi/ …	Ali	2000 akçe
1730/1142	Turgut nahiyesi/ Göktaşlı	Seyit Mehmet	2400 akçe
1730/1142	Turgut nahiyesi/ Şekerlikuyu	Ali	2200 akçe
1731/1143	Turgut nahiyesi/ Gerdelü	Ahmet oğlu İsmail	2000 akçe
Yıl	**Tımar Bölgesi**	**Tımar Sahibi**	**Tımarın Değeri**
1708/1119	Belviran nahiyesi/…	Osman	3900 akçe
1718/1130	Belviran nahiyesi	Mustafa	3000 akçe
1719/1130	Belviran nahiyesi	Abdülkerim	7350 akçe
1719/1130	Belviran nahiyesi	İbrahim	2600 akçe
1719/1131	Belviran nahiyesi/Balçık hisarı	Abdullah oğlu Ali	3000 akçe
1719/1131	Belviran nahiyesi/Çandır	Abdullah oğlu Ali	3000 akçe
1719/1131	Belviran nahiyesi	Abdullah oğlu Ali	2000 akçe
1719/1131	Belviran nahiyesi/…	Abdullah oğlu Ali	8000 akçe
1719/1131	Belviran nahiyesi/ Hisar	Halil	3000 akçe
1719/1131	Belviran nahiyesi/ Ağras	Abdi oğlu Mehmed	3000 akçe
1719/1131	Belviran nahiyesi/ Manyan	İbrahim	2600 akçe
1719/1131	Belviran nahiyesi/ Üçkilise	İbrahim	5000 akçe
1719/1131	Belviran nahiyesi/ Kıraman	İbrahim	2000 akçe

1719/1131	Belviran nahiyesi /Güllü	Abdurrahman oğlu İbrahim	3000 akçe
1719/1131	Belviran nahiyesi/Durayda	Ahmet	7000 akçe
1719/1131	Belviran nahiyesi/Durayda	Seyit Mehmet	2000 akçe
1719/1131	Belviran nahiyesi	İbrahim oğlu Bardas	10700 akçe
1719/1131	Belviran nahiyesi/Susuzcaviran	Ali	3150 akçe
1719/1131	Belviran nahiyesi/…	Ali	3000 akçe
1719/1132	Belviran nahiyesi/ Alınak	Abdülkerim	3000 akçe
1719/1132	Belviran nahiyesi/ Göğer	Şahin	3000 akçe
1720/1132	Belviran nahiyesi/ Alişan	Musa	4000 akçe
1720/1132	Belviran nahiyesi/ Asar	Mustafa	3000 akçe
1720/1132	Belviran nahiyesi/ Şeyhi	Mustafa	3000 akçe
1720/1132	Belviran nahiyesi / Üçkilise	Abdurrahman oğlu İsmail	3000 akçe
1721/1132	Belviran nahiyesi / Köseler	Mehmed	6900 akçe
1721/1132	Belviran nahiyesi / Köçelek	Mehmed	3000 akçe
1722/1134	Belviran nahiyesi /Asar	Mustafa	2200 akçe
1722/1134	Belviran nahiyesi /Koçak	Osman	3000 akçe
1722/1134	Belviran nahiyesi / Balçıkşeyh	Mustafa	2000 akçe
1722/1134	Belviran nahiyesi/ Esadlar	Mustafa	2200 akçe
1722/1134	Belviran nahiyesi/ Akviran	Mustafa	3000 akçe
1722/1134	Belviran nahiyesi/ Malcık	Mustafa	3000 akçe
1722/1134	Belviran nahiyesi/ Balçıkhisarı	Ali	2200 akçe
1722/1134	Belviran nahiyesi/ Akmeşe	Ali	3635 akçe

1722/1134	Belviran nahiyesi/ Bardas	Mehmed	7700 akçe
1726/1139	Belviran nahiyesi/…	Abdullah	9300 akçe
1727/1139	Belviran nahiyesi/Saraycık	Ahmed	3000 akçe
1727/1139	Belviran nahiyesi/Alınak	Abdi	2000 akçe
1727/1139	Belviran nahiyesi/Şeyhi	Abdi	3000 akçe
1727/1139	Belviran nahiyesi/ Beleni	Hasan oğlu Hüseyin	9000 akçe
1727/1139	Belviran nahiyesi/ Balçıkşeyh	Seyit Mehmed	2000 akçe
1727/1139	Belviran nahiyesi/ Asar	Hacı Ali	2200 akçe
1727/1139	Belviran nahiyesi/ Koçak	Hacı Ali	3000 akçe
1727/1139	Belviran nahiyesi/ Göynük	Mehmed	3000 akçe
1727/1139	Belviran nahiyesi/ Yahşiviran	Mehmed	3000 akçe
1727/1139	Belviran nahiyesi/ Kökez	Ahmed	3000 akçe
1727/1139	Belviran nahiyesi/ Toylucabeğ	Ahmed	5000 akçe
1727/1139	Belviran nahiyesi/ Karahalil	İbrahim	2000 akçe
1727/1139	Belviran nahiyesi/ Kirli	İbrahim	3100 akçe
1727/1139	Belviran nahiyesi/ Ali	İbrahim	2100 akçe
1727/1139	Belviran nahiyesi/ Üçkilise	İbrahim oğlu Mehmed	9400 akçe
1727/1139	Belviran nahiyesi/ Balçık	Seyit Mehmed	2000 akçe
1727/1139	Belviran nahiyesi/ …	İbrahim oğlu Halil	5000 akçe
1727/1139	Belviran nahiyesi/ Toylucabeğ	Mahmut	5000 akçe
1728/1140	Belviran nahiyesi/ Asar	Hacı Ali	2200 akçe
1728/1140	Belviran nahiyesi/ Balçıkşeyh	Mehmet	2000 akçe
1728/1140	Belviran nahiyesi/ Durayda	Bekir	4000 akçe
1728/1140	Belviran nahiyesi/ Sarıca	Bekir	3000 akçe
1728/1140	Belviran nahiyesi/ Koşak	Ali oğlu Mehmed	3000 akçe

1728/1140	Belviran nahiyesi/ Çuludelik	Mehmed	1400 akçe
1728/1140	Belviran nahiyesi/ Asar	Halil	2000 akçe
1728/1140	Belviran nahiyesi/ Koçak	Halil	3000 akçe
1728/1140	Belviran nahiyesi/ Balçıkşeyh	İsmail oğlu Halil	3000 akçe
1728/1140	Belviran nahiyesi/ Kızılcakışla	Ömer	3000 akçe
1728/1140	Belviran nahiyesi/ Çandır	Ömer	3000 akçe
1728/1140	Belviran nahiyesi/ Manyan	Ahmed oğlu Mehmed	2100 akçe
1728/1140	Belviran nahiyesi/ Asar	Hacı Ali	9200 akçe
1728/1140	Belviran nahiyesi/ Balçık	Hacı Ali	2000 akçe
1728/1140	Belviran nahiyesi/ Dişlik	Mustafa	2100 akçe
1728/1140	Belviran nahiyesi/ Mescidlü	Mustafa	3000 akçe
1728/1140	Belviran nahiyesi/ Köker	Ahmed	3000 akçe
1728/1140	Belviran nahiyesi/ Sığırlı	Mustafa	3000 akçe
1728/1140	Belviran nahiyesi/ Susuzcaviran	Veli	9150 akçe
1728/1140	Belviran nahiyesi/ Ortaviran	Mustafa oğlu Osman	2000 akçe
1728/1140	Belviran nahiyesi/ Manyan	Mehmed	2100 akçe
1728/1140	Belviran nahiyesi/ Alınan	İbrahim	2000 akçe
1728/1140	Belviran nahiyesi/ Şeyhi	İbrahim	3000 akçe
1728/1140	Belviran nahiyesi/ Kurucaköy	Mehmed	2000 akçe
1728/1140	Belviran nahiyesi/ Simaş	Mehmed	2000 akçe
1728/1140	Belviran nahiyesi/ Armutlu	Hüseyin oğlu Mehmed	3000 akçe
1728/1140	Belviran nahiyesi/ Detse	Hacı Sami	2100 akçe
1728/1140	Belviran nahiyesi/ Göynük	Ali	3000 akçe

1728/1141	Belviran nahiyesi/ Karakilise	İbrahim	3000 akçe
1728/1141	Belviran nahiyesi/ Kirli	İbrahim	3100 akçe
1728/1141	Belviran nahiyesi/ Alişar	İbrahim	2100 akçe
1729/1141	Belviran nahiyesi/ Davdas	Ahmet	9000 akçe
1729/1141	Belviran nahiyesi/ Şeyhler	Mustafa	2000 akçe
1729/1141	Belviran nahiyesi/ Ortaviran	Mustafa oğlu Osman	2000 akçe
1729/1141	Belviran nahiyesi/ Armutlu	Ömer	3000 akçe
1729/1141	Belviran nahiyesi/ Akkışla	Mahmut oğlu Mehmed	3635 akçe
1729/1141	Belviran nahiyesi/ Eşme	Ali	3000 akçe
1729/1141	Belviran nahiyesi/ Elmasun	Murad çavuş oğlu Osman	10000 akçe
1729/1141	Belviran nahiyesi/ Göynük	Mehmed	10400 akçe
1729/1142	Belviran nahiyesi/ Simad	Mustafa	2000 akçe
1729/1142	Belviran nahiyesi/ Alan	Abdülkerim oğlu Abdullah	9250 akçe
1729/1142	Belviran nahiyesi/ Göynük	Yunus oğlu Ali	3000 akçe
1730/1142	Belviran nahiyesi/…	Ali	11000 akçe
1730/1142	Belviran nahiyesi/ Armudsun	Mehmed	3300 akçe
1730/1143	Belviran nahiyesi/ Manyan	İbrahim oğlu Mehmed	2600 akçe
1730/1143	Belviran nahiyesi/ Üçkilise	İbrahim oğlu Mehmed	5000 akçe
1730/1143	Belviran nahiyesi/ Armutlu	Süleyman	3000 akçe
1730/1143	Belviran nahiyesi/ Toylucabeğ	İbrahim oğlu Halil	5000 akçe
1730/1143	Belviran nahiyesi/ Balçıkhisar	İbrahim oğlu Halil	6300 akçe

1730/1143	Belviran nahiyesi/ Koçak	Adullah oğlu Mehmed	3000 akçe
1731/1143	Belviran nahiyesi/ Göğer	Seyit Mustafa	3000 akçe
1731/1143	Belviran nahiyesi/ Göynük	Mehmed	10400 akçe
1731/1143	Belviran nahiyesi/ Durayda	Hüseyin	9000 akçe
1732/1144	Belviran nahiyesi/ Bademli	Mehmed oğlu Hüseyin	7700 akçe
1734/1146	Belviran nahiyesi /Bademli	Mehmet oğlu Hüseyin	7700 akçe
1734/1146	Belviran nahiyesi /Hisar	Mustafa	9000 akçe
1735/1147	Belviran nahiyesi /Kökez	Mehmet oğlu Ahmet	9780 akçe
Yıl	**Tımar Bölgesi**	**Tımar Sahibi**	**Tımarın Değeri**
1709/1120	Hatunsaray nahiyesi/ Kuyucak	Ali	2400 akçe
1719/1131	Hatunsaray nahiyesi/Alanlu	Ali oğlu Abdülkerim	2000 akçe
1719/1131	Hatunsaray nahiyesi/ Gürelma	Abdi oğlu Mehmed	2999 akçe
1720/1132	Hatunsaray nahiyesi/ Üsküsse	Abdurrahman oğlu Mehmed	9000 akçe
1720/1132	Hatunsaray nahiyesi/ Kapucak	Abdurrahman oğlu İsmail	2400 akçe
1722/1134	Hatunsaray nahiyesi/Detse	İbrahim	11000 akçe
1726/1139	Hatunsaray nahiyesi/ Virancık	Mehmed	5000 akçe
1728/1140	Hatunsaray nahiyesi/ Kolukışlası	Mustafa	3000 akçe
1728/1140	Hatunsaray nahiyesi/ Akviran	Ahmed	10000 akçe
1728/1140	Hatunsaray nahiyesi/ Çayırgölü	Ahmed	8300 akçe
1729/1141	Hatunsaray nahiyesi/ Akviran	Ahmet oğlu Ali	5000 akçe
1731/1143	Hatunsaray nahiyesi/ Akviran	Ahmet oğlu Mehmed	5000 akçe

1731/1144	Hatunsaray nahiyesi/…	Ahmed	8200 akçe
1735/1147	Hatunsaray nahiyesi/…	Mehmet oğlu Ahmet	10000 akçe
1735/1147	Hatunsaray nahiyesi /Kilise	Şahin oğlu Ali	12000 akçe
1736/1148	Hatunsaray nahiyesi	Ahmet oğlu Mustafa	8200 akçe
Yıl	**Tımar Bölgesi**	**Tımar Sahibi**	**Tımarın Değeri**
1709/1120	Aladağ nahiyesi/…	Mustafa Sadık	5000 akçe
1718/1130	Aladağ nahiyesi/ Osad	Ali	11000 akçe
1718/1130	Aladağ nahiyesi / Ağaçlar	Abdurrahman oğlu Mehmed	3000 akçe
1719/1131	Aladağ nahiyesi/…	Ahmet oğlu Osman	2000 akçe
1719/1131	Aladağ nahiyesi/Hadim	Osman oğlu Hacı Halil	3000 akçe
1719/1131	Aladağ nahiyesi/Hadim	Hasan	3000 akçe
1719/1132	Aladağ nahiyesi/ Yelmez	Hüseyin oğlu Hasan	3000 akçe
1719/1132	Aladağ nahiyesi/ Asar	Hüseyin oğlu Hasan	2000 akçe
1720/1132	Aladağ nahiyesi/ Armutlu	Mehmed	2000 akçe
1720/1132	Aladağ nahiyesi/ Sakı	Mustafa	8000 akçe
1722/1134	Aladağ nahiyesi/ Bayramlık	Ömer	3700 akçe
1722/1134	Aladağ nahiyesi/ Keçimen	Ömer	2100 akçe
1722/1134	Aladağ nahiyesi/ Koçak	Ömer	6600 akçe
1727/1139	Aladağ nahiyesi/ Oduncu	Abdi	3000 akçe
1727/1139	Aladağ nahiyesi/ Saçı	Abdullah	5000 akçe
1727/1139	Aladağ nahiyesi/ Yağcılar	Hasan oğlu Mustafa	11900 akçe
1727/1139	Aladağ nahiyesi/ Kalınağıl	Ömer	7999 akçe
1727/1139	Aladağ nahiyesi/ …	Mehmed ve Mustafa	14000 akçe

1727/1139	Aladağ nahiyesi/ Alan	Hasan	11957 akçe
1727/1139	Aladağ nahiyesi/ Sami	Abdullah	2000 akçe
1727/1139	Aladağ nahiyesi/ Alan	Nurullah	2000 akçe
1727/1139	Aladağ nahiyesi/ Oduncu	Ali	3000 akçe
1727/1139	Aladağ nahiyesi/ …	Ali	2000 akçe
1727/1139	Aladağ nahiyesi/ Selamlar	Mehmed oğlu İbrahim	8000 akçe
1727/1140	Aladağ nahiyesi/ Kalınağıl	Şaban	7999 akçe
1728/1140	Aladağ nahiyesi/ Çuna	İbrahim	2000 akçe
1728/1140	Aladağ nahiyesi/ Uğurlu	Ömer	2000 akçe
1728/1140	Aladağ nahiyesi/ Oduncuk	Mehmed	3000 akçe
1728/1140	Aladağ nahiyesi/Yağcılar	Mustafa	2000 akçe
1728/1140	Aladağ nahiyesi/ Alan	Hüseyin oğlu Mehmed	2000 akçe
1728/1140	Aladağ nahiyesi/ Kalınağıl	Hüseyin	7999 akçe
1728/1140	Aladağ nahiyesi/ Kolaç	Receb	3000 akçe
1728/1141	Aladağ nahiyesi/ Alan	İbrahim	2000 akçe
1728/1141	Aladağ nahiyesi/ Kalınağıl	Hacı Ömer	7999 akçe
1729/1141	Aladağ nahiyesi/ Oduncu	Ali	3000 akçe
1729/1142	Aladağ nahiyesi/ Sami	Seyit İsmail	19299 akçe
1729/1142	Aladağ nahiyesi/ Kolaç	İbrahim oğlu Mehmed	14000 akçe
1730/1142	Aladağ nahiyesi/ Kolaç	Mehmed oğlu Osman	7000 akçe
1730/1142	Aladağ nahiyesi/ Ağaçlar	Mehmed oğlu Osman	3000 akçe
1730/1142	Aladağ nahiyesi/ Yağcılar	Süleyman oğlu Mahmut	3000 akçe
1730/1142	Aladağ nahiyesi/ Selamlı	Mehmed oğlu İbrahim	8000 akçe
1730/1143	Aladağ nahiyesi/ Kolaç	Mehmed oğlu Osman	3000 akçe

1730/1143	Aladağ nahiyesi/ Umurlar	Abdullah oğlu Mehmed	2000 akçe
1731/1143	Aladağ nahiyesi/ Kolaç	Mehmed oğlu Osman	3000 akçe
1731/1143	Aladağ nahiyesi/ Ağaçlar	Mehmed oğlu Osman	3000 akçe
1731/1143	Aladağ nahiyesi/ Yağcılar	Mustafa	11900 akçe
1735/1147	Aladağ nahiyesi	Hüseyin oğlu İbrahim	13199 akçe
1736/1148	Aladağ nahiyesi/ Molla Hacı	Seyit Mustafa	11000 akçe
1736/1148	Aladağ nahiyesi/ Akçaalan	Halil	17500 akçe
Yıl	**Tımar Bölgesi**	**Tımar Sahibi**	**Tımarın Değeri**
1710/1121	Sahra Nahiyesi/…	Mustafa İsmil	2000 akçe
1711/1122	Sahra nahiyesi/…	Ahmet	3585 akçe
1712/1123	Sahra nahiyesi/…	Ahmet	3585 akçe
1718/1130	Sahra nahiyesi/…	İbrahim oğlu Mustafa	2200 akçe
1718/1130	Sahra nahiyesi/…	Abdullah	6000 akçe
1718/1130	Sahra nahiyesi/Gür	Ivaz	6000 akçe
1718/1130	Sahra nahiyesi/Sırçalı	Abdülkerim	2000 akçe
1719/1131	Sahra nahiyesi	İbrahim oğlu Ali	3100 akçe
1719/1131	Sahra nahiyesi/ Ürünlü	Mustafa	2400 akçe
1719/1131	Sahra nahiyesi/	Halil	3000 akçe
1719/1131	Sahra nahiyesi/ Karkın	Halil	2000 akçe
1719/1131	Sahra nahiyesi/Kayalar	İbrahim oğlu Ali	3100 akçe
1719/1131	Sahra nahiyesi /Yıkıkviran	İsa	3000 akçe
1720/1132	Sahra nahiyesi	İbrahim	1400 akçe
1720/1132	Sahra nahiyesi/Murad Çiftliği	Ahmet	2200 akçe
1721/1133	Sahra nahiyesi /Alikaran	Ali oğlu Ahmet	2200 akçe
1721/1133	Sahra nahiyesi/Simak	Seyit Mehmed	1400 akçe

1722/1134	Sahra nahiyesi/ Sarlak	Mehmed	3400 akçe
1722/1135	Sahra nahiyesi/ Ürünlü	Ali	3550 akçe
1722/1135	Sahra nahiyesi/ Simak	Mehmed	1400 akçe
1723/1135	Sahra nahiyesi /Gömeçhisarı	Mehmet oğlu Ali	3000 akçe
1724/1136	Sahra nahiyesi /Gömeçhisarı	Mehmet oğlu Ali	3000 akçe
1725/1137	Sahra nahiyesi /Gömeçhisarı	Mehmet oğlu Ali	3000 akçe
1726/1138	Sahra nahiyesi/Simak	Mustafa	1400 akçe
1728/1140	Sahra nahiyesi/ Işıksulağı	Ali	1500 akçe
1728/1141	Sahra nahiyesi/…	Ömer	6000 akçe
1728/1140	Sahra nahiyesi/ Yıkıviran	Veli	3000 akçe
1728/1140	Sahra nahiyesi/ Kışlak	Ahmet	16535 akçe
1728/1140	Sahra nahiyesi/ Masak	Mustafa	1400 akçe
1729/1141	Sahra nahiyesi/ Kıllu	Ali	16535 akçe
1729/1141	Sahra nahiyesi/ Dekişme	Ali	3510 akçe
1729/1141	Sahra nahiyesi/ Çekme	Ali	3000 akçe
1730/1143	Sahra nahiyesi/ Çalık	Mehmet	2000 akçe
1730/1143	Sahra nahiyesi/ Çardak	Yusuf	1400 akçe
1730/1143	Sahra nahiyesi/ …	İsmail oğlu Ömer	3000 akçe
1794/1209	Sahra nahiyesi/ Gaziler	Mehmet oğlu Ali	6000 akçe
Yıl	**Tımar Bölgesi**	**Tımar Sahibi**	**Tımarın Değeri**
1718/1130	Kaş nahiyesi/Boyalu	Mustafa oğlu Ahmet	3096 akçe
1718/1130	Kaş nahiyesi/…	Abdullah oğlu Ivaz	3000 akçe
1718/1130	Kaş nahiyesi/ Bucakkışla	Abdurrahman oğlu Mehmed	3000 akçe
1718/1130	Kaş nahiyesi/İlisra	Sefer oğlu Murad	20000 akçe
1719/1131	Kaş nahiyesi	Abdullah oğlu Hasan	5000 akçe
1719/1131	Kaş nahiyesi	İbrahim oğlu Ali	8400 akçe
1719/1131	Kaş nahiyesi/Boranlu	Süleyman oğlu Mehmed	12999 akçe
1719/1131	Kaş nahiyesi/Kilise	Abdullah oğlu Hasan	3000 akçe
1719/1131	Kaş nahiyesi/Sis	Abdullah oğlu Hasan	2000 akçe
1719/1131	Kaş nahiyesi/Ilgar	İbrahim oğlu Ali	3000 akçe

1719/1131	Kaş nahiyesi/Bucakkışla	Abdullah oğlu Mehmed	2000 akçe
1719/1131	Kaş nahiyesi/Karaılgar	İbrahim oğlu Ali	6100 akçe
1719/1131	Kaş nahiyesi/Yassıviran	Seyfullah oğlu Veli	3300 akçe
1719/1131	Kaş nahiyesi/Sarıkaya	Seyfullah oğlu Veli	2000 akçe
1720/1132	Kaş nahiyesi/ Oluklu	Musa	2000 akçe
1720/1132	Kaş nahiyesi/Hisarlık	Mehmed	2000 akçe
1720/1132	Kaş nahiyesi/Derdi	Mehmed	3600 akçe
1720/1132	Kaş nahiyesi/Sarıkaya	Yusuf	3000 akçe
1720/1132	Kaş nahiyesi/Kayabalı	Yusuf	2000 akçe
1720/1132	Kaş nahiyesi/Çokabeğ	Yusuf	3000 akçe
1720/1132	Kaş nahiyesi/…	Mustafa	2100 akçe
1720/1132	Kaş nahiyesi/Kaya	Mehmed	2000 akçe
1720/1132	Kaş nahiyesi/ Çukabeğ	Mehmed	3000 akçe
1720/1132	Kaş nahiyesi/ Germesun	Ivaz	2500 akçe
1720/1132	Kaş nahiyesi/ Çayırlı	Ivaz	2500 akçe
1721/1133	Kaş nahiyesi/Çukabeğ	Abdulah oğlu Ali	6200 akçe
1722/1134	Kaş nahiyesi/ Meşelik	Abdullah	4400 akçe
1722/1134	Kaş nahiyesi /Sami	Mustafa oğlu Mehmed	3000 akçe
1726/1138	Kaş nahiyesi/ Evcikilise	Osman	5000 akçe
1727/1139	Kaş nahiyesi/ Ovacık	Abdullah	3000 akçe
1727/1139	Kaş nahiyesi/ İliri	Ebubekir	12000 akçe
1727/1139	Kaş nahiyesi/ İlisra	Davut oğlu Ömer	15000 akçe
1727/1139	Kaş nahiyesi/ Akas	İsmail	3000 akçe
1728/1140	Kaş nahiyesi/ Buğdaylu	Yakub	12200 akçe
1728/1140	Kaş nahiyesi/ …	Mehmed	11700 akçe
1728/1140	Kaş nahiyesi/ Yassıviran	Hasan	3200 akçe
1728/1140	Kaş nahiyesi/Sadokya	Hasan	2000 akçe
1728/1140	Kaş nahiyesi/Kirli	Ali	9400 akçe
1728/1140	Kaş nahiyesi/Hisarlık	Ömer	2100 akçe
1728/1140	Kaş nahiyesi/ Dekişme	Mustafa	5600 akçe
1728/1140	Kaş nahiyesi/ Meydanlu	Veli	3000 akçe
1728/1140	Kaş nahiyesi/ Bekirçalı	Veli	3300 akçe
1728/1140	Kaş nahiyesi/Hisarlık	Hüseyin oğlu Mehmed	2200 akçe
1728/1140	Kaş nahiyesi/ Dağ	Hüseyin oğlu Mehmed	3000 akçe
1728/1140	Kaş nahiyesi/ Uçankilise	Mustafa oğlu Osman	2000 akçe

1728/1140	Kaş nahiyesi/ Kuyucakkışla	Mustafa oğlu Osman	10500 akçe
1728/1140	Kaş nahiyesi/ Kızılağaç	Hasan	3100 akçe
1728/1140	Kaş nahiyesi/ Eyüp	Hasan	3000 akçe
1728/1140	Kaş nahiyesi/ Meydanlu	Hasan	2560 akçe
1728/1140	Kaş nahiyesi/ Çam	Hasan	2500 akçe
1728/1140	Kaş nahiyesi/ Aksime	Hacı Sami	5600 akçe
1728/1140	Kaş nahiyesi/ Buğdaylu	Yakub	12200 akçe
1729/1141	Kaş nahiyesi/ Tanrıvermiş	Mehmed	3300 akçe
1729/1141	Kaş nahiyesi/ Dekişme	Mustafa oğlu Osman	3000 akçe
1729/1141	Kaş nahiyesi/ Uçankilise	Mustafa oğlu Osman	2000 akçe
1729/1141	Kaş nahiyesi/ Yenice	Mustafa oğlu Osman	1300 akçe
1729/1141	Kaş nahiyesi/ Andırın	Ali	6300 akçe
1729/1141	Kaş nahiyesi/ Yenice	Ali	2100 akçe
1729/1141	Kaş nahiyesi/ Kılbasan	Murad çavuş oğlu Osman	3096 akçe
1729/1141	Kaş nahiyesi/ Ulucak	Osman	3000 akçe
1730/1142	Kaş nahiyesi/ Dane	Mehmed	5000 akçe
1730/1142	Kaş nahiyesi/ Dolaklı	Mehmed	3000 akçe
1730/1142	Kaş nahiyesi/ İlisra	Ali	15000 akçe
1730/1142	Kaş nahiyesi/ Bucakkışla	Abdurrahman	2000 akçe
1730/1143	Kaş nahiyesi/ Kızılağaç	Yusuf	14300 akçe
1730/1143	Kaş nahiyesi/ Sekerme	Mustafa	9400 akçe
1730/1143	Kaş nahiyesi/ Dane	İbrahim	8000 akçe
1730/1143	Kaş nahiyesi/ Kırıkağaç	Hasan	14300 akçe
1730/1143	Kaş nahiyesi/ Bağdanlu	Halil oğlu Mustafa	12200 akçe
1730/1143	Kaş nahiyesi/ Dekişme	Yusuf	10400 akçe
1731/1143	Kaş nahiyesi/Yenice	Seyit Ali	11000 akçe
1732/1144	Kaş nahiyesi/İlisra	Murad Çavuş oğlu Ömer	15000 akçe
1735/1147	Kaş nahiyesi/Dekişme	Yusuf	10400 akçe
1735/1147	Kaş nahiyesi/…	Ahmet oğlu Mahmut	9550 akçe
1735/1147	Kaş nahiyesi/…	Hasan	9400 akçe
Yıl	**Tımar Bölgesi**	**Tımar Sahibi**	**Tımarın Değeri**
1710/1121	Zengicek nahiyesi/ Maydos	Mustafa	3000 akçe

1720/1132	Zengicek nahiyesi/ Kalburcu	Ivaz	4300 akçe
1720/1132	Zengicek nahiyesi/Timürpınarı	Ahmed	3000 akçe
1722/1135	Zengicek nahiyesi/…	Nurullah	3700 akçe
1722/1135	Zengicek nahiyesi/ Timurlarpınarı	Mustafa	3000 akçe
1727/1139	Zengicek nahiyesi/ Aküyük	Mehmed	15596 akçe
1728/1140	Zengicek nahiyesi/ Tursak	Ahmed	3000 akçe
1728/1140	Zengicek nahiyesi/ Kapuüyüğü	Mehmed	15590 akçe
1729/1141	Zengicek nahiyesi/ Tond	Osman	3300 akçe
1730/1143	Zengicek nahiyesi/ Harmandursun	İbrahim oğlu Mehmed	3000 akçe
1730/1143	Zengicek nahiyesi/ Kelmas	Mustafa	5020 akçe
1731/1143	Zengicek nahiyesi/ Baküyüğü	Abdullah oğlu Seyit	2000 akçe
1731/1143	Zengicek nahiyesi/ Danekuyu	Abdullah oğlu Seyit	2000 akçe
Yıl	**Tımar Bölgesi**	**Tımar Sahibi**	**Tımarın Değeri**
1719/1131	Larende nahiyesi /Dammescitli	Abdurrahman oğlu İbrahim	3000 akçe
1720/1132	Larende nahiyesi/ Boğabad	Osman	2000 akçe
1720/1132	Larende nahiyesi/ Karacalı	Osman	3000 akçe
1720/1132	Larende Nahiyesi/ Güğülü	Osman oğlu Mehmed	11600 akçe
1726/1138	Larende nahiyesi/ Çalıklar	Mustafa	14798 akçe
1727/1139	Larende nahiyesi/ Odakışla	Receb	20000 akçe

1727/1139	Larende nahiyesi/ Matlas	Abdullah	3000 akçe
1727/1139	Larende nahiyesi/ Hayreddinlü	Mustafa	13580 akçe
1728/1140	Larende nahiyesi/ Alibeğlü	Ömer	7800 akçe
1728/1140	Larende nahiyesi/ Hayreddinlü	Ömer	3200 akçe
1728/1140	Larende nahiyesi/Boğabad	Hasan	2000 akçe
1728/1140	Larende nahiyesi/ Örenkışla	Selim	20000 akçe
1728/1140	Larende nahiyesi/ Ağras	Süleyman	3000 akçe
1728/1140	Larende nahiyesi/ Çamaklı	Mustafa oğlu Osman	4200 akçe
1728/1140	Larende nahiyesi/ Akçaalan	Mustafa	2000 akçe
1728/1140	Larende nahiyesi/ Dammescidlü	Hacı Sami	3000 akçe
1728/1140	Larende nahiyesi/ Ağras	Mehmed	3000 akçe
1728/1140	Larende nahiyesi/ Düğlek	Mehmed	3200 akçe
1728/1140	Larende nahiyesi/ Ağras	Süleyman	3000 akçe
1729/1141	Larende Nahiyesi/ …	Mehmed	14198 akçe
1729/1141	Larende Nahiyesi/ Çomaklar	Mustafa oğlu Osman	4600 akçe
1729/1141	Larende Nahiyesi/ Kocaağaç	Abdurrahman	4150 akçe
1729/1142	Larende Nahiyesi/ Delişme	Mustafa	3300 akçe
1729/1142	Larende Nahiyesi/ Dammescidlü	Hacı Şahin	13700 akçe
1730/1142	Larende nahiyesi/ Seraban	İbrahim oğlu Abdülkerim	3100 akçe
1730/1142	Larende nahiyesi/ Hayreddinlü	Ömer	14480 akçe
1730/1142	Larende nahiyesi/	Ali	5000 akçe

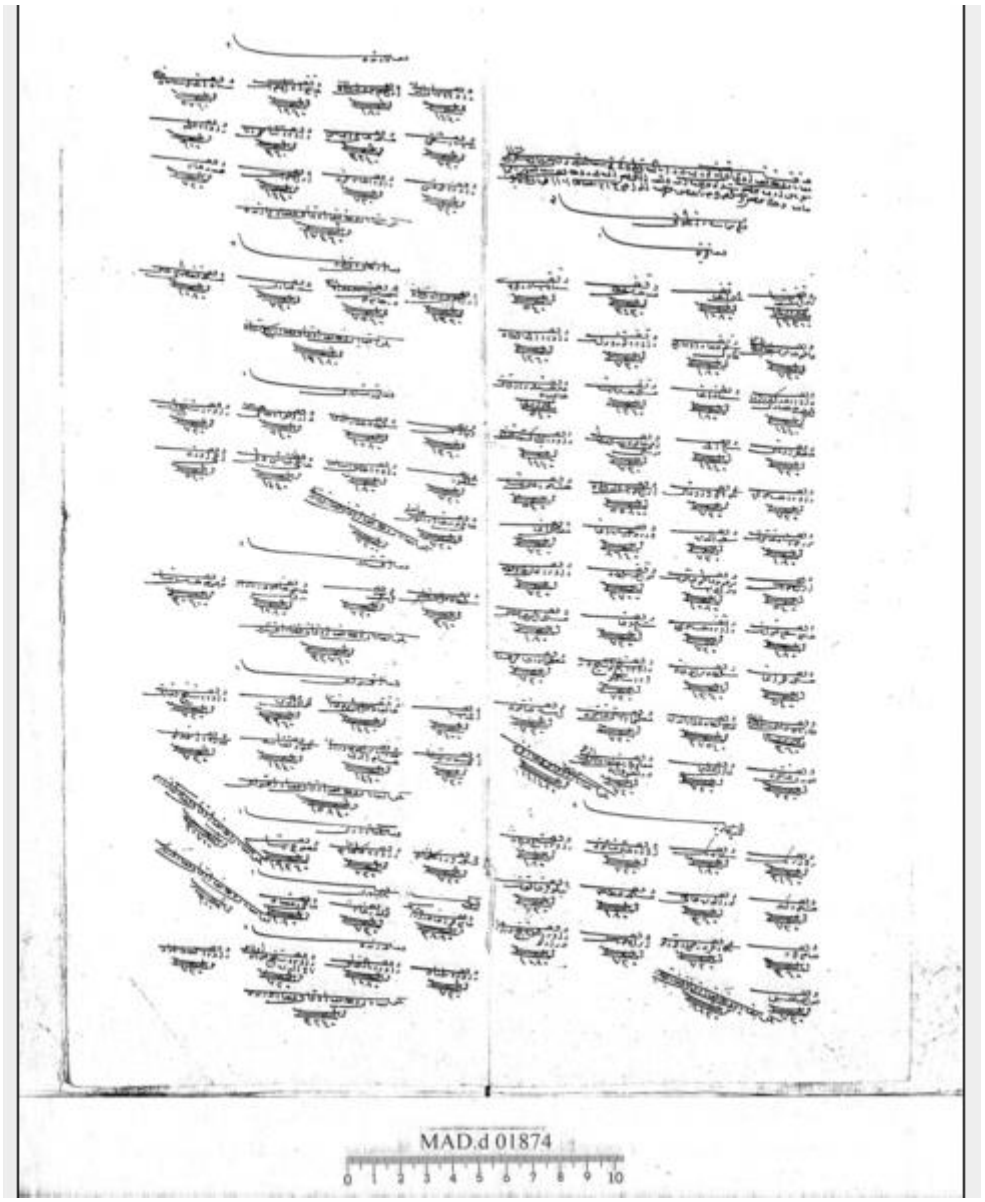
	Kışla		
170/1143	Larende nahiyesi/ Mestanlı	Abdurrahman	9000 akçe
Yıl	**Tımar Bölgesi**	**Tımar Sahibi**	**Tımarın Değeri**
1720/1132	Kelsime nahiyesi/ Evliya	Musa	3200 akçe
1727/1139	Kelsime nahiyesi/ Karaüyük	İsmail	2000 akçe
1728/1140	Kelsime nahiyesi/ Ürküd	Mustafa	12783 akçe
1728/1140	Kelsime nahiyesi/Tand	Ali	12600 akçe
1728/1140	Kelsime nahiyesi/ Kuyucak	Receb	2000 akçe
1729/1141	Kelsime nahiyesi/ Kuşçu	Mustafa	3000 akçe
1729/1142	Kelsime nahiyesi/ Kuyucak	Mustafa	3000 akçe
1720/1132	Karacadağ nahiyesi/ Bahtiyar	Mehmed	3000 akçe
1721/1133	Karacadağ nahiyesi /Malık	Nuh	3850 akçe
1722/1134	Karacadağ nahiyesi /Malık	Mehmed	3000 akçe
1722/1134	Karacadağ nahiyesi /Nigör	Mehmed	3100 akçe
1727/1139	Karacadağ nahiyesi	Abdurrahman oğluVeli	8873 akçe
1728/1140	Karacadağ nahiyesi	Abdurrahman oğluVeli	8873 akçe
1727/1139	Karacadağ nahiyesi/Göynükviran	Mehmed	4200 akçe
1727/1139	Karacadağ nahiyesi/İnemescidi	İsmail	4000 akçe
1728/1140	Karacadağ nahiyesi/ Balık	Ahmet oğlu Ali	3000 akçe
1728/1140	Karacadağ nahiyesi/ Nigör	Ahmet oğlu Ali	3100 akçe

1728/1140	Karacadağ nahiyesi/ Çalık	Mehmed oğlu Nuh	3000 akçe
1731/1143	Karacadağ nahiyesi/ Karaviran	Osman	3200 akçe
1730/1142	Ladik nahiyesi/Matlas	Mustafa	2200 akçe
1739/1151	Sudirhemi nahiyesi/…	Mahmud ve Hasan Ağa	1500 akçe
1749/1162	Sudirhemi nahiyesi/…	Seyyid Abdulehad	1570 akçe
1721/1133	Said-ili nahiyesi/ Alacahisar	Şahin	2000 akçe
1727/1139	Said-ili nahiyesi/ Kalburcu	Osman	5000 akçe
1727/1139	Said-ili nahiyesi/ Kurşunlu	Ebubekir oğlu Salih	5500 akçe
1727/1139	Said-ili nahiyesi/ Meydan	Ebubekir oğlu Salih	3000 akçe
1727/1140	Said-ili nahiyesi/ Hisar	Ali	9000 akçe
1730/1142	Said-ili nahiyesi/ Kalburcu	Mustafa	5000 akçe
1796/1211	Said-ili nahiyesi/ Devekaya	Seyyid Mehmed	1600 akçe
1722/1134	İnsuyu nahiyesi/ Akabad	Mustafa oğlu Mehmed	3000 akçe
1727/1139	İnsuyu nahiyesi/ Akdamar	Mustafa oğlu Mehmed	6000 akçe
1727/1139	İnsuyu nahiyesi/ Dolhan	Mustafa	5000 akçe
1730/1143	İnsuyu nahiyesi/ Kayı	Hacı Hasan	11000 akçe

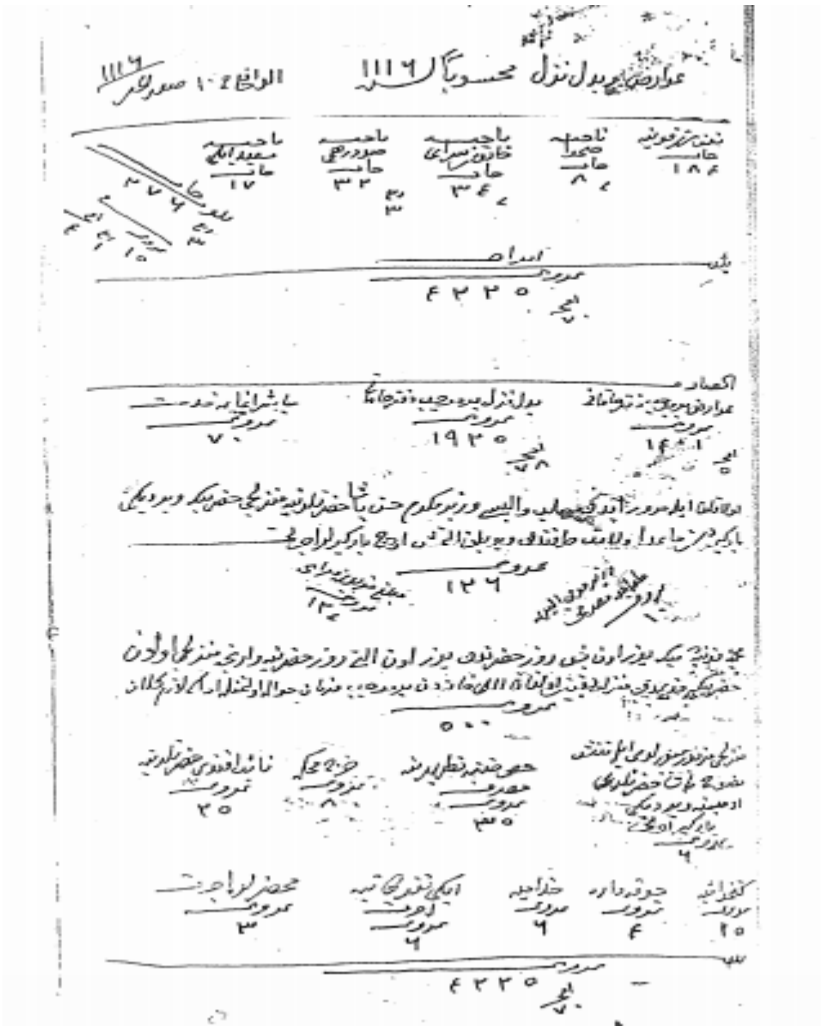
*Tabloda yer alan … ‘nın anlamı, belgelerde nahiyeye bağlı tımarın adının geçmemesi ya da okunamamasıdır.

Kaynak: Başbakanlık Osmanlı Arşiv Kaynakları; Ruznamçe Kayıtları, DFE, 0222:1-2-3-4-5-6-7; NŞT,1361:1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11-12-13-14-15-16-17-18-19-20-21-22-23-24-25-26-27-28-29-30, KŞS,67:196-2; 231-2

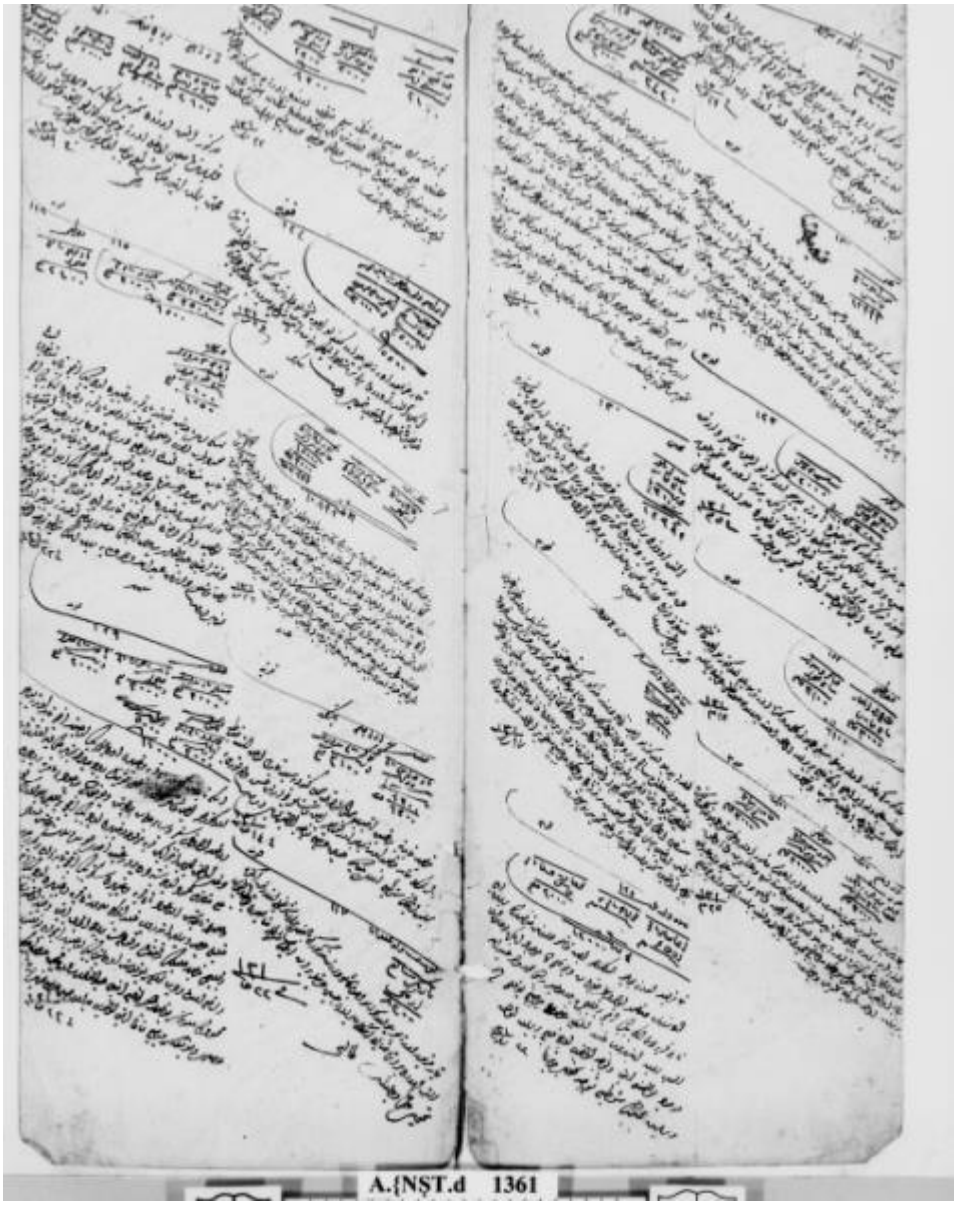
Konya'daki Birtakım Vakıfların 31 Mart 1689 Tarihindeki Gelirleri (9 Cemaziyelahir 1100)

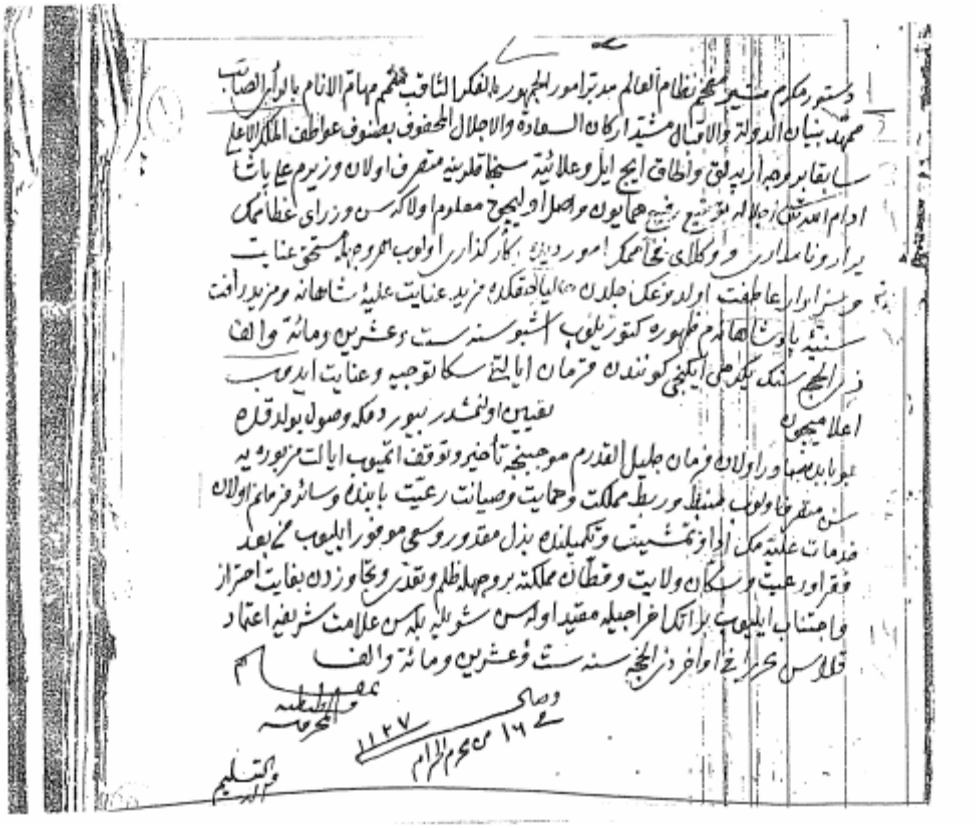
1116 Yılı Avârız ve Bedel-i Nüzûl (KŞS:41/10 Safer 1116/14 Haziran 1704)

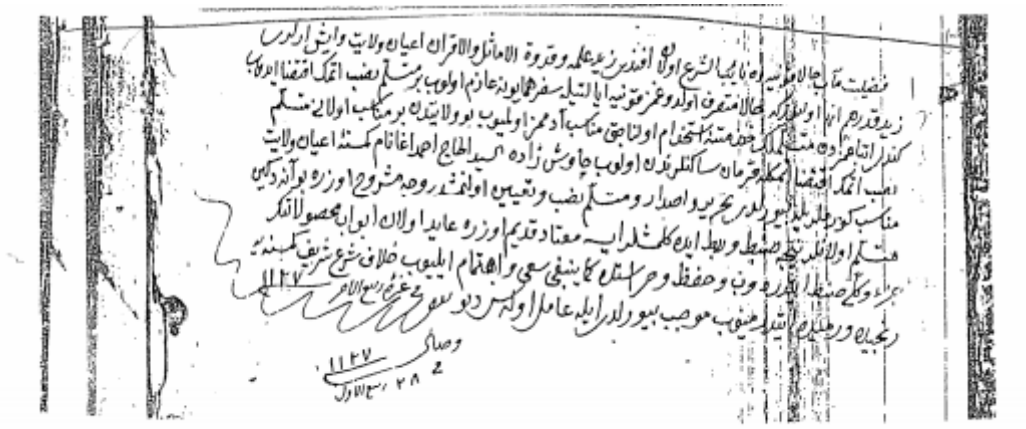
1718/1130 Yılı Konya Sancağındaki Bazı Tımar Gelirleri

Ali Paşanın Vali Tayini Hakkında Ferman (KŞS,45:2-1; 20-30 Zilhicce 1126/27 Aralık 1714-6 Ocak 1715)

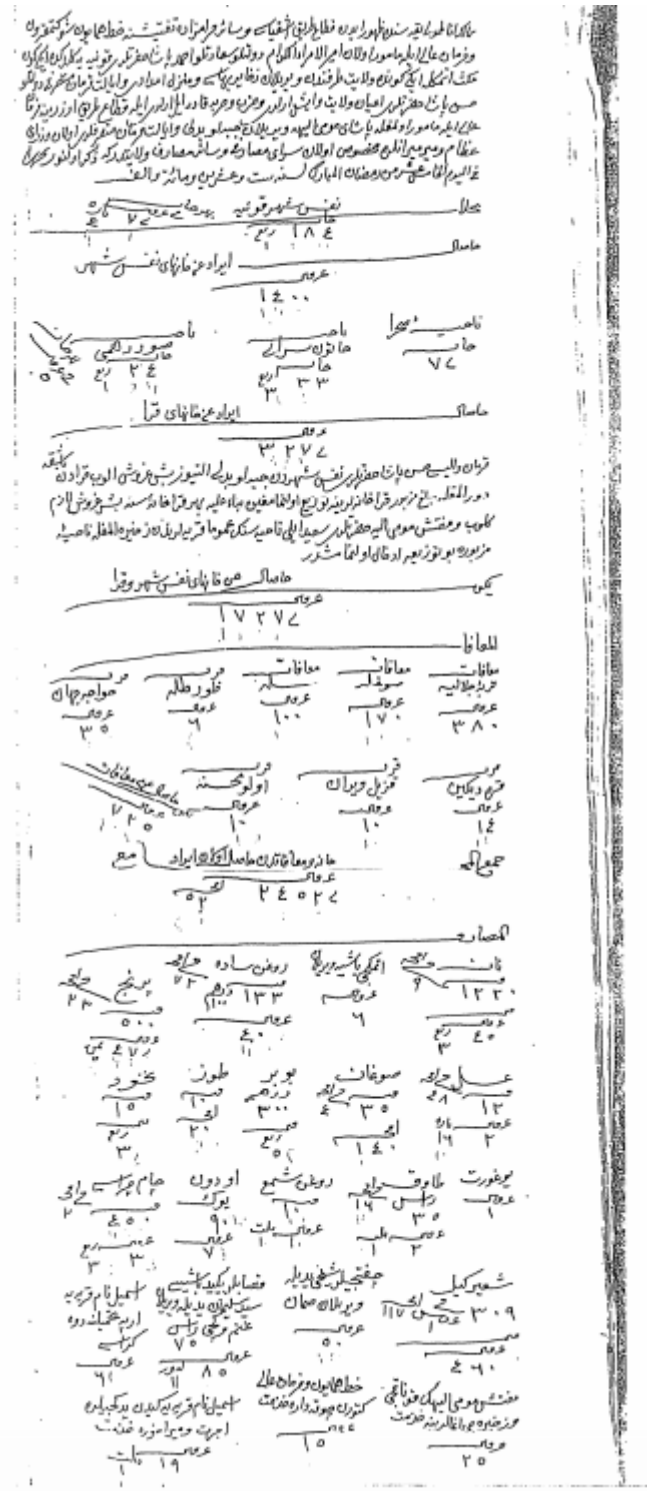

Mütesellim Tayini (KŞS,45:2-2, 11 Muharrem 1127/17 Ocak 1725)

Karaman Eyâlet Valisi Hasan Paşa'ya Zahire ve Menzil-î İmdâdî

(KŞS, 45:9; 5 Ramazan 1126/14 Eylül 1714)

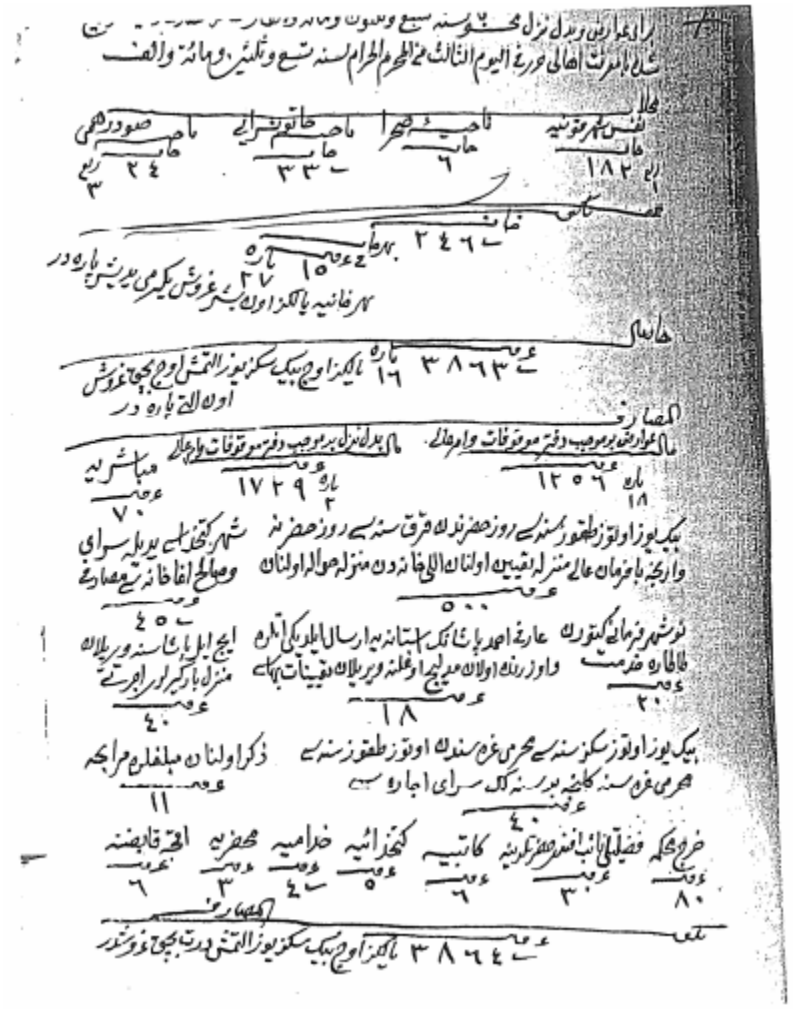

Sudirhemi Nahiyesinden İmdad-i Seferiye Toplanması

(KŞS, 49:6-3; 15 Receb 1136/9 Nisan 1724)

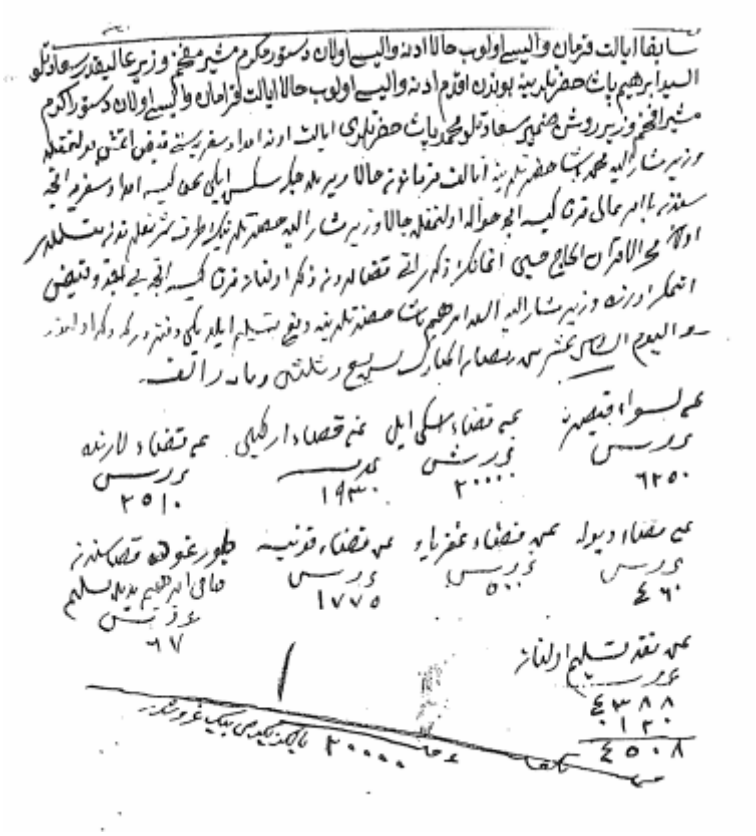

Avârız ve Bedel-i Nüzûl (KŞS,50:7-1; 3 Muharrem 1139/31 Ağustos 1726)

Karaman Valisi Ali Paşa'ya İmdad-i Seferiye Taksimi Hakkında

(KŞS, 50:6-1; 16 Ramazan 1139/7 Mayıs 1727)

1734/1146 Yılı Konya Sancağına Ait Bazı Tımarların Gelirleri

